T.C.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

DİNLER TARİHİ TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

AZİZE CLARA TARİKATI

Yüksek Lisans Tezi

Ayşe Nur AKPINAR

İSTANBUL, 2025

T.C.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

DİNLER TARİHİ TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

AZİZE CLARA TARİKATI

Yüksek Lisans Tezi

AYŞE NUR AKPINAR

Tez Savunma Jürisi

1) Tez Danışmanı: Prof. Dr. Dursun Al AYKIT

2) Üye : Prof. Dr. İsmail TAŞPINAR

3) Üye : Dr. Öğr. Üyesi Yasin Güzeldal

İSTANBUL, 2025

ÖZET

AZİZE CLARA TARİKATI

Hıristiyanlıkta manastır hayatı yaklaşık IV. yy.'da Mısır'da ortaya çıkmış, daha sonra diğer bölgelere yayılmıştır. Manastırda yaşayan kadın asketiklerin ortaya çıkması da bu dönemde görülmeye başlanmıştır. XII. yy.'da yaşayan Assisili Francis (1181-1226) ve onun takipçilerinin oluşturduğu Fransisken Tarikatı da fakirliği önceleyen ve asketik bir hayatı benimseyen keşişlerden oluşur. Bu tarikat Roma Katolik Kilisesi'ne bağlılığı ile bilinmektedir. Assisili Francis'in ilk kadın takipçisi olan Assisili Clara (1211- 1254), Fransisken tarikatının kadın manastırlarının kurucusu ve ilk başkeşişesi olmuştur. Clara'nın takipçilerinin oluşturduğu cemaat Azize Clara Tarikatı ismiyle bilinmektedir. Azize Clara bir manastır için kural yazan ilk kadın olmuş ve kurallarını dönemin papası III. Innocent'e onaylatmıştır. Azize Clara Tarikatı keşişelerinin en önemli özelliği fakirliği hayatlarının merkezine almaları ve bu şekilde kendilerini Tanrı'ya adamalarıdır. Bu çalışmada öncelikle Hıristiyan kadınların asketizme nasıl yöneldikleri ortaya konmaya çalışılacak, daha sonra Assisi Clara'nın hayatı, manastır yaşamı ve kuralları bağlamında Azize Clara Tarikatı incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Hıristiyanlık, Manastır Hayatı, Asketizm, Keşişe, Assili Clara, Assisili Francis, Poor Clares, Azize Clara Tarikatı, Fransisken Tarikatı, Mistisizm.

ABSTRACT

Monastic life in Christianity originated in Egypt during the fourth century and subsequently spread to other regions. The presence of women leading ascetic lives within monastic communities also began during this formative period. In the twelfth century, Francis of Assisi (1181–1226) and his followers founded the Franciscan Order, characterized by a strict commitment to poverty and ascetic living, and known for its loyalty to the Roman Catholic Church. Clara of Assisi (1211–1254), the first female follower of Francis, founded the female branch of the Franciscan movement and served as its first abbess. The community established by her came to be known as the Order of Saint Clara. Clara was the first woman in Christian history to compose a monastic rule, which was officially approved by Pope Innocent III. The defining characteristic of the Order of Saint Clara is its radical embrace of poverty as the central expression of devotion to God. This study examines the emergence of female asceticism in early Christianity and explores the life of Clara of Assisi, her vision of monastic life, and the distinctive features of the rule she composed.

Keywords: Christianity, Christian Monasticism, Asceticism, Sister, Clare of Assisi, Francis of Assisi, Poor Clares, Order of Saint Clare, Franciscans, Mysticism.

ÖN SÖZ

Dinî geleneklerin tümünde ortak bir yön olarak mistisizm, insanın aşkın olana yönelme arzusu ve Tanrı ile doğrudan ilişki kurma çabası şeklinde tezahür eder. Bu yönelim, tarih boyunca farklı inanç sistemlerinde çeşitli biçimlerde ifade edilmiştir. Hıristiyanlık da bu mistik damar açısından oldukça zengin bir gelenektir. Hıristiyan geleneğinde mistisizm, özellikle manastır yaşamı ve asketik pratikler yoluyla kurumsallaşmıştır. Bu çalışmanın temel amacı, Hıristiyan kadınların asketizme yönelimini tarihsel bağlamda ele almak ve bu çerçevede Assisili Clara'nın yaşamını, manastır pratiğini ve oluşturduğu kural sistemini incelemektir. IV. yüzyılda Mısır'da ortaya çıkan manastır yaşamı, zamanla Batı Hıristiyanlığı içerisinde farklı biçimlerde gelişmiş, XII. yüzyılda Assisili Francis'in öncülüğünde kurulan Fransisken hareket ile yeni bir boyut kazanmıştır. Clara ise bu hareketin ilk kadın takipçisi olarak, sadece kadınlara özgü bir manastır düzeni kurmakla kalmamış, aynı zamanda Katolik dünyasında bir kadın tarafından yazılmış ilk manastır kuralını oluşturmuştur. Azize Clara ve onun etrafında şekillenen manastır topluluğu, yoksulluk ve bekâret merkezli mistik bir yaşam anlayışını benimseyerek, İsa'ya olan bağlılıklarını dünyevi her türlü sahiplikten feragat, sürekli dua ve Mesih'e benzemeye yönelik ruhsal bir dönüşümle somutlaştırmışlardır.

Öncelikle, yüksek lisans eğitimime başladığım ilk andan itibaren maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen; tez konumun belirlenmesinden tezimin tamamlanmasına kadar her aşamada değerli görüşleri ve önerileriyle bana yol gösteren kıymetli danışmanım Prof. Dr. Dursun Ali AYKIT'a şükranlarımı sunarım. Ayrıca, tez jürimde yer alan ve yüksek lisans sürecimde rehberlik eden saygıdeğer hocam Prof. Dr. İsmail TAŞPINAR'a; lisans ve yüksek lisans eğitimim boyunca önemli katkılarda bulunan değerli hocam Doç. Dr. Ömer Faruk ARAZ'a; yazım aşamasında desteklerini esirgemeyen Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Furkan DİNLEYİCİ'ye ve kaynaklara ulaşmamda yardımcı olan Dr. Öğr. Üyesi Ömer Faruk YIKAR'a teşekkür ederim. Hayatım boyunca sevgi ve desteklerini benden esirgemeyen annem Fatma AKPINAR ve babam Yusuf AKPINAR'a da minnet ve şükranlarımı sunarım.

Ayşe Nur AKPINAR

İstanbul, 2025

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **I**

ABSTRACT ..... **II**

ÖN SÖZ ..... **III**

İÇİNDEKİLER ..... **IV**

KISALTMALAR ..... **VII**

GİRİŞ **1**

I. ARAŞTIRMANIN AMACI, KONUSU VE KAPSAMI 1

II. KAYNAKLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ 3

III. TEZDE UYGULANAN YÖNTEM 4

BİRİNCİ BÖLÜM **6**

HIRİSTİYAN KADIN MİSTİKLER **6**

1. Hıristiyan Mistisizmi 6

2. Erken Dönem Hıristiyan Toplumunda Kadınlar 9

3. Kadınlar ve Asketizm 15

4. Erkekleşen Kadınlar 23

İKİNCİ BÖLÜM **28**

ASSİSİLİ CLARA'NIN (1193-1254) HAYATI, MUCİZELERİ VE KANONİZASYONU **28**

1. Assisili Clara'nın Hayatı 28

1.1 Ailesi ve Çocukluğu 28

1.2 Assisili Francis ile Tanışması ve Tövbe Hareketine Katılması 35

1.3 San Damiano ve Yoksul Keşişeler Topluluğu 47

1.4 Tövbeye Dayalı Kefaret Eylemleri 53

1.5 San Damiano'nun Kurumsallaşması 55
1.6 Hiçbir Mülkiyete Sahip Olmama Ayrıcalığı 62
1.7 Clara'nın Hastalığı ve Ölümü 70
2. Assisili Clara'ya Atfedilen Mucizeler 72
2.1 Hastaları İyileştirmesi 73
2.2 Çoğaltma Mucizeleri 75
2.3 Şehri Sarazenlerden ve Diğer Savaşçılardan Koruması 76
2.4 Diğer Mucizeler 77
2.5 Clara'nın Vizyonları 77
2.6 Öldükten Sonra Clara'ya Atfedilen Mucizeler 80
3. Clara'nın Kanonizasyonu ve Hayatından Bahseden Eserler 81
3.1 Azize Kabul Ediliş Süreci (1253) 82
3.2 Bakire Clara'nın Manzum Anlatısı) (1254-1255) 84
3.3 Katolik Kilisesi Tarafından Azize İlan Edilme Fermanı (1255) 86
3.4 Azize Clara'nın Mensur Menkıbesi (1255-1260) 86
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM 89
AZİZE CLARA TARİKATI 89
1. Clara Sonrası Tarikatın Durumu 89
2. Azize Clara Tarikatı Kuralları 92
2.1 Clara'nın Yaşam Formu'nun Girişi 93
2.2 Tarikata Kabul Edilme 93
2.3 İbadet Kuralları 97
2.4 Yönetimsel Yapı 98
2.5 Sessizlik İbadeti 100
2.6 Mülkiyetten Uzak Durmak 102

2.7 Çalışma Biçimleri 103
2.8 Manastırın Dışıyla İrtibat 103
2.9 Günah İşleyen Keşişelerin Cezası ve Manastır Dışında Görevli Keşişeler 105
2.10 Keşişelerin Uyarılması ve Düzeltilmesi 107
2.11 Manastırın Muhafazası 109
2.12 Ziyaretçi, Görevli Papaz ve Temsilci Kardinal 110
3. Clara'nın Mistik Öğretileri ve Tarikata Yansımaları 111
3.1 Yoksulluk ve Kenotik Kristoloji 112
3.2 Mesih'in Gelini Olma 118
3.3 Manevi Annelik 121
3.4 Ayna Öğretisi 124
SONUÇ 128
KAYNAKÇA 133

KISALTMALAR

AP. : Acts of Paul

APT. : Acts of Paul and Thecla

bkz. : Bakınız

bs. : Baskı

c. : Cilt

Gal. : Galatyalılara Mektup

Fil. : Filipililere Mektup

Kol. : Koloselilere Mektup

ö. : Ölüm

s. : Sayfa

ss. : Sayfalar Arası

TDV : Türkiye Diyanet Vakfı

VSM : *Vita Sanctae Macrinae*

II. Kor. : Korintlilere 2. Mektup

GİRİŞ

I. ARAŞTIRMANIN AMACI, KONUSU VE KAPSAMI

Mistisizm, bütün dini geleneklerde var olan bir öğretidir. Hıristiyanlık da içinde barındırdığı çeşitli unsurlar sebebiyle mistisizmin en uç seviyede yaşandığı dinlerden birisi olmuştur. Asketik manastır yaşamı, mistiklerin sıkça tercih ettiği bir yaşam biçimidir. IV. yy.'da Mısır'da ortaya çıkan bu yaşam tarzı, zaman içinde çeşitli sebeplerle Batı'da da yayılmaya başlamıştır. Zaman içinde farklı anlayışların da ortaya çıkmasıyla birlikte birbirinden başka manastırlar ve tarikatlar oluşmaya başlamıştır. Bu tarikatlardan kimisi heretik olarak ilan edilip kilise tarafından yasaklanırken, kimiyse kilisenin desteğini alarak büyümeye devam etmiştir. Gezgin bir vaiz olan Assisili Francis'in kurmuş olduğu Fransisken Tarikatı, henüz oluşum aşamasındayken Katolik kilisesinin desteğini kazanmıştır. Fransisken Tarikatı'nın ilk kolunu Küçük Keşiş Kardeşler (Order of Friars Minor) oluşturmaktadır. Gezgin vaizlik ve dilenciliği benimseyen bu keşişler, İsa'nın öğretisi olan yoksulluğu yaşamlarının merkezine almışlardır. Assisili Clara ise Francis'in ilk kadın takipçisi olup, manastırcılık geleneğinde manastır kuralı yazan ilk kadın olmuştur. Clara, Fransisken tarikatının daha sonra kendi ismine nispetle Azize Clara Tarikatı olarak anılan ikinci kolu olan Yoksul Keşişeleri (Order of Poor Ladies) kurmuştur. Yoksul Keşişeler, San Damiano manastırında münzevi ve yoksul bir yaşam sürmüştür. Başta Francis'in verdiği kurala bağlı yaşarken, daha sonra Kardinal Hugo'nun kadın manastırlarını kurumsallaştırma isteği dolayısıyla Hugo kurallarını benimsemek zorunda bırakılmışlardır. Francis'in ölümünden sonraki dönemde Clara, Francis'in ideallerine uygun yaşamak için çabalamış ve zaman zaman papalıkla mücadele etmek zorunda kalmıştır. Bohemya prensesi olan Agnes'in de tarikata katılmasıyla birlikte papalık üzerindeki gücünü artırabilmiş ve tarikatı için birtakım ayrıcalıklar elde etmiştir. Bu çalışmada Clara'nın hayatı doğrultusunda Azize Clara Tarikatı'nın ortaya çıkma ve resmiyet kazanma aşamalarının ortaya konulması hedeflenmiştir.

Tezin ilk bölümü giriş mahiyetinde olup, ilk dönem Hıristiyan kadınların hayatları incelenmiştir. İncillerde adı geçen kadınların İsa ile ilişkileri ortaya konmaya çalışılmıştır. Daha sonra erken dönem kilisede görev alan kadınlardan bahsedilmiştir. Bu aşamadan sonra kadına bakışın nasıl değişmiş olduğu, kilise babalarının yazıları çerçevesinde ele alınmıştır. Kadınların övülmesine sebep olan ve asketik yaşamı benimsemelerinde kolaylık sağlayan erkek gibi

giyinme ve erkeğe benzeme konuları da bu bölümde incelenmiştir. Azize Clara Tarikatı Batı'da çeşitli alanlarda çalışma konusu olmuş ancak Türkiye'de bu konuyla alakalı herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Bu sebeple söz konusu çalışma Azize Clara Tarikatı'nın etraflıca incelenmesi niteliğinde olup özgün bir değer arz etmektedir. Bu tezle Türkiye'de yürütülen kilise tarihine dair çalışmalara bir katkı sunulması hedeflenmiştir. İlk bölümde özellikle kadınların kilisede ne şekilde yer almış olduğu ve kadınları asketik yaşamaya yönlendiren şeylerin neler olduğu konusunda bir anlayış ortaya konmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümü, Assisili Clara'nın hayatına odaklanmaktadır. Zira Azize Clara Tarikatı onun yaşamında kurulmuş ve kurumsallaşmıştır. Önce San Damiano Tarikatı ismini alan, daha sonra Azize Clara Tarikatı olarak adlandırılarak günümüze bu şekilde gelen tarikatın oluşum aşamaları da bu bölümde açıklanmıştır. Bu tarikatın kurumsallaşmasında ve hiçbir mülke sahip olmama ayrıcalığını elde etmesinde Clara, Agnes ve Kardinal Hugo'nun rolleri tartışılmıştır. Ölümünden hemen sonra azize ilan edilen Clara'nın kanonizasyonu, papalık tarafından ona dair yazdırılan eserler ve ona isnat edilen mucizelere de bu bölümde yer verilmiştir. Clara'nın Francis'le olan ilişkisini açıklayan vizyonunun da kısa bir tahliline yer verilmiştir. Ayrıca bu bölümde Clara'nın ölümüne kadar onaylatmak için çabalamış olduğu manastır kuralları olan Yaşam Formu'nun papalıktan onay alma aşamalarına da detaylıca yer verilmiştir.

Çalışmanın üçüncü ve son bölümünde ise ilk önce Clara'nın ölümünden sonra tarikatın ne yönde etkilendiği değerlendirilmiştir. Clara'nın kuralı olan Yaşam Formu'nun uygulanabilirliğinin hangi şartlar altında ve ne ölçüde mümkün olduğu ortaya konmaya çalışılmıştır. Daha sonra Clara'nın Yaşam Formu merkeze alınarak tarikat kuralları incelenmiştir. Ayrıca bu bölümde kurallar kimi zaman Benedikten kurallarıyla, kimi zaman Francis'in kurallarıyla, kimi zaman da papalık tarafından farklı tarihlerde manastıra verilen kurallarla karşılaştırılmıştır. Son olarak Clara'nın mistik öğretileri açıklanmış ve tarikata yansımaları tartışılmıştır.

Bu tez, Hıristiyanlık tarihinde kadınların asketik yaşam tercihlerini, özellikle Assisili Clara'nın yaşamı ve kurmuş olduğu tarikat üzerinden inceleyerek hem tarihsel hem de teolojik düzlemde kapsamlı bir değerlendirme sunmayı hedeflemiştir. Kadınların manastır yaşantısına yönelmesinin tarihsel arka planı, dini ve sosyal motivasyonları ve kurumsal yapılanmaları

Azize Clara Tarikatı bağlamında anlatılmış; böylece Orta Çağ Hıristiyanlığı içinde kadın mistisizminin özgün bir tezahürü olan Azize Clara Tarikatı analiz edilmiştir.

II. KAYNAKLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Yapılan literatür taraması sonucunda, Assisili Clara ya da Azize Clara Tarikatı hakkında Türkiye'de kapsamlı bir çalışma olmadığı görülmüştür. Ancak Batı literatüründe başta İtalyanca ve Almanca olmak üzere İngilizcede de Assisili Clara çeşitli çalışmaların var olduğu tespit edilmiştir. Zira tarikat hakkındaki bilgilere onun hayatını konu edinen eserlerden ulaşılmaktadır. Clara'nın ölümünün 700. yılı sebebiyle 1954'te telif edilmeye başlayan eserler sayesinde konuya olan ilgi artmış ve son yıllarda çeşitli eserler ortaya konmuştur. 1989 yılında Regis J. Armstrong tarafından neşredilen *Clare of Assisi: Early Documents* isimli eser papalık tarafından yazdırılmış olan Clara'nın hayatına dair eserlerin İngilizce çevirisini sunmaktadır. Bu eserlerin bazıları Clara'nın hayatını anlatmayı amaçlayan menkıbe türünde eserler olup bir kısmı da papalığın yayımladığı fermanlardır. Clara'nın yaşamı hakkında bize bilgi veren üç metin; *Azize Kabul Ediliş Süreci*, *Bakire Clara'nın Manzum Anlatısı* ve *Mensur Menkıbesi*, onun ölümünden sonra kaleme alınmış metinlerdir. Bu metinler onu azize olarak tanıtmak için tasarlanmıştır. Dolayısıyla bu metinlerde Clara hakkındaki anlatıların papalığın idealleriyle şekillendiğine işaret etmek gerekmektedir. Bu sebeple bu metinlerin kritik bir şekilde değerlendirilmesi için William R. Hugo ve Joanne Schatzlein tarafından kaleme alınan *Studying the Life of Saint Clare of Assisi* adlı eserden faydalanılmıştır. Ingrid J. Peterson tarafından kaleme alınan *Clare of Assisi: A Biographical Study* ve Margaret Carney tarafından kaleme alınan *The First Franciscan Woman Clare of Assisi & Her Form of Life* isimli eserlerden de çokça istifade edilmiştir. Assisili Clara hakkında birçok kitabı bulunan Joan Mueller'in *A Companion to Clare of Assisi* ve *The Privilege of Poverty Clare of Assisi, Agnes of Prague, and the Struggle for a Franciscan Rule for Women* isimli eserleri de çalışmamızın başucu kaynaklarından olmuştur. Catherine M. Mooney tarafından kaleme alınan *Clare of Assisi and the Thirteenth-Century Church* ve Lezlie S. Knox tarafından kaleme alınan *Creating Clare of Assisi Female Franciscan Identities in Later Medieval Italy* isimli eserler de tarikatın oluşum aşamalarını yazarken ana kaynaklarımız arasında yerini almıştır. Ayrıca Bert Roest'in *Order and Disorder The Poor Clares between Foundation and Reform* isimli eserinden de çokça faydalanılmıştır. Marco Bartoli'nin *Clare of Assisi* ve *Saint Clare: Beyond the Legend* isimli eserleri de ana kaynaklarımız arasındadır. Maria Pia Alberzoni'nin *Clare of Assisi and the Poor*

Sisters in the Thirteenth Century isimli eseri de ana kaynaklarımızdan birisi olmuştur. Damian J. Smith'in editörlüğünde ortaya konan *Pope Gregory IX (1227-1241): Power and Authority* isimli eser de çalışmamız açısından çok kilit bilgilere ulaşmamıza vesile olmuştur.

Hıristiyan mistisizmi ve Assisili Francis hakkında kullandığımız en önemli iki kaynak Cengiz Batuk tarafından yazılan *S* ile Halil Temiztürk tarafından yazılan *Hıristiyan Mistisizmine Giriş* isimli eserler olmuştur. Clara'nın mistik görüşleri anlatılırken Regis J. Armstrong'un *Clare of Assisi: The Mirror Mystic* isimli makalesinden istifade edilmiştir. Corné J. Bekker'in *Kenotic Mysticism and Servant Leadership in the Letters of Clare of Assisi to Agnes of Prague* başlıklı makalesi de kullandığımız bir diğer kaynak olmuştur. Celia Kourie tarafından kaleme alınan *Clare of Asssi (c1193-1253): Mystical luminary* başlıklı makaleden de çokça istifade edilmiştir.

İlk bölümde kadınların asketik yaşama girişi anlatılırken kullandığımız ana kaynak Katherine Helen Barker tarafından yapılmış olan *The perception of women in late antiquity and the impact it had on female asceticism* isimli yüksek lisans tezi olmuştur. Ayrıca Bilal Baş tarafından yazılan *Çölü Fethetmek: Geç Antikçağ'da Mısır Manastırları* isimli eser ve *Hıristiyan Manastırcılığının Doğuşu* isimli makaleden de çokça istifade edilmiştir. Elizabeth A. Clark'ın kaleme aldığı *Devil's Gateway and Bride of Christ: Women in the Early Christian World* isimli kitap bölümünden de faydalanılmıştır.

III. TEZDE UYGULANAN YÖNTEM

Yapılan araştırmalar sonucunda Azize Clara Tarikatı'na dair Türkçe literatürde herhangi bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Bu çalışmayla literatürdeki bu boşluğun doldurulması ve kadın manastırcılığı kapsamında yeni çalışmalara vesile olunması hedeflenmiştir. Türkçe literatürdeki yetersizlik sebebiyle çalışmamızda büyük ölçüde İngilizce kaynaklar kullanılmıştır. Tez konusunun belirlenmesinden sonra kapsamı ve içeriğine karar vermek için detaylı bir literatür taraması yapılmıştır. Bu literatür taramasının bir sonucu olarak tezin ilk kısmında kadınların asketik yaşamaya nasıl yöneldiğini açıklamak hedeflenmiştir.

Bu çalışmada kullanılan kaynakların önemli bir kısmını İngilizce literatür oluşturmaktadır. Söz konusu kaynaklara ağırlıklı olarak çevrimiçi akademik veri tabanları aracılığıyla erişim sağlanmıştır. İnternet veri tabanlarından temin edilemeyen bazı çalışmalara ise yurt dışındaki kütüphaneler aracılığıyla ulaşılmıştır. Araştırma süreci boyunca elde edilen

veriler, objektif bir bakış açısıyla değerlendirilmiş ve konunun derinlemesine incelenebilmesi amacıyla tarihsel, deskriptif ve karşılaştırmalı yöntemler bir arada kullanılmıştır.

İnceleme sürecinde öncelikle konuyla ilgili birincil kaynaklara ulaşılmaya çalışılmış; ancak birincil kaynaklara erişimin mümkün olmadığı durumlarda güvenilir ikincil kaynaklara başvurulmuştur. Bu yöntemle toplanan veriler, sistematik bir şekilde analiz edilerek konunun hem tarihsel bağlamı hem de mistik-teolojik yönü üzerine bütüncül bir değerlendirme sunulması amaçlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM
HIRİSTİYAN KADIN MİSTİKLER

1. Hıristiyan Mistisizmi

Mistisizm, kelime anlamı Grekçede "sır" ya da "gizem" anlamına gelen musterion kelimesinden neşet etmiştir. İlk başta, içeriği herkesten gizlenen sır dinleri bağlamında kullanılmıştır. Özellikle Dionysos ve Eleusis kültleriyle oldukça yakından ilişkili bir kelime olarak değerlendirilmiştir. Ancak zaman içerisinde kelimenin ifade ettiği anlam genişlemeye uğramıştır (Batuk, 2012, ss. 29-30, 32). Terim anlamı olarak mistisizm, "Keşif, sezgi ya da ilham yoluyla tanrıyla, kutsalla veya tanrısal alemle doğrudan iletişim kurarak hakikate ulaşmayı ve aydınlanmayı hedefleyen dinsel akımlara verilen genel ad (Gündüz, 1998, s. 264)" olarak tanımlanmıştır. Tanrı hakkındaki müphem görüşleri ihtiva ettiği için zaman zaman sapkınlık olarak değerlendirilen mistisizm, kimi zamansa dinin hakiki formu olarak görülmüştür (Batuk, 2012, s. 11). Kişinin bireysel bir tecrübesi olarak ifade edilen mistisizm, nazari yollarla değil yaşanılarak öğrenilen bir durum olarak değerlendirilmiştir (Temiztürk, 2021, s. 19). Eric Sharpe'a göre mistisizm insanın tanrı ile yaşamış olduğu bireysel tecrübeden doğmaktadır. Bu sebeple de mistisizmin genel geçer tanımını yapmak oldukça zor olmuştur. Dolayısıyla mistik tecrübenin ölçülebileceği bir kriter ya da ölçek de olmamıştır. Ayrıca mistisizm katı bir disiplin gerektirmektir. Bundan dolayı da asketik yaşam, mistisizmin doğal bir sonucu olmuştur. Ruhun Tanrı'ya ulaşabilmesi için serbest bırakılmasının yolu, bedenin baskı altına alınmasından geçmektedir (Sharpe, 2000, ss. 59-60). Bütün bu bilgiler ışığında mistisizmi "Asketizm, manastır hayatı veya dini tecrübeyi kapsamı içerisinde barındıran, temelde Tanrı'ya doğrudan ulaşmayı hedefleyen ve bunun için kendine göre pratikler takip eden bir düşünce (Temiztürk, 2021, s. 21)" olarak tanımlamak mümkündür.

Öz olarak mistisizme yakın bir din olan Hıristiyanlık, yayılmış olduğu coğrafyalardaki mistik geleneklerle de etkileşime girdikçe büyümüştür. Dolayısıyla Hıristiyan mistisizminin ortaya çıkmasında Grek geleneği, Yahudi mistisizmi ve Sır dinleri gibi temas etmiş olduğu unsurlar etkili olmuştur. Ayrıca İsa, Yeni Ahit ve Pavlus gibi Hıristiyanlığa ait unsurlar da Hıristiyan mistisizmi açısından oldukça önemlidir (Temiztürk, 2021, s. 12). Zira İsa'nın hayatı ve öğretileri Hıristiyan mistisizminin temelini oluşturmuştur. Özellikle "insanların günahları için kendini feda eden Tanrı Oğlu" anlatısı oldukça dikkat çekmiştir (Temiztürk, 2019, s. 49).

İsa'nın hastaları iyileştirmesi, felçliler, körler, kanamalı hastalar ve ölümcül hastalığa yakalanan insanlar gibi kişilerle temasa geçerek onları tedavi etmesi, ölüleri diriltmesi gibi durumlar onun mistik bir lider olarak kabul edilmesine vesile olmuştur. Hıristiyan tarihindeki birçok mistiğin de İsa'nın toplumdan dışlanan kişilerle ilgilenmesinden ve onun şifacı kişiliğinden etkilendiğini görmek mümkündür (Temiztürk, 2021, s. 38).

Mistisizm kelimesine Yeni Ahit'te rastlanmamaktadır. Ancak mistik olayları çağrıştıran ifadelerin Yeni Ahit'te yer yer görüldüğü ifade edilmiştir (Caka, 2015, s. 39). Dolayısıyla Yeni Ahit metinleri de Hıristiyan mistisizminin ana kaynaklarından birisi olmuştur. İsa'nın "Göksel Babanız yetkin olduğu gibi siz de yetkin olun"[1] emrinin mistik bir olgunlaşmayı ifade ettiği ileri sürülmüştür (Temiztürk, 2019, s. 52). Yuhanna İncili, sinoptik İncillere göre mistik ifadelerin daha fazla bulunduğu bir kitap olarak değerlendirilmiştir (Temiztürk, 2021, s. 42). Yuhanna İncili'nin yanı sıra Yuhanna'ya ait Vahiy bölümü ve mektuplarında da mistik ve eskatolojik ifadelerin oldukça yoğun bir şekilde kullanıldığı ifade edilmiştir. Ayrıca bazı araştırmacılar mistisizmin sadece kullanılan dilde değil, teolojik unsurlarda da yer edindiğini belirtmiştir. Örneğin Yuhanna İncili'nde Tanrı'nın dünyadan ayrı olduğu ve onunla olan iletişiminin İsa tarafından gerçekleştirildiği iddia edilmiştir. Bu iletişimin diğer İncillerdense Yuhanna İncili'nde daha ön planda olduğu savunulmuştur (Caka, 2015, s. 42).

Pavlus mektuplarında Göksel İsa'yı gördüğüne dair sık sık vurgular yapmaktadır. Hatta İsa'nın bizzat öğretilerini kendisine açıkladığını söylemektedir. Ancak Pavlus'un Şam'a giderken bir vizyon yaşaması ve ışık içerisinde görünen İsa'nın kendisine hitap etmesi olayının ayrıntıları sadece Elçilerin İşlerinde anlatılmaktadır. (Gündüz, 2004, s. 40) Ayrıca Pavlus, İsa tarafından doğumundan itibaren seçildiğini ve görevlendirildiğini iddia etmektedir. Vizyonunda "Tanrı Oğlu Rab İsa Mesih" ile görüşmüş ve metafizik alemle bir iletişim kurmuştur. Bildiği bütün bilgileri kendisine İsa Mesih'in öğrettiğini ve Mesih'le ilgili gizli bilgilerin ve sırrın ifşa olduğunu ifade etmiştir (Gündüz, 2004, s. 42). Bütün bu ifadeler, Pavlus'un mistik yönünü ortaya koymaktadır. Pavlus'un mistisizmi İsa Mesih'i merkeze almaktadır. İsa'nın ölmesi ve tekrar dirilmesi, Pavlus'un mistisizminin başlangıcıdır. Zira onun için tarihsel İsa değil, insanların günahları için bedenleşerek dünyaya inen, daha sonra çarmıha gerilen ve haçta ölen, öldükten sonra yeniden dirilen Tanrı Oğlu öğretisi önemli bir yer tutmaktadır (Caka, 2015, ss. 153-154). Pavlus ayrıca "Mesih'te yaşamak" düşüncesini ortaya koymuştur. Pavlus'a göre Oğul

[1] Matta 5:48

İsa, insanların günahlarının bağışlanması için haçta ölmüş, daha sonra yeniden dirilmiştir. İsa burada kurtarıcı rolündedir. Buna inanan insanlar da vaftiz olarak İsa'ya katılarak birlikte bir beden oluşturmaktadır. Bu katılım ruhsal olarak yaşanmaktadır. Böylece inananlar İsa'da, İsa da inananlarda yaşamaktadır. Çünkü İsa'ya inanan kişi O'nunla birlikte yeni bir hayata başlamaktadır. Pavlus bu düşüncelerini şu ifadelerle açıklamaktadır:

> Mesih'le birlikte çarmıha gerildim. Artık ben yaşamıyorum, Mesih bende yaşıyor. Şimdi bedende sürdüğüm yaşamı, beni seven ve benim için kendini feda eden Tanrı Oğlu'na imanla sürdürüyorum."[2]; "Çünkü benim için yaşamak Mesih'tir, ölmek kazançtır."[3]; "Çünkü siz öldünüz, yaşamınız Mesih'le birlikte Tanrı'da saklıdır."[4]

Dolayısıyla Pavlus'a göre kişi İsa'ya inanmakla yeni birisi olarak yeni bir hayata başlamaktadır. Bu durumu "Bir kimse Mesih'teyse, yeni varlıktır; eski şeyler geçmiş, her şey yeni olmuştur."[5] cümlesiyle açıklamaktadır (Caka, 2015, s. 158). Pavlus, birçok araştırmacı tarafından Hıristiyan mistisizminin oluşmasında yapıtaşı olarak görülmüştür. Sadece yaşadığı mistik tecrübeler değil, İsa hakkındaki düşüncelerini sistemli bir şekilde ortaya koyması sebebiyle de Hıristiyan mistisizminin kurucusu olarak addedilmiştir (Caka, 2015, s. 165). Ayrıca İsa gibi Pavlus'un da mistik bir önder ve mistikler için bir lider olduğu ileri sürülmüştür (Temiztürk, 2019, s. 54).

İsa'nın dünyanın sonunun yaklaştığına dair ifadeleri Kutsal Kitap'ın çizmiş olduğu kıyamet senaryolarıyla uyuşmaktadır. Zira İncillerin anlatısına göre İsa çevresindeki insanları sürekli bir felakete dair uyarmaktadır. Gelecek olan düzenden Tanrı Krallığı olarak bahseder ve havarileri ölmeden bu düzenin kurulacağından bahsetmektedir (Bıyık, 2007, ss. 164-165). Dolayısıyla Hıristiyanlığın ortaya çıktığı ilk dönemde apokaliptik beklentiler zirve yapmıştır (Batuk, 2003, s. 58). Ayrıca aynı dönemde Yahudi apokaliptik beklentileri de oldukça artmıştır. Bu zamanda İsa gibi Vaftizci Yahya da kendi söylemlerinde bu türden anlatılara yer vermiştir (Batuk, 2003, s. 187). Apokaliptik literatürün en önemli eserlerinden birisi Yeni Ahit'in son kitabı olan Yuhanna'nın Vahyi kitabıdır. Bu kitap bazı metinlerde Yuhanna'nın Apokalipsi ismiyle yer almaktadır. Bu eser kendini apokalips olarak tanımlayan ilk eserdir (Batuk, 2003, ss. 51-52).

[2] Gal. 2:20
[3] Filip. 1:21
[4] Kol. 3:3
[5] II. Kor. 5:17

Pavlus da eskatolojik bağlamda Tanrı'nın Krallığını Mesih'in krallığı olarak açıklamıştır. Ona göre çarmıha ölen ve dirilen İsa, ilerde tekrar gelecektir (Batuk, 2003, s. 209). Bu beklentisini şu cümlelerle açıklamaktadır:

> Rabbin sözüne dayanarak size şunu bildiriyoruz: Biz yaşamakta olanlar, Rabbin gelişine dek diri kalacak olanlar, gözlerini yaşama kapamış olanların önüne asla geçmeyeceğiz. Rabbin kendisi bir emir bağırtısıyla, baş meleğin sesiyle ve Tanrının borazanıyla gökten inecek. Önce Mesih'e ait ölüler dirilecek. Ondan sonra biz yaşamakta olanlar, diri kalmış olanlar, onlarla birlikte Rabbi havada karşılamak üzere bulutlar içerisinde alınıp götürüleceğiz.[6] (Batuk, 2003, s. 209)

Mesih'in gelişinin çok üzün sürmeyeceği söylenmiş olsa da bu gelişin gerçekleşmemesi inananların hayal kırıklığına uğramasına sebep olmuştur. Bu yüzden Mesih'in geleceği günü kimsenin bilemeyeceğine dair inanışlar artmıştır (Kıyak & Taş, 2022, s. 63).

Erken dönemden itibaren oluşmaya başlayan Hıristiyan mistik düşüncesi, Hıristiyanlığın kurumsallaşmasıyla birlikte zaman zaman heretik akımlarla yakından ilişkilendirilmiştir (Batuk, 2012, s. 13). Mistiklerin Tanrı ile bir olma düşüncesi de Katolik Kilisesi otoritesi ile ters düşmelerine sebebiyet vermiştir (Temiztürk, 2021, s. 134). Ancak mistisizm ve Kilise arasındaki bağlar tamamen kopmamıştır. Zaman zaman mistik hareketler ve kilise arasında yakın ilişkiler kurulmuştur. Bazen de din adamları arasında mistik eğilimler görülmüştür (Batuk, 2012, s. 13). Örneğin Papa I. Gregory (ö. 604) bir keşişken papa seçilmiş ve tarihteki keşiş kökenli ilk papa olmuştur (Dinleyici, 2023, s. 139). Benediktenler[7] ve Fransiskenler de manastır temelli mistik gruplar olup Roma Katolik kilisesine bağlı olmuşlardır (Temiztürk, 2021, s. 117). Hatta Fransiskenler ve Dominikenler kilise tarafından korunmuş ve misyonerlik, eğitim ve vaaz konularındaki faaliyetleri Kilise tarafından desteklenmiştir (Temiztürk, 2021, s. 136).

2. Erken Dönem Hıristiyan Toplumunda Kadınlar

Hıristiyanlığın erkek ve kadının doğasına ve rolüne ilişkin anlayışı, egemen olduğu kültürlerde cinsiyet rollerinin oluşmasında en etkili unsurlardan birisi olmuştur. Dolayısıyla Batı uygarlığı tarihi boyunca kadınların yaşamında en belirleyici etken olarak kabul edilmiştir

[6] I. Sel. 4:15-17

[7] Benediktenler: VI. Yy.'da Aziz Benedikt'in yazmış olduğu manastır kurallarını takip eden Katolik bir tarikattır (Güzeldal, 2020, s. 213).

(Sawyer, 1996, s. 41). Hıristiyan inancına göre Tanrı, İsa'ya ve onun aracılığıyla inananlara Kutsal Ruh'u bahşetmiştir. Bu da onlara doğa üstü güçler kazandırmıştır. Bu inancı Kutsal Kitap'ta geçen aşağıdaki pasaja dayandırmışlardır:

> Ben Ruhumu bütün insanlara dökeceğim. Oğullarınız ve kızlarınız kehanetlerde bulunacak. Yaşlılarınız rüyalar görecek. Gençleriniz ise vizyonlar görecek. O günlerde erkek ve kadın kölelere bile kendi Ruhumdan dökeceğim.[8]

Bu pasaja göre Tanrı Kutsal Ruh'u verdiği gruba kadınları da dahil etmiştir. Ayırt edici faktör kişinin erkek ya da kadın olması gibi insani durumlar değil, Tanrı'nın kime ilahi ilhamı vermiş olduğudur. Ayrıca İsa'nın "Tanrı'nın dediğini yerine getiren herkes benim erkek kardeşim, kız kardeşim ve annemdir (Matta 12:50)." sözü de ilk dönem takipçileri arasında kadınların da yer aldığını göstermektedir (Sawyer, 1996, s. 93). Erken dönem kilise gelenekleri ve Yeni Ahit üzerine yapılan çalışmalarda, İsa'nın takipçisi olan ve kilisede aktif görev alan kadınların genellikle sosyal ve ekonomik özgürlüğe sahip kadınlar olduğu görülmüştür (Eisen, 2000, s. 2). Bu noktada bu kadınların kimliklerini ve ne tür faaliyetlerde bulunduklarını incelemek önemlidir.

Yeni Ahit'te İsa'nın annesi olan Meryem başta olmak üzere birtakım kadınlardan ismen bahsedilmiştir (Yıldırım, 2024, s. 55). Bahsedilen kadınlardan birisi de Mecdelli Meryem[9] olmuştur. O, İsa dirildikten sonra onu ilk gören kişilerdendir.[10] Mecdelli Meryem yüzyıllar boyunca fahişeliği bırakarak İsa'nın takipçisi olan bir kadın olarak tasvir edilmiştir. Bu tasvire göre kendini İsa'ya adamış olan Meryem, onun ölümünden sonra hayatını yas tutarak ve tövbe ederek geçirmiştir. Mecdelli Meryem imgesinin sonraki yüzyıllarda tövbekâr fahişelerin ortaya çıkmasında etkili olduğu iddia edilmiştir (D'Angelo, 1999, s. 105). Feminist birtakım araştırmacılar, Yuhanna 20:18'de Mecdelli Meryem'den "havarilerin havarisi" olarak bahsedilmesi üzerine kadınların da rahibe olabileceği argümanını geliştirmiştir (D'Angelo, 1999, s. 106).

Yeni Ahit'te Marta ve Meryem isimli iki kız kardeşten de ismen bahsedilmektedir. Bu kız kardeşlerin hikayesi şöyledir:

[8] Yoel 2:28-29
[9] İsminin geçtiği birkaç yer için bkz.: Matta 27:56, Matta 27:61, Markos 15:40, Luka 8:2-3,
[10] Bkz.: Matta 28:1-10, Markos 16:9, Yuhanna 20:10-18

> İsa, öğrencileriyle birlikte yola devam edip bir köye girdi. Marta adında bir kadın İsa'yı evinde konuk etti. Marta'nın Meryem adındaki kızkardeşi, Rab'bin ayakları dibine oturmuş O'nun konuşmasını dinliyordu. Marta ise işlerinin çokluğundan ötürü telaş içindeydi. İsa'nın yanına gelerek, "Ya Rab" dedi, "Kardeşimin beni hizmet işlerinde yalnız bırakmasına aldırmıyor musun? Ona söyle de bana yardım etsin." Rab ona şu karşılığı verdi: "Marta, Marta, sen çok şey için kaygılanıp telaşlanıyorsun. Oysa gerekli olan tek bir şey vardır. Meryem iyi olanı seçti ve bu kendisinden alınmayacak." (Luka 10:38-42)

Elçilerin İşleri'nde Pavlus'un Gamaliel'in[11] dizinin dibinde yetiştiğini söylemesinin[12], onun öğrencisi olarak yorumlanması gibi Meryem'in de İsa'nın ayaklarının dibine oturmuş olması onun İsa'nın öğrencisi olduğu şeklinde yorumlanmıştır. Aynı şekilde yine İsa'nın Meryem'i övmesi de, İsa'nın ev işleriyle ilgilenen aktif kadın yerine, pasif de kalsa öğrencilik yapan kadını tercih ettiğinin kanıtı olarak öne sürülmüştür (D'Angelo, 1999, s. 107).

İncillerde anlatılan başka bir kadın grubu ise, İsa'nın infazını izlemek için Celile'den Kudüs'e gelen ve isimleri belirtilmeyen birtakım kişilerdir.[13] Bu kadınların evlerini ve ailelerini bırakıp yola çıkmalarında İsa'nın eskatolojik anlatılarının etkisi olabileceği ileri sürülmüştür. Zira tarihte bir zamanın sona erip başka bir devreye girileceğine olan inanç bu kadınların yolculuklarında belirleyici olmuştur (Sawyer, 1996, ss. 96-97). Bu kadınların evini ve ailelerini bırakarak İsa'yı görmüş olmaya gelmeleri daha sonraki dönemlerde kadınların ev ve aile hayatından vazgeçerek manastıra katılmaları için de dayanak teşkil etmiş olabilir. Zira İncil'de İsa için evden ve aileden vazgeçmenin bir örneği yer almaktadır.

İsa'nın ölümünden sonraki döneme gelindiğinde, araştırmacılar Hıristiyan topluluklarda eskatolojik anlatılar sebebiyle erkek ve kadın arasında bir ayrım gözetilmediğini öne sürmüşlerdir. Pavlus, Galatyalılara Mektup'ta Tanrı'nın Krallığını bekleyen böyle bir topluma hitap etmektedir: "Artık ne Yahudi ne Grek, ne köle ne özgür, ne erkek ne dişi ayrımı var. Hepiniz Mesih İsa'da birsiniz.[14]" Pavlus'un çeşitli topluluklara yazmış olduğu mektuplar Hıristiyan kadınların yaşamlarında önemli bir otorite kaynağı olmuştur. Dolayısıyla dünyanın sonunun gelmesi beklenen erken dönemlerde yazdığı mektuplarında kadın ve erkek arasındaki

[11] Gamaliel:
[12] El. İş. 22:3
[13] Matta 28:1, Markos 16:1, Luka 23:55, Yuhanna 20:1-18
[14] Gal. 3:28

farklılıklara vurgu yapmaktan ziyade onları eşit olarak kabul etmiştir (Sawyer, 1996, ss. 100-101). Ayrıca yine başka bir mektubunda evliliğe yönelik bir tavsiyede bulunmaktadır:

> Karı kendi bedeni üzerinde yetki sahibi değildir, ama koca yetki sahibidir. Aynı şekilde koca da kendi bedeni üzerinde yetki sahibi değildir, ama karısı yetki sahibidir… Bekar ve dul kadınlara şunu söylüyorum: Benim gibi bekar kalmaları iyidir. Ama kendilerini dizginleyemiyorlarsa evlensinler. Çünkü evlenmek tutkuyla yanmaktan iyidir. (1. Kor. 7:4 ve 8-9)

Pavlus aynı mektupta dünyanın sonunun geldiğine dair endişelerini de açıkça yansıtmaktadır:

> Bakire kızlara gelince, Rab'den onlarla ilgili bir buyruk almış değilim. Ama Rab'bin merhameti sayesinde güvenilir biri olarak düşündüklerimi söylüyorum. Öyle sanıyorum ki, şimdiki sıkıntılar nedeniyle insanın olduğu gibi kalması iyidir. Karın varsa, boşanmayı isteme. Karın yoksa, kendine eş arama. Ama evlenirsen günah işlemiş olmazsın. Bir kız da evlenirse günah işlemiş olmaz. Ne var ki, evlenenler bu yaşamda sıkıntılarla karşılaşacak. Ben sizi bu sıkıntılardan esirgemek istiyorum. Kardeşler, şunu demek istiyorum: Zaman daralmıştır. Bundan böyle, karısı olanlar karıları yokmuş gibi, yas tutanlar yas tutmuyormuş gibi, sevinenler sevinmiyormuş gibi, mal alanlar malları yokmuş gibi, dünyadan yararlananlar alabildiğine yararlanmıyormuş gibi olsun. Çünkü dünyanın şimdiki hali geçicidir. (1. Kor. 7:25-31)

Pavlus'a göre artık dünyanın sonu yaklaşmaktadır ve kaçınılmaz olarak ailevi acılar ve ayrılıklar yaşanacaktır.[15] Dolayısıyla hitap ettiği toplulukların bunları yaşamasını istememiştir. Pavlus'un bu mektuplarında kadınları erkeklerden ayırmaması ve onlara eşitmiş gibi hitap etmesi üzerine araştırmacılar bu toplulukların ayinlerinde kadınların görev alıp almadığını gündeme getirmiştir. Pavlus'un Korintli kadınları başı açık dua etmekten ve vaaz vermekten alıkoyduğu bilinmektedir. Bu durum araştırmacıların kadınların da kilisede aktif olarak görev aldığını iddia etmelerine sebep olmuştur (Sawyer, 1996, s. 103).

Erken dönemde kilisede aktif görev alan kadınların bazıları Pavlus tarafından isimleriyle birlikte zikredilmiştir. Romalılara yazdığı mektupta Fibi isimli bir kişiden bahsetmektedir (Sawyer, 1996, s. 105).

[15] Bkz.: Markos 13:8-12

> Kenhere'deki kilisenin görevlisi olan kızkardeşimiz Fibi'yi size salık veririm. Kutsallara yaraşır biçimde onu Rab'bin adına kabul edin. Herhangi bir ihtiyacı olursa, kendisine yardım edin. Çünkü o, ben dahil, birçoklarına destek sağlamıştır. (Rom. Mek. 16:1-2)

Fibi'den Grekçe metinde διάκονος (diakonos) yani diyakoz olarak bahsedilmesine rağmen bu terim diğer dillere genellikle "yardımcı" şeklinde tercüme edilmiştir. Pavlus kendisi ve başkaları hakkında bu kelimeyi Tanrı'nın sözünü vaaz eden kişi anlamında kullanmıştır. Ancak feminist araştırmacılar bu kelimenin Fibi için kullanıldığında Tanrı sözünü yayan kişi bağlamından koparılarak "hizmetçi" anlamında kullanıldığını öne sürmüşlerdir (Eisen, 2000, s. 5). Ayrıca Pavlus'un yaşadığı dönemde kullanılan Grekçede διάκονος (diakonos) kelimesin eril formda olup dişil bir versiyonu bulunmamaktadır. Zira hem erkek hem de kadın için kullanılmıştır. Ancak eril – dişil kelime ayrımı bulunan dillere yapılan çevirilerde kelimenin dişil olarak tercüme edilmesi[16], araştırmacılar tarafından Fibi'nin görevinin küçümsendiği şeklinde yorumlanmıştır (Gillman, 1992, s. 61). Türkçe çevirilere baktığımızda da kilise görevlisi[17], kilisenin hizmetçisi[18], kilise topluluğunun hizmet görücü üyesi[19], kilise topluluğunun hizmetçisi[20] gibi tercümelerin tercih edildiği görülür. Kitab-ı Mukaddes'in İngilizce tercümelerinden biri olan Kral James versiyonunda "servant of the church" yani kilisenin hizmetçisi tercümesi kullanılmıştır. Ancak 1952'de basılan ve *Kitab-ı Mukaddesin Düzenlenmiş Standart Versiyonu* olarak adlandırılan çeviride "deaconess" yani kadın diyakoz terimi tercih edilmiştir. Orijinal metinde hem erkekler hem kadınlar için διάκονος (diakonos) kelimesi kullanılmasına rağmen, çevirilerde erkekler için "din görevlisi" denirken, Fibi'nin farklı şekilde adlandırılması, çağdaş birtakım araştırmacılar tarafından Fibi'nin aynı görevde bulunan diğer erkeklere göre küçümsenmesi olarak değerlendirilmiştir. Pavlus'un Fibi'yi kendisi ve diğer diyakozlarla eşit gördüğü, ancak tercümanların kelime tercihleriyle bu durumu yansıtmak istemediği iddia edilmiştir (Gillman, 1992, ss. 62-63).

Feminist araştırmacıların bu bağlamda incelediği diğer bir kişi de Pavlus'un Romalılara yazdığı mektupta bahsettiği Junia isimli birisi olmuştur. Pavlus Junia'dan bahsederken απόστολος (apostolos) kelimesini kullanmıştır. Araştırmacılar tarafından bu kişinin normalde

[16] Örneğin İngilizcede Phoebe'den bahsedilirken deacon yerine deaconess tercümesi tercih edilmiştir.
[17] Yeni Çeviri (YC2009)
[18] Kitabı Mukaddes
[19] Thomas Cosmades
[20] Bünyamin Candemir

kadın olduğu, ancak XII. yy.'dan itibaren bu ismin erkek ismi olan Junias olarak okunarak kişinin erkek kabul edildiği belirtilmiştir (Eisen, 2000, s. 5). Bu kişiyi kadın olarak kabul edenlerin öne sürdüğü kanıtlardan birisi Junia'nın Romalı bir kadın ismi olmasıdır. Bu isim oldukça yaygın olmasına rağmen Junias isminin bir örneği bulunmamaktadır (Gillman, 1992, s. 68). Ayrıca John Chrysostom (ö.407) da *Epistle to the Romans* adlı eserinde bu kişiden bahsederken "Bu kadının bağlılığı o kadar büyüktür ki, havari ünvanına layık görülmüştür." ifadesini kullanmıştır (Gillman, 1992, s. 67). Yeni Ahit incelendiği zaman Pavlus'un kendisi ve diğer havarilerden bahsederken de Türkçeye elçi olarak tercüme edilen απόστολος (apostolos) kelimesini kullandığı görülmektedir. Tarihsel açıdan Junia'nın gerçek kimliğini belirlemek oldukça zordur. Ancak kadın olarak kabul edilmesi durumunda havari kavramına dair, özellikle Yeni Ahitteki kullanımıyla alakalı yeni çalışmalar ortaya konması gerekebilir.

Pavlus mektuplarında Evodia, Syntyche ve Priska isimli üç kadından hizmet ortaklarım olarak bahsetmektedir. Bu ünvanı sadece bu üç kadın hakkında değil, çeşitli erkeklerden bahsederken de kullanmıştır. Hatta çeşitli arkadaşlarını anlatırken en sık kullandığı kelimelerden birisidir. Bu kelime Pavlus'la birlikte misyonerlik faaliyetlerinde bulunan kişileri tanımlamaktadır (Gillman, 1992, ss. 43-44). Evodia ve Syntyche'nin ismi Pavlus'un Filipililere yazdığı mektupta geçmektedir. Bu iki kadından bahsedilme sebebi, aralarında yaşamış oldukları birtakım anlaşmazlıklardır (Gillman, 1992, s. 45). Anlaşmazlıkların ne üzerine ya da hangi konuda olduğu bilinmemektedir. Ancak bu anlaşmazlıklardan bütün kilise cemaatine okunan bir mektupta bahsedilmiş olması, tartışmaların ciddiyetine ve bu iki kadının kilisede önemli kişiler olmasına bağlanmıştır. Bazı araştırmacılar onların kilise lideri olabileceğini dile getirmiştir (Gillman, 1992, s. 46)

Yeni Ahit'te bahsedilen bir diğer kadın, ismi kocası Akvila birlikte geçen Priska'dır.[21] Bu çiftten altı yerde bahsedilmiş ve Priska'nın ismi dört yerde kocasının isminden önce zikredilmiştir. Bu alışılmadık duruma araştırmacılar da büyük bir ilgi göstermiştir. Priska'nın isminin önce zikredilmesi ona verilen bir öncelik olduğu ve bunun sosyal statüsünden kaynaklandığı düşünülmüştür. Bir kısım araştırmacılar da misyonerlik faaliyetlerinde Priska daha etkin olduğu için onun isminin önce zikredildiğini öne sürmüştür (Gillman, 1992, s. 50). Bu çift Hıristiyan olmuş ve daha sonra Korint'e taşınmıştır. Burada Pavlus ile tanışarak onu

[21] Rom. 16:3

evlerinde konuk etmişlerdir. Pavlus bu çiftin yanında kalma sebebini "aynı amacı paylaşmaları" olarak açıklamıştır. Pavlus yanlarından ayrıldıktan sonra Korintlilere yazdığı mektupta "onların evindeki kiliseden" söz etmektedir. Pavlus'un bu evden erkek olduğu için evin reisi konumunda görülen Akvila'nın değil, ikisinin evi olarak bahsetmiş olması araştırmacıların dikkatini çekmiştir. Priska'nın kilisede bir lider olduğu ve Pavlus'un evli çiftleri birbirine denk gördüğü şeklinde yorumlar yapılmıştır (Gillman, 1992, s. 52).

Yeni Ahit'te kilise görevlerinde ve misyonerlik faaliyetlerinde kadınların da bulunduğu olumlu anlatılar bulunmasına karşın, kadınlarla alakalı olumsuz ve yasaklayıcı anlatılar da yer almaktadır. Bazı antik metinlerde, özellikle felsefi yazılarda, kadınların faaliyetlerini ev işleriyle ilgilenmek ve üremekle sınırlandıran ifadeler yer almıştır. Bu bağlamda kadınların ekonomik, kültürel ve dini yaşamda aktif rol almasını engelleme çabaları sıklıkla görülmüştür. Bu durum Pavlus'un mektuplarında da özellikle aşağıdaki pasajda açığa çıkmaktadır (Eisen, 2000, s. 3).

> Kadınlar toplantılarınızda sessin kalsınlar. Onların konuşmalarına izin yoktur. Kutsal Yasa'nın da belirttiği gibi uysal olsunlar. Öğrenmek istedikleri bir şey varsa, evde kocalarına sorsunlar. Çünkü kadının toplantı sırasında konuşması ayıptır.[22]

Ayrıca başka bir mektupta bu konuya yine değinilmiştir:

> Kadın sükûnet ve tam bir uysallık içinde öğrensin. Kadının öğretmesine, erkeğe egemen olmasına izin vermiyorum, sakin olsun. Çünkü önce Adem, sonra Havva yaratıldı. Aldatılan da Adem değildi, kadın aldatılıp suç işledi. Ama doğum yapıp kurtulacaktır. Yeter ki sağduyulu olup iman, sevgi ve kutsallıkla yaşasın.[23]

Dolayısıyla İsa'yı takip eden kadınları kapsayan "İsa Mesih'te kız kardeş olmak" söyleminin, kadınların yüzyıllardır dışlanmasına karşıt geliştirilen bir eşitlik söyleminden ziyade, Tanrı'nın egemenliğinin yakın zamanda geleceğine dair beklenti doğrultusunda yapılmış geçici ve eskatolojik bir düzenleme olduğu öne sürülmüştür (Sawyer, 1996, s. 95).

3. Kadınlar ve Asketizm

Hıristiyanlığın ortaya çıktığı dönemin şartları incelendiğinde, kadınların erkeklere göre ikincil bir cinsiyet olarak değerlendirildiği açığa çıkmaktadır. Klasik tıp teorisine göre kadınlar,

[22] 1. Kor. 14:34-35
[23] 1. Tim. 2:12-15

erkeklerden daha aşağı görülmüştür. Hatta kadınların eksik erkekler olduğu düşünülmüştür. Kadınların ön plana çıkan tarafı doğurganlıkları olmuştur. Ancak hamile kalabilmek için belli başlı fiziksel özelliklere sahip olmaları gerektiği öne sürülmüştür. Bunun sonucu olarak evlilikten önce ebeler tarafından vajinal muayeneye tabi tutulan kadınlar olmuştur. Kadınların asketik hayata yönelmesine bu olumsuz tutumun yol açmış olduğu kimi araştırmacılar tarafından öne sürülmüştür. Zira kadınlar manastırlarda dışarıya kapalı bir yaşam benimsediklerinde bu olumsuz bakıştan ve uygulamalardan sıyrılma şansı bulmuşlardır. Ayrıca bu kadınların Mesih'i takip ederek kendi bedenlerinin kontrolünü ellerine almış oldukları ileri sürülmüştür (Barker, 2014, ss. 12-13). Ancak asketik yaşamı seçmede sadece kadınların gündelik hayatta yaşadıkları olumsuzlukların etkisi olduğu iddia edilemez. Zira bu durum dini bir tutum olduğu için kadınların dini motivasyonlara da sahip olması gerekmektedir. Dolayısıyla asketik yaşam tarzını seçen ilk Hıristiyanların ve özellikle kadınların yaşamını incelemek, bize bu konuda daha sağlıklı bilgiler sunacaktır.

Asketizm, kelime anlamı itibariyle kişinin yeme içme gibi dünyevi şeylerden uzak durarak kendi dinsel disiplinini sağlamasıdır (Gündüz, 1998, s. 43). Hıristiyan asketizmi ve manastırcılık birbiriyle doğrudan ilişkilidir. Zira asketizme dair eserlerin neredeyse hepsi manastırlarda yazılmıştır. Ancak asketizm anlayışı manastırların kurulmaya başlanmasından çok daha erken, henüz birinci yüzyılda ortaya çıkmıştır. İlk Hıristiyan manastırları ise yaklaşık IV. yy.'da kurumsallaşmaya başlamıştır (Baş, 2014, s. 185). Asketizm Hıristiyanlık bağlamında ortaya çıkmış bir kavram değildir. Hem Uzakdoğu dinlerinde hem de Hıristiyanların muhatap olduğu Yahudilik ve gentile geleneklerinde insanların dini sebeplerle yiyip içme, cinsellik, aile hayatı ve zenginlikten vazgeçmesine rastlanmaktadır. Hıristiyanların yakın ilişkilerde bulundukları Yahudi geleneğinde de Mabet'e adanan çocuklar ve kadınlar olmuştur (Baş, 2015, s. 36). Yine Yahudiler arasında Therapeutrides olarak bilinen münzevi bir kadın grubu bulunmaktadır. Bu kadınlar erkeklerin oluşturduğu Therapeutae grubunun kadın muadilleri olarak görülmüştür (Aykıt, 2013, s. 58). Dolayısıyla asketizme yönelenlerin sadece erkekler değil kadınlar da olduğu görülmektedir. İnsanları asketizme yönlendiren şeyin ne olduğu sorusuna İsa'nın öğretileri kapsamında cevap aranabilir. İsa'nın takipçileriyle yaşamış olduğu, aşağıda yer verdiğimiz pasaj, insanların asketik hayata yönelmesinde önemli ilham kaynaklarından birisi olmuştur (Baş, 2015, s. 38) :

İsa yola çıkarken, biri koşarak yanına geldi. Önünde diz çöküp O'na, "İyi öğretmenim, sonsuz yaşama kavuşmak için ne yapmalıyım?" diye sordu. İsa, "Bana neden iyi diyorsun?" dedi. "İyi olan yalnız biri var, O da Tanrı'dır. O'nun buyruklarını biliyorsun: 'Adam öldürmeyeceksin, zina etmeyeceksin, çalmayacaksın, yalan yere tanıklık etmeyeceksin, kimsenin hakkını yemeyeceksin, annene babana saygı göstereceksin." Adam, "Öğretmenim, bunların hepsini gençliğimden beri yerine getiriyorum" dedi. Ona sevgiyle bakan İsa, "Bir eksiğin var" dedi. "Git neyin varsa sat, parasını yoksullara ver; böylece gökte hazinen olur. Sonra gel, beni izle." Bu sözler üzerine adamın yüzü asıldı, üzüntü içinde oradan uzaklaştı. Çünkü çok malı vardı. İsa çevresine göz gezdirdikten sonra öğrencilerine, "Varlıklı kişilerin Tanrı Egemenliği'ne girmesi ne güç olacak!" dedi. Öğrenciler O'nun sözlerine şaştılar. Ama İsa onlara yine, "Çocuklar" dedi, "Tanrı'nın Egemenliği'ne girmek ne güçtür! Devenin iğne deliğinden geçmesi, zenginin Tanrı Egemenliği'ne girmesinden daha kolaydır." Öğrenciler büsbütün şaşırmışlardı. Birbirlerine, "Öyleyse kim kurtulabilir?" diyorlardı. İsa onlara bakarak, "İnsanlar için bu imkânsız, ama Tanrı için değil. Tanrı için her şey mümkündür" dedi. Petrus O'na, "Bak, biz her şeyi bırakıp senin ardından geldik" demeye başladı. "Size doğrusunu söyleyeyim" dedi İsa, "Benim ve Müjde'nin uğruna evini, kardeşlerini, anne ya da babasını, çocuklarını ya da topraklarını bırakıp da şimdi, bu çağda çekeceği zulümlerle birlikte yüz kat daha fazla eve, kardeşe, anneye, çocuğa, toprağa ve gelecek çağda sonsuz yaşama kavuşmayacak hiç kimse yoktur. Ne var ki, birincilerin birçoğu sonuncu, sonuncuların birçoğu da birinci olacak."[24]

İsa'nın, bu sözleri dünya malını tamamen kötü görmekten ziyade, kıyametin yaklaşması sebebiyle söylediği öne sürülmüştür. İsa, kıyamet yaklaştığı için insanların vaktini tevbeyle ve vaazla geçirmesi gerektiğini söylemiştir (Baş, 2015, s. 38). Ancak İsa'nın dünyaya ikinci kez gelerek kıyameti başlatacağı inancından dolayı Hıristiyanlar dünyayı dolaşarak bu öğretiyi yaymak istemişlerdir (Baş, 2015, s. 43). Dolayısıyla birtakım Hıristiyanlar, kurtuluşa erişmek için evlenme, aile kurma, özel mülkiyet gibi dünyevi şeyleri terk ederek hayatları boyunca asketik bir şekilde yaşamayı seçmişlerdir. Yeni Ahit'te hem İsa[25] hem de Pavlus[26] tarafından bu hayat sadece "güç yetirebilecek olanlara" tavsiye edilmiştir (Baş, 2014, s. 185). Pavlus, güç yetirebilecek olanların bekareti seçmesi gerektiğini ifade etmiştir. Ayrıca İsa'nın annesi

[24] Markos 10:17-31
[25] Bkz.: Matta 19:10-12
[26] 1. Kor. 7:7-9

Meryem'in bakire olması da kadınların bekareti seçmesinde etkili olmuştur (Baş, 2015, s. 39). Kadınlar arasında bekaret hayatının bu denli tercih edilmesinin, evlilik ve onun beraberinde getirdiği sorumlulukların kadınları dini hayattan uzaklaştırdığı düşüncesine dayandığı ifade edilmiştir. Özellikle ilk üç yüzyılda kadın asketiklerin kilise organizasyonlarında aktif bir şekilde görev aldığı öne sürülmüştür. Bu kadınların isimleri kiliselerde resmi kayıt altına alınmıştır (Smith, 2017, s. 217). Dolayısıyla ilk asır Hıristiyan cemaati içinde asketik yaşama yönelik ilginin varlığı açıkça belli olmaktadır. Kadınların bekaret hayatını tercih etmelerinin yanı sıra, erkekler de kendilerini Tanrı'ya adayarak seyahat etmiş ve vaazlar vermişlerdir (Baş, 2015, s. 43). İlk üç asırda keşişler bireysel ya da daha küçük gruplar halinde yaşarken, IV. yy.'dan itibaren kurumsallaşmaya başlamış ve bunun sonucunda manastır yaşamı doğmuştur (Baş, 2015, s. 63).

Erken dönem Kilise Babalarından Tertullianus'un (ö. 240) yazılarında, Hıristiyan kadınlara yönelik çeşitli öğütler verdiği görülmektedir. Tertullian'a göre bütün kadınlar Havva'nın günahını taşımaktadır, dolayısıyla tövbe ve kefaret için ucuz giysiler giyinip bakımsız görünmek için çabalamaları gerekmektedir. Meryem'den kadınlara miras kalan asli günahın alçaltıcılığından kurtulmak ancak bu şekilde mümkündür. Ayrıca Tertullian Havva şahsında tüm kadınları özdeşleştirerek, kadınların yasayı çiğnemiş olduklarını ifade eder ve onları "şeytanın kapısı" olarak nitelendirir. İnsanların ölme sebebi de Havva üzerinden kadınlara yüklenen bu günaha karşı verilen bir cezadır. Hatta bu ceza yüzünden Tanrı'nın Oğlu da dünyada can vermek zorunda kalmıştır (Tertullian, 1985, ss. 19-20).

Kadınlara yönelik bu olumsuz yaklaşımların yanı sıra Jerome'un (ö. 420) birtakım kadınlardan övgüyle bahsettiği görülmektedir. Burada önemli olan nokta Jerome'un kadınları övmesi değil, hangi kadınları övmüş olduğudur. Zira kendisi de kadınları övmesi sebebiyle gelecek tepkileri tahmin etmiş olmalı ki, kadınları övdüğü için kendisine gülüneceğini bildiğini yazmıştır. Onun yazıları incelendiğinde, malı ve mülkünü kullanarak İsa'ya hizmet eden kadınlardan bahsettiği görülmektedir. İsa'nın dirilişini gören ilk kişinin Mecdelli Meryem olmasına atıf yaparak insanları cinsiyetine göre değil, manevi niteliklerine göre değerlendirdiğini bildirmektedir (Jerome, 1933, s. 451). Jerome'un hem keşişler hem de keşişeler için manastırlar kurduğu bilinmektedir. Asketik yaşam üzerine teorik eserler vererek aile hayatı ve cinselliğin reddedilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Jerome ayrıca Kutsal Kitap'ı Latinceye çevirerek Batı Hıristiyanlığında standart metin olarak kabul gören Vulgata'yı ortaya

koymuştur (Güzeldal, 2024, ss. 41-42). Jerome'un Betlehem'de kurmuş olduğu manastırların inşaatını finanse edenin Paula adında zengin bir kadın olduğu bilinmektedir (Cain, 2010, s. 111). Paula ayrıca 380'li yıllardan 400'lerin başına kadar Jerome'un eğitim masraflarını da finanse etmiştir (Cain, 2013, s. 192). Jerome Kutsal Kitap'ı Latinceye bu dönemde tercüme etmiştir (Güzeldal, 2024, ss. 41-44). Jerome yazılarında Paula'dan bahsederken onun yaptığı hac ziyaretlerini ayrıntılı olarak ele almıştır. Bu hac ziyaretlerinin sıradan geziler olmadığını ve Paula'nın Kutsal Topraklarda gezerken son derecede duygulandığını, İsa'nın göğe yükseldiği yeri defalarca öptüğünü ifade etmiştir (Jerome, 1989, s. 485). Jerome'a göre Paula çocukları olmasına rağmen Tanrı'nın çağrısına kulak vermiş ve servetini çocuklarına miras bırakmak yerine yoksullara bağışlamıştır. Bu durumu Paula'nın azizeliğinin kanıtı olarak göstermiştir (Jerome, 1989, s. 482). Jerome'un kadınlara karşı olumlu düşüncelerine onlarla bu kadar yakından ilişki kurması vesile olmuş olabilir.

Tertullian'ın kadınlar için yaptığı şeytanın kapısı benzetmesi, zaman içinde kadın şehitler ve münzevi kadınların vesilesiyle "Mesih'in gelinleri" benzetmesine dönüşmüştür. Jerome, Eustochium isimli zengin bir kadına yazdığı mektupta onun bakire yaşama kararını överek ondan Mesih'in gelini şeklinde bahsetmiştir (Jerome, 1989, s. 102). *Neşideler Neşidesi'nin* erotizminden sık sık faydalanarak İsa ve Eustochium'un aşkını anlatmaktadır (Clark, 1989, s. 84). Bakireliğin bu kadar ön plana çıkmasında İsa'nın annesi olan Meryem'e artan ilgi de etkili olmuştur. II. yy.'dan itibaren Meryem'in ebedi bakire olduğu vurgulanmaya başlamıştır. Apokrif James İncilinde, Meryem'in ebedi bakire olduğunun fizyolojik kanıtlarının bulunduğu ileri sürülmüştür.[27] İsa'nın kardeşlerinin olduğu Yeni Ahit'te birçok yerde tekrarlanmaktadır. Ancak Meryem'in bakireliğini vurgulamak için bunların aslında gerçek kardeşleri olmadığı ve kardeş kelimesinin mecazen kullanıldığı öne sürülmüştür. Zira Meryem'in babası Yusuf'tan da İsa'nın babası olarak bahsedilmiştir (Clark, 1989, s. 91).

Asketik yaşamı ve bakireliği benimsediği bilinen ilk Hıristiyan kadınlardan birisi Tekla'dır. Tekla'nın hayatı hakkındaki bilgilere II. yy.'a tarihlendirilen *Pavlus ve Tekla'nın İşleri (Acta Pauli et Theclae)*[28] isimli apokrif[29] bir eserden ulaşılmaktadır. Burada anlatılana göre Tekla Pavlus ile İkonium'da (Konya) karşılaşmıştır. Pavlus'un komşularına verdiği

[27] Jam. 19-20

[28] Bu eserden APT kısaltmasıyla bahsedilecektir.

[29] Apokrif: Kitab-ı Mukaddes'in resmi kanonuna dahil edilmeyen kitaplar apokrif olarak adlandırılmıştır. Çoğu zaman olumsuz bir şekilde kullanılır ve reddedilmiş anlamına gelmektedir. (Ulusoy, 2019, ss. 40-41)

vaazları evinden dinleyen Tekla[30], nişanlı olmasına rağmen evlilikten vazgeçmiş ve bakire kalarak kendini Tanrı'ya adamaya karar vermiştir.[31] Ancak başka kadınlara da örnek olacağından korkularak Tekla'nın yakılmasına hükmedilmiştir.[32] Tekla mucizevi bir şekilde yağmur yağmasıyla yakılmaktan kurtulmuştur.[33] Bu defa vahşi hayvanlarla dolu ormana atılan Tekla bu hayvanlardan da kurtulmuştur.[34] Daha sonra insan eti yiyen balıkların olduğu bir göle atlamış ve buradan da vaftiz olarak canlı bir şekilde çıkmıştır.[35] Daha sonra Tekla, Pavlus'u aramak için erkek kılığına girmiş ve Pavlus ile görüşerek ondan Hıristiyanlığı yayma yetkisi almıştır.[36] Bazı araştırmacılar, Tekla'nın vaftiz olduktan sonra erkek kıyafetini giyinmesini, Mesih ile bir olabilmenin bir koşulu olarak erkek kıyafeti giyilmesi gerektiği şeklinde bir algı olduğu yönünde yorumlamıştır (Van Pelt, 2022, s. 197). Ancak Tekla'nın yaşadığı tehlikeler göz önüne alındığında Pavlus'u bulmak için yolculuğa çıktığında erkek kılığına girmesi güvenlik sebebiyle makul gözükmektedir. Ancak kadınların erkek kılığına girmesi ya da erkek olmak istemesi, asketik yaşam bağlamında farklı şekillerde de önümüze çıkmaktadır.

Hipokrat'ın külliyatında ve Platon'un yazılarında[37] kadınların bakire yaşamasının, kadında çeşitli hastalıklara sebep olacağı söylenmektedir. Ancak bilinen ilk doğum hekimlerinden olan Soranus[38] (ö. 130) II. yy.'da, daha önceki dönemlerde iddia edildiği gibi bekaretin herhangi bir hastalığa sebep olmayacağını ifade etmiştir. Hatta tam aksine bekaretin korunmasının kadınlarda "erkeksi davranışlar sergilemeye" sebep olduğundan bahsetmektedir (Barker, 2014, s. 17). Kadınların erkeksi davranışlar sergilemesinin olumlu olarak değerlendirilmesi oldukça ilginçtir. Tekla'nın erkek kılığına girmiş olması güvenlik sebebiyle açıklanabilir. Ancak kadınların erkek gibi olmasının güvenlik durumundan bağımsız olarak övüldüğü görülmektedir. Örneğin deuterokanonik[39] Judith kitabında Yahudilere karşı düzenlenen bir harekata müdahale eden grubun arasındaki Judith isimli bir kadından bahsedilmektedir. Bu anlatıdan bahseden ilk Hıristiyan yazar Romalı Clement (ö.99) olmuştur.

[30] APT 2:1-2
[31] APT 3:8
[32] APT 5:8-10
[33] APT 5:15-16
[34] APT 9:1-6
[35] APT 9:7-9
[36] AP 3:25, 4:15
[37] Bkz.: (Barker, 2014, ss. 14-15)
[38] Bkz.: (Soranus, E. Kurt, 2011)
[39] Deuterokanonik: Başta şüpheli görüldüğü için Kutsal Kitap kanonuna dahil edilmeyip sonradan ikinci ve üçüncü dereceden kanonik kabul edilen kitaplardır. (Meral, 2007, s. 45)

Clement, Judith'ten "Tanrı'nın lütfuyla güçlenen birçok kadın, erkeklere layık işler başarmıştır." şeklinde bahsetmiştir (Sawyer, 1996, s. 97). Clement'in bu ifadesinde, kadınlar övülürken genellikle erkeksi görülen erdemleri üzerinden övüldükleri görülmektedir. Nitekim erdem kelimesi ilk dönem Hıristiyan yazarlar arasında erkeklikle bağlantılı bir kelime olarak kullanılmıştır. Hem Latince hem de Yunancada erdem kelimeleri, virtus ve andreia, erkeklik anlamına gelen vir ve andros kelimelerinden türemiştir. Erdemli olmak, erkek olmakla ilişkilendirildiğinden dolayı kadın münzevilerin erkeksi olduğunu ifade etmek, onların erdemli olduğunu kabul etmek anlamına gelmiştir (Barker, 2014, s. 37).

Erkek kılığına girerek manastırda yaşayan birçok kadının hikayesi bulunmaktadır. Örneğin bir keşiş Maria isimli kızının ismini erkek sanılması için Maryana olarak değiştirerek ona erkek kıyafetleri giydirmiş ve manastırda yanına almıştır. Babası öldükten sonra da manastırda yaşayan Maryana'nın cinsiyeti ölünceye kadar anlaşılmamıştır. İskenderiyeli keşiş Palladius (ö. 390) Mısır'ı ziyaret ettiğinde çok sayıda asketik kadınla karşılaşmıştır. Bu kadınların küçümsenmemesi için, onların Tanrı tarafından "erkek gibi" görevlendirildiğini ve bu sayede erkeklerle rekabette onlarla eşit olduklarını ifade etmiştir (Smith, 2017, ss. 219-220). Bu hikayelerin Mısır'da geçmiş olması, akıllara Nag Hammadi Literatürü[40] içinde bulunan apokrif İncilleri ve onların diğer İncillerde geçmeyen öğretilerini akıllara getirmektedir.

Thomas İncili, Nag Hammadi Literatürü içinde yer alan apokrif İncillerden birisidir. Bu İncilin Nag Hammadi Literatürü içinde en dikkat çeken eser olduğu ileri sürülmüştür. Bu İncil İsa'nın 114 sözünden oluşan bir derlemedir. İsa'nın sözleri dışında, mucizeleri veya hikayeleri gibi herhangi başka bir şey içermemektedir. Kitab-ı Mukaddes araştırmacıları tarafından bu İncilin yaklaşık II. yy.'da yazılmış olabileceği ileri sürülmüştür (Ehrman, 2003, ss. 19-20) Bu İncil'de yer alan bir pasaj, kadınların sadece erkek olarak kurtulabileceklerini ima etmektedir (Barker, 2014, s. 34):

> Şakirtleri ona dediler: "Hükümranlık ne zaman gelecek?" (İsa dedi:) "O beklemekle gelmeyecek. 'Bakın o buradadır' veya 'bakın o şuradadır' denemez. Ama Babanın hükümranlığı tüm yeryüzüne yayılmıştır ve insanlar onu görmüyorlar". Simon

[40] Nag Hammadi Literatürü: Nag Hammadi, Yukarı Mısır'da bulunan bir kasabıdır. 1945 yılında bu bölgede kömülü bir küpün içinde yazılı birçok kitap bulunmuştur. Daha sonra bilim insanlarının eline geçen bu kitapların Yunancadan Kıpticeye tercüme edilmiş Hıristiyanlığa, Yahudiliğe ve gnostizme ait metinler olduğu ortaya konmuştur. Çalışmamızda ele aldığımız Tomas İncili'nin bazı fragmanları orijinal dili olan Yunanca olarak da günümüze ulaşmıştır. (Gündüz, 1993)

> Petrus ona dedi: "Mariham aramızdan ayrılsın, çünkü kadınlar hayata layık değildir". İsa dedi: "Bak, ona yol göstereceğim, onu erkekler gibi yapacağım, O da siz erkekler gibi canlı ruh olacak. Çünkü kendini er kişi kılan her kadın, göklerin hükümranlığına girecektir".[41] (Sarıkçıoğlu, 2009, s. 172)

Hıristiyanların günümüzde kullandıkları Yeni Ahit kanonizasyonu, IV. yy.'da Athanasius (ö. 373) tarafından oluşturulmuştur (Meral, 2007, s. 114). Ancak bu liste Hıristiyan dünyasında bir anda kabul görmemiş, farklı kanonlar ve farklı İnciller kullanılmaya devam etmiştir (Meral, 2007, s. 122). Dolayısıyla o zamanlar günümüzdeki kanonik İnciller hariç başka İncillerin de halk tarafından muteber kabul edildiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Thomas İncili'nin de manastır hayatının yaygın olduğu Mısır'da, üstelik Kıpticeye tercüme edilmiş olarak bulunması, yöre halkı tarafından bilindiğini ve kullanıldığını göstermektedir. Kadınların erkek kılığına girmesine güvenlik gibi dünyevi sorunların yol açmış olabileceği gibi, bu İncil'deki öğretinin vesile olduğu da söylenebilir.

Aziz Basil'in (ö. 379) de birçok kadını eşinden ayrılarak manastıra girmeye ikna ettiği iddia edilmiştir. Bu kadınların cinsel ilişkiden ellerinden geldiğince uzak durmaları için saçlarını kısa kestirip erkek kıyafetleri giyindikleri belirtilmiştir (Smith, 2017, s. 225). Kadınların saçını kısa kesmesi bazı araştırmacılar tarafından fiziksel cinsiyetin bir reddi olarak yorumlanmıştır (Dunn, 2003, s. 45). Jerome'a göre de bir kadın kocasını ve çocuklarını bırakıp İsa Mesih'e yöneldiğinde kadın olmaktan çıkarak erkek olarak adlandırılmaktadır. Artık erkeklerle eşit olmuştur, onların daha aşağısında değildir. Erkek olma, erkeğe benzeme metaforları üzerine düşünüldüğünde erkek olmanın o dönemin en olumlu ifadesi olduğu görülmüştür. Kadınların erkeğe benzemesiyle özellikle kilise babalarının zihnindeki olumsuz kadın algısını yıktıkları görülmektedir (Clark, 1989, ss. 92-93). Önceki yüzyıllarda da Hıristiyan kadınların şehit olarak erkeklerden eksik görülen yönlerinden arındıkları ve bu şehitlerden de "erkeksi" olarak bahsedildiği iddia edilmektedir. Kilise babaları kadınların erkekçe cesaretlerini sergileyebilecekleri asketizmin yeni şehitlik biçimi olduğunu öne sürmüşlerdir. Zira Yunancada cesaret anlamına gelen andreia kelimesi de erkeklikle ilişkilidir (Clark, 1989, s. 94). Bütün bu veriler göz önüne alındığında birtakım kadınların asketik yaşamı tercih ettiği ve erkek kılığına girdikleri görülmektedir. Kadınların erkek kılığına girerek

[41] Thomas İncili: 113-114

cinsellikten uzak durma, güvenliklerini sağlama ve Thomas İncili'nde bahsedildiği gibi göklerin krallığına ulaşma emelleri vardır.

4. Erkekleşen Kadınlar

Erkek gibi giyinen ve davranan maskülen kadın azizelerle ilgili anlatılar Geç Antik Çağ'da oldukça artmıştır. Bu asketik kadınların özellikle Mısır, Suriye, Filistin ve Anadolu'nun bazı bölgelerindeki çöllerde yaşadığı belirtilmiştir. Çölde yaşayan asketikler arasında erkeklerin büyük oranda fazla olduğu bilinse de erkek kılığına girerek yaşayan kadınlar hakkında hikayelerin çok popüler olduğu belirtilmiştir (Hunt, 2019, s. 9). V. yy.'ın sonlarından VII. yy.'ın başına kadar en az on bir farklı maskülen kadın azizenin hayatı hakkında yazı yazılmıştır. Bu yazıların keşişelerin[42] hayat öykülerinden bağımsız olarak kaynakların güvenirliği açısından ayrıca değerlendirilmesi gerekmektedir (Hunt, 2019, s. 11). Ancak bu çalışmada kaynak incelemesinden ziyade hikayelerin içeriğine odaklanılacaktır.

Erkekleşen kadınlar konusunda inceleyeceğimiz ilk isim, Şehit Perpetua'dır (ö. 203). Perpetua'nın hayatını anlatan eserin ilk kısmının bizzat kendisi tarafından yazılmış olduğu ileri sürülmüştür. Perpetua, Hıristiyan olduğu için bizzat ailesi tarafından şiddete maruz kalmıştır. Ailesinin tüm yalvarmalarına rağmen dininden dönmeyeceğini her seferinde ifade eden Perpetua daha sonra bebeğiyle birlikte hapse düşmüştür (Clark, 1987, ss. 98-99). Perpetua'nın mahkemede Hıristiyan olduğunu söylemesi üzerine hâkim babasının dövülmesini emretmiştir. Babasına üzülmesine rağmen yine de kararından vazgeçmemiştir. Henüz emzirme çağında olan bebeği de Perpetua'dan alınmıştır, ancak o bu durumun bir probleme yol açmadığını, emzirmediği halde Tanrı sayesinde sütün göğüslerini yara yapmadığını söylemiştir (Clark, 1987, s. 100). Klasik tıp teorisine göre kadınların vücudu, erkeklerin vücudundan daha soğuktur. Dolayısıyla fazla sıvılar süt ya da regl yoluyla dışarı atılmaktadır. Ancak erkeklerin vücudu yeterine sıcak olduğu için bu sıvılar yanarak yok olmaktadır. Araştırmacılara göre Perpetua'nın bebeği süt emme döneminde olmasına rağmen sütünün aniden kesilmesi ve hiçbir biyolojik sorun yaşamaması da hikâyeye onu erkekliğe yaklaştırmak için eklenmiş olabilir. Kadınlarla ilgili olumsuz algılardan ve biyolojik sorumluluklarından kurtulmaya başlamıştır (Barker, 2014, s. 34).

42 İngilizcede sister ya da nun olarak bilinen ve Türkçeye genellikle rahibe olarak tercüme edilen ifade, bu çalışmada keşişe olarak kullanılacaktır.

Perpetua pagan tanrılara adak sunmaması sonucunda hayvanlarla dolu bir arenaya atılma cezasına çarptırılmıştır. Bu cezadan bir önceki gece görmüş olduğu rüyayı şu şekilde anlatır:

> Şaşkınlıkla izleyen kalabalığa baktım. Üzerime hiçbir vahşi hayvanın salınmamasına şaşırdım, çünkü onlara yem olarak öleceğimi biliyordum. Sonra benimle dövüşmek için çirkin bir Mısırlı yardımcılarıyla birlikte karşıma geldi. Benim yardımcım olacak yakışıklı genç adamlar da geldi. Giysilerim çıkarıldı ve birdenbire erkeğe dönüştüm. Yardımcılarım beni yağlamaya başladılar. … Birbirimize yaklaştık ve yumruklarımızı savurmaya başladık. Rakibim ayaklarımdan tutmaya çalıştı ama ben topuklarımla ona vurmaya devam ettim. Sonra havaya kaldırıldım ve yere değmeden onu yumruklamaya başladım. Sonra bir sükûnet olduğunu fark edince, iki elimi birleştirip bir elin parmaklarını diğer elin parmaklarıyla birbirine bağladım ve böylece onun başını tuttum. O yüzüstü yere düştü ve ben onun başına bastım. Kalabalık bağırmaya başladı ve yardımcılarım *Mezmurları* söylemeye başladılar. Sonra hakemin yanına gittim ve dalı aldım. O beni öptü ve bana şöyle dedi: "Barış seninle olsun, kızım!" Yaşam Kapısı'na doğru zaferle yürümeye başladım. Sonra uyandım. (Salisbury, 2013, ss. 107-108)

Perpetua bu rüyasında tamamen bir erkeğe dönüştüğünü görerek, bu durumda bir kadından beklenen zayıflık yerine güç ve cesaret gibi erkeklik erdemleri sergilemiştir (Barker, 2014, s. 30). Bu sayede günümüz feminist akademisyenleri tarafından Perpetua'nın eş, anne, birinin kızı ya da bir kadın olarak tanımlanmaktan ziyade cesur ve yiğit bir Hıristiyan olarak görüldüğü ifade edilmiştir (Barker, 2014, s. 36).

V. yy.'da İskenderiye'de yaşamış bir keşişe olan Euphrosyne'nin hayatında da erkek gibi olma izlerine rastlanmaktadır. Evlenmek yerine kendisini Mesih'e adamak istediği için evden kaçmıştır (Barker, 2014, ss. 43-44). Euphrosyne, babasının kendisini bulamamasının tek yolunun erkek manastırına katılmak olduğunu düşünmüştür. Kadın kıyafetlerini çıkararak erkek kıyafeti giyinmiş ve adını Emerald olarak değiştirerek bir erkek manastırına katılmıştır. Babası onu aramak için yollara düşmüş, hatta artık saygıdeğer birisi olarak kabul edilen Emerald'a gelerek kızını bulabilmek için ondan dua istemiştir. Bu durumda babasının kızını tanıyamaması oldukça dikkat çekicidir. Emerald ölümüne yakın kimliğini babasına açıklamıştır. Diğer keşişler de aslında kadın olduğunu öğrenmelerine rağmen ona kızmamışlardır. Çünkü o artık kutsal birisi olmuştur. Bu durum araştırmacılar tarafından bir erkek olarak değil, erkeklerin sahip

olduğu erdemleri kazanarak saygı görmüş oldukları şeklinde açıklanmıştır (Barker, 2014, ss. 45-46).

Erkek kılığına girerek manastırda yaşayan bir diğer kişi, V. ya da VIII. yy.'da Suriye'de yaşadığı düşünülen Marina'dır. Marina'nın annesi ölmüş ve babası bir keşiş olmak için kızını evlendirmek istemiştir. Ancak Marina evlenmek yerine babasıyla birlikte bir manastırda yaşamak istemiştir. Kararlılığını kanıtlamak için saçlarını kesmiş ve erkek kıyafetleri giyinmiştir. Adını Marinus olarak değiştirerek babasıyla birlikte bir manastıra katılmıştır. İlk on yıl boyunca babasıyla erkeklerin yaşadığı bir manastırda bir sıkıntı çekmeden yaşamıştır. Babasının ölümünden sonra bir gün iki keşişle birlikte tarikatın işlerini halletmek için dışarıya gönderilmiş ve bir gece bir handa konaklamıştır. Manastıra geri döndükten bir süre sonra, konakladığı hanın sahibi manastıra gelerek Marinus'un kızını hamile bıraktığını iddia etmiştir. Marinus ilginç bir şekilde bunu reddetmez ve manastırdan atılmıştır. Erkeklik algısına o kadar bağlıdır ki, tarikattan atılma pahasına biyolojik cinsiyetini kimseye açıklamamıştır. Hancının kızının doğurduğu çocuğu büyüten ve kefaret için ağır işlerde çalışan Marinus'un gerçek kimliği ancak birkaç yıl sonra öldüğünde ortaya çıkmıştır (Knippel, 2019, ss. 408-409).

Erkeğe benzetilerek övülen kadınlardan birisi de Büyük Basil ve Nyssalı Gregory'nin ablası olan Macrina'dır (ö. 379). Macrina aile mülküyle kadınlar için bir manastır kurmuş ve asketik öğretileriyle tanınmıştır (P. C. Miller, 2005, s. 22). Macrina'nın yaşadığı yüzyılın en etkili kadınlarından birisi olduğu iddia edilmiştir. Onun hayatı hakkındaki bilgiler günümüze kardeşi Nyssalı Gregory'nin (ö. 395) yazdığı *Vita Sanctae Macrinae*[43] isimli eser vasıtasıyla ulaşmıştır. Gregory'nin anlattığı hikâyeye göre tıpkı İsa gibi Macrina'nın da iki ismi vardır. İlk ismi Macrina olup, şehit olan büyükanneleri Macrina'nın anısına verilmiştir. İkinci ismi ise Tekla'dır ve bu isim annesine rüyasında söylenmiştir. Hikaye bu noktada rüyasına giren meleğin çocuğuna Emmanuel ismini koymasını söyleyen Bakire Meryem'in hikayesine benzemektedir (Blechle, 2019, s. 109). Gregory bu hikayeyle ablası Macrina'yla hem İsa hem de Tekla arasında bir benzerlik kurmaktadır. Macrina, babası öldükten sonra annesiyle birlikte kardeşlerini yetiştirmiştir. Varlıklı ve asilzade bir aileden gelmesine rağmen Yeni Ahit'te dile getirildiği bağlamda yoksul bir hayat sürmek istemiştir. Dolayısıyla önce evdeki hizmetçilerle birlikte yiyip içmeye başlamıştır. Daha sonra evi de terk ederek Pontus bölgesindeki Annesi

[43] Azize Macrina'nın Hayatı anlamına gelmektedir. Bu eserden bahsedilirken VSM kısaltması kullanılacaktır.

isimli bir yere yerleşmiştir. Bu bölgede bir manastır kurmuş ve oranın başkeşişesi olarak çileci bir hayat yaşamıştır. Macrina'nın ayrıca hastalıkları iyileştirmek, ruh çıkarmak gibi mucizeler de gösterdiği aktarılmaktadır (Ayabak, 2018, ss. 59-60).

Bekaret, Macrina'nın hayatında oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Gregory VSM'de onun güzelliğine yoğunlaşarak bu kararın ne kadar büyük olduğuna vurgu yapmaktadır. Ayrıca bekaretin kendi seçimi olduğunu da dile getirmektedir (Blechle, 2019, s. 110). Gregory Macrina'yı annesiyle karşılaştırarak ablasının daha üstün olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durum, bakire olan kişinin üstünlüğünü ortaya koyma çabası olarak değerlendirilmiştir. Gregory, Macrina'nın ölümünü anlatırken tıpkı İsa'nın kendi ölümüne sükûnetle yürüdüğü gibi, Macrina'nın da öleceğinden haberi varmış gibi sessizce Tanrı'ya dua ettikten sonra öldüğünü anlatmaktadır (Blechle, 2019, ss. 112-113). Gregory'nin eserinin bizim çalışmamız açısından en çarpıcı noktası, ablası hakkında "Onu kadın olarak tanımlamak doğru olur mu bilmiyorum. Çünkü o cinsiyetini aşan biriydi." ifadelerini kullanmış olmasıdır (Barker, 2014, s. 29). Gregory ablasına erkek özellikleri atfetmemiş olsa da, ondan kadın olarak bahsederken şüphe duyması, ablasının erkek erdemleriyle dolu olduğunu düşünmemize sebep olabilir. Özellikle bu durumun IV. yy.'da oldukça yaygın olduğu düşünülürse Gregory'nin bu imayı yapmış olma ihtimali daha da artmaktadır.

Asketizmde nihai hedeflerden birisi kişinin ilahi irade sayesinde dönüşüm geçirerek Tanrı ile bir olması şeklinde tanımlanmıştır (Güler, 2017, s. 39). Tanrı olan İsa, dünyaya erkek suretinde gelmiş olduğu için kadınların nasıl erkek suretindeki Tanrı ile bir olacağı da araştırmacıların dikkatini çeken noktalardan birisi olmuştur (Hunt, 2019, s. 3). Zira Kutsal Kitap'ta Tanrı insanı kendi suretinden yarattığını ifade etmiştir.[44] Dolayısıyla Thomas İncilindeki pasajla birlikte değerlendirildiğinde bu durumun da kadınlarda "erkek gibi olma" isteği yaratmış olması öne sürülebilir.

Kadınların erkek gibi olmak istemesi ya da erkek kıyafetleri giyinmesi her zaman olumlu karşılanmamıştır. Erken dönem kilise babaları, karşı cinsin kıyafetlerini giyinmeyi toplumsal düzeni bozacağı düşüncesiyle tasvip etmemiştir. Örneğin Jerome, Eustochium'un erkek kıyafeti giyinen kadınlarla herhangi bir temas kurmasına müsaade etmemiştir. Aziz Ambrose (ö.397) da kadınların erkek ya da erkeklerin kadın gibi giyinmesini doğaya aykırı bir

[44] Yar.: 1:26

durum olarak görmüştür (Barker, 2014, s. 38). Kadınların erkek kıyafetleri giyinmesi 340 yılında toplanan Gangra Sinodu'nda da ele alınmıştır (Barker, 2014, s. 38). Sebaste piskoposu Eustathius (ö.?) isimli bir kişi o dönemde kişilerin evliliklerini bozmuş, ibadetleri küçümseyerek bir birlikteliği bulunan insanların kesinlikle kurtuluşa eremeyeceğine dair vaazlar vermiştir. Bu vaazların aile kurumu ve sosyal hayata zarar verdiği düşünülerek Eustathius'un fikirlerini reddetmek amacıyla Gangra'da (Çankırı) bir sinod toplanmıştır. (Güzel, 2018, ss. 100-101). Eustathius'un ayrıca kadınların erkek kıyafeti giyinmesini zorunlu kıldığı ve saçlarını kesmelerini tavsiye ettiği de bilinmektedir (Güzel, 2018, s. 102). Gangra Sinodu'nda Eustathius'un diğer fikirleriyle birlikte, kadınlara yönelik erkek kıyafeti giyinmeyi teşvik etmesi de kınanmıştır. Konsilin sonucu olarak cinsiyetlerin birbirinin kıyafetlerini giyinmesi yasaklanmıştır (Barker, 2014, s. 38).

İKİNCİ BÖLÜM
ASSİSİLİ CLARA'NIN (1193-1254) HAYATI, MUCİZELERİ VE KANONİZASYONU

1. Assisili Clara'nın Hayatı

1193 – 1253 yılları arasında yaşamış olan Assisili Clara, Fransisken hareketinin tarihindeki en önemli figürlerden biri olarak nitelendirilmektedir. Assisili Fransis'ten ilham alarak onun hareketine katılan Clara, Fransisken yaşamının kadınlar açısından temsilini üstlenmiştir (Carney, 1993, s. 13). Bu bölümde Clara'nın yaşamına ve kanonizasyonuna[45] değinilecektir.

1.1 Ailesi ve Çocukluğu

Assisili Clara, 1193 ya da 1194 yılında Favarone di Offreduccio ve eşi Ortolana'nın kızı olarak dünyaya gelmiştir (Mueller, 2010, s. 11). Clara, ailedeki üç kız kardeşin en büyüğüdür (Hugo & Schatzlein, 2019, s. 103). Ailesi hem baba tarafından hem de anne tarafından Assisi'nin soylu sınıfındandır. Clara'nın babası Favarone'nin ailesinin Assisi'de yaşayan 20 soylu aileden birisi olduğu bilinmektedir. Aile malikanesi, diğer aristokrat ailelerin malikaneleriyle birlikte Assisi'nin San Rufino meydanında bulunduğu ifade edilmiştir. Bu soylu aileler, malikanelerin yanı sıra kendilerine gelir sağlayan topraklara ve kırsal kalelere de sahip olmuştur (Mueller, 2010, s. 11). Clara'nın kont olan babası Favarone'nin Offreducio ailesindeki 7 şövalyeden birisi olduğu bilinmektedir. Ayrıca Clara'nın en büyük amcası Monaldo, Offreducio ailesinin reisi konumundadır (Peterson, 1993, s. 18). Azizelerin ailelerini soylu olarak nitelendirmek, pek çok menkıbe yazarının kişiyi yüceltmek amacıyla başvurduğu bir yöntemdir. Ancak araştırmacılar, Clara'nın ailesinin gerçekten soylu olduğunu, ancak toplumun en üst kısmında yer almadığını ifade etmektedir. Clara'nın yaşadığı evin hizmetçilerinden olan Giovanni di Ventura, Clara'nın ailesinden bahsederken "maiores" sıfatını kullanmıştır. Bu sınıflandırma, o dönemde şehrin zengin ailelerini tanımlamak için ortaya çıkmıştır. Şehrin daha fakir halkını tanımlamak içinse "minores" sınıflandırılması kullanılmıştır (Mooney, 2016, s. 17).

[45] Kanonizasyon süreci: Bir kişinin Katolik Kilisesi tarafından resmi olarak aziz ya da azize ilan edilmesini ifade eder. Bu süreçte kişiye atfedilen mucizeler araştırılır. Sürecin sonunda papalık tarafından aziz ya da azize olup olmadığına karar verilir (Vauchez, 2005, s. 33).

Clara'nın babası hakkında oldukça az bilgi vardır. Clara'nın uzaktan akrabası olan Pacificia Guelfuccio, Clara'nın annesi Ortolana'yı tanımasına rağmen babasını hiç görmediğini ifade etmiştir (Mooney, 2016, s. 26). Annesi Ortolana hakkında söylenenler, onun dindar birisi olduğunu göstermektedir. Evli bir kadın olup ev işleriyle meşgul olmasına rağmen dini yükümlülüklerinden de geri durmamış ve hayır işlerinde bulunmuştur (Thomas of Celano, 1910, s. 6). Hatta hac yolculuklarına çıkarak Roma'ya, Kudüs'e ve Puglia'da bulunan Başmelek Mikail Tapınağı'na gitmiştir (Peterson, 1993, s. 18). Ortolana ile ilgili anlatılardan birisi, Clara'ya hamileyken doğum yapmaya dair duyduğu korkudur. O dönemde doğum sırasında ya da sonrasında hayatını kaybeden annelerin ölüm oranı oldukça yüksektir. Bu koşullar altında Ortolana'nın doğum korkusu oldukça normal bir durumdur (Peterson, 1993, s. 30). Bir anlatıya göre, Ortolana Clara'ya hamileyken Başmelek Mikail Tapınağı'ndaki haçın önünde doğumunun kolay geçmesi için dua ederken bir ses duymuştur. O ses Ortolana'ya, dünyayı aydınlatacak parlak bir ışık doğuracağını söylemiştir (Mueller, 2010, s. 20). Ortolana'nın kızına Clara ismini koymasında bu olayın etkisi olduğu iddia edilmiştir (Mooney, 2016, s. 26). Zira Latince Clara[46] "parlak" "ışıltılı" gibi anlamlara gelmektedir (Stace, 2001, s. 10). Ancak Orta Çağ'da ortaya konan menkıbe ve efsaneler, kişinin azizliğini ve büyüklüğünü okuyucuya kabul ettirmek için yazılan metinlerdir (Hugo & Schatzlein, 2019, s. 79). Nitekim birtakım araştırmacılar Clara'nın anne ve babasıyla ilgili anlatılarda İsa ve Clara arasında bir paralellik kurulmak istendiğini ileri sürmüştür. İsa'nın babasızlığı Clara'nın babasıyla ilgili anlatıların eksikliğini açıklamaya yardımcı olmaktadır (Peterson, 1993, s. 29). Dolayısıyla bu anlatılara da Clara ve İsa arasında benzerlik yaratarak Clara'yı yüceltme ve azizeliğini kanıtlama amacı taşıdığı gözüyle bakmak gerekir. Ayrıca Clara'nın annesinin dindarlığından sıkça bahsedilmesi de Clara'yı yüceltmek için yapılan vurgulardır. Metinlerdeki babasına dair anlatıların eksikliği Clara ve babası arasında yaşanan anlaşmazlıklar sebebiyle olabileceği gibi, Clara'nın babasıyla yakın bir teması olmamasına da bağlanabilir.

Clara, henüz çocukken bir süre mülteci olarak yaşamak zorunda kalmıştır. Bu durum Assisi'de çıkan iç savaşlardan ve komşu şehirlerle yaşanan savaşlardan kaynaklanmıştır. XII ve XIII. yüzyıllarda Assisi tarihi, o dönemdeki İtalya tarihinin bir özeti niteliğindedir. Nitekim bu dönem, bireysellik ve özgürlük konularında yaşanan yeni deneyimleri yansıtmaktadır. Bazı

[46] Clara ismi Latinceden İngilizceye Clare olarak geçmiştir ve Assisili Clara'dan da İngilizce kaynaklarda Clare şeklinde bahsedilmektedir. Ancak Latince orijinal biçimi Clara olduğu için tezde bu yazım biçimi kullanılacaktır. İsmin İtalyanca versiyonu ise Chiara'dır.

araştırmacılara göre bunun sebebi, imparatorluk ve papalık arasında yaşanan büyük mücadelelerdir. Çünkü bu otoritelerin kutuplaşması zaman zaman halkı bölerek kimlik bunalımlarına yol açmıştır. Bazı insanlar papa ya da imparatora sıkı sıkıya bağlanırken bazıları yeni alternatifler aramıştır. Komünler ve şehir devletleri siyasi yenilik arayışlarına örnek olarak gösterilebilir. Catharlar[47] ve Waldensianlar[48] ise bu mücadeleler sonucunda yeni dini girişimler olarak ortaya çıkan ve heretik ilan edilen gruplardır (Riley, 1974, s. 393).

XII. yüzyılın sonlarına doğru, Assisi şehrini imparator adına Dük Urslingenli Conrad (ö. 1202) yönetmiştir. İmparatorluk ordusunun en ünlü komutanlarından birisi olmasına karşın, bölgedeki kötü yönetimiyle ün salmış bir yönetici olduğu belirtilmektedir (Fortini, 1981, s. 108). 8 Ocak 1198'de Papa III. Celestine ölmüş ve yerine gelen kişi Papa III. Innocent (ö.1216) olmuştur. Perugialı olan III. Innocent'in ilk faaliyetlerinden biri Perugia'nın da bulunduğu Orta İtalya'daki papalık yönetimini yeniden tesis etmeye çalışmak olmuştur. Bu sebeple halkın memnun olmadığı Dük I. Conrad ile görüşme gerçekleştirmiştir. Bu görüşmede, Dük I. Conrad kendi yönetimindeki Spoleto düklüğünü papalık adına yönetmeyi teklif etmiştir. Ancak Papa III. Innocent Conrad'ın İtalya'yı Almanlara vermek istediği yönündeki iddiaları işittikten sonra bu teklifi reddetmiştir. Bu arada I. Conrad'ın papa ile görüşmek için kaleden ayrıldığını duyan Assisi halkı Conrad ve ailesinin yaşadığı kaleyi kuşatmıştır. Haberciler gelerek kuşatmayı kaldırmaları ve kaleyi papanın temsilcilerine teslim etmelerini istemiştir. Assisi halkı bu isteği reddederek Rocca Maggiore kalesine saldırmış ve kaleyi yıkmıştır. Birtakım araştırmacılar, Assisi halkının kaleyi papalık temsilcilerine teslim etmeme sebebinin, kale yönetiminin papalık ve imparatorluk arasında dönüp durmasına rağmen sürekli halkın ezilmesi, dolayısıyla halkın bu feodal yapıyı ortadan kaldırmak istemesi olduğunu ifade etmiştir (Fortini, 1981, s. 120).

Rocca Maggiore kalesinden sonra Assisi kalesi de yıkılmış ve bu sebeple Clara'nın ailesinin de aralarında bulunduğu soylular da güçlerini kaybetmeye başlamıştır (Peterson, 1993, s. 58). Soyluların güç kaybetmesiyle birlikte, çıkan ayaklanma daha da büyümüş ve Assisi'de yaşamak soylu aileler için oldukça tehlikeli bir hale gelmiştir. Bu sebeple diğer bazı soylu

[47] Catharlar: Orta Çağ'da ortaya çıkan ve Gnostisizm'den beslenen düalist bir Hıristiyan hareketidir. Teslis, enkarnasyon, Mesih'in iki doğası, bakire doğum, bedensel diriliş ve sakramentler gibi Hıristiyan doktrinlerini inkâr etmeleriyle diğer Hıristiyanlardan ayrılırlar. (Leff, 2005a)

[48] Waldensianlar, günümüz Fransa topraklarında ortaya çıkmış olan bir dini topluluktur. İsimlerini kurucuları olan Pierre Valdès'ten alırlar. Başta gezici rahiplik yaparak halka vaazlarda bulunan Waldensianlar özellikle sapkın olarak gördükleri Catharilerle mücadele etmişlerdir. Daha sonra papalık ile yaşadıkları birtakım sorunlar sonucunda heretik ilan edilmişlerdir. (Leff, 2005b)

aileler gibi Clara ve ailesi de komşu şehir olan Perugia'ya sığınmıştır. Clara, Perugia'ya sığınmacı olarak gittiğinde yaklaşık beş yaşındadır. Clara'nın aile reisi olan amcası Monaldo, Perugia vatandaşlığı almıştır. Perugia vatandaşlığı olan şövalyelerin Assisi ile olası bir savaşta Perugia adına savaşma zorunluluğu vardır. Dolayısıyla vatandaşlık alınca Monaldo da bu yükümlülüğün altına girmiştir. Ancak bu durum Assisi halkını daha çok kızdırmış ve Offreducio ailesine ait Assisi'deki mülklere saldırmalarına sebebiyet vermiştir (Mueller, 2016, s. 13). Clara ve ailesi çoktan Perugia'ya sığındığı için aileden kimse bu saldırılardan etkilenmemiştir. Ancak Perugia'nın da Assisi vatandaşları için güvenli bir bölge olmaktan çok uzakta olduğu kısa sürede anlaşılmıştır. Assisi soyluları Perugia'ya sığındığında iki şehir arasında süregelen bir rekabet bulunmaktadır. Perugia'ya kaçmak Assisili kadın ve çocuklar için güvenliği sağlamamış, tam aksine hayatlarını tehdit eden eski bir rekabeti tetiklemiştir. Bu rekabet sonucunda 1200 yılının ocak ayında Assisi ve Perugia arasında yeni bir savaş patlak vermiştir. Bu yeni savaş Assisi şehir kapısının yakınında yer alan Sasso Rosso kalesinin yıkılmasıyla başlamıştır. Perugia'ya göç etmiş olan Assisili aileler bu savaş ortamında memleketlerine geri dönmek istemişlerdir. Bunun için de Assisi'deki evlerinin yıkılmasından sorumlu olan Assisili savaşçılardan evlerinin yeniden yapılmasını talep etmişlerdir. Ancak bu istekleri savaş anında Assisi'ye hâkim olan tüccar sınıfı tarafından reddedilmiştir. Böylece Assisi ve Perugia arasındaki savaş iki yıl daha devam etmiştir. Daha sonra Perugia tarafından Assisi şehri yenilgiye uğratılmıştır (Peterson, 1993, ss. 59-60). Bazı araştırmacılar Perugia'ya sığınan Assisili soyluların Perugia vatandaşlığı almasının bu savaşın en önemli sebebi olduğunu iddia etmiştir. Assisi ve Perugia arasında yaşanan bu olay Collestrada Muharebesi adıyla bilinmektedir. Bu muharebe esnasında Sasso Rosso kalesinin yıkılmasıyla birlikte şehir, Assisi halkı tarafından bağımsız bir komün haline getirilmiştir. 1198-1212 yılları arasında Assisi şehrini vatandaşlar tarafından seçilen liderler yönetmiştir. 1203 yılında seçilen ve ne papalığa ne imparatorluğa bağlı olan yerel yöneticinin kiliseden aforoz edilmiş birisi olması sebebiyle Assisi'ye Papa III. Innocent tarafından enterdi[49] ilan edilmiştir. Assisi halkı başlarda bu yöneticiyi görevden almayı reddetmiştir. Ancak 1205 yılında bir papalık elçisinin arabuluculuk yapmasıyla Assisi bağışlanmış ve papaya bağlılık yemini etmiştir (Peterson, 1993, s. 61).

[49] Enterdi, papalık tarafından yetki verilmiş olan bir kişinin bir bölgeyi topluca kilisedeki ibadetlere katılmaktan ve kilisenin sağladığı hizmetlerden mahrum etmesidir. (Meydan & Güç, 2021, s. 84)

Clara ve ailesi Perugia'da yaşarken, babaları da şövalye olan ve aynı politik görüşlere sahip olan ailelerle bir araya gelmiştir. Clara orada Filippa di Gislerio, Perugialı Benvenuta gibi yaşıt birtakım arkadaşlar edinmiştir. Ayrıca onlara eşlik eden uzaktan akrabaları Pacificia Guelfuccio ve Bona Guelficcio da vardır (De Robeck, 1951, s. 22). Bazı araştırmacılar, Assisili tüccarların bu dönemde oldukça zenginleştiğini ve mülklerine hasar verdikleri soyluların onarım masraflarını karşılayabilecek duruma geldiklerini söylemektedir. Bir şekilde hem Assisi ve Perugia arasında hem de Assisili soylular ve halk arasında barış sağlanmıştır. Buna göre birtakım soylular 1203 yılında geri dönerek Assisi'deki komün yönetimine boyun eğmiş ve kendi mülkleri de yeniden inşa edilmiştir. Clara ve ailesinin de Perugia'dan Assisi'ye döndüğü tarihi belirsizdir (Peterson, 1993, ss. 61-62). Hem imparatorluk ve papalık arasında süren güç savaşları hem Assisi'de çıkan iç savaş hem de Assisi ve Perugia arasında yaşanan bu savaşlar Assisili gençleri oldukça derinden etkilemiştir. Clara da o gençlerden birisi olarak içinde bulunduğu kaotik dünyaya karşı kendini Tanrı'ya adamış ve dini bir yaşamı benimsemiştir (Mueller, 2010, s. 13). Clara'nın ilerleyen yaşlarında dine duyduğu bağlılıkta henüz kendisi çok küçükken Assisi halkının karşılaştığı enterdi uygulamasının da etkisi olduğu iddia edilebilir. Bu travmatik deneyim, bir süre kiliseden dolayısıyla Tanrı'dan uzak kaldıktan sonra dine daha da fazla bağlılık göstermesine vesile olmuş olabilir.

Clara ilk dini eğitimini annesinden almıştır (Thomas of Celano, 1910, s. 8). Clara'nın annesi Ortolana ve uzaktan akrabası Pacifica'nın dindar bir hayat sürdüğünün bütün Assisi'de bilindiği rivayet edilmektedir. Evlerine sık sık gelen Pacifica'nın Clara'nın bir nevi manevi annesi olduğu bilinmektedir (Peterson, 1993, ss. 83-84). Clara'nın gençliğinde Assisi'de saygı duyulan birisi olduğu ve yoksullara sevgi beslediği vurgulanmıştır (Mueller, 2010, s. 19). Ayrıca Clara genç bir kızken evinde oruç tutup sık sık Tanrı'ya dualar etmiş, elinden geldiğince sadaka vermiş ve başkalarıyla birlikteyken her zaman Tanrı'dan bahsetmiştir. Clara bu dönemlerde eve kapanmış ve dışarıdan gelenler tarafından görülmek istememiştir. Onu tanıyanlar nazik ve iyilik yapmaya meyilli birisi olarak tanımlamıştır. Evde kendi payına düşen yiyecekleri fakirlere göndermiş, bazen de yiyecekleri arkadaşları vasıtasıyla fakirlere ulaştırmıştır (Mueller, 2010, s. 21). Ayrıca Portiuncula'da Azize Meryem Kilisesi'ni tamir eden gezici bir keşiş olan Assisili Francis ve arkadaşlarına sadaka göndermiştir (Carney, 1993, s. 30). Clara'nın bu gibi faaliyetlerinde o dönemde Assisi'de yayılmaya başlayan tövbekâr topluluklardan etkilendiği öne sürülebilir. Clara'nın yaşadığı dönemdeki toplumun büyük kısmının Kutsal Kitap'tan

habersiz yaşadığı belirtilmiştir. Çoğu eğitimsiz olan toplumun geneli batıl inançlardan fazlasıyla etkilenmiştir. Hıristiyan olmanın daha çok kültürün bir getirisi olduğu ifade edilmiştir. Buna karşın tövbekârlar Hıristiyan yaşamının doğru bir şekilde yaşanmasını istemiştir (Hugo & Schatzlein, 2019, s. 31).

Tövbe eylemi içten başlayan bir değişimle ilişkilendirilmiştir. Bu eylem kişinin yaşamından duyduğu memnuniyetsizlikle başlamaktadır. Kişi daha sonra kendisini Tanrı ile yaklaştıracak bir yaşam biçimi benimsemektedir (Hugo & Schatzlein, 2019, s. 29). Tövbe hareketinin temeli Kutsal Kitap'a dayanmaktadır. Zira hem Vaftizci Yahya hem de İsa Mesih insanlara vaaz etmeye onları tövbeye davet ederek başlamıştır. İsa Mesih tövbe etmeyi günahların bağışlanması için gerekli görmüştür. Diğer insanlar günahkârlardan kaçarken İsa Mesih vaazlarında bilhassa onlara seslenmiştir. İsa'nın yaşadığı döneminden sonra ortaya çıkan günah itirafı da tövbe hareketine dayalı olarak ortaya çıkmıştır. Daha sonra tövbe hareketi belli uygulamalardan ziyade belli bir yaşam tarzını anlatmak için kullanılmaya başlanmıştır. Bekarların yanı sıra evli olanların da tövbekâr yaşamı benimsediği söylenmektedir (Hugo & Schatzlein, 2019, s. 30). Clara'dan hemen önceki yüzyıllar insanların dine olan ilgisinin artmasına şahitlik etmiştir. Tövbekârlar sade ortak yaşam biçimine geri dönerek Orta Çağ kilisesindeki çeşitli skandallara karşı durmuşlardır. Clara'nın yaşadığı dönemde de tövbekâr yaşam biçimini benimseyen insanların arttığı söylenmektedir. O dönemdeki hacılar ve haçlıların da tövbekâr yaşam tarzından etkilendiği iddia edilmiştir. Hatta Clara'nın annesinin de yaptığı hac ziyaretleri dolayısıyla bu hareketten etkilenmiş olabileceği ileri sürülmüştür (Hugo & Schatzlein, 2019, ss. 30-31).

Tövbekâr yaşam tarzını benimseyen kişiler ilk dönem kilisesinin yaşam tarzına geri dönmek istemiştir. Bu da onlara kurtuluşları için kendini feda eden İsa Mesih'in yolundan gitme kapısını açmıştır. Kutsal metinleri sık sık okuyan bu tövbekârlar, fakir ve acı içinde yaşayan İsa Mesih'le özdeşleşmek yani Tanrı'yla bir olabilmek için O'nun hayatını ve acılarını bizzat yaşamak istemişlerdir. Ayrıca Elçilerin İşleri'nde her şeyi beraber yapan ve sosyal konumlarına bakmadan birbirinin fiziksel ve ruhsal ihtiyaçlarıyla ilgilenen kilise cemaati de onlar için bir örnek oluşturmuştur (Hugo & Schatzlein, 2019, s. 31). Bu yaşam tarzının gerektirdiklerinden birisi de fakirlik olmuştur. İdeal Hıristiyan yaşamının ne olduğunu bulmak için Kutsal Kitap'a başvuran tövbekârlar özellikle iki farklı pasajı birbiriyle ilişkilendirmiştir. İlki Matta'da geçen

"Öyleyse, Göksel Babanızın mükemmel olduğu gibi siz de mükemmel olun."[50] pasajıdır. İkincisi ise yine Matta'da geçen zengin bir adamla İsa Mesih'in hikayesinden bir parçadır. İsa zengin adama şöyle demiştir: "Eğer mükemmel olmak istiyorsan, git, varını yoğunu sat, parasını yoksullara ver; böylece göklerde hazinen olur. Sonra gel, beni izle."[51] (Hugo & Schatzlein, 2019, s. 33). Clara da ailesinin evindeyken yaşadığı zengin hayatı reddederek farklı bir yaşam tarzı benimsemiştir. Ayrıca Clara ailesinin evinde soylu bir kadın olarak yaşarken tövbekarların yaptığı gibi kıyafetlerinin altına vücudunda iz bırakan ve acı veren kaba kıyafetler giyinmiştir. Bu tür kıyafetleri giyme sebebi Mesih'in çektiği acıları unutmamak ve Tanrı'ya bağlı olduğunu göstermektir (Batuk, 2012, s. 127). Clara'nın gençliğinde eve kapanarak ev halkı da dahil kimseye görünmek istememesi anlatısı sadece tek bir kaynaktan günümüze ulaşmıştır. Zira Clara'nın münzevi[52] hayatı seçmeden önce de gözlerden uzak yaşadığı anlatısının, o dönemde filizlenen dindar kadın hareketlerini kontrol etmeye ve münzevi bir hayat benimsetmeye çalışan Papalığın amaçları doğrultusunda oluşturulmuş olma ihtimali vardır (Mooney, 2016, s. 18).

Clara'nın ailesi ve akrabaları Clara genç bir kızken onun evlenmesini istemiştir ancak Clara kesin bir dille evliliği reddetmiştir (Mooney, 2016, s. 27). Ayrıca ailesi onu evlendirmek için soylu bir şövalye ararken bizzat kendisiyle evlenmek istediğini belirten Raineri di Bernardo isimli bir kişinin teklifini de geri çevirmiştir (Mueller, 2010, s. 21). O dönemde soylu ailelerin kız çocuklarının evlilikleri, kalabalık ailelerin toplumsal düzeninin temelini oluşturmuştur. Ancak hem Clara hem kız kardeşleri evlenmeyerek ailelerinin umutlarını boşa çıkarmışlardır. O zamanlar 17 yaşında olduğu ifade edilen Clara evlilik için hiçbir şekilde ikna edilememiştir. Bakire olarak hayatını sürdürmek ve yoksulluk içinde yaşamak isteyen Clara, bütün servetini fakir kimselere dağıtmıştır. Burada "servet" ile neyin kastedildiği belirsizdir. O dönemde aileleri tarafından kız çocuklarına evlenirken yanında götürmek üzere bir çeşit çeyiz verildiği bilinmektedir. Bazı araştırmacılar evlenirken alacağı çeyizden ziyade, ailenin mal varlığından Clara için ayrılan bir paya, bir araziye atıfta bulunduğunu düşünmektedir. Clara'nın erkek kardeşinin de olmaması aile mal varlığından miras alabilme olanağını artıran bir durum olarak değerlendirilmiştir (Mooney, 2016, s. 27). Clara'nın kendi payına düşen arazi üzerinde tam bir

[50] Matta 5:48

[51] Matta 19:21

[52] Münzevi yaşamla kastedilen şey, duvarlarla örtülmüş bir yapının (ev ya da manastır) sınırları içinde yaşayarak dışarıya hiç çıkmamaktır.

mülkiyete sahip olduğu görülmektedir. Clara bu arazileri satmak isteyince, ailesinin arazileri kaybetmemesinin tek yolu onları Clara'dan satın almak olmuştur ancak görünen o ki Clara bunu reddetmiştir. Anlatılana göre akrabaları Clara'nın arazilerini satın almak isteyerek diğer alıcılardan daha yüksek fiyat vermiştir ancak Clara'nın onları reddedip arazilerini başkalarına satarak elde ettiği geliri fakirlere bağışlamıştır (Mooney, 2016, ss. 27-28). Araştırmacılar Clara'nın mal varlığını satarak gelirini fakirlere bağışlamasını hayırseverlik eyleminden ziyade bir adalet eylemi olarak gördüğünü ileri sürmüşlerdir. O, bu hareketini meşru bir mülkün geri iadesi olarak değerlendirmiştir. Dolayısıyla akrabaları daha fazla para teklif etse bile onlara satması onun için anlamsız bir eylem olacaktı. Çünkü bu sayede zenginlerin haksız bir biçimde fakirlerin mallarını gasp etmesini devam ettirmiş olurdu (Bartoli, 2010, s. 71). Ancak bu noktada Clara'nın bu fikri tek başına vermediği, bir başkası tarafından yönlendirildiği iddia edilebilir.

1.2 Assisili Francis ile Tanışması ve Tövbe Hareketine Katılması

Bu dönemde Assisi toplumunda fakirliği benimseyen ve servetini satarak fakirlere bağışlayan tek kişi Clara değildir. Özellikle erkekler arasında birtakım yeni yönelimler oluşmaya başlamıştır. Araştırmacılar, Assisi'de yeni birtakım dini hareketin ortaya çıkma sebebinin papalık ve imparatorluk arasındaki güç kavgaları, savaşlar, şehrin soyluları ve tüccarları arasındaki çekişmeler olduğunu iddia etmiştir. Bu kaos ortamının bir sonucu olarak Assisi'de İncillerde anlatılan İsa Mesih'in yaşamına uygun bir yaşam sürmek isteyen reformcular ortaya çıkmıştır. Bunlardan birisinin de Assisili Francis olduğu ifade edilmiştir (Peterson, 1993, s. 103). Francis'in babası zengin bir tüccardır ve kendisi de hayatının ilk evrelerinde zenginliğin bir getirisi olarak zevk ve rahata alışmış birisi olarak yaşamıştır. Ancak daha sonra birtakım vizyonlar gördüğü ve bu sayede dini yaşama yöneldiği bilinmektedir. Francis'in XIII. yüzyılda etkin olup Assisi'ye yakın dağlarda yaşayan tövbekâr ve asketik gruplardan etkilenmiş olması muhtemeldir (Batuk, 2012, s. 121). Tövbekârlar kendilerine verilen birtakım kurallar çerçevesinde dini bir hayat süren gruplardır (Nugent, 2003, s. xxvii). Tövbe uygulamalarının amacının Tanrı ile bir araya gelmek olduğu belirtilmiştir. Tövbekâr yaşamı benimsemek, Tanrı'nın iradesini kişinin hayatına tezahür ettirme girişimi olarak değerlendirilmiştir. Yani insanlar Tanrı'ya ulaşmaya çabaladıkları için tövbekâr olmuşlardır (Peterson, 1993, s. 215). Tövbekâr eylemler o dönemde oruç tutmak, gece ibadeti yapmak, belirli yiyeceklerden ve zevk veren şeylerden uzak durmak olarak kabul edilmiştir. Aynı

zamanda kıldan yapılma kıyafetler giyinmek gibi bedensel uygulamaları da kapsamaktadır. Tövbekârlık, içsel bir dönüşümü de ifade etmiştir. Tövbekârlık bir davranış değişikliğiyle başlamış ve ardından önceki davranışlar için pişmanlık duyulduğuna işaret etmiştir. Francis de kendi hayatını Tanrı'yı görmezden geldiği evre ve Tanrı'ya itaat ettiği tövbe evresi olarak ikiye ayırmıştır (Peterson, 1993, s. 214). Francis, Tanrı'ya itaatin bir göstergesi olarak İsa Mesih'i ve onun mesajını takip ederek nefsini tamamen öldürmek istemiştir. Buna ulaşmak için de fakirliği yaşam tarzı olarak benimsemiştir. Ayrıca manastıra kapanmak yerine halkın arasında gezici bir keşiş olarak dolaştığı bir yaşamı seçmiştir (Batuk, 2012, ss. 162). Mistikler arasında fakirlik oldukça yaygın bir metafordur. Francis de fakirliği kendisini İsa Mesih'in bir yansıması olarak görerek onu kendisini Tanrı'ya ulaştıracak bir yol olarak seçmiştir (Batuk, 2012, s. 18). Zira İsa'nın öğretileri fakirleri ve yoksulluğu merkeze almaktadır. Hatta İsa'nın hor görülen fakir kimselerin tarafında yer almasının onu döneminin Yahudilerinden ayıran nokta olduğu söylenmiştir. Zira İsa'ya göre cenneti kazanmanın yegâne yolu fakirlere yardım etmektir (Taşpınar, 2019, ss. 18-19). Francis'in fakirlik anlayışı da bu doğrultuda İncillerdeki aşağıda verdiğimiz pasajlar nedeniyle şekillenmiş olabilir:

> İsa, Onikiler'i yanına çağırıp onlara bütün cinler üzerinde ve hastalıkları iyileştirmek için güç ve yetki verdi. Sonra onları Tanrı'nın Egemenliği'ni duyurmaya ve hastalara şifa vermeye gönderdi. Onlara şöyle dedi: "Yolculuk için yanınıza hiçbir şey almayın: Ne değnek ne torba ne ekmek ne para ne de yedek mintan.[53]

İsa'nın havarilerine verdiği bu görev Francis'i oldukça etkilemiş ve yaşamak istediği hayat tarzının bu olduğunu söyleyerek bu emirleri literal anlamda hayatına geçirmeye karar vermiştir. Böylece İsa'nın yoksulluğunu benimseyerek kendisi de sahip olduğu her şeyi bir kenara atmış ve sadece bir parça kıyafet giyinerek insanları tövbeye davet eden bir vaiz olarak yaşamaya (Bonaventure, 2010, s. 12).

Francis aile yadigarlarını satmama geleneğine karşı çıkarak babası Bernardo tarafından kendisine verilen oldukça değerli bir atı ve oldukça pahalı bir zırhı satmış ve Gubbio kasabasına cüzzam hastalarına tıbbi bakım sağlamaya gitmiştir (Peterson, 1993, ss. 104). İsa'nın yaptığını yaparak toplum tarafından dışlanan cüzzamlılarla yakından ilgilenmek, o dönemde popüler hale gelen tövbekâr hareketlerin en karakteristik özelliklerinden sayılmıştır. Bu tövbekâr hareketler, ruhban sınıfından olmayan ve seküler olarak nitelendirilen halk tabanından ortaya çıkmıştır.

[53] Luka 9:1-3; Matta 10:7-10; Markos 6:7-9

Fakirliğe vurgu yapan tövbekârlar, cüzzamlılarla ilgilendikleri gibi halk tarafından dışlanan başka türlü kimselerle de yakından alakadar olmuşlardır (Batuk, 2012, s. 133). Francis'in bu eylemleri İsa'nın hayatından yaptığı çıkarımlardan kaynaklanmaktadır. O İsa'yı dünya mülküne tamah etmeyen, basit kıyafetlerle köy köy dolaşarak insanlara Tanrı'yı anlatan birisi olarak tasavvur etmiştir. Francis, kilise ve Hıristiyanları İsa'nın bu yaşamından saparak dünyevi şeylere yönelmeye başladığı yönünde eleştirmiştir. Ancak kiliseye karşı olan bu eleştiri sapkın bir harekete dönüşmemiştir. Francis daha sonraki yıllarda papalığın da onayını alarak kendi öğretisini yaymaya başlamıştır (Batuk, 2012, s. 106). Waldensianlar ve Catharilerin aksine Francis'in aforoz edilmeyip kilise onayını almasının, onun kilise otoritesinin karşısında durmaması sebebiyle olduğu ifade edilir (Batuk, 2012, s. 135). Francis kiliseden kopmamış, tam aksine İsa'nın öğütleri olan fakirlik ve vaaz vermeyi yaymak için kilise ile birlikte çalışmıştır (Peterson, 1993, s. 213). Diğer birtakım tövbekâr hareketler gibi Francis de kilisenin lüks yaşamından uzak durmuş ancak yine de kiliseye bağlı kalmıştır. Francis tövbekâr hareketlerden etkilenmiş olmasına rağmen doğrudan birine katılmamıştır. Bunun, kendi iç meselelerine odaklanmış olması sebebiyle olduğu iddia edilmiştir (Batuk, 2012, ss. 135-136). Francis Assisi ve Perugia arasında yapılan savaşa katılmış ve esir düşerek Perugia'da bir süre tutsak olmuştur (Peterson, 1993, s. 60). Bu deneyim sebebiyle sürekli iç huzursuzluklar yaşamış ve mağaralarda inzivaya çekilmiştir (Batuk, 2012, s. 129). Francis bu dönemde tanıştığı tövbekarların pişmanlık ve Tanrı'dan af dileme eylemlerinden etkilenerek kendi mistik grubunu bu temeller üzerine kurmuştur (Batuk, 2012, s. 138).

Francis'in yaptığı bir diğer iş ise Assisi yakınlarındaki kiliseleri tamir etmek olmuştur. Tamir ettiği kiliselerden birisi Subasio dağında yer alan San Damiano kilisesidir. Kiliseyi tamir etmek için gereken parayı dilencilik yaparak toplamıştır. Francis'in San Damiano'yu tamir ederken buranın dindar kadınların yaşadığı bir yer olmasını arzu ettiği ileri sürülmüştür (Batuk, 2012, ss. 153-154). 1209 yılına gelindiğinde Francis'in çevresinde az da olsa onu takip eden bir kısım insanlar toplanmıştır. Bu takipçiler arasında Assisili önde gelen gençler de bulunmaktadır. Francis, tövbekâr topluluklarda yapıldığı gibi çevresinde toplanan insanların uymaları için kurallar yazmış ve papalığa onaylatmak istemiştir. Papalık o dönemde ortaya çıkan diğer tövbekâr hareketlere karşı oldukça sert bir tutum benimsemiş olmasına rağmen, Francis'in hareketi İncillerin öğretileriyle çatışmadığı için olumlu görülmüştür. Kendisinin de mistik hareketlere sempatisi bulunduğu söylenen Papa III. Innocent Fransis'in kurallarını sözlü olarak

onaylamıştır. Böylece Küçük Keşiş Kardeşler[54] Tarikatı, bilinen diğer ismiyle Fransisken tarikatı resmen kurulmuştur (Batuk, 2012, ss. 155-156). Papa tarafından Francis ve Küçük Keşiş Kardeşlere vaaz etme yetkisi verilmiştir. Bu dönemlerde İtalya'daki diğer şehirlerde de tövbekâr hareketlerin sayısında artış meydana gelmiştir. Hatta evli kişiler arasında bile tövbe hareketi yayılmaktadır. Bu durum "XIII. yüzyıl tövbe hareketi" olarak adlandırılmıştır. Birtakım araştırmacılar bu hareketin Francis'in vaazları sayesinde büyüdüğünü ifade etmiştir. İddia edilene göre bireysel olarak tövbekârlığı benimseyen insanlar Francis sayesinde bir araya gelmiştir (Batuk, 2012, s. 215).

1209 yılında Clara henüz Francis'e katılmamışken, kuzeni Rufino Assisi'de şaşkınlıkla karşılanan bir karar almıştır. Offreduccio aile evindeki şövalyelik ünvanından vazgeçerek Assisili Francis'in Küçük Keşiş Kardeşler tarikatına katılmıştır. Rufino, babası Scipone tarafından yönetilen Isola di Cannara kalesinden ayrılarak gezici bir keşiş olan Francis ve takipçilerinin tövbekâr bir yaşam sürdüğü yakınlarda bulunan başka bir kaleye gitmiştir. Francis ile birlikte Assisi sokaklarında dolaşarak tövbe, Mesih'in yoksulluğu ve aşağılanması, kendi isteğiyle yoksul yaşam sürme, cennet arzusu gibi konularda vaazlar vermiştir (Peterson, 1993, s. 85). Beraber yaşadığı ve sürekli bir arada bulunduğu annesi ve kadın akrabalarının dindar olması, ayrıca kuzeninin de Francis'in tarikatına katılması gibi olayların Clara'nın evliliği ve zenginliği reddederek münzevi bir yaşam sürme isteği üzerinde etkili olduğu iddia edilebilir (Peterson, 1993, s. 92). Zira bazı araştırmacılar Rufino'nun Francis'e Clara'dan ve Clara'ya da Francis'ten bahsederek onları tanıştıran kişi olduğunu öne sürmüştür (Godet-Calogeras, 2012, s. 116). Clara ve Francis'in tam olarak hangi tarihte görüşmeye başladığı kesin olarak belli değildir. Bazı araştırmacılar Clara'nın Francis ile ilk kez San Rufino katedralinde ya da meydanında karşılaştığını ileri sürmüştür. Ancak buna dair bir kanıt bulunmamaktadır (Mooney, 2016, s. 18). Diğer birtakım araştırmacılar, bunun Francis'in 1209 yılında kendi kuralları için papadan sözlü onay aldıktan sonra olduğunu düşünmektedir. Francis ve takipçileri Roma'da III. Innocent'ten onay aldıktan sonra geri dönerek önce Assisi yakınlarındaki Rivo Torto'ya daha sonra da Portiuncula şapeline yerleşmişlerdir (Mueller, 2010, s. 25). Francis'in papadan aldığı sözlü onay dolayısıyla Assisi'deki San Rufino Katedrali'nde vaaz verme yetkisine sahip olmuştur. Francis'in Umbria[55] sokaklarında ve kasabalarında dolaşarak vaaz

[54] Latince olarak Friars Minor olarak ifade edilir. Buradaki "minor" ifadesi Assisi toplumundaki minores ve majores ayrımındaki alt sınıfı tanımlamak için kullanılan ifadedir.

[55] Umbria, İtalya'nın Assisi ve Perugia'yı da içine alan bir bölgesine verilen isimdir (Renzulli, 2006, s. 401).

verdiği de bilinmektedir. Araştırmacılar Francis'in bu vaazlarından haberi olduktan sonra Clara'nın onunla görüşmek istediğini iddia etmişlerdir. Çünkü Francis vaazlarında fazla şeye değil, az şeye sahip olmanın erdemini anlatmıştır. Clara'nın da kendi sahip olduklarından fakirlere dağıtarak mutlu olduğu iddia edilmiştir. İncillerde anlatılan İsa Mesih'in hikayesinden çıkardığı anlam bu yönde olmuştur (Peterson, 1993, s. 106). Clara Francis'in bu vaazlarından etkilenmiş ve bir noktada ikisi arasında Clara'nın arkadaşı Bona ve Francis'in takipçisi Keşiş Philip'in de eşlik ettiği gizli görüşmeler başlamıştır. Bona, Francis'in Clara'ya İsa Mesih'e yönelmesi konusunda vaaz ettiğini belirtmiştir. Bu görüşmelerde Keşiş Philip de Francis gibi Clara'ya öğütlerde bulunmuştur. Bazı kaynaklarda Francis ve Clara'nın görüşmeleri daha edebi bir biçimde anlatılmıştır. Bu kaynaklara göre Francis Clara'yı dünya hayatından çekip alarak İsa Mesih'e kazandırmayı arzulamıştır. Bunun için de Clara'yı dünyadan ve onun aldatıcı güzelliklerinden nefret etmeye teşvik etmiştir. Ayrıca Francis bu görüşmelerde Clara'ya İsa Mesih ile ruhani evlilik ve onun gelini olma idealini anlatarak Clara'yı bakire olarak yaşamını sürdürmeye ikna etmiştir. Francis'in bu vaazlarından oldukça etkilenen Clara kendini Francis'in bu öğütleri doğrultusunda yaşamaya adamış ve kendi ifadesiyle yol göstericisi olarak önce Tanrı'yı sonra da Francis'i benimsemiştir (Carney, 1993, ss. 34-35).

Clara'nın kız kardeşi Beatrice'e göre Francis Clara'nın dindarlığını duyduktan sonra ona vaaz etmeye gitmiştir. Clara, Francis'in telkinleri üzerine kendi mal varlığının hepsini ve Beatrice'in mal varlığının bir kısmını satarak gelirini fakirlere vermiştir (Mueller, 2010, s. 26). Beatrice'in bu ifadeleri, Clara'nın dini dönüşümü açısından oldukça önemli bir zaman çizelgesi sunmaktadır. Aynı zamanda bu dönüşümde Francis'in rolü hakkında da bilgi vermektedir. Beatrice'in sunduğu anlatıya göre Clara'nın dini dönüşümünde Francis'in rolü en son basamakta yer almaktadır. Clara önce Tanrı'nın lütfuna nail olmuş ve dindarlığı ile nam salmıştır. Francis bu namı duyduktan sonra onu ziyaret etmiştir (Peterson, 1993, s. 105). Kaynaklar, Clara'nın Francis ile tanışmadan önce zaten dini hayata yöneldiğini ortaya koymaktadır. Francis'in de tövbekâr hayatı benimsemesi ve insanlara vaaz ederek onları tövbeye çağırması diğer dindar insanlar gibi Clara'yı da etkilemiştir (Hugo & Schatzlein, 2019, s. 107). Ancak kaçırılmaması gereken bir nokta vardır. Francis Clara'ya aramakta olduğu doğruları göstermiş ve istediği şey olan Tanrı'ya hizmet ederek yaşama yolunu açmıştır (Downing, 2015, s. 20). Clara her ne kadar Tanrı'ya yönelerek dindar bir şekilde yaşamak istese de bunu nasıl yapacağını ona öğreten Francis olmuştur. Mal varlığını satarak gelirini fakirlere

bağışlaması, fakir bir şekilde yaşamak için evinden ayrılması gibi olaylarda onu yönlendiren Francis olmuştur. Zira Clara'ya bu fikirleri veren kişi Francis'in kendisidir. Dolayısıyla Francis ile yaptığı görüşmeler Clara'nın dine yönelmesinin başlangıcı olmamıştır. Ancak Francis'in öğretileri Clara'nın geriye kalan hayatında İsa Mesih'in yaşamını kendi yaşamına nasıl uygulayacağının belirleyicisi olmuştur. Clara o dönemde muhtemelen dini ve kişisel kaygılar yaşayan genç bir kadın olarak Francis'in yol göstericiliğine ihtiyaç duymuştur (Bartoli, 2010, s. 61). Zira Clara kendi Yaşam Formu'nda[56] Francis'in örnekliği ve öğretisinden ilham aldığını, dindarlığa yönelerek yapmak istediği şeyin tövbe etmek olduğunu şu şekilde ifade etmiştir:

> Göklerin En Yüce Babası, kutsanmış babamız Francis'in kendi ihtidasından kısa bir süre sonra onun örnekliği ve öğretisine göre tövbe etmek için kalbimi aydınlatma lütfunu uygun gördü. Sonra ben kız kardeşlerimle birlikte gönüllü olarak ona itaat sözü verdim. (Mueller, 2010, s. 25)

Tüm bu anlatılar değerlendirildiğinde, Francis ya da Clara'dan önce hangisinin diğerine ulaşarak bu görüşmeleri başlattığını tespit etmek mümkün gözükmemektedir. Clara'nın evinden Francis'in vaazlarını dinlediği anlatısı, Pavlus ve Tekla'nın hikayesine benzemektedir. Zira Tekla da evinin penceresinden Pavlus'un vaazlarını dinleyerek İsa Mesih'e yönelmiştir (Pick, 1909, s. 17). Dolayısıyla bu anlatı, Tekla ve Clara arasında bir benzerlik kurmak amacıyla oluşturulmuş olabilir. Tüm bu anlatılar incelendiğinde iki tarafın da bu görüşmeleri talep ettiği açıktır. Francis'in vaazlarını duyan Clara onunla tanışmak isterken, Francis de Clara'nın ününü duymuş ve onu tanımak istemiştir. İkisi de sık sık birbirini ziyaret etmiş, Clara Francis'i ziyaret etmek için evinden yakın bir arkadaşıyla ayrılmıştır (Mueller, 2010, s. 31). Ancak Clara'nın Francis ile görüşmek için evinden ayrılması Clara hakkındaki önceki anlatılarla bir arada değerlendirildiğinde bir tezatlığa sebep olmaktadır. Zira Clara'nın yaşamına dair anlatıların Clara'ya dair çizdiği portre, onun evin içinde bile gözlerden uzak yaşadığı, kimselere görünmemeye özenle dikkat ettiği yönündedir. Kendi evinde yaşarken bile hayalet gibi yaşayan bu kadının, kendi sosyal statüsünden oldukça farklı bir konumda yer alan birisiyle evin dışında yaptığı bu buluşmalar ilk anlatıya oldukça zıt kalmaktadır. Dolayısıyla bu ilk bahsedilen anlatıların Clara'yı belirli bir kalıba sokmayı hedeflediğini düşünmek yanlış olmaz. Tezin

[56]Yaşam Formu, manastırlardaki keşiş ya da keşişelerin dini yaşam şekillerini belirleyen temel kurallardır. Sadece Kural olarak da isimlendirilebilirler. Clara kendi oluşturduğu ilkelerden Yaşam Formu olarak bahsetmektedir. O yüzden Clara'nın Kural'larından bahsederken Yaşam Formu (Latince: Forma Vitae) ifadesi kullanılacaktır (Hugo & Schatzlein, 2019, s. 15).

ilerleyen kısımlarında da ele alınacağı üzere, Clara ve papalık arasında münzevi yaşam tarzından dolayı birtakım anlaşmazlıklar meydana gelmiştir. Papalık, kadın keşişelerin manastırdan çıkmadan ve katiyen kimseyle görüşmeden yaşamasını istemiştir. Ancak Clara, Küçük Keşiş Kardeşler ile görüşmek ve onların San Damiano'ya gelerek ibadetlerinde öncülük etmelerini istemiştir. Papalığın, Clara öldükten sonra yazılan bu metinler aracılığıyla bir mesaj verilmek istenmesi oldukça doğal bir durumdur. Papalık kadınlar için doğru yaşam biçiminin münzevi yaşam olduğuna inanmaktadır. Bir azize olan Clara'nın daha bir manastıra katılmadan bu şekilde yaşadığını vurgulamak, papalığın eline güçlendirebilecek bir anlatıdır. Dolayısıyla bu anlatıların papalığın kendi doğrularını kabul ettirmek için başvurduğu bir yol olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Clara'nın hayatındaki kırılma noktası, Francis'in direktifleri doğrultusunda 1211 yılında ailesinin evinden ayrılarak münzevi bir şekilde yaşamaya başlaması olarak kabul edilmektedir. Clara hakkındaki anlatılar ışığında, onun evden ayrılmak için Lent'in[57] son günlerini seçtiği görülmektedir. Lent, bir tür tövbe mevsimi olduğu için Assisi'den aralarında Clara'nın akrabası Bona'nın da bulunduğu bazı insanlar Lent'i kutlamak için Roma'ya doğru hac yolculuğuna çıkmışlardır. Assisi'de süregelen çatışmalar durmuş ve halk yıllarca süren bir iç savaşın ardından kilisede Palmiye Pazarını[58] beraber kutlamıştır. Francis, Clara'ya o gün şık kıyafetlerini giyinerek Palmiye Pazarı günü kilisede Assisi halkına katılma talimatını vermiştir (Carney, 1993, s. 36). Cemaatin oluşturduğu kalabalık törende herkes dağıtılan dalları almak için ileri atılırken Clara çekinerek olduğu yerde kalmıştır. Clara'yı fark eden Piskopos Guido (ö. 1212) eline aldığı palmiye dalını bizzat kendisi Clara'ya götürüp vermiştir (Mueller, 2010, s. 30). Bu olayın ertesi gecesi Clara Francis'ten aldığı talimatla ailesinin haberi olmadan evini terk etmiştir. Gizlice evden çıkarken fark edileceğinden korkarak evin normal kapısı yerine kullanılmayan ve ağır ahşap kirişlerle önü kapatılmış bir kapıyı kullanmıştır. Bu kapının birkaç erkek tarafından bile açılması oldukça zorken, Clara'nın İsa Mesih'in yardımıyla kapının önündeki engelleri sökmeyi başardığı söylenmektedir (Mueller, 2010, s. 27). Bazı araştırmacılar bu kapının sadece savaş günlerinde kullanıldığını öne sürerken, diğer birtakım araştırmacılar sadece cenazeler için açıldığını ifade etmiştir (Peterson, 1993, s. 113). Clara'nın

[57] Batı Kiliselerince kabul edilen ve 40 gün devam eden oruç ve riyazet dönemidir. Bu oruç günümüzde insanların sevdiği şeylerden uzak durması şeklinde uygulanmaktadır. (A. O. Kurt & Aykıt, 2019, s. 274)

[58] İsa'nın Kudüs'e girmesi anısına kutlanan bir bayram. Kilisede insanlara palmiye yapraklarından yapılmış haç verilir. (A. O. Kurt & Aykıt, 2019, s. 274)

normal kapı yerine nadiren kullanılan ve bazen ölüm kapısı olarak adlandırılan kapıyı tercih etmesi de sembolik bir anlama işaret ediyor gibi gözükmektedir. Bu anlam, tıpkı İsa Mesih'in çarmıhta öldükten sonra tekrar dirilmesi gibi Clara'nın da evi terk ettikten sonra münzevi yaşama girerek yeniden can bulduğunu ifade ediyor olduğu ileri sürülebilir. Ayrıca Clara'nın Palmiye Pazarı törenine katılması ve ardından evden kaçışını planlayan bizzat Francis olmuştur. Clara törene katılmış ve bütün halkla birlikte İsa Mesih'in Kudüs'e girişini kutlamıştır. Daha sonra Kudüs'e girdikten sonra çarmıha giden yolda yürüyen İsa'nın neşesini kaybetmesi gibi o da güzel kıyafetlerinden sıyrılarak evinden ayrılırken İsa Mesih'i takip etmiştir (Bartoli, 2010, s. 64).

Clara evden çıktıktan sonra yaklaşık 6 kilometre uzaklıkta olan Portiuncula'daki Azize Meryem şapeline gitmiştir (Mooney, 2016, s. 20). İzbe bir yer olan Porziuncula Benediktenlere ait bir şapel olarak bilinmektedir. Francis ve takipçileri burayı yıllık olarak bir balık sepeti karşılığında kiralamışlardır (Downing, 2015, s. 25). Clara'nın şehrin dışında yer alan Portiuncula'ya giderken Assisi şehrinin kapılarından nasıl geçtiği ya da tek olup olmadığı bilinmemektedir. Bazı araştırmacılar, Portiuncula'ya giderken ona birkaç keşişin eşlik ettiğini ileri sürmektedir. Ancak yanında keşiş olsun ya da olmasın, bir başka kadının ona eşlik etmediği kesindir. Şehir kapılarından geçerken kapıdaki nöbetçilere rüşvet verdiği ya da bir piskoposun yardıma geldiğini ileri sürenler olmuştur. Ancak bu hipotezleri doğrulayacak bir bilgi bulunmamaktadır (Downing, 2015, ss. 21-22). Bir diğer hipotez de Clara'ya bu yolculukta Francis'e daha önceden katılmış etmiş olan kuzeni Rufino'nun eşlik etmiş olabileceğidir (Downing, 2015, s. 25). Francis ve diğer birkaç keşiş Portiuncula'daki Tanrı sunağının önünde ellerinde meşalelerle Clara'yı beklemektedirler. Clara Portiuncula'ya ulaştığında Francis'e itaat sözü vermiştir. Daha sonra Franscis yerel piskopos tarafından tanınan tövbekâr bir grubun lideri olarak Clara'nın saçlarını kazıtmıştır (Downing, 2015, s. 27). Bunun bir inisiye olma göstergesi, aynı zamanda tövbe etme ve dünyadan kaçışı simgeleyen bir ritüel olduğu ifade edilmiştir (Mooney, 2016, s. 20). Bu eylemin dini bir otorite tarafından yapılma zorunluluğu bulunmamaktadır. Kişinin kendisi yapabileceği gibi, ruhban sınıfından olmayan birisine de yaptırabileceği ifade edilmiştir. Dini hayata giren bir kadının saçlarını kazıtması aynı zamanda baba evinden ya da kocasından koparak bağımsız olduğunu ilan etmesi anlamına gelmiştir. Saç kazıtıldığında genelde giyilen kıyafetler de değiştirilerek erkeklerinki gibi daha az çekici bir kıyafet giyilmiştir (Hugo & Schatzlein, 2019, s. 109). Clara da giyinmiş olduğu soylu

kıyafetlerini de bir kenara bırakarak Francis ve arkadaşlarının giyindiği kaba kumaştan yapılmış bir kıyafet giyinmiştir (Peterson, 1993, ss. 113-114). Ayrıca saçlarını kazıttığı başını da bir örtüyle örtmüştür (Peterson, 1993, s. 125). Burada bir noktaya dikkat edilmelidir. Clara'nın ne saçının kazıtılması ne de eski soylu kıyafetlerini bir kenara bırakıp kaba kıyafetler giyinmesi bir manastıra giriş töreni değildir. Zira Clara'nın uymaya söz verdiği bir manastır kuralı olmamıştır. Bu tören tıpkı Francis ve takipçileri gibi İsa'nın yolunda tövbekâr olacağını gösteren sembolik bir törendir (Bartoli, 2010, s. 65). Yani Clara bir manastıra giriş töreninde bir kural benimsememiştir, sadece Francis'e itaat etmiştir.

Clara'nın saçlarını kazıtarak tövbekârlar grubuna katılması soylu bir kadın tarafından ilk kez yapılan bir eylemdir. Zira yaşadığı bölgede Clara'dan önce böyle bir eyleme kalkışan hiç kimse olmamıştır. Clara'yı Portiuncula'da beklerken ve sonrasında saçı kesilirken Francis'in yanında takipçilerinden kimselerin de bulunması, keşişlerin bir kadın olan Clara'nın aralarına katılışını o dönemde olumlu karşıladıklarını göstermektedir (Padovese, 1992, s. 77). Keşişler gibi Clara da dini bir topluluğa girmenin birtakım olumsuz sonuçlarını kabul etmiştir. Bunlar toplum tarafından dışlanma, güvenlik, maddi destek ve soylu ayrıcalıklarını hatta yiyecek ve barınacak yerin dahi geride bırakılmasıdır (Downing, 2015, s. 28). Bu tören sonucunda Clara, Francis'in ilk kadın müntesibi olmuştur. Ancak Clara'nın varlığı keşişler için bir soru işareti ortaya çıkarmıştır. Francis'in, kadınların tövbekâr keşişlerin yaşamına nasıl ayak uyduracağı konusunda pek fazla düşünmediği anlaşılmaktadır. Döneme hâkim olan dini ve sosyal gelenekler, Clara'nın bir grup erkekle birlikte yaşamasına hoş bakmamaktadır (Knox, 2008, s. 22). Ayrıca Francis ve takipçilerinin gezgin yaşam tarzı da bir kadın için uygun görülmemiştir. Francis, kendisini takip eden erkeklere bile yiyecek bir şeyler temin edemezken Clara ve başka bir kadın grubuna da yiyecek temin etmesi mümkün görülmemiştir (Peterson, 1993, s. 111). Dolayısıyla Francis başta Clara'yı başka bir yere yerleştirmek istemiştir. Francis, takipçisi Keşiş Philip'le birlikte Clara'yı Bastia'daki San Paolo manastırına götürmüştür. Burası zenginliği ve soyluluğuyla bilinen bir Benedikten manastırıdır (Peterson, 1993, s. 114). San Paolo manastırının geniş topraklara ve düzenli bir gelire sahip bir manastır olduğu ifade edilmektedir. Manastır üyelerini kendilerini ibadete adayan soylu kadınlar oluşturmuştur. Bu soylu kadınların kendilerinden farklı kıyafetler giyinerek işlerini yapan ve farklı sosyal düzeyde kabul edildikleri hizmetçilerinin varlığından söz edilmiştir. Clara'nın bu manastıra ancak hizmetçi olarak girebileceği bilinmektedir. Çünkü keşişe olarak girebilmesi için manastıra bir

miktar bağış yapması gerekmektedir. Ancak Clara'nın bağış yapacak parası ya da herhangi bir mülkü bulunmamaktadır çünkü kendi mülklerini satarak parasını fakirlere bağışlamıştır (Hugo & Schatzlein, 2019, s. 111).

Papalık tarafından San Paolo'daki keşişelere bir çeşit dokunulmazlık hakkı verilmiştir. Bir kişi bu manastırda yaşayanları rahatsız etmesi durumunda, üç kere uyarıldıktan sonra aforoz edilecektir (Peterson, 1993, s. 114). Dolayısıyla Francis'in Clara'nın akrabalarının herhangi bir eylemine karşı önlem almak için özellikle burayı seçmiş olduğu düşünülebilir. San Paolo'da dokunulmazlık elde edecek olmasının yanı sıra, Clara'nın dini yolculuğunun ilk aşamasında burayı seçerek ailesine ve topluma açık bir mesaj vermek istediği de ileri sürülmüştür. Zira Clara buraya ancak hizmetçi olarak girebilmiştir. Bu da soylu yaşamını artık geride bıraktığını kesin bir şekilde ifade eden bir hareket olarak değerlendirilmiştir (Downing, 2015, s. 39). Clara'nın bu hareketi Francis'in de ilk manastır deneyimiyle paralellik oluşturmaktadır. Francis de ilk defa bir manastıra katıldığında bulaşıkçı olarak en alt tabakada yer almıştır. Bu ona, Clara'nın da öğrenmesini istediği "hiçbir şeye sahip olmama" durumuyla ilgili tecrübe kazandıran bir deneyim olmuştur. Anlaşılan o ki ikisi de bir manastıra katılmayı amaç değil dini gelişimleri için bir araç olarak görmüştür. Amaçları ise hiçbir statü, güç ya da ayrıcalıkları olmadan hiçbir şeye sahip olmadan yaşamaktır (Downing, 2015, s. 40).

Clara'nın asıl niyetinin Sao Paolo'da daimî olarak kalmak olmadığı anlaşılmıştır çünkü kısa bir süre sonra San Paolo'dan ayrılmıştır. Bir iddiaya göre Clara oradaki kadınların, kendi istediği yoksulluk ve tövbe hayatını uygulayamayacak kadar zayıf olduğunu düşünmüştür (Knox, 2008, s. 22). Bu düşüncesine, manastırda yaşayan kadınlar arasında hala sınıfsal farklılıklar bulunması yol açmış olabilir. Manastırda yaşayan Benedikten kadınların da Clara'dan pek memnun olmadıkları görülür. Zira ailesinin manastır için sorun çıkarabileceğinden endişe duymuşlardır. Her ne kadar Papa III. Innocent San Paolo'ya sığınanlara dokunulmazlık hakkı vermiş olsa da Clara'nın o manastıra ait Benedikten yeminini[59] etmediği iddia edilmektedir. Eğer Clara manastırın doğal bir üyesi sayılması için gerekli olan yemini etmediyse, oradaki kadınların endişelenmiş olması doğal bir durumdur. Zira Clara'nın Benedikten kurallarını kabul etmediği için manastırın bir üyesi konumunda olmadığı

[59] Benedikten yemini, bir kişinin Benedikten manastıra girerken manastırın kurallarına uymak için etmiş olduğu ve birtakım sorumluluklar üstlenmiş olduğu yemindir. Aziz Benedikt, bu yemini resmi olarak kullanan ilk kişi olarak bilinmektedir (Güzeldal, 2021, s. 183).

ileri sürülür. Bu durumun da onun dokunulmazlık hakkından yararlanamayacağını gösterdiği iddia edilmiştir (Knox, 2008, s. 22). Ancak Clara'nın Benedikten kurallarını kabul etmediğine dair herhangi bir kanıt bulunmamaktadır (Mooney, 2016, s. 22). Bu durum göz önüne alınarak bu anlatının Fransiskenlerce öne sürülen bir iddia olduğu söylenebilir. Böylece Clara'nın başka hiçbir kuralı benimsemeden sadece Fransisken kurallarına bağlı olduğunu göstermek istemişlerdir.

Birkaç gün sonra beklenen yaşanmış ve Clara'nın akrabaları San Paolo'ya gelerek onu eve dönmeye ikna etmeye çalışmışlardır. Ailesinin soylu bir aile olduğunu vurgulayarak bu şekilde yaşamanın ona yakışmadığını ileri sürmüşlerdir. Münzevi yaşamı küçümseyerek ihanet olarak nitelendirdikleri bu eylemden vazgeçmesi konusunda ısrarcı olmuşlardır. Ancak Clara kilisedeki sunağa sıkıca tutunarak onlara saçları kazıtılmış başını göstermiş ve İsa Mesih'in hizmetinden kopmayacağını söylemiştir (Thomas of Celano, 1910, s. 62). Clara'nın saçları kazıtılmış başını akrabalarına göstermesi, onları ikna etmiş gibi gözükmektedir. Çünkü bir kadının saçını kazıtması kendini Mesih'in hizmetine verdiği ve dindar yaşamaya başladığı anlamına gelmektedir. Ayrıca bu durum o kadını doğrudan kilisenin koruması altına sokmuştur. Dolayısıyla Clara'nın saçlarını kazıtması, onun artık devlet yasalarına değil kilise yasalarına tabi olduğunu göstermektedir (Downing, 2015, s. 32). Anlaşılan o ki, bir piskoposun müdahalesine ya da San Paolo'ya verilen dokunulmazlık hakkını kullanmak için yerel piskoposa herhangi bir başvuruda bulunmaya gerek kalmadan akrabaları ikna edilmiştir. Clara'nın tıraş edilmiş başını göstermesi kilisenin koruması altına girdiğini göstermekte yeterli bir kanıt olmuştur (Padovese, 1992, s. 78). Ayrıca Clara'nın kilisedeki sunağa tutunması ve akrabalarıyla sunağa yapışık bir şekilde konuşması onun herhangi bir şiddet durumunda kilise hukukuna başvuracağı şeklinde yorumlanmıştır (Peterson, 1993, s. 114). Dolayısıyla Clara'nın akrabaları istediklerini elde edemeden geri dönmüşlerdir.

Akrabalarının daha fazla ısrarcı olmamasında San Paolo'da yaşayan keşişelerin dokunulmazlık hakkı olmasının etkisi olduğu kesindir. Assisi halkı yaklaşık 10 sene önce enterdi uygulaması ile karşılaşmış ve bir süre kilisenin sağladığı her türlü hizmetten mahrum kalmıştır. Dolayısıyla, Clara'yı geri getirmek için yeniden aforoz edilme ya da kilisenin baskısıyla karşı karşıya kalma riskini almak istememiş oldukları düşünülebilir. Bunda Clara'nın bütün mal varlığını satmış olmasının da etkisi olabilir. Clara'nın bu hareketiyle ailenin gözünden düştüğü, mal varlığı olmadığı için de geri dönüşünün aileye bir şey kazandırmayacağı

çıkarımı yapılabilir. Dolayısıyla ailesi kilise ile ters düşmemek için ondan vazgeçmiş gibi gözükmektedir, çünkü karşılığında ellerine geçecek bir şey bulunmamaktadır. Bazı araştırmacılar, ailesinin ondan vazgeçme sebeplerinden birinin de Clara'nın saçlarını kazıtınca güzelliğini kaybetmiş olması olduğunu ileri sürmüştür. Bu görüşe göre Clara artık gelin olacak güzelliğe sahip olmadığı için ailenin itibarını artıracak iyi bir evlilik yapma şansı kalmamıştır. Dolayısıyla ailesi onu evlatlıktan reddetmiş olabilir (Mueller, 2010, s. 27). Ancak bu varsayımların hepsi birer tahminden ibarettir. Kesin olan tek şey, ailesinin San Paolo'dan Clara'yı eve dönmeye ikna edemeden geri döndüğüdür.

Clara, San Paolo'daki bu olaydan birkaç gün sonra oradan ayrılmıştır. Bu defa Francis, Keşiş Bernard (ö.?) ve Keşiş Philip'in (ö.?) eşliğinde Clara'yı Subasio Dağı yakınlarındaki San Angelo di Panzo kilisesine götürmüştür. Burası Francis'in bazen inzivaya çekildiği bir sığınağa da oldukça yakın bir konumda yer almaktadır. Burada yaşayan kadınların onaylanmış bir manastır kuralını benimsememiş bağımsız bir tövbekârlar topluluğu olduğu ifade edilmiştir (Mooney, 2016, s. 23). XIII. yüzyılda Orta İtalya'da, özellikle Umbria bölgesinde bu şekilde kurumsal bir kurala bağlı olmadan bir arada yaşayan tövbekâr kadın topluluklarının bulunduğu bilinmektedir. Avrupa'nın diğer bölgelerinde de bu tarzda yaşayan kadınlar olmuştur (Bartoli, 2010, s. 72). Clara, San Angelo'ya geldikten sonra ortanca kız kardeşi Catherine'in bu yeni yaşamında kendisine katılmasını için Tanrı'ya dua etmiştir. Yaklaşık 16 gün sonra Catherine evinden ayrılarak San Angelo'ya gelmiştir. Ertesi gün Clara'nın amcası Monaldo'nun liderlik ettiği 12 erkek San Angelo manastırına gelmiş ve Catherine'i eve geri götürmek istemişlerdir (Mueller, 2010, s. 32). Bu 12 erkek arasında Clara'nın babasının ismi zikredilmemektedir (Mooney, 2016, s. 26). Catherine henüz mal varlığını satmamış olduğu için onu geri döndürmek Clara'dan daha fazla önemsenmiş olabilir. Zira Catherine geri dönmeyi reddedince onu dövmüş ve saçlarından tutarak yerlerde sürüklemişlerdir. Clara bu esnada onlara yalvararak Catherine'i kendisine vermelerini istemiştir. Bir noktada Catherine'in bedeni kimsenin taşıyamayacağı kadar ağırlaşmıştır. Onu yerden kaldırıp götürmeye muvaffak olamayınca vazgeçerek orada bırakmışlardır (Mueller, 2010, s. 32). Bu olay olduğunda Catherine 16 yaşındadır ve henüz dini yaşama girdiğini gösteren bir sembol olarak saçını kazıtmamıştır. Dolayısıyla kilise hukukunun korumasından yararlanabileceğini gösteren hiçbir işaret bulunmamaktadır. Bu yüzden akrabaları Clara'ya yapamadıklarını yaparak şiddet uygulamış ve Clara'ya katılmaktan vazgeçirerek eve götürmeye çalışmışlardır (Bartoli, 2010, s. 71). Bu olay yaşandıktan sonra

Francis, Clara'da olduğu gibi kendi elleriyle Catherine'in saçlarını kazıtmış ve ona İsa'nın yolunda neler yapması gerektiğini anlatmıştır. Ayrıca Francis Catherine'in ismini Agnes olarak değiştirmiştir (Mueller, 2010, s. 32).

Kız kardeşinin kendisine katılması Clara'nın San Angelo'daki durumunu değiştirmiştir. Artık yalnız olmadığı için İsa Mesih'e hizmet etmek isteyen başka kadınların da gelip onlara katılabileceğini düşünmüşlerdir. Birtakım araştırmacılar, Clara'nın ailesi ve akrabalarından ona katılacak olan kadınlar olduğunu zaten bildiğini iddia etmişlerdir. Dolayısıyla bu iddia San Paolo ve San Angelo'daki konaklamalarının ona birisi katılana kadar devam eden geçici birer deneyim olduğu fikrini kuvvetlendirmektedir. Farklı yerlerde kalması onun farklı biçimlerde yaşayan dindar kadınlarla temas kurduğu bir dönem olmuştur (Bartoli, 1993, ss. 55-56). Clara, San Paolo ve San Angelo'da geçirdiği dönemlerde keşişelere hizmetkarlık yaptığı iddiasına binaen bazı araştırmacılar bu dönemlerde Francis tarafından bir tür sınamaya tabi tutulduğunu öne sürmüştür. Francis onu kendi topluluğuna kabul etmeden önce bir tür acemilik deneyimi yaşamasını istemiştir (Bartoli, 1993, s. 58). Bu tecrübeler sonucunda Clara, nasıl bir dini yaşam istediği konusunda daha net bir fikir edinmiştir. Bu da Fransisken yaşam tarzına bağlı bir kadın grubunun fikri başlangıç aşaması olmuştur (Bartoli, 1993, s. 57-58). Nihayet kız kardeşi gelip ona katıldığında daimî olarak konaklayacakları bir yere taşınmak istemişlerdir. Bu noktada Francis; Clara, Agnes ve onlara katılacak diğerleri için uygun bir yer aramaya girişmiştir. Daha sonra bu yerin kendisinin de Kutsal Kitap'a uygun bir hayat yaşamaya başladığı yer olan San Damiano kilisesi olmasına karar vermiştir (Bartoli, 2010, ss. 74-75). San Damiano, Fransisken hareketinin başlangıcındaki kilit noktalardan birisidir. Francis, gördüğü bir vizyon sonrası bu kiliseyi onarmış ve bunu Tanrı'nın isteğiyle yaptığını ifade etmiştir. İlk takipçileriyle de burada buluşmuştur. (Bartoli, 1993, s. 58) Ayrıca San Damiano, Clara'nın hayatının geri kalanını geçirdiği yer olmuştur (Flinders, 1993, s. 21).

1.3 San Damiano ve Yoksul Keşişeler Topluluğu

Clara'nın San Damiano'daki yaşamının ilk yıllarına dair oldukça az bilgi bulunmaktadır. Clara o yıllarda San Damiano'daki yaşamın bir nevi yapı taşı olarak kabul edilmiştir (Carney, 1993, s. 41). Clara ve Agnes San Damiano'ya yerleştikten sonra, Clara ve Francis'in önderliğinde San Damiano'da yeni bir kadın topluluğu oluşmaya başlamıştır. İddia edilene göre mevcut manastır toplulukları kendini dine adamak isteyen birtakım kadınların ihtiyaçlarını karşılayamamıştır. Bu yüzden San Damiano bu kadınlar için bir alternatif oluşturmuştur (Knox,

2008, s. 23). Ancak bu söylem, Fransisken çevrelerce ileri sürülmüş bir iddia gibi gözükmektedir. Zira o dönemde kadın manastırlarında özellikle Benedikten kuralları kullanılmıştır. Dolayısıyla Francis'in kurallarının Benedikten kurallarına bir alternatif olarak tercih edildiği algısını yaratmak için Fransiskenlerin bu iddiayı ortaya atmış olabilecekleri göz önünde bulundurulmalıdır. San Damiano'ya özellikle ilk zamanlarda katılan kadınların Clara'nın yakından tanıdığı kişiler olduğu görülmektedir. Dolayısıyla Benedikten kurallarını kullanan manastırlar yerine Francis'in manastırının tercih edilmesine kadınlar arasındaki bağın sebep olduğu görülmektedir.

Clara ve Agnes, San Damiano topluluğunun ilk üyeleri olarak bilinmektedirler. Clara'nın ününün yayılmaya başlamasıyla San Damiano'daki keşişe topluluğunun üyeleri artmaya başlamıştır. Clara, Vasiyetnamesinde Francis'in Yoksul Keşişelerin İsa'nın öğretilerine olan adanmışlığını görünce yaşadığı hayranlığı ifade etmiştir (Carney, 1993, s. 38). Bu ifadeden, San Damiano'da toplanan bu kadınların bir noktada Yoksul Keşişeler olarak adlandırıldığı anlaşılmaktadır. Ancak bu adlandırmanın ne zaman ortaya çıktığı bilinmemektedir. Clara'nın ailesinden kadınlar zamanla Yoksul Keşişeler topluluğuna katılmaya başlamıştır (Peterson, 1993, s. 141). Kız kardeşi Agnes'in yanı sıra annesi Ortolana'nın da Yoksul Keşişeler topluluğuna katıldığı ifade edilmiştir ancak tam tarihi bilinmemektedir (Mooney, 2016, s. 25). Clara'nın en küçük kız kardeşi Beatrice ise nispeten geç sayılabilecek bir tarihte, Clara'dan yaklaşık 17 yıl sonra San Damiano'ya gelerek Yoksul Keşişelere katılmıştır (Mooney, 2016, s. 27). Clara'nın yeğeni olan Amata, Yoksul Keşişelere katılma sebebinin Clara'nın tavsiye ve teşviki olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca Clara'nın Amata'nın dünyevi hayata aldanmaması için Tanrı'ya dua ettiği de belirtilir (Mueller, 2010, s. 56). Clara'nın manevi annesi gibi olduğu ifade edilen Pacifica da Clara'dan kısa bir süre sonra San Damiano'ya gelerek Yoksul Keşişelere katılmıştır. Clara'nın çocukluğunda Perugia'da mülteci olarak yaşadığı dönemde bir süre beraber yaşadığı Perugialı Benvenuta Clara'dan yaklaşık 8 ay sonra San Damiano'ya geldiğini ifade etmiştir (Peterson, 1993, s. 142). Yukarıda da ifade edildiği gibi bu bilgilerden yola çıkılarak, San Damiano'ya yerleşen kadınların birbiriyle akraba ya da tanıdık olduğu çıkarımı yapılabilir (Mooney, 2016, s. 48).

Kısa bir süre içinde San Damiano, Fransisken erkek ve kadınların dini faaliyetlerinde birbirlerini destekledikleri karma bir yapı haline gelmiştir. Erkeklerin gezici rahipliği ve kadınların münzevi yaşamı her ne kadar birbirine zıt iki yaşam tarzı olsa da her şeye alçak

gönüllü yaklaşmak onları ortak paydada birleştiren bir öğreti olmuştur. Keşişlerin seyahat ederken dinlenmek için ya da hastalandıkları şifa bulmak için San Damiano'ya gittikleri ifade edilmektedir. Özellikle Francis'in "Üç Arkadaş" olarak bilinen ilk takipçileri Keşiş Leo, Keşiş Rufino ve Keşiş Angelo'nun sık sık San Damiano'yu ziyaret ettiği söylenmektedir. Ayrıca daha sonra keşişeler için sadaka toplamak ve onlara dini hizmet vermek için San Damiano yakınlarında küçük bir keşiş grubu kurulmuştur (Knox, 2008, s. 23). 1214 yılında yaşandığı iddia edilen bir mucize, bize keşiş ve keşişeler arasındaki bu etkileşimi doğrudan göstermektedir. Clara, kendileri için sadaka dilenen Keşiş Bentevenga'ya manastırda hiç yağ kalmadığını söylemiştir. Bentevenga bir kap hazırlamalarını istemiş ve bunun üzerine Clara bir kabı kendi elleriyle yıkamış ve San Damiano'nun girişine yakın bir duvarın üzerine yerleştirmiştir. Keşiş Bentevenga yaklaşık bir saat sonra küpü almak için geldiğinde içinin çoktan yağla dolu olduğunu görmüştür. Bu olay bize doğrudan keşiş ve keşişelerin etkileşim içinde olduğunu göstermektedir. Ayrıca Clara'nın gezici keşişlerin aksine münzevi hayatı tercih ettiğinin önemli bir kanıtı olarak sunulmuştur. Çünkü Clara yağ kabını Bentevenga'nın alabilmesi için inziva alanlarını çevreleyen bir duvarın üzerine koymuştur. Bu da Clara'nın en başından beri dışarıya kapalı bir alanda münzevi bir yaşamı kabul ettiğinin bir göstergesi olarak kabul edilmiştir (Peterson, 1993, s. 143). Francis'in fiziksel olarak çelimsiz ve zayıf olduklarını düşündüğü bu kadınların dışarıya kapalı bir manastırda fakirlik ve zorluklara bağlı bir şekilde yaşayabilmelerine şaşırdığı ifade edilmiştir. Ancak onlardan yardım istemekten de çekinmediği görülmektedir. Francis, inzivaya çekilip insanlardan uzak yaşamak ve kendisini vaaz vermeye adamak arasından hangisini seçeceğine dair kararsız kalmıştır. Bu konuda karar vermek için Clara'dan yardım istediği söylenmiştir. Ayrıca Clara'dan San Damiano'da yaşayan bakire keşişelere danışması ve bu konuda Rabbin iradesini öğrenebilmek için dua etmesini de istemiştir. Francis'in bu isteği, onun Clara'nın duasına ve sezgisine olan güvenini göstermektedir. Zira Francis, Clara'nın ve keşişelerin ortak yanıtını Rabbin takdiri olarak kabul etmiştir. Keşişler Francis'e Clara ve keşişelerin cevabını getirince ilahi emri yerine getirmek ve vaazda bulunmaya devam etmek için yeniden yollara düştüğü ifade edilmektedir. Olayın ne zaman yaşandığı tam olarak bilinmese de San Damiano'da kadınların yaşamaya başladığı ilk yıllarda meydana geldiği söylenmiştir (Carney, 1993, ss. 41-42).

1215 yılında gerçekleşen IV. Lateran Konsili'nde alınan kararlarla o tarihe kadar papalık onayı almamış olan yeni tarikatların kuruluşu yasaklanmıştır. Dolayısıyla henüz papalıktan

resmi bir onay ya da Kural almamış olan San Damiano'nun da bu düzenlenmeden etkilenip etkilenmediği araştırmacılar tarafından tartışılmıştır. Yaygın olan kanıya göre San Damiano Assisi piskoposu tarafından usulüne uygun bir şekilde kilise bünyesine dahil edilmiştir. Dolayısıyla bu konsilin kararlarına tabi olmamıştır (Mooney, 2016, s. 35). Clara, yazılarında San Damiano'daki topluluğu diğer tövbekâr kadın topluluklarından ayıran hususun Francis ve Küçük Keşiş Kardeşlerle olan bağları olduğunu belirtmiştir. Francis, San Damiano'da yaşayan keşişeler için bir Yaşam Formu yazmıştır (Mooney, 2016, s. 31). Ne zaman yazdığı kesin olarak bilinmemekle birlikte 1212, 1213 ya da 1215 yıllarında yazmış olabileceği öne sürülmüştür (Mooney, 2016, s. 32). Francis bu Yaşam Formunda kadınların İsa'nın öğretilerinin mükemmelliğine göre yaşamaları gerektiğini belirtmiştir. Bu ifade ile kastettiği şey yoksulluk ve alçak gönüllülük içinde yaşamaktır. Ayrıca kendisi ve keşişlerin her zaman keşişelerle ilgileneceğine dair söz vermiştir. Bununla Francis'in hem manevi hem maddi destekten söz ettiği ileri sürülmüştür (Mooney, 2016, s. 33). Ancak San Damiano o dönemde henüz kilise tarafından resmi olarak onaylanmış bağımsız bir topluluk değildir. Dolayısıyla Francis tarafından verilen bu Yaşam Formu kanonik olmayan bir kuraldır. Dolayısıyla San Damiano'nun otoritesinin kimde olduğu araştırmacılar arasında tartışma konusu olmuştur. Clara kendi yazılarında kendisi ve diğer keşişelerin Francis'e itaat sözü verdiklerini belirtmiştir. Dolayısıyla otoritenin Francis olduğunu iddia eden birtakım araştırmacılar bulunmaktadır. Ancak bazı araştırmacılar Assisi piskoposu II. Guido'nun Francis ve dolayısıyla San Damiano üzerinde otoritesi bulunduğunu ifade etmiştir. Hatta Clara'nın evden kaçışını da II. Guido'nun düzenlediğini ileri sürenler bulunmaktadır. Piskopos II. Guido ve Francis bazen birlikte hareket etmiş ve San Damiano'da yaşayan keşişelere direktifler vermiştir. Mesela II. Guido ve Francis, Clara'nın şiddetli oruçlarını sınırlandırmış ve pazartesi, çarşamba ve cuma günleri en azından yarım ekmek yemesi gerektiğini salık vermiştir. Dolayısıyla Francis'in kişisel otoritesinin yanında resmi otorite olarak Assisi piskoposunu benimsediği ileri sürülmüştür (Mooney, 2016, ss. 34-35). Bu anlatılanlar ışığında henüz resmi bir kuralı olmasa da San Damiano'nun Francis'in kurduğu Küçük Keşiş Kardeşler tarikatıyla birlikte kilise bünyesine dahil edilmiş olma ihtimali bulunduğu görülmektedir.

Clara, 1215 yılında San Damiano'nun başkeşişesi olmuştur (Carney, 1993, s. 39). Clara'nın bu görevi istemediği, ancak Francis'in ısrarları, duaları ve hatta zorlaması üzerine kabul etmek zorunda kaldığı ifade edilmiştir. Clara'nın manastırı ve keşişeleri yönetirken her

zaman ince düşünceli ve sağduyulu olduğu belirtilmiştir. Başkeşişe olmasına rağmen diğer keşişelere hizmetlerde bulunması hayretle karşılanmıştır (Peterson, 1993, s. 147). Clara'nın manastırı yönetirken keşişelere sözlerinden ve öğütlerinden ziyade hareketleriyle örnek olduğu belirtilmiştir. Keşişelerin onu bir başöğretmen konumunda gördükleri ifade edilmiştir. Anlatılanlara göre Clara keşişeleri Tanrı için doğru olan şeylere yönlendirmiş ve beraber nasıl yaşamaları gerektiği konusunda onları uyarmaktan çekinmemiştir (Peterson, 1993, s. 148). Clara'nın San Damiano'da yaşayan keşişelere karşı tutumundan da bahsetmekte fayda vardır. Clara'dan yaklaşık 4 yıl sonra San Damiano'ya yerleşen Keşişe Filippa, Yoksul Keşişelere katılma sebebinin Clara'nın diğer keşişelere olan alçakgönüllü tutumu ve İsa'nın çarmıhta ölümüne dair anlattığı tasvirlerden etkilenmesi olduğunu ifade etmiştir (Peterson, 1993, s. 142).

San Damiano'da yaşayan kadınların ifadelerinden, Clara'yı bir anne gibi gördükleri anlaşılmaktadır. Ancak Clara onların yanında her zaman kendini küçük görmüş ve onlara hizmet etmiştir. Onları kendi elleriyle yedirmiş ve içirmiş, ayaklarını yıkamış, hasta olan ve yataklarında böcek bulunan keşişelerin yataklarını temizlemiştir (Peterson, 1993, s. 142-143). Bu bilgiler tarihsel açıdan yorumlanarak, bahsedilen haşarat ve böceklerin Orta Çağ'da yaşanan veba salgınıyla ilgili olabileceği ileri sürülmüştür. Veba salgınının yayılmasında en önemli sebeplerden birinin pireler olduğu bilinmektedir. Pireler, insanları ısırarak onlara hastalık bulaştırmışlardır. Ayrıca pireler, açık renkte olması sebebiyle özellikle çarşaflarda yuvalanmışlardır. Hastalıkların Orta Çağ dünyasında bir günah işareti olarak görülmesine karşın Clara onları manastırdan tecrit etmemiş ve kendi elleriyle bakım yapmıştır (Peterson, 1993, s. 144). Bu anlatı, İsa'nın cüzzamlılara karşı tutumuna benzemektedir. Zira İsa herkesin yaptığı gibi cüzzamlılardan uzak durmamış, bilakis onları iyileştirmesiyle bilinmiştir.[60] Clara'nın da hasta olan keşişelere hizmette bulunması İsa'nın havarilerine yönelik söylediği "Hastaları iyileştirin, ölüleri diriltin, cüzamlıları temiz kılın, cinleri kovun. Karşılıksız aldınız, karşılıksız verin."[61] sözleriyle ilişkilendirilebilir. Francis de İsa'nın bu emri dolayısıyla hastalık kapma riskine rağmen cüzzamlılarla ilgilenmiş ve tedavilerine yardımcı olmuştur (Batuk, 2012, s. 175). Clara'nın herhangi bir şekilde cüzzamlı birilerine yardım ettiğine dair bir bilgi yoktur. Zira toplumdan uzak bir şekilde münzevi bir yaşam sürdüğü için cüzzamlılarla karşılaşmamış olması oldukça doğal bir durumdur. Ancak beraber yaşadığı kadınların hastalıklarında onlara

[60] Bknz: Matta 8:1-4 Markus 1:40-45 Luka 5:12-16
[61] Matta 10:8

hizmette bulunmuş olması, İsa'nın ve Francis'in cüzzamlılara olan yaklaşımıyla ve İsa'nın hastalara hizmet etmekle ilgili sözleriyle paralellik göstermektedir.

Clara'nın ayrıca keşişelerin ayaklarını yıkamasının yanı sıra yıkadığı ayakları öptüğünden bahsedilmektedir. Fransisken çevrelere göre ayak yıkama, basit bir hizmet ya da alçakgönüllülük eylemi olarak görülmemelidir. Bu eylemin ardında, Clara'nın İsa Mesih'i taklit etmesi yatmaktadır. İsa Mesih'in havarilerinin ayaklarını yıkaması, Clara'nın bu eylemine kaynaklık etmiştir. Clara keşişelerin ayaklarını yıkarken sadece onlara hizmet etmeyi arzu etmemiş, İsa Mesih'in eylemlerini takip etmeyi amaçlamıştır. Ayak yıkama eylemi vasıtasıyla da mevcut sosyal düzenin reddedildiği ileri sürülmüştür. Bu da yine İsa Mesih'in havarilerinin ayaklarını yıkayarak onlara "Artık size kul demiyorum. Çünkü kul efendisinin ne yaptığını bilmez. Size dost dedim."[62] mesajıyla ilişkilendirmiştir. Nasıl ki İsa Mesih havarilerinin ayaklarını yıkayarak eşit olduklarını göstermişse, Clara da aynısını yapmıştır (Peterson, 1993, ss. 144-145). Ayak yıkama eylemi, Fransisken çevrelerce Clara'nın keşişelere olan sevgisini gösteren bir eylem olarak da yorumlanmıştır. İsa Mesih'in havarilerinin ayaklarını yıkaması aslında onlar için çarmıhta can vereceğinin habercisi olarak nitelendirilmiştir. Böylece alçakgönüllülük ve sevgi, ayak yıkama eyleminde bir araya gelmiştir. İncil'e uygun bir yaşam sürmek isteyen Clara'nın da keşişelerin ayaklarını yıkaması alçakgönüllülük ve sevgi gösterisi olarak kabul edilmiştir (Peterson, 1993, ss. 153-154).

San Damiano'da yaşayan ve diğer keşişelerden ayrılan bir hizmetkar keşişeler grubunun varlığından da söz edilmiştir. Bu hizmetkar keşişelerin San Damiano'ya hangi tarihte katıldıkları, diğer keşişelerden hangi noktada ayrıldıkları konusunda kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak Clara'nın onları bazen manastırın dışına gönderdiği bilinmektedir. Dolayısıyla diğer keşişeler gibi münzevi bir yaşam sürmedikleri anlaşılmaktadır. Bu da bize San Damiano'daki keşişelerin iki farklı sınıfa ayrıldığını göstermektedir (Mooney, 2016, s. 50). Ancak bu, ilerde papalığın münzevi yaşamı zorunlu kılması üzerine, manastır içinden bir kısım keşişenin dışarıya çıkıp Küçük Keşiş Kardeşlerle iletişimi devam ettirebilmesi için bulunan bir çözüm de olmuş olabilir. Clara başkeşişe olduktan sonra, hizmetkar keşişelerden birinin ayağını yıkarken keşişenin ayağını öpmek istemiş ancak keşişenin ayağını çekmesi sonucu Clara ağzına bir darbe almıştır (Mooney, 2016, s. 51). Bu olay tıpkı İsa gibi Clara'nın da toplumsal olarak

[62] Yuhanna 15:15

kendinden daha alt konumda bulunan insanlara hizmette bulunduğunu göstermek için anlatılmıştır. Hizmetkar keşişeler hakkında kaynaklarda daha fazla bilgi bulunmamaktadır. Ancak Clara'nın İsa'yı takip etmesi noktasında önemli bir işlev gördükleri kesindir.

1.4 Tövbeye Dayalı Kefaret Eylemleri

Clara, San Damiano'da çileci bir hayat yaşamıştır. Araştırmacılar tarafından Tanrı'nın sonsuz lütfunu elde edebilmek için kendini tamamen dünyevi işlerden soyutladığı iddia edilmiştir. Clara'nın kendisini tamamen çileci ve tövbekâr bir yaşama adadığı görülmektedir (Flinders, 1993, s. 22). Tövbe hareketlerinin temelinde kişinin manevi yönden değişimi yer alsa da fiziksel kefaretler de tövbe eylemleri arasında yerini almıştır. Bu durum, bedenleri günah kaynağı olarak kabul edilen kadın tövbekarları da kapsamıştır (Peterson, 1993, s. 211). Clara da diğer tövbekâr kadınlar gibi kilise tarafından kadınlara verilen bedeni kefaret uygulamalarını takip etmiştir. Ancak başlarda uyguladığı bu kefaret uygulamaları zaman içinde yerini yoksulluk sevgisine bırakmıştır (Peterson, 1993, s. 207-208). Clara'nın uyguladığı bedeni kefaretlerin oldukça şiddetli olduğu söylenmiştir (Peterson, 1993, s. 203). Onun San Damiano'nun ilk yıllarından itibaren sık sık çok ağır oruçlar tuttuğundan söz edilmektedir. Lent döneminin tamamında ve Noel öncesinde haftada 6 gün oruç tuttuğundan, sadece ekmek ve su tükettiğinden bahsedilmiştir. Sadece pazar günleri orucunu hafiflettiği ve eğer bulabilirse az bir miktarda şarap içtiği söylenmiştir (Mooney, 2016, ss. 51-52). Ayrıca Lent dışındaki zamanlarda da Clara'nın sıkı oruçlar tuttuğundan bahsedilmiştir. Haftanın üç günü; pazartesi, çarşamba ve cuma günleri hiçbir şey yemediğinden söz edilmiştir. Diğer günler ise sadece ekmek ve su tüketmiştir. Bu oruçlar dolayısıyla keşişelerin Clara'nın nasıl hayatta kalabildiğine şaşırdıkları anlatılmıştır (Mueller, 2010, s. 41).

Clara'nın uygulamış olduğu bedeni kefaret eylemleri kıyafet seçiminde de kendini göstermektedir. Daha ailesinin evinde yaşarken yaban domuzu derisinden yapılmış bir kıyafet giyindiği ve tüylü kısmın vücuduna temas ettiği söylenmiştir. San Damiano'da yaşarken sadece köylülerin giyindiği ve kalitesiz bir kumaştan yapılan tek bir kıyafeti ve paltosu olduğu belirtilmiştir. Clara'nın bu kumaş seçimi düşük kaliteli bir giysiyi seçmekten ziyade bir kimlik beyanı olarak yorumlanmıştır. Kaliteli kumaşlardan yapılma giysileri giyinmek zenginliği göstermenin bir yolu olduğu için Clara soyluların ya da tüccarların giyindiği kıyafet yerine sıradan insanların giyindiği kumaşı tercih etmiştir (Peterson, 1993, s. 205). Clara, San Damiano'daki herhangi bir keşişenin kendisininkinden daha kötü bir kıyafet giyindiğini

gördüğünde kendi kıyafetini onunla değiştirmiştir. Ayrıca bazen atın yelesi ya da kuyruğundan alınan tüylerden yapılmış bir kıyafet giyindiği de söylenmiştir (Mueller, 2010, s. 42). Clara bu kaba ve rahatsızlık veren kıyafetleri giyinerek kendi bedenine acı çektirmeyi hedeflemiştir. Bu onun uyguladığı bedeni kefaret türlerinden birisi olarak değerlendirilmiştir. Diğer keşişeler de Clara'nın tavsiye ettiği kefaret uygulamalarını yapmak için Clara'nın kıldan yapılma giysilerini ödünç almışlardır. Ancak onlar bu uygulamayı çok sert bulmuşlar ve kıldan yapılma kıyafetleri giyinmeye dayanamamışlardır. Clara bu durumda keşişelere şefkatli davranarak onları teselli etmiştir. Clara San Damiano'da yaşarken bir yatağı olmamış, onun yerine bir hasırı yatak olarak kullanmıştır (Peterson, 1993, s. 204). Ayrıca zaman zaman asma dalları ya da bir tahta üzerinde uyuduğuna şahitlik edenler olmuştur (Mueller, 2010, s. 42).

Clara'nın erken dönemdeki bu kefaret anlayışı, kilisenin bedensel çilenin gerekliliğiyle alakalı öğretisine dayanmıştır. Dolayısıyla aşırı olduğu ifade edilen tövbe ve kefaret uygulamaları hayatının ilk dönemlerinde yer almıştır. Ancak Clara tuttuğu ağır oruçlar sonucunda bir hastalığa yakalanmıştır. Bu da San Damiano'da yaşayan Yoksul Keşişeler ve Francis'in endişelenmesine yol açmıştır. Hem keşişelerin hem de Francis ve Assisi piskoposunun ısrarlarıyla bu kefaret uygulamalarını hafifletmiştir. Clara'nın bu şekilde ikna edilebilir olmasından dolayı onun zamanla düşüncelerinde ve eylemlerinde değişiklikler meydana gelen dinamik bir kişiliği olduğu ileri sürülmüştür. Zira Clara'nın kefaret amacıyla yaptığı ibadetler ve fedakarlıklar zaman içinde olgunlaşmasıyla birlikte değişime uğramıştır. Clara için fedakârlık her ne kadar önemli olsa da itaat ondan daha üstün bir erdem olmuştur (Peterson, 1993, s. 208). İtaat ile kastedilen aslında Tanrı'ya itaattir. Clara, Francis ve Piskopos II. Guido'ya itaati aslında dolaylı yoldan Tanrı'ya itaat etmek olarak değerlendirmiştir (Peterson, 1993, s. 214). Zira Kutsal Kitap'ta "Efendilerinize Mesih'e hizmet eder gibi saygı ve içten bağlılıkla itaat edin."[63] ve "Size doğrusunu söyleyeyim, benim gönderdiğim herhangi bir kimseyi kabul eden beni kabul etmiş olur."[64] denmektedir. Bunun sonucunda da Clara, Francis ve Assisi piskoposunun kendisine yönelttiği emirlere itaat etmiştir. Dolayısıyla onların yasaklamaları sonucunda bedeni kefaret gibi dışsal tövbe uygulamalarından vazgeçmiştir. Onun yerine İncillerin mesajı doğrultusunda manevi bir gelişime yönelmiştir. Clara'nın bu değişiminde İncil'deki şu pasajın etkisi olduğu vurgulanmıştır:

[63] Efesliler 6:5-7
[64] Yuhanna 13:20

> Dua ettiğiniz zaman ikiyüzlüler gibi olmayın. Onlar, herkes kendilerini görsün diye havralarda ve caddelerin köşe başlarında dikilip dua etmekten zevk alırlar. Size doğrusunu söyleyeyim, onlar ödüllerini almışlardır. Ama siz dua edeceğiniz zaman iç odanıza çekilip kapıyı örtün ve gizlide olan Babanız'a dua edin. Gizlilik içinde yapılanı gören Babanız sizi ödüllendirecektir. (Matta 6:5-6)

Clara bu doğrultuda oruçlu geçirdiği pazartesi, çarşamba ve cuma günleri bedenini tamamen aç bırakmayı terk ederek en az yarım ekmek yemeye başlamıştır (Peterson, 1993, s. 206-207). Ayrıca Francis'in emriyle yastık olarak kullandığı taşlardan vazgeçmiş ve samandan yapılma bir yatakta uyumaya başlamıştır (Peterson, 1993, s. 204). Clara yazdığı mektuplarda bu süreçte önceden vücudunun tunçtan, gücünün ise taştan olduğunu düşündüğünü söylemiştir. Oruç tutmayı güçlü kuvvetli olanlar için tavsiye etmiştir. Ancak daha sonra kendisinin ve keşişelerin dayanıksız ve bedensel zayıflığa sahip olduğunu fark ettiğini ifade etmiştir. Bu nedenle aşırı oruç tutmayı bırakmış ve keşişelere de bundan kaçınmalarını tavsiye etmiştir. Yapılması gereken asıl şeyin Romalılara Mektup'ta belirtildiği gibi, Tanrı'nın merhameti için bedenlerini canlı ve Tanrı katında kabul edilebilir sunu olarak saklamaları gerekmektedir. Tanrı katında makbul kulluk budur.[65] Dolayısıyla Clara artık Tanrı yolunda iyi yaşanmış bir hayatın doğru ibadet şekli olduğu fikrini benimsemiştir (Peterson, 1993, s. 208).

1.5 San Damiano'nun Kurumsallaşması

San Damiano'da yaşayan Fransisken keşişelerden bahseden ilk yazılı kaynağın Jacques de Vitry'nin (ö.1240) 1216 yılında yazdığı mektup olduğu düşünülmektedir. Fransız bir rahip olan Jacques de Vitry, papalığa yeni gelen III. Honorius (ö.1227) tarafından piskopos olarak kutsanmak için İtalya'ya bir yolculuk gerçekleştirmiştir. Bu yolculukta dikkatini çeken konular hakkında bir mektup yazarak Fransa'daki arkadaşlarına göndermiştir (Mooney, 2016, s. 36). Jacques de Vitry mektubunda Kilise teşkilatı üyelerinin tutum ve davranışlarından duyduğu rahatsızlığı dile getirmiştir (Bartoli, 1993, s. 8). Mektupta geçen ifadeye göre ona teselli veren tek şey dünyadan uzaklaşarak kendini İsa Mesih'in hizmetine adamış kadın ve erkekleri görmek olmuştur (Alberzoni, 2004, s. 115). Umbria'ya yaptığı ziyaretinde karşılaşmış olduğu "Küçük Keşiş Kardeşler" ve "Küçük Keşişeler"[66] isimli grupların Fransisken keşiş ve keşişeler olduğu düşünülmüştür. Onları insanları Tanrı'ya davet eden kimseler olarak nitelendirmiştir. Keşişeler

[65] Romalılara Mektup 12:1
[66] Latince: Sorores Minores

hakkında şehre yakın çeşitli evlerde yaşadıklarını belirtmiştir. Bu mektubu referans alarak erken dönemdeki Fransisken hareketinde erkek ve kadın gruplarının eşit derecede tanınır olduğunu öne süren araştırmacılar bulunmaktadır. Ayrıca Jacques de Vitry'nin kadınların yaşadığı yeri anlatırken "ev" yerine "evler" ifadesini kullanması sebebiyle Clara'nın etkisinin hızla yayıldığı ve çeşitli yeni kadın toplulukların ortaya çıktığı da iddia edilmiştir (Carney, 1993, ss. 44-45). Ancak Vitry'nin mektubunda Clara ya da Francis'in ismi geçmemektedir. Bu durum da araştırmacıların mektupta bahsedilen grupların Fransiskenler olup olmadığını tartışmasına yol açmıştır. Zira Vitry bu keşiş ve keşişeler hakkında detaylı bilgi vermekten ziyade genel bir çerçeve çizmektedir (Carney, 1993, s. 44). Her ne kadar "Küçük Keşiş Kardeşler" Francis ve takipçilerinin bir ünvanı olsa da Clara ve takipçilerinin o dönemde "Küçük Keşişeler" olarak adlandırıldığına dair bir bilgi bulunmamaktadır. Dolayısıyla araştırmacılar tarafından, Jacques de Vitry'nin bahsettiği "Küçük Keşişeler" adlandırmasının birbirinden bağımsız olarak ortaya çıkan birden fazla grubu ifade ettiği öne sürülmüştür. Mektupta geçen "kadınların şehirlerin dışındaki evlerde yaşadığı" şeklindeki çoğul kullanım da bu durumun kanıtı olarak gösterilmiştir (Mooney, 2016, s. 41).

Bütün bu kimlik tartışmalarının yanı sıra Vitry'nin sadece keşişlerden değil, keşişelerden de bahsetmiş olmasının öneminin altını çizmek gerekir. Bu durum kadınların da erkeklerin yanı sıra asketik yaşamı benimsediklerini göstermektedir. Asketik yaşamı benimseyerek keşişe olan kadınlarla Kardinal Hugo[67] da Vitry'nin mektubundan yaklaşık bir sene sonra yaptığı Kuzey-Orta İtalya gezisinde karşılaştığını ifade etmiştir (Mooney, 2016, ss. 40-41). Bu verilerle birlikte XIII. yüzyılın ilk yarısında Orta İtalya'da yaşantıları San Damiano'dakilere benzeyen kadın toplulukların var olduğu ortaya konmaktadır. Ancak Francis ya da Clara'nın bu toplulukların ortaya çıkmasında rol alıp almadığı konusu tartışmalıdır. Bazı araştırmacılar kadınlar arasında artan bu yönelimin sadece Fransisken çatısı altında değerlendirilmesini oldukça sakıncalı bulmuştur (Knox, 2008, s. 25). Dolayısıyla Clara'nın müdahalesi olmadan ortaya çıkmış olan toplulukların ondan ilham aldığı konusunda bir şey söylemek pek mümkün gözükmemektedir. Zira San Damiano, XIII. yüzyılda Umbria bölgesinde oldukça yaygın olan tövbekâr yaşam tarzına göre şekillenmiş küçük bir cemaattir.

[67] Daha sonra papa olarak IX. Gregory ismini almıştır.

Bu küçük topluluğun erken tarihlerde diğer kadın dini gruplar için referans noktası olduğunu söylemek oldukça zordur (Alberzoni, 2004, s. 37).

Clara'nın San Damiano'daki düzeni takip eden başka topluluklar kurmak istediğine dair kesin kanıtlar bulunmaktadır. Clara ve diğer dört keşişe Foligno şehri yakınlarındaki Carpino'dan bir arazi satın almışlardır. Bu araziyi muhtemelen keşişelere yeni bir ev kurmak için almış oldukları ileri sürülmüştür. Ancak bu evi almak için kullandıkları paranın nereden geldiği bilinmemektedir. Ayrıca Floransa dışında bulunan Monticelli manastırı da 1210'ların sonundan itibaren orada yaşayacak olan Assisili Agnes tarafından San Damiano'ya bağlanmıştır (Knox, 2008, s. 27). Ancak Jacques de Vitry'nin bahsettiği evlerden birisinin bu olmasına imkân yoktur. Zira Monticelli manastırı, Vitry'nin mektubu yazıldıktan sonra San Damiano'ya bağlanmıştır. Ayrıca daha sonraki tarihlerde Arezzo, Foligno, Perugia ve Spello'da da keşişeler için San Damiano'yu model alan evler kurulmuştur (Knox, 2008, s. 27). Küçük Keşiş Kardeşlerin de San Damiano'nun Yaşam Formu'nu başka topluluklara aktardığı bilinmektedir. Bu durum araştırmacıları 1220'li yılların başında Clara ve San Damiano'yla bağlantılı birtakım keşişe ağı oluşmaya başladığını düşünmeye sevk etmiştir. Ayrıca bu dönemde kilise tarafından kadın manastırcılığı tek çatı altında toplanmak istenmiştir. Bu durum zaman zaman Fransisken keşiş ve keşişeleri kilise ile karşı karşıya getirmiştir (Knox, 2008, s. 28). Özellikle Kardinal Hugo ve San Damiano arasında yaşanan anlaşmazlıklar meydana gelmiştir. Kardinal Hugo, papa adına elçilik ve denetçilik gibi görevlerde bulunan kardinallerden birisidir (Bolton, 2023, s. 38). Ayrıca yeni seçilen papanın takdis edilmesi, imparatorların taç giyme törenlerinin yönetilmesi gibi en yüksek törensel görevler de üstlenmiştir. 1209 yılı itibariyle en zorlu olarak nitelendirilen diplomatik görevleri üstlenerek gezgin elçilik yapmaya başlamıştır. 1217 yılı itibariyle Toskana ve Lombardiya bölgesinde görevlendirilmiştir. Görevi sebebiyle bölgede V. Haçlı Seferinin toplanması için halka vaazlar vererek fon toplamıştır. Ayrıca heretik grupların yayılmasının önüne de geçmek istemiştir (Bolton, 2023, s. 39). Bu görevi esnasında soylu kadın tövbekarlarla karşılaşan Kardinal Hugo, Papa III. Honorius'tan aldığı izinle Lucca, Siena ve Perugia'da dağınık halde yaşayan kadın gruplarını organize etmeye başlamıştır. Ayrıca yerel piskoposlardan muaf olmalarını sağlayarak keşişe evlerini doğrudan Roma'ya bağlamıştır. Bu keşişelerin münzevi yaşamaları konusunda oldukça ısrarcı davranmıştır. Ayrıca kendisi de bir hukukçu olan Kardinal Hugo farklı grupları tek çatı altında toplamak amacıyla onlara standart

bir Yaşam Formu vermiştir (Knox, 2008, s. 28). Bu Yaşam Formu Benedikten kurallarının yanında bir ek olarak manastırlara verilmiştir (Hugo & Schatzlein, 2019, s. 160).

Kardinal Hugo'nun kadın münzeviler konusunda bu kadar duyarlı olma sebebi o dönemde heretik grupların hızla yayılmaya başlaması olarak değerlendirilebilir. Heretiklerin etkisi altına girmesini istemediği bu grupları kendisi daha hızlı davranıp doğrudan kiliseye bağlamıştır. Bu sayede sapkın fikirlerin yayılmasının önünü kesmek istemiş olduğu söylenebilir. Kardinal Hugo ile ilgili öne çıkan noktalardan birisi Papa III. Innocent'in gözde danışmanlarından birisi olmasıdır. Zeki bir müzakereci olduğu söylenen Kardinal Hugo'nun Sistersiyen tarikatı içinde çıkan ve Katolik kilisesine zarar verme ihtimali bulunan krizlere de müdahale ettiği bilinmektedir (Bolton, 2023, s. 43). Hem heretiklerle mücadele eden hem de tarikatların kendi içindeki problemlerle ilgilenen Kardinal Hugo'nun, özerk yaşayan bu kadın topluluklarını bir düzene sokmak istemesi oldukça makuldür. Hem kendi içlerinde hem de Kilise'ye karşı herhangi bir anlaşmazlık yaşamamaları için de onlara kendi kurallarını vererek kuruluş aşamasında doğrudan kiliseye bağlı bir tarikat ortaya çıkarmak istemiş olabileceği yanlış bir çıkarım olmaz. Ayrıca o dönemde V. Haçlı Seferi için kaynak aramakla görevlendirildiğinden dolayı Kilise'de çıkabilecek olası huzursuzlukların da önüne geçmeyi hedeflemiş olması makuldür.

Kardinal Hugo bu kadınlar adına Papa III. Honorius'tan papalık koruması altına alınmalarını talep etmiştir (Bolton, 2023, s. 53). Papalık koruması altına alınan bu kadınlar yerel piskoposların sorumluluklarından çıkmıştır. Bu da sivil otoriteler ve yerel piskoposlar tarafından manastırlardan alınan vergilerden de muaf tutuldukları anlamına gelmiştir (Mueller, 2010, s. 71). Kardinal Hugo'nun kadınları papalık koruması altına alarak bu karışık dönemde fiziksel zarar görmelerinin önüne geçtiği de söylenebilir. Zira o dönemde Kuzey ve Orta İtalya'da şehir komünleri arasında hem yerel hem de imparatorluk çapında rekabet bulunmaktadır (Bolton, 2023, s. 47).

Kardinal Hugo Floransa Monticelli'de bulunan S. Sepulcro Kilisesi yakınlarında yaşayan ve Domina Avvegnente isimli bir kadın tarafından yönetilen bir grup soylu kadın için Roma Kilisesi'ne bağışlanan bir araziyi teslim almıştır. Bu işlem Floransa Piskoposu John'un huzurunda yapılmış olup Berlingherio di Girolama ve Forese di Mergiullese di Bellicozzi araziyi bağışlayan isimlerdir. Arazi vakfiyesinde kadınların münzevi yaşamaları gerektiği ve Curia'nın rızası da yer almıştır. Floransalı Rahip Michael'in de imzası bulunmaktadır. Ayrıca

Papa III. Honorius 1218 tarihli mektubunda Kardinal Hugo'nun mektubuna cevap vererek bu kadınların ihtiyaçlarına göre kalacak yer ve ibadethane ayarlanması için ödenek hazırlama yetkisi vermiştir (Bolton, 2023, s. 53). Ayrıca vakfedilen bu mallar üzerinden kadınlardan ondalık gibi herhangi bir vergi alınmasını da yasaklamıştır (Armstrong, 1988, s. 86). Papa'nın mektubundan yaklaşık bir yıl sonra 29 Temmuz 1219'da Hugo bu kadınlara Prudentis Virginibus adında kısmi bir ayrıcalık vermiştir. Bu ayrıcalığın ne hakkında olduğuna dair kesin bir bilgi bulunmamaktadır. IV. Lateran Konsili'nin yeni dini tarikatların ortaya çıkmasını yasaklayan maddesi gereğince bu kadınların var olan bir tarikata bağlanmaları gerekmiştir. Bu maddeyi yerine getirmek için dini toplulukların genelde Benedikten kuralına dahil edilmesine karşın Kardinal Hugo bu grubu Assisi'deki San Damiano keşişelerine dahil etmiştir. Bu durumun Keşiş Michael'in tavsiyesi olabileceği de göz önünde bulundurulmuştur. Papa III. Honorius tarafından bu iki grubun birbirine bağlanması da onaylanmıştır (Bolton, 2023, s. 53). Monticelli'yi resmi olarak San Damiano'ya bağlama fikrini Kardinal Hugo'ya veren kişinin Keşiş Michael olması iddiası doğruysa Monticelli'de bulunan bu manastır, Clara'nın kız kardeşi Agnes'in dahil olduğu Monticelli manastırıdır. Buradaki kadınlar zaten San Damiano'nun pratiklerini takip ettikleri için resmi olarak da onlara bağlanmış olmaları kendi açılarından bir problem teşkil etmemiştir. Hatta Clara kendi pratiklerini yaymak için Agnes'i oraya gönderdiği için bu durum hem Monticelli'deki kadınlar hem de San Damiano'daki kadınlar tarafından memnuniyetle karşılanmış olabilir.

Kardinal Hugo, Clara ve San Damiano ile ilk defa 1220 yılında, Francis'in yokluğunda temas kurmuştur. Bu topluluğun kendisi kurumsallaştırdığı ve resmen papalık koruması altına aldığı diğer topluluklarla ortak yönü olduğunu düşünmüş olması muhtemeldir (Alberzoni, 2004, s. 40). Ayrıca Hugo'nun San Damiano'nun uygulamalarını takip eden Monticelli topluluğuyla daha öncesinde karşılaşmış olması bu iddiayı güçlendirmektedir. Dolayısıyla Hugo, San Damiano'ya ilgi duymuş ve bizzat Clara ile tanışmak istemiştir. Paskalya dönemimde gerçekleşen bu ziyaretten daha sonra yazdığı bir mektupta da bahsetmiştir. Kardinal Hugo'nun San Damiano'yu kendisinin organize ettiği kadın manastır ağı için bir örnek model olabileceği fikrini taşıdığı, birçok araştırmacı tarafından öne sürülmüştür. Dolayısıyla San Damiano'yu kendi manastır ağı içine dahil etmek istemiştir. Bu iddiaya göre diğer kadınlar için vermiş olduğu Yaşam Formu'nu onlara da vermek istemiştir (Knox, 2008, s. 29). Ancak Clara'nın topluluğu, Hugo'nun organize ettiği diğer topluluklara benzese de oldukça farklı

yanları da bulunmaktadır. Clara bu toplulukların aksine yoksulluğu en katı düzeyde yaşamak istemiştir. Ayrıca henüz yazılı olarak Papalık tarafından onaylanmış bir Kural'ı olmayan Fransisken topluluğu ile ilişkilerini de sürdürmek istemiştir. Dolayısıyla o tarihte Hugo'nun San Damiano'yu kendi organize ettiği topluluklar için bir model haline getirmek isteyip istemediği kesin olarak bilmek mümkün değildir (Alberzoni, 2004, s. 40).

O dönemde Kardinal Hugo ve Francis arasında da gizli çatışmaların yaşandığı iddia edilmiştir (Alberzoni, 2004, s. 15). Hugo kendi organize ettiği dindar kadın evleri için ilk önce Sistersiyen bir keşişi sorumlu olarak atamıştır. Bu kişi 1221 yılında öldüğünde bir Fransisken olan Keşiş Philip Longo'yu (ö.1246) bu göreve atamıştır. Bu atamayla Hugo, kendi kurduğu evler ve Küçük Keşiş Kardeşler tarikatı arasında bir bağ kurmak istemiştir. Bunun sebebi yerel kilise yetkililerinin artık dindar kadınların bakımlarından sorumlu olmamasıdır. Bu durumda kadınlara dini rehberlik verecek kimse kalmamıştır. Dolayısıyla bu eksiklik göreve atanan kişi tarafından kapatılmak istenmiştir. Ancak bu atama o dönemde Suriye'de olan Francis'i çok öfkelendirmiştir. Keşiş Philip'i "tarikatın yıkıcısı" olarak nitelendirmiştir ancak bu öfke aslında Kardinal Hugo'ya yöneliktir. Sonuç olarak Keşiş Philip bu görevden alınmıştır (Knox, 2008, ss. 29-30). Francis'in başlıca itirazı Kardinal Hugo'nun evlerinin dini sorumluluklarını üstlenmeye yöneliktir. Çünkü kendisi de o dönemde Küçük Keşiş Kardeşler ve dindar kadınlar arasındaki temasları kurallara bağlamaya çalışmaktadır. 1221 tarihli kurallarında keşişlerin kadınlar ile iffetsiz temas kurmasını yasaklamıştır. Bu kural keşişlerin kadınlardan biat almasını engellemiştir. Ruhani rehberlik sunmalarına izin verilirken herhangi bir oluşumun kurulmasına destek sağlamaktan menedilmişlerdir. Bu kuralın sebebi, Francis'in kendi tarikatının itibarını korumaya çalışması olarak değerlendirilmiştir. Zira o dönemde kadınlarla kurulan aşırı yakınlık bir sapkınlık suçlaması olarak kullanılmıştır. Francis de hızla büyüyen bu soruna karşı bir önlem almak istemiştir. Papa II. Honorius tarafından yazılı olarak onaylanan 1223 tarihli son kuralında bazı keşişlerin kadınlara dini destek sağlamasına izin vermiştir. Ancak bunun için Roma tarafından görevlendirilmiş olmayı zorunlu kılmıştır. Bu değişikliğin Hugo'nun Francis üzerindeki etkisinden kaynaklandığını iddia eden araştırmacılar bulunmaktadır (Knox, 2008, s. 30). Zira Francis'in kadınlara yönelik olarak bir Fransisken yaşamı inşa etmeye yönelik bir çabasının olmadığı düşünülmektedir. Aslında bu konuda davranışlarında bir tutarsızlık mevcuttur. Yazılarında hem erkek hem kadınların dinin gereği olarak yoksulluk içinde yaşayabileceklerine inandığını ifade etmiştir. Ayrıca Clara'nın da San Damiano'yu kurmasına

yardım etmiştir (Knox, 2008, s. 31). Ancak hayatının sonuna doğru San Damiano ile olan bütün ilişkilerini kesmiştir (Knox, 2008, s. 30). Görünüşe göre kadın takipçileri arasında sadece Clara ve az sayıda isim varken keşişlerin keşişeler ile yakın bir ilişki içinde olmasında bir beis görmemiştir. Ancak hem keşişlerin hem de keşişelerin sayısı hızla artınca durum tersine dönmüştür. Ayrıca keşişler üzerindeki dini hizmet yükü artmaya başlayınca da kadınlara dini yaşamlarına destek olma konusunda geri adım atmıştır (Knox, 2008, s. 31).

Bu durumda Kardinal Hugo'nun devrede olması Clara'nın topluluğu açısından ipleri kendi eline almasına olanak sağlamıştır. Hugo'nun organize ettiği kadın toplulukları ile ilgili girişimi Mart 1221'de elçilik dönemi kayıtlarına eklenmiş bir belgede görülmektedir. Bu belge, kadın topluluklarının kendisinin hazırladığı Yaşam Formunu kullanmasını ve doğrudan Roma'nın otoritesine bağlanması doğrultusunda hazırlanmış bir yönergeyi içermektedir. Bu belge Kardinal Hugo'nun Spoleta Vadisi ve Toskana'daki yoksul dindar kadınlar için bir manastır kurma planını ortaya koymaktadır. Bu manastıra Perugia, Siena ve Lucca'da Hugo'nun organize ettiği evler dahil edilmiştir. Yeni ortaya çıkan bu topluluk için mutlak yoksulluk güçlü bir şekilde vurgulanmış olup münzevi yaşam için özellikle bir vurgu yapılmamıştır (Alberzoni, 2004, s. 40). Ancak bu durum kısa sürede tersine dönmüştür. Herhangi bir kira gelirleri olmadığı için temel ihtiyaçlarını karşılayabilmek için dış dünyayla bazı ilişkiler kurmaları gerektiği anlaşılmıştır. San Damiano'da yaşayan kadınlar bu durumdan endişe etmemiştir. Çünkü Küçük Keşiş Kardeşler kendileri için dilenirken keşişeleri geçindirmek adına da dilenmişlerdir. Hizmetkar keşişeler de dilenmek ya da farklı birtakım görevleri yerine getirmek için San Damiano'dan sık sık ayrılmışlardır. Bu farklı deneyimler Hugo'yu mutlak yoksulluğa karşın münzevi yaşamı tercih etmeye itmiştir. Kısa süre içinde Hugo'nun evlerine araziler ve mülkler hediye edilmeye başlanmıştır. Bu durum da bu evlerin sıkı bir münzeviliğe yöneldiğini göstermektedir. Bu San Damiano için geçerli olmamıştır. Zira Hugo, Francis 1226'da ölüp San Damiano kendi manastırına dahil edilene kadar San Damiano üzerinde söz sahibi olmamıştır. Hugo'nun manastırı bağış yoluyla alınan malların mülkiyeti için Papalıktan onay mektubu almıştır. Ancak San Damiano herhangi bir şekilde mülk edinmek için Papalıktan bir yazı almamıştır (Alberzoni, 2004, s. 41).

Hugo 1224 tarihli bir Milano belgesinde Spoleto Vadisi Manastırındaki keşişelerin yöneticisi ve denetçisi olarak nitelendirilmiştir. Bu da kendi kurmuş olduğu manastırı kurumsallaştırarak bir tür temsilci kardinallik görevini üstlenmiş olduğunu göstermektedir.

Ancak San Damiano'da Francis henüz hayatta olduğu için böyle bir sorumluya ihtiyaç duyulmamıştır. Dolayısıyla Kardinal Hugo, Clara ve San Damiano ile birtakım ilişkiler kurmuş olsa da Assisi'de bulunan bu topluluğa olan ilgisinin o kadar yoğun olduğu söylenemez. Zira onun ilgisi daha çok kendi kurmuş olduğu ve Papa tarafından temsilci olarak atandığı yeni kadın manastırı üzerindedir. Ancak Francis'in 1226'da ölmesi ve Hugo'nun 1227 yılında papa seçilmesiyle birlikte bazı durumlar değişmeye başlayacaktır (Alberzoni, 2004, s. 42).

1.6 Hiçbir Mülkiyete Sahip Olmama Ayrıcalığı

Kardinal Hugo, 1227 yılında papa seçilerek Papa IX. Gregory ismini almıştır. 12 Aralık 1227 yılında Küçük Keşiş Kardeşlere kadın manastırlarının sorumluluğunu vermiştir (Mueller, 2010, s. 72). Ancak Küçük Keşiş Kardeşlerle birlikte Dominikenler ve Sistersiyenler de 1228 yılında keşişelerin hizmetini reddeden bir yasa çıkarmışlardır zira kadınların mali, sosyal ve dini sorumluluklarını kalıcı olarak yüklenmek istememişlerdir. Papa Gregory, kadın manastırlarının devamlılığı için mülk bağışlarından gelen bir gelire ihtiyaç olduğunu net bir şekilde görmüştür (Mueller, 2010, s. 73). Temmuz 1227'de Papa seçildikten birkaç ay sonra bazı manastırlara bir mektup yazmıştır (Alberzoni, 2004, s. 43). Bu mektupta yeni papalık konumundan kaynaklanan ağır görevlerinden dolayı manastırların sorumluluğunu Keşiş Pacificus'a devrettiğinden bahsetmektedir. Aralık 1227 yılında ise manastırların bakımını doğrudan Küçük Keşişlerin baş sorumlusuna aktarmıştır. Böylece kendi kurmuş olduğu manastırların idaresini Fransiskenlerin üstlenmesini sağlamak istemiştir. Bunun için de Francis'in bizzat kurulmasında rol oynadığı ve keşişlerin bakımını üstlendikleri ilk ve tek topluluk olan San Damiano'yu kendi manastırları arasına dahil etmek istemiştir (Alberzoni, 2004, s. 44).

Gregory'nin Orta ve Kuzey İtalya'daki kadın manastırlarını birleştirme çabası bölgedeki papalık yönetimini güçlendirme çabası olarak da yorumlanmıştır. Kutsal Roma imparatoru II. Frederick'in Papalık Devletleri de dahil bütün İtalya'yı Alman yönetimi altında birleştirme girişimleri papalığı bazı adımlar atmaya mecbur bırakmıştır. Manastırları birleştirip keşişeleri tek çatı altında toplayarak onların hem kiliseye hem de bağışçılarına olan sadakatini pekiştirmek istemiştir (Mueller, 2006, s. 90). O dönemde hala Francis tarafından kendilerine verilen Yaşam Formunu kullanan San Damiano, IX. Gregory'nin manastır ağına hala dahil olmamıştır. Ancak bu noktada kendi emellerini gerçekleştirebilmek için Papa IX. Gregory'yi San Damiano'yu kendi manastır ağına bağlamaya karar vermiştir (Knox, 2008, s. 32). Dolayısıyla Nisan 1228'de

kendi Yaşam Formunu Clara'ya kabul ettirmiştir (Alberzoni, 2004, s. 45). Temmuz 1228'de Francis'in kanonizasyonundan sonra IX. Gregory San Damiano'yu ziyaret etmiştir. Bu ziyareti esnasında Clara'yı toprak bağışlarıyla mülkiyet edinerek düzenli bir gelir elde etmesi için ikna etmeye çalışmıştır. Ancak Clara bu öneriye karşı direnmiş ve hiçbir şekilde ikna edilememiştir. 18 Ağustos 1228'de keşişelerin yeni temsilci kardinali olan Kardinal Rainaldo (ö.1261), IX. Gregory'nin düzenini takip eden bütün manastırlara bir mektup yazmıştır (Mueller, 2010, s. 74). Mektup toplam 24 manastıra hitaben yazılmış olup, ismi ilk geçen manastır San Damiano olmuştur (Alberzoni, 2004, s. 46). Papa IX. Gregory'nin San Damiano'ya olan ziyaretinden sonra, Kardinal Rainaldo'nun mektubu da dahil olmak üzere yayınlanan bütün belgelerde bu 24 manastırdan San Damiano Tarikatı olarak bahsedilmeye başlanmıştır (Roest, 2013, ss. 33-34).

Gregory bu iki bağımsız grubu tek çatı altında toplamak için zekice bir kararla Yaşam Formundaki kuralların uygulanmasında farklılığa izin vermiştir (Mueller, 2010, s. 75). Manastırların bulunduğu bölgelerin de farklı olması sebebiyle verilen ayrıcalıklar yoluyla yerel farklılıklara uygun hareket edilmesinin manastırların daha resmi bir düzene geçişini kolaylaştıracağını düşünmüştür (Mueller, 2006, s. 89). Bu amaçla problem teşkil eden herhangi bir kuraldan muaf tutulmak için dilekçe verilmesini teşvik etmiştir. Clara bu şansı kullanarak Francis'in kendisine verdiği Yaşam Formunu kullanmak için ayrıcalık istemiştir. Clara talebinde yalnızca Tanrı'ya hizmet etmek istediğini ve dünyevi meselelerle ilgilenmek istemediğini ifade etmiştir. Manastıra yapılacak herhangi bir mülk bağışı sivil yönetimlerle etkileşime girmeyi gerektirdiğinden, mutlak yoksullukta diretmesinin bir sebebinin de dünyevi meselelere bulaşmak istemeyişi olduğu söylenebilir. Ancak en önemli sebep, bütün mal varlıklarından vazgeçerek İsa'nın yaşamını takip etme isteğidir. Keşişelerin herhangi bir şeye sahip olmadan yaşamaktan korkmadıklarını çünkü gökyüzündeki kuşları aç bırakmayan, kırlardaki zambakları çıplak bırakmayan Tanrı'nın[68] onlara da yiyecek ve giyecek sağlayacağından emin olduklarını belirtmiştir. Clara'nın bu açıklamaları ve talebi doğrultusunda Papa IX. Gregory 17 Eylül 1228'de San Damiano'ya bir mektup yazarak keşişelerin hiç kimse tarafından mülk edinmeye zorlanmayacağını garanti altına almıştır. Ancak

[68] Matta 6:26-30

hiçbir mülkiyete sahip olmama ayrıcalığını onlara verirken pek de hevesli olmadığı bilinmektedir (Mueller, 2010, s. 75).

Gregory'nin bu tutumunun sebebi herhangi bir manastırın aşırı yoksulluk sonucu zor duruma düşmesi durumunda papalığın karşılaşacağı eleştirileri önceden hesap etmesi olmuş olabilir. Zira birçok manastırla ilgilenen IX. Gregory, yoksul topluluklardaki keşişelerin dini disiplinden yoksun olduklarına ve hatta manastırdan kaçtıklarına şahit olmuştur (Mueller, 2003, s. 27). Bu durumun bir sonucu olarak IX. Gregory başkasının keşişeleri mülk edinmeye zorlayamayacağını ifade ederek, keşişelerin daha sonra kendileri mülk edinmeyi istemeleri halinde bunu yapabilmeleri için onlara açık bir kapı bırakmıştır (Knox, 2008, s. 34). Zira diğer manastırlar kendilerine tahsis edilen bağışları memnuniyetle kabul etmiştir ve Papa IX. Gregory de onların finansal güvenliklerini sağlamak için elinden geleni yapmıştır (Mueller, 2006, s. 90). Ancak Monticelli manastırının başkeşişesi olan Assisili Agnes de bu muafiyeti istemiştir. Clara'ya yazdığı mektubunda Papa IX. Gregory'nin Monticelli manastırına da bu ayrıcalığın verilmesini onayladığını bildirmiştir. Ancak Perugia'daki Monteluce manastırına bu ayrıcalık talep etmelerine karşın verilmemiştir. Tam aksine Gregory bu keşişelerin, kendilerine bırakılan kitapları ve sunağı satmaları durumunda aforoz edileceklerini bildirmiştir. Her ne kadar kitaplar ya da sunak taşınmaz mülklerle bir tutulamazsa da onların satılması keşişelerin mülkiyet konusundaki isteksizliklerini gösteren bir durum olarak değerlendirilmiştir. Ertesi yıl 1229'da Monteluce manastırı da hiçbir mülkiyete sahip olmama ayrıcalığını alabilmiş olmasına rağmen IX. Gregory 2 yıl sonra Monteluce'ye verdiği bu ayrıcalığı iptal etmiştir. Manastırların maddi desteğe sahip olması gerektiğini düşündüğü de bu hareketiyle kesinlik kazanmıştır (Knox, 2008, s. 35).

Bu dönemde Küçük Keşiş Kardeşler ve San Damiano arasında da sorunlar baş göstermeye başlamıştır. Bazı keşişler kadınlara dini hizmet sağlamanın gezici vaizlik görevlerini yerine getirmelerini engellediğini belirterek bu görevi protesto etmişlerdir. Papa'dan bu kadınlara karşı yükümlülüklerini belirlemesini talep etmişlerdir. Papa da Francis'in 1223 tarihli kuralında olduğu gibi Küçük Keşiş Kardeşlere gönderdiği *Quo Elongati* diye bilinen bir papalık bildirgesiyle keşişlerin papalıktan izinsiz olarak kadın manastırlarına giremeyeceğini belirtmiştir. Bunun üzerine zaten bu görevi üstlenmeye isteksiz olan keşişler bu kararnameyi kadınlara dini hizmet sağlamak zorunda olmadıkları şeklinde yorumlayarak kadın manastırlarından çekilmişlerdir. Ancak Clara oldukça hızlı bir tepkiyle keşişlerin onlara vaaz

etmek için manastıra gelmemesi durumunda açlık grevi yapacağını bildirmiştir. Kendilerine ekmek vermek için gelen keşişleri de "manevi ekmeğe ihtiyaçları yoksa bedeni ekmeğe hiç ihtiyaçları olmadığını" ifade ederek manastırdan göndermiştir. IX. Gregory bu durumu öğrendiğinde Fransiskenlerin baş sorumlusundan kadın topluluklarına dini hizmet sağlamak için keşiş göndermesini istemiştir. Ayrıca Küçük Keşiş Kardeşleri yatıştırmak için de 1228 ve 1245 yılları arasında manastıra yeni evler dahil etmemiştir (Knox, 2008, s. 36).

Öyle gözüküyor ki Clara için Küçük Keşiş Kardeşlerle sürdürülen ilişkiler San Damiano için olmazsa olmaz kurallardan birisidir. Bunun ellerinden alınması da onda bir tür öfke patlamasına yol açmıştır. IX. Gregory bu olayı duymuş ve San Damiano'ya yönelik hükümlerini askıya almıştır. Papa'ya bu durumu iletenin o tarihte Fransiskenlerin baş sorumlusu olan John Parenti ya da 1232'de tarikat liderliğini üstelenmiş olan Keşiş Elias olduğu düşünülmüştür (Alberzoni, 2004, s. 48). Keşiş Elias'ın Francis'in yol arkadaşı olduğu ve Clara'yı yakından tanıması sonucu Clara ve Papalık arasında arabuluculuk yaptığı iddia edilmiştir (Alberzoni, 2004, s. 49). Elias ayrıca daha önce Francis'i keşişelerin istekleri üzerine San Damiano'yu tekrar ziyaret etmeye ikna eden isimdir. Francis'in ölümü sonrasında da keşişelerin manastırları arasında iletişimi sağlamıştır (Knox, 2008, s. 37). Ayrıca kadın manastırlarının papalıktan izin alınmadan ziyaret edilmesi papalık tarafından keşişlere yasaklanmış olmasına rağmen, Elias ziyaretlerine devam etmiştir. Bu durum papanın güvensizlik seviyesini artırmış ve Elias bir süre sonra görevinden alınmıştır (Alberzoni, 2004, s. 125).

Clara Papalıktan hiçbir mülkiyete sahip olmama ayrıcalığını almak için uğraş verirken, San Damiano'nun yaşam tarzına dair haberler Fransisken keşişler aracılığıyla ve muhtemelen Keşiş Elias'ın teşvikiyle farklı coğrafyalara yayılmaya başlamıştır. Bohemya Kralı I. Premysl Otokar (ö.1230) ve Macaristan Kraliçesi Consrance'ın (ö.1240) en küçük kızı Praglı Agnes[69] (ö.1282), gezici Fransisken keşişlerin anlattıklarından etkilenerek kraliyet mülkünü yoksullar için kullanmaya karar vermiştir (Mueller, 2010, s. 77). Bu doğrultuda ne yapması gerektiğini sorduğunda Küçük Keşiş Kardeşlerden Clara'yı takip etmesi gerektiği cevabını almıştır (Seton, 1915, s. 5). Kutsal Roma İmparatoru II. Frederick'in (ö. 1250) evlenme isteğini reddeden Agnes Fransisken asketik yaşamını benimsemek istemiştir. Agnes, Prag'ta kısa bir süre önce kilise tarafından aziz ilan edilen Francis'e adadığı bir hastane inşa ettirmiştir. Kraliyet mülkünden

[69] Bohemyalı Agnes olarak da bilinmektedir (Downing, 2016, s. 185).

payına düşen gelirleri bu hastanenin uzun yıllar hizmet vermesini güvence altına almak için kullanmıştır. Ailesi tarafından da maddi olarak desteklenen bu hastanede Küçük Keşiş Kardeşler tarafından görevlendirilen bir grup keşiş hizmet vermiştir. Hastaneye ek olarak Agnes Assisi'deki San Damiano'yu örnek almasını istediği bir manastır da inşa ettirmiştir. Hastaneye kraliyet ailesi tarafından büyük bağışlar yapılırken manastıra herhangi bir bağış yapılmamıştır. Agnes ve diğer keşişeler tıpkı Assisi'deki keşişeler gibi yaşamak istemişlerdir. Ancak Papa IX. Gregory 1235'te kadın manastırları için başlattığı bağış projesi kapsamında Prag'daki bu manastırı da kendi politikası kapsamına almak istemiştir (Mueller, 2010, s. 78). Bu amaçla Gregory Prag manastırını da Roma'nın yetkisi altına kabul ettiğinde hastaneye giden kaynakların bir kısmının da manastıra aktarılmasını istemiştir. Bu, Agnes'in kendi mal varlığından vazgeçmiş olmasına rağmen büyük miktarda bağıştan yararlanması gerektiği anlamına gelmiştir. Ancak Fransisken yoksulluğuna uygun bir yaşam sürmek isteyen Agnes bunu kabul etmek istememiştir. Agnes, Clara'ya bir mektup yazarak bu durumdan bahsetmiş ve ondan tavsiye istemiştir (Mueller, 2010, s. 79). Clara cevap olarak yazdığı mektubunda Agnes'i yoksulluk konusundaki kararında sebat etmeye teşvik etmiştir. Bu mektup Clara'nın mülkiyetsizlik ve yoksulluğu Francis'in dini misyonunu takip etme konusunda temel bir özellik olarak gördüğünün de bir kanıtıdır. Ayrıca Elias ve Agnes de Clara ile aynı görüşte olmuştur (Knox, 2008, s. 38). Francis, Clara ve keşişelere "kendinizi dikkatle koruyun, hiç kimsenin öğretisi ya da tavsiyesi yüzünden hiçbir şekilde dini misyonunuzdan uzaklaşmayın" talimatını vermiştir. Agnes'e Papa'ya saygı duymasını ama onun tavsiyelerine uymamasını tavsiye eden Clara, bizzat Aziz Francis'in kendisine ve kız kardeşlerine verdiği yetkiye ve emre başvurmuştur (Mueller, 2010, s. 80). Ancak Clara Gregory'nin Agnes'in tutumu karşısında geri adım atmayacağını bildiği için Agnes'e bununla nasıl başa çıkacağını da anlatmıştır. Agnes'e İsa Mesih'in çektiği acı ve sıkıntıları düşünmesini, Gregory'nin kendisini küçümsemesini de İsa Mesih'in yolunu izlemek olarak kabul etmesini tavsiye etmiştir (Mueller, 2010, s. 81).

1237 yılında Clara'nın da desteğiyle Agnes papadan bir muafiyet elde etmeyi başarmıştır. Burada Agnes'in kardeşinin desteğinden de bahsetmek gerekir. O dönemde Papa II. Frederick ile olan mücadelesinde ihtiyaç duyduğu politik destek Agnes'in kardeşinden gelmiştir (Knox, 2008, s. 39). Bohemya'nın imparatorluk ve papalık arasındaki çatışmada papanın ihtiyaç duyduğu bir müttefik olduğunun farkında olan Agnes bu gücünü kullanmaktan çekinmemiştir. Bohemya Kralı olan erkek kardeşi I. Václav'dan (ö.1253) kendi adına papalığa

başvuruda bulunmasını istemiştir (Mueller, 2010, s. 81). Kral I. Vaclav'ın mektubu üzerine Papa IX. Gregory Agnes'in manastırını hastane vakfından ayırmıştır. San Damiano'ya olduğu gibi Agnes'e de hiçbir mülkiyete sahip olmama ayrıcalığı verilmiştir. San Damiano'ya tanınan ayrıcalık gibi, Agnes'in manastırındaki keşişelerin mülk edinemeyeceklerini değil, mülk edinmeye zorlanamayacaklarını yasalaştırılmıştır. Ancak Agnes'in siyasi hamlesinden son derece rahatsız olan Papa IX. Gregory manastırda huzursuzluk yaratmak için hiçbir mülkiyete sahip olmama ayrıcalığına ek olarak oruç kuralları içeren bir belge daha göndermiştir. Günde iki kez yemek yiyebilecekleri, süt ürünleri ile beslenebilecekleri ve oruç günlerinde de kısıtlamaya gidebileceklerini belirtmiştir (Mueller, 2010, s. 82). Gregory her ne kadar oruç uygulamalarını değiştirmemiş olsa da disiplinlerini koruyan düzenlemeyi kaldırmıştır (Mueller, 2006, s. 76). Dolayısıyla Agnes ve Clara arasında bu defa San Damiano'nun oruç düzeninin detaylarının paylaşıldığı yeni bir mektuplaşma gerçekleşmiştir (Mueller, 2006, s. 81).

Clara, Papa IX. Gregory ve Agnes arasında bu mektuplaşmalar ve anlaşmazlıklar yaşanırken IX. Gregory'nin artık kurumsallaştırmış olduğu San Damiano Tarikatı[70] bir yandan da büyümeye devam etmiştir. Clara'nın San Damiano'ya yerleşmeden önce bir süre kaldığı San Angelo di Panzo manastırı 1238 yılında Gregory'nin manastır ağına katılmıştır. 1239 yılında Fermo'da 1241'de Venedik'te birkaç manastır yine bu düzene katılmıştır. Keşişelerin San Damiano Tarikatına katılma talebi oldukça fazla olduğu için Gregory zaman zaman manastırda yaşayan keşişelerin sayılarını kontrol etmek zorunda kalmıştır. 1240'lara gelindiğinde Papa IX. Gregory Münzevi San Damiano Tarikatı olarak adlandırmaya başladığı düzenin bütün keşişelerine hitaben bir mektup yazmıştır. Bu mektupta, görevlendirilen Küçük Keşiş Kardeşlerin gerekli bakım için manastırlara girmelerine, manastırları yangından ve hırsızlıktan korumalarına yönelik olan talebi kabul etmiştir. Aynı zamanda yaşlı herhangi bir Fransisken keşişin bir kilise papazı eşliğinde manastırlara girerek keşişelerin günah itiraflarını dinlemesine, hasta keşişelerin son törenini gerçekleştirmesine ve ölen keşişelerin cenazelerini gömmesine izin verdiğini belirtmiştir (Mueller, 2006, s. 87). Keşişelerin katı bir münzevi hayat yaşamaları için çabalayan Gregory'nin ömrünün sonuna doğru tutumunda bir yumuşama olduğu görülmüştür. Bu yumuşamada yine II. Frederick'e karşı Agnes'in erkek kardeşinin yardımına ihtiyaç duymasının etkili olduğu da iddia edilmiştir (Mueller, 2006, s. 88).

[70] San Damiano ifadesi Clara'nın yaşadığı yeri belirtirken, San Damiano Tarikatı ifadesi Papa IX. Gregory'nin kurduğu manastır ağını ifade etmektedir.

Sadece Papa IX. Gregory değil Clara'nın da Agnes'in prestijinden faydalanmak istediği öne sürülmüştür. Clara'nın, Agnes'in manastırının Francis'in Yaşam Formunu benimsemesiyle, bu tercihin IX. Gregory tarafından verilen Yaşam Formunu kullanan manastırlar üzerinde dönüştürücü bir etki yaratacağına inandığı ifade edilmiştir (Alberzoni, 2004, s. 55). Agnes Francis'in Clara'ya verdiği Yaşam Formunu kullanabilmek için Papa IX. Gregory'ye başvurduysa da Papa bunu kesinlikle reddetmiştir (Mueller, 2010, s. 83). Papa IX. Gregory'nin 1241 yılında ölmesiyle yerine geçen Papa IV. Innocent (ö. 1254), önceki papanın kadın manastırları konusundaki stratejisini sürdürmeye devam etmiştir (Knox, 2008, s. 39). Agnes Francis'in Yaşam Formunu kullanmak için başvuru şansını bir kez daha denese de isteği Papa IV. Innocent tarafından da reddedilmiştir. Ancak Prag manastırı bu defa Papa IX. Gregory tarafından verilen ve Benedikten kurallarına dayanan Yaşam Formunu kullanmaya itiraz eden tek manastır olmamıştır. 1244 yılında San Damiano Tarikatı keşişeleri arasında bu kurala uyma konusundaki tepkiler giderek büyümeye başlamıştır. Papa IV. Innocent bu tepkilere, Benedikten kurallarından alınan prensiplerin sadece yoksulluk, bekaret ve itaatkarlıktan ibaret olduğunu söyleyerek karşılık vermiştir. Ayrıca 1245 yılında yine Küçük Keşiş Kardeşlerden de sayıları hızla artan San Damiano Tarikatına bağlı keşişelerin dini rehberliklerini üstlenmek istemediklerine dair itirazlar gelmeye başlamıştır. Ancak Papa IV. Innocent bu görevin ısrarla onlara ait olduğunu vurgulamıştır (Mueller, 2010, s. 85).

1246 yılında İtalya, Fransa ve İspanya'da 14 yeni kadın manastırı kurulmuştur. Papa, ertesi yıl San Damiano Tarikatı için yayınladığı yeni anayasayla bu manastırların sorumluluğunu Fransiskenlere vermiştir. Manastırlara girme izni verilecek olan keşişlerin de Küçük Keşiş Kardeşlerden olmasını zorunlu kılmıştır. Keşişlerin tepkisini yatıştırmak için de San Damiano Tarikatına yeni katılacak olan bir manastırın ilk önce Fransiskenlerin Genel Kurul'u tarafından onaylanmasına izin vermiştir (Knox, 2008, s. 39). Papa Innocent ayrıca keşişelerin Gregory Kuralı ile ilgili memnuniyetsizliklerini de gidermeye çalışmıştır. Artık San Damiano Tarikatının Münzevi Keşişeleri olarak anılan kadınlar için yeni bir kural yazmaya girişmiştir. Benedikten kurallarına yapılan atıfları kaldırarak Francis'in San Damiano'ya verdiği ilk Yaşam Formunu ve Francis'in diğer kurallarını esas almış ve zaman içinde Gregory'nin yaptığı değişiklikleri de eklemiştir (Knox, 2008, s. 40). Bu Yaşam Formunda San Damiano Tarikatı doğrudan Fransisken tarikat yöneticilerine bağlanmıştır. Keşişeler tarafından seçilen başkeşişeyi onaylama yetkisi de Fransisken yöneticilerine verilmiştir. Ayrıca

manastırları ziyaret etmek isteyen kişilerin izin alacağı makam da Fransisken yetkililer olarak belirlenmiştir. Keşişelerin ayinlerini sadece Küçük Keşiş Kardeşler tarafından seçilen bir rahibin yönetebileceğine dair bir kısıtlama getirilmiştir. Bununla birlikte keşişelere vaaz verme ve günah itirafı ayinlerinden de yine Fransisken rahipler sorumlu tutulmuştur. Manastırları denetleyecek olan ziyaretçileri de eskiden olduğu gibi temsilci kardinalin değil Fransisken tarikat liderinin atamasına karar verilmiştir (Roest, 2013, s. 49). Ancak 1247 tarihli bu Yaşam Formu keşişeler tarafından geniş çapta kabul görmemiştir. San Damiano ve Clara'yı taklit eden diğer evler mülkiyet sahibi olma zorunluluğuna itiraz etmiştir. San Damiano'ya yakın olmayan evler ise 1217 tarihinde verilen ve üzerinde değişiklikler yapılan Yaşam Formunun kendilerine vermiş olduğu geniş özerkliği tercih ettikleri için bu Yaşam Formuma itirazlarda bulunmuşlardır. Kendi Yaşam Formu'nun çok az ev tarafından kabul gördüğünü fark eden Papa Innocent, San Damiano'nun temsilci kardinali olan Kardinal Rainaldo'ya bu Yaşam Formunun hiçbir topluluk için bağlayıcı olmadığını beyan etmiştir (Knox, 2008, s. 40). 6 Haziran 1250'de *Inter personas* isimli bildiriyle de hiçbir keşişenin bu Yaşam Formunu kullanmaya zorlanmayacağını ilan etmiştir (Hugo & Schatzlein, 2019, s. 170).

Papalık tarafından kontrol altında olan bu manastırlardan bağımsız olarak bir yandan da denetimden yoksun kadın toplulukları ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu topluluklar papalık tarafından kesinlikle kabul görmeyecek şekilde aktif yardım işleriyle uğraşmışlardır. Bu gruplar tövbekârlık uygulamalarının sadece erkeklere uygun görülen dilencilik kısmıyla da ilgilenmeleri sebebiyle papalıktan tepki almışlardır. Tamamen münzevi yaşama geçmemeleri isteksiz olmalarına ya da ekonomik durumlarının el vermemesine bağlanmıştır. Bu gruplar papalık tarafından sahtekâr olarak nitelendirilmiş ve faaliyetleri yasaklanmıştır (Roest, 2013, s. 45). Bu kadınların kendilerini "Küçük Keşişeler" olarak tanımlaması üzerine Clara kendi manastırındaki kadınlardan bahsederken "Fakir Keşişeler" isimlendirmesini kullanmaya başlamıştır (Roest, 2013, s. 48).

Clara bu dönemlerde hastalanmaya başlamış, Francis'in yaşam tarzını yaymak için verdiği aktif çaba sekteye uğramıştır. Keşiş Elias'ın da Fransiskenlerin baş sorumlusu olan görevinden alınması onu Fransiskenlerin en üst seviyedeki desteğinden mahrum bırakmıştır. Clara bu dönemde kendini tamamen San Damiano'nun ideal bir Fransisken kadın topluluğu olması için çabalamaya adamıştır. Francis tarafından verilen Yaşam Formunu korumak amacıyla onu somut hale getirmeye karar vermiştir (Alberzoni, 2004, s. 58). Bu dönemde

Clara'nın Fransisken Tarikatının yönetimiyle olan doğrudan bağı çoktan kopmuştur. Clara adını San Damiano'dan alan ancak manastırlarının yaşam tarzları arasında farklar bulunan San Damiano Tarikatına verilecek olan yeni bir kuralın San Damiano'nun özgünlüğünü yitirmesine sebep olacağından endişe duymaya başlamıştır. Bu da onu yeni bir kural hazırlamaya itmiştir (Alberzoni, 2004, s. 59).

1.7 Clara'nın Hastalığı ve Ölümü

Clara'nın tövbekâr uygulamaları ve tuttuğu aşırı oruçlar yüzünden sık sık kendi yaşamını tehlikeye attığı görülmektedir. Francis'in defalarca müdahale etmesine sebep olan ağır oruç rutini, yaşamının büyük kısmında yürüyemeyecek kadar zayıflamasına yol açmıştır (Flinders, 1993, s. 23). Bu oruçların da etkisiyle hayatının son yıllarında uzun bir hastalık sürecinden geçmiştir. (Bartoli, 2010, s. 84). Clara'nın yaklaşık yirmi sekiz yıl süren hastalığı boyunca birkaç kez ölüme çok yaklaştığı söylenmiştir. Böyle anlarda San Damiano'daki diğer keşişeler onun yatağının etrafına toplanıp dua etmişlerdir. Clara muhtemelen ölüme yaklaştığı bu anlardan birinden sonra *Vasiyetname* ve *Kutsama* isimli iki metin oluşturmuştur (Bartoli, 1993, s. 176). 1251 sonbaharında her zamankinden daha büyük bir hastalık geçirdiği söylenmiştir. Bu hastalık esnasında Clara, San Damiano'nun özel statüsünü korumak için mutlak mülkiyetsizlik gibi birtakım ayrıcalıkları da içeren bir Yaşam Formu oluşturmaya başlamıştır (Bartoli, 1993, ss. 177-178). Bu Yaşam Formu 1251 yılının Kasım ayında tamamlanmıştır. Bu sırada Lyon'dan Roma'ya dönmekte olan Kardinal Rainaldo Assisi'den geçerken uzun yıllardır hasta olan ve artık ölüm döşeğinde olduğu düşünülen Clara'yı ziyaret etmiştir (Alberzoni, 2004, s. 59). Clara, tarikatın temsilci kardinali olan Kardinal Rainaldo de Segni'den Papa IV. Innocent'e Yaşam Formu ve hiçbir mülkiyete sahip olmama ayrıcalığını onaylaması için aracılık yapmasını ve bir dilekçe vermesini talep etmiştir. Papa uzun bir süre bu kuralı onaylamakta tereddüt etmiştir (Bartoli, 1993, s. 179). Clara'nın hastalığı 1253'ün ilk yıllarında daha da şiddetlenmiştir. O dönemde Perugia'da bulunan Papa IV. Innocent hastalığının şiddetini öğrenerek Clara'yı ziyarete gelmiştir (Peterson, 1993, s. 346). Clara ve papa arasında yapılan bu görüşme sonucu, papanın ziyaretinden birkaç gün sonra 10 Ağustos 1253 günü Fransisken bir keşiş papalık mührüyle damgalanmış *Solet Annuere* başlıklı bir mektupla San Damiano'ya gelmiştir. Mektupta Papa tarafından Clara'nın Yaşam Formu ve hiçbir mülkiyete sahip olmama ayrıcalığının Kutsal Makam'ın en üstün derecedeki yetkisiyle onaylandığı ifade edilmiştir. Bu olayın ertesi günü, 11 Ağustos 1253 günü Clara'nın öldüğü

belirtilmektedir (Mueller, 2010, ss. 87-88). Clara ölümünden hemen önce, Batı dünyasında keşişeler için Kural (Yaşam Formu) yazan ilk kadın olmuştur (Flinders, 1993, ss. 35). Son nefesine kadar keşişeler için yol gösterici olmak için çabalamıştır. Dolayısıyla ölümünün San Damiano'daki keşişeler üzerinde oldukça büyük bir etkisi olmuştur. Keşişelerden birisi aceleyle onun ölümünü duyuran bir mektup yazmıştır. Mektubun garip ifadesi ve acemice üslubu üzüntülerini ve kayıplarını kabullenmekte zorlandıklarını açıkça ortaya koymaktadır (Knox, 2008, s. 45). Daha önce Keşiş Elias'ın Francis'in ölümünü duyuran mektubu, keşişeler için bir model sağlamış olabilir. Elias'ın mektubunda Francis'in yüceliği ve mucizelerine odaklanılmıştır. Oysa keşişeler Clara'nın kutsallığına dair bir atıfta bulunmamışlardır (Knox, 2008, s. 46).

Cenaze töreni için Clara'nın naaşı silahlı muhafızlar eşliğinde Assisi surlarının içinde yer alan San Giorgio kilisesine taşınmıştır. Francis öldüğünde onun naaşı da kısa bir süre için burada kalmıştır (Bartoli, 1993, s. 190). Clara'nın cenazesi için oldukça büyük bir tören yapılmıştır. Assisi halkı, Clara'nın naaşını görmek için cenazenin başına toplanmıştır. Bu denli bir ilgi olması sebebiyle Clara'nın naaşının çalınması ihtimaline karşı podesta[71] tarafından yedi silahlı asker görevlendirilmiştir. Papa IV. Innocent ve kardinaller bir heyet halinde cenaze törenine başkanlık etmek için San Damiano'ya gelmiştir. San Damiano'daki münzevi keşişeler halka açık olan bu cenaze törenine katılmamıştır. Küçük Keşiş Kardeşlerin ise törene katılmış olmalarına rağmen herhangi bir keder ya da saygı gösterisinde bulunduklarına dair bir kayıt olmadığı ifade edilmiştir. Bunun sebebinin, Francis'in ölümünden sonraki dönemde Fransisken keşiş ve keşişeler arasında oluşan gerilim ve ayrılıklar olduğu iddia edilmiştir (Knox, 2008, s. 45). Cenazede Küçük Keşiş Kardeşler Ölüler Duasını[72] okumaya başladığında Papa IV. Innocent onları durdurmuş ve Bakireler Duasının[73] okunmasını istemiştir (Bartoli, 1993, s. 1). Araştırmacılar bunu Papa'nın Clara'nın kutsiyetine olan inancını gösterdiğini ileri sürmektedir (Knox, 2008, s. 47). Cenaze töreninden sonra Papa ve heyeti Roma'ya döndükten sonra IV. Innocent Clara'nın azize ilan edilmesine yönelik süreci başlatmıştır (Knox, 2008, s. 48). Bu süreç, daha sonra detaylı bir biçimde ele alınacaktır.

[71] Podesta: Orta Çağ'da İtalya'da bir şehri bir yıl ya da altı ay boyunca yöneten en yetkili kişi. (Born, 1927, s. 867)

[72] Ölüler Duası: Ölen kişinin arkasından okunan Hıristiyan duasıdır. (Schell, 2023, s. 42)

[73] Bakireler Duası: Bakire Meryem anısına kiliselerde icra edilen duadır. (Fassler & Baltzer, 2000, s. 463)

2. Assisili Clara'ya Atfedilen Mucizeler

Bir kişiye kutsiyet atfedilmesinin en kesin yolu o kişinin mucizeler gerçekleştirmesi olmuştur. Çünkü Tanrı'dan gelen her şey kutsaldır ve mucizevidir. Orta Çağ'da mucizeler gündelik hayatın bir parçası haline gelmiştir. Azizler, olağanüstü ve sıradan şeyler arasındaki ince çizgiyi geçerek bu iki dünyayı etkileşim halinde tutmuşlardır. Dolayısıyla dünyadan Tanrı'ya giden yolu açan kişiler olarak görülmüşlerdir (Bartoli, 1993, s. 158). Mucizeleri kutsallığın en açık ifadesi haline getirme eğilimi XI ve XII. yy.'larda zirveye ulaşmıştır. XIII. yy.'da ise kişinin kutsallığını gösteren durumlara mucizelerin yanında manevi güç de eklenmiştir (Bartoli, 1993, s. 159). Mucizelerin bir kişinin aziz olup olmamasının belirlenmesinde İsa'nın daha önce havarilerine söylemiş olduğu sözlerin bir etkisinin de olduğu iddia edilebilir. Zira İsa havarilerine şunları söylemiştir:

> Size doğrusunu söyleyeyim, benim yaptığım işleri, bana iman eden de yapacak; hatta daha büyüklerini yapacaktır. Çünkü ben Baba'ya gidiyorum. Baba Oğul'da yüceltilsin diye, benim adımla dilediğiniz her şeyi yapacağım. Benim adımla benden ne dilerseniz yapacağım.[74]

Dolayısıyla, kimin gerçekten İsa'nın takipçisi olup olmadığını ayırt etmek için kişinin İsa gibi mucizeler gerçekleştirip gerçekleştirmediğinin önemli bir ayrım noktası teşkil etmiş olabileceğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Clara'nın San Damiano'da yaşarken ve öldükten sonra gerçekleştirdiği iddia edilen birtakım mucizeleri bulunmaktadır. Hayattayken gerçekleştirdiği mucizeler onun düşüncelerini ve duygularını anlamak için önemlidir. Öte yandan, ölümünden sonra gerçekleştirdiği mucizeler onun çevresiyle ve özellikle yaşadığı şehirle kurduğu ilişkinin bir göstergesi olmuştur (Bartoli, 1993, s. 160). Clara'nın mucizelerinin en karakteristik özelliklerinden birisi çoğunun San Damiano'da gerçekleşmiş olmasıdır. San Damiano'nun sınırları içerisinde gerçekleşen mucizeleri on dört tanedir. Manastır dışında gerçekleşen mucizelerinin sayısı ise dokuzdur. Ayrıca Clara birtakım vizyonlar ve rüyalar da görmüştür (Bartoli, 1993, s. 161). Bu bölümde mucizelere ve vizyonlara değinilecek olup mucizelerinin İsa Mesih'in mucizeleriyle olan benzerlikleri tartışılacaktır.

[74] Yuhanna 14;12-14

2.1 Hastaları İyileştirmesi

Clara'ya atfedilen mucizelerin neredeyse hepsi hasta olan insanları iyileştirmesi olmuştur. Bu insanların da yine büyük kısmını San Damiano'da yaşayan keşişeler oluşturmaktadır (Bartoli, 1993, s. 110). Zira insanlık tarihinin en büyük ihtiyaçlarından birisi hastalıktan ve erken ölümlerden kurtulmak olmuştur. Clara'nın mucizeleri de hem onun iyileştirme gücünü hem de San Damiano'daki keşişelerin hastalıklarının neler olduğunu ortaya koymuştur (Peterson, 1993, s. 307).

Keşişe Pacifica'nın şiddetli baş ağrıları çektiği söylenmiştir. Bu baş ağrılarının migren olabileceği günümüz araştırmacıları tarafından ifade edilmiştir. Pacifica San Damiano'da yaşamaya başlamadan önce de bu ağrıları var olmuştur. Hastalığı Pacifica'da çığlıklar atmaya, ateşinin çıkmasına ve titremesine sebep olmuştur, dolayısıyla ciddi bir hastalık olduğu anlaşılmaktadır. Oldukça uzun bir süre bu hastalıkla yaşamıştır. Clara kendi eliyle Pacifica'nın üzerine haç işareti yapmış ve onu bu hastalıktan kurtarmıştır. Sık sık keşişelerden birinin hastalandığı, başlarında ya da başka yerlerinde ağrı olduğunda Clara'nın onları haç işaretiyle iyileştirdiği ifade edilmiştir. Pacifica ile birlikte revirde yatan beş keşişeyi daha haç işareti yapmak suretiyle iyileştirmiştir (Peterson, 1993, s. 308). Keşişe Benvenuta da kolunun altında bulunan enfeksiyon ve kitleler sebebiyle şiddetli ağrılar çektiği söylenmiştir. Yaklaşık 12 yıl boyunca bu hastalığı çekmiştir. Bir gece ağlayarak "kutsal anne" olarak adlandırdığı Clara'ya gitmiş ve ondan yardım istemiştir. Clara dizlerinin üzerine çökerek Rabbe dua etmiştir. Daha sonra "Babamız" duasını okumuş ve çıplak eliyle Benvenuta'nın yaralarına dokunmuştur. Böylece bu enfeksiyonlar iyileşmiştir. Bu olay yaklaşık 1225 yılında yaşanmıştır. Keşişe Amata, karnının su toplaması ve şiddetli ateşten muzdarip olmuştur. Clara onun üzerinde haç işareti yapmış ve eliyle hastalık olan yerlere dokunmuştur. Ayrıca Clara "eğer ruhu için en iyisi buysa Amata'yı hastalıktan kurtarması için" Tanrı'ya dua etmiştir. Böylece Amata iyileşmiştir. Keşişe Cristiana'nın bir kulağı uzun zaman boyunca duymamıştır. Pek çok tedavi yöntemine rağmen kulağı açılmamıştır. Clara bir gün eliyle başının üzerinde haç işareti yapmış ve kulağına dokunmuştur. Böylece Cristiana'nın kulağı açılmış ve çok iyi duymaya başlamıştır. Bu olay, Cristiana tarafından İsa'nın sağır bir adamın kulağını iyileştirmesiyle[75] ilişkilendirilmiştir

[75] Bkz.: Markos 7:34

(Peterson, 1993, s. 309). Bu anlatılan mucizelerin hepsinde Clara hastaları haç işareti yaparak iyileştirmiştir.

Keşişe Andrea boğazındaki çıbanların acısına katlanmaya çalışmıştır. Oldukça acı çektiği bir gece elleriyle kendi boğazını sıkmış ve konuşamaz hale gelmiştir. Bu çıbanlardan kimseye söz etmemesine rağmen Clara'nın bu durumdan "Kutsal Ruh aracılığıyla" haberi olmuştur. Clara yanında bulunan Keşişe Filippa'ya bir yumurta kaynatmasını ve yutması için Andrea'ya vermesini, konuşabilir hale gelince de kendi yanına getirmesini söylemiştir. Yumurtayı yutmak onun boğazını düzeltmiştir. Bu mucize Clara'nın haç işareti yapmadığı ve eliyle yaraya dokunmadığı nadir birkaç tedaviden birisidir. Tedavi, aracı olan Filippa vasıtasıyla gerçekleşmiştir (Peterson, 1993, s. 311).

Clara'nın şifacılığının haberi Assisi'nin ötesine yayılmıştır. Dolayısıyla Clara'nın iyileştirdiği hastalar keşişelerle sınırlı kalmamıştır. Bir keresinde San Damiano'ya gözlerine "perde inmiş" olan Perugialı genç bir çocuk getirilmiştir. Clara gencin gözlerine dokunduktan sonra üzerinde haç işareti yapmıştır. Daha sonra "onu annem, Keşişe Ortolana'ya götürün, o da haç yapsın" demiştir. Ortolana da haç işareti yaptıktan sonra genç iyileşmiştir. Clara genç çocuğu annesinin iyileştirdiğini ifade ederken annesi de onu iyileştirenin Clara olduğunu söylemiştir. Bir keresinde de Spoleto'dan üç ya da dört yaşlarında bir çocuk Clara'ya getirilmiştir. Çocuğun burnuna kaçan çakıl taşı yüzünden hayatı tehlikeye girmiştir. Çakıl taşını kimse çıkaramadığı için çocuk Clara'ya getirilmiştir. Clara çocuğun üzerinde haç işareti yaptığında çakıl taşı kendiliğinden burnundan düşmüştür (Peterson, 1993, s. 312). San Damiano'daki keşişelerin bir tür hamisi olan Lord Giovanni di Maestro ateşi olan ve yaraları bulunan oğlunu Clara'nın iyileştirmesi için San Damiano'ya getirmiştir. Clara onu haç işareti yaparak iyileştirmiştir. Daha sonra iyileştiğinde çocuk tekrar San Damiano'ya gelmiştir (Peterson, 1993, s. 313). Clara bir keresinde de akıl sağlığını kaybeden Keşiş Stephen'ı iyileştirmiştir. Francis, Stephen'ı Clara'nın iyileştirmesi için San Damiano'ya göndermiştir (Mueller, 2010, s. 52). Üzerinde haç işareti yaptığında Stephen'ın akli dengesi yerine gelmiştir (Peterson, 1993, s. 314). Clara bir keresinde de Pisa piskoposluğuna bağlı bir yerde yaşayan kadına dua ederek onun içine giren beş cinden arınmasını sağlamıştır. Cinler kadının içinden çıktıktan sonra kendilerine işkence eden ve ele geçirdikleri kadının bedeninden çıkmalarını sağlayan şeyin Clara'nın duaları olduğunu söylemişlerdir. Ayrıca Papa IX. Gregory'nin de Clara'nın dualarına çok fazla güvendiği ve hem piskoposken hem de papa olduktan sonra sık

sık Clara'ya yazarak onun dualarını istediği ifade edilmiştir. Günümüze iki mektup ulaşmıştır. Bunlardan ilki 1220 yılında Hugo'nun Lent bayramı için San Damiano'ya yaptığı bir ziyaretin ardından yazılmıştır. İkincisi ise papa seçilmesinden sonra ve Aziz Francis'in kanonize edilmesinden önce yazılmıştır (Stace, 2001, s. 40).

2.2 Çoğaltma Mucizeleri

Clara'ya atfedilen mucizelerden birkaçı da yiyeceklerin çoğaltılması ile alakalıdır. Daha önce anlatıldığı gibi, bir keresinde San Damiano'da yağ bitmiştir. Keşişlerin doldurması için dışarıya bırakılan kap mucizevi bir şekilde yağla dolmuştur. Kabı almak için gelen keşiş kabın çoktan dolmuş olduğunu gördüğünde bunu Clara'ya bildirmiştir. Kabı kimin doldurmuş olabileceği keşişeler arasında da merak konusu olmuştur (Bartoli, 1993, s. 163). Clara'nın kavanozun cömert Tanrı tarafından doldurulması için dua ettiği söylenmiştir ancak Clara'nın hayatıyla ilgili birincil kaynaklarda böyle bir veriye ulaşılamamıştır. Dolayısıyla Clara'nın duasının Tanrı tarafından anında kabul edilmesi, onun azizeliğine bir kanıt sunmak isteyenler tarafından eklenmiş bir kayıt olabilir. Ayrıca, bu şekilde manastırda biten yağın çoğalması azizlerin yaşamında alışıldık bir mucizedir. Aziz Benedikt'in başına da buna benzer bir olay geldiği bilinmektedir (Bartoli, 1993, s. 164).

Keşişe Cecilia bir keresinde Clara'nın keşiş ve keşişeler için bir somun ekmeği paylaştırdığından bahsetmiştir. Clara, Keşişe Cecilia'dan yarım somun ekmeği elliye bölmesini ve masadaki keşişelere getirmesini istemiştir. Cecilia, Clara'ya İsa'nın beş somun ve iki balık sayesinde bir sürü insanı doyurduğu[76] mucizesini hatırlatarak, yarım ekmekten elli dilim çıkması için bu mucizenin aynısından gerçekleşmesi gerektiğini söylemiştir. Clara'nın ısrarı üzerine Cecilia yarım somunu dilimlemeye başlamıştır. İşin sonunda gerçekten de elli büyük parça elde etmiştir (Mueller, 2010, s. 53). İncil'de olduğu gibi somunun çoğaltılması da yine Orta Çağ menkıbelerinde sık rastlanan mucizelerden birisi olmuştur. Ancak Clara'nın hikayesinde İncillerdekinden farklı olan kısım, Clara'nın karşısında İsa'nın karşısında olduğu gibi büyük ve aç bir kalabalık olmamasıdır. Sadece mutfakta toplanan ve yiyecek bir şeyleri olmayan bir keşişe grubu vardır. Bu olay aslında San Damiano'da yaşayan keşişeler hakkında çok şey anlatmaktadır. Yoksulluk onlar için soyut bir ideal değil, yaşadıkları hayatın ta kendisi olmuştur. Clara ve ekmek metaforuyla alakalı bir anlatı da onun bütün somun dilimleri yerine

[76] Bknz: Matta 14:13–21, Markos 6:31–44, Luka 9:12–17, Yuhanna 6:1–14

küçük ekmek parçaları görmekten daha mutlu olduğu anlatısıdır. Bu, varlıklı olmasalar da yine de fakir olmayan aileler tarafından gönderilen bir bağış olduğu için onu daha çok mutlu etmiştir. Bu olayın San Damiano'nun ilk yıllarında gerçekleşmediği açıktır. Çünkü elli dilim ekmek elli keşişeyi temsil etmektedir. San Damiano'da yaşayan keşişeler bu sayıya ancak bir süre sonra ulaşmıştır. Manastırdaki bu yoksulluk koşulları keşişeler için sabit bir deneyim olmuştur (Bartoli, 1993, s. 165). Çoğaltma ile alakalı olmasa da ekmek ile başka bir mucize daha meydana gelmiştir. Papa IX. Gregory San Damiano'dayken Clara'dan bir ekmeği kutsamasını istemiştir. Clara ekmeği kutsadığında her bir ekmekte mucizevi olarak haçlar belirdiği söylenmiştir (Peterson, 1993, s. 23).

2.3 Şehri Sarazenlerden[77] ve Diğer Savaşçılardan Koruması

1240 yılında İmparator II. Frederick, papa tarafından 2. kez aforoz edilmesi üzerine tüm İtalyan yarımadasını kendi kontrolü altına almak istemiştir. Özellikle bir zamanlar imparatorluk ordusu için sığınak olarak kullanılan ancak artık papalık yanlısı bir tutum sergileyen Assisi şehrini ele geçirmek konusunda oldukça istekli olduğu söylenmiştir. II. Frederick 170 askerini şehre göndermiştir (Bartoli, 1993, s. 170). Şehirden uzakta olan San Damiano özellikle korumasız bir bölgede yer almıştır. O dönemde hasta olan Clara, keşişeleri dua etmek için bir araya toplamıştır (Bartoli, 1993, s. 171). Clara ve keşişeler mutfakta toplanmıştır. Clara onlardan içinde Komünyon ekmeği bulunan bir kutuyu getirmelerini istemiştir. Dua etmek için kendini yerlere atarak gözyaşlarına boğulmuştur. Tanrı'ya "Tanrım, bu kullarını merhamet et çünkü ben onları koruyamıyorum." şeklinde dua etmiştir. Bu duaları sonucu sadece San Damiano'yu değil bütün Assisi'yi II. Frederick'in askerlerinden kurtardığı söylenmiştir (Bartoli, 1993, s. 170). Komünyon ekmeğini almanın, Orta Çağ'da din adamlarının dahli olmadan kadınların Tanrı'nın gücüne nail olmasının bir yolu olduğu ifade edilmiştir (Peterson, 1993, s. 23).

Haçlı savaşlarının sürdüğü ve Assisi'de de savaşlar yaşandığı bir dönemde keşişeler Sarazenlerin San Damiano'ya saldırmasından korktuklarını söylemiştir. Clara onları teselli etmeye başlamış ve Rab onlarla birlikte olduğu sürece düşmanın onlara zarar veremeyeceğini söylemiştir. Ayrıca San Damiano'ya gelmeleri durumunda kendisini rehine olarak ortaya koymak istediğini ifade etmiştir. Assisi'de savaş kızıştığında San Damiano duvarlarına tırmanıp

[77] Sarazen: Orta Çağ'da Müslümanlar, Batılı Hıristiyanlar tarafından sarazen olarak adlandırılmıştır (Metin, 2016, s. 85).

manastır arazisinin içine giren düşman askerleri olmuştur. Korkan keşişeleri yatıştırmak için her zaman ettiği duayı etmeye başlamıştır. Duanın gücü sayesinde Sarazenlerin San Damiano'ya ve keşişelere hiçbir zarar vermeden oradan uzaklaştıkları ifade edilmiştir (Armstrong, 1988, s. 142).

2.4 Diğer Mucizeler

Clara'nın bu anlatılanlar dışında anlatmaya değer iki mucizesi daha bulunmaktadır. Bir keresinde San Damiano'nun çok ağır bir kapısı Clara'nın üzerine düşmüştür. Keşişe Angeluccia Clara'nın ölmüş olduğunu sanarak korkuyla bir çığlık atmıştır. Bazı keşişeler koşarak gelmiş ve Clara'yı görmüştür. Kapı üç keşişin yardımıyla ancak Clara'nın üzerinden kaldırılmıştır. Ancak Clara hiçbir acı duymadığını sadece üzerine bir örtü örtülmüş gibi hissettiğini söylemiştir (Mueller, 2003, s. 53). Ayrıca üç keşişin Clara'nın üstüne düşen kapıyı kaldırmaya koşacak kadar yakın olması, birkaç keşişin düzenli olarak San Damiano'nun yakınlarında bir yapıda ikamet ettiklerini ortaya koymak için kanıt olarak da kullanılmıştır (Mooney, 2016, s. 49).

Bir keresinde Clara oldukça hasta olduğu için yataktan kalkamamıştır. Bir havlunun kendisine verilmesini istemiştir ancak yanında kimse olmadığı için havluyu alamamıştır. Ancak daha sonra manastırdaki küçük bir kedi havluyu çekip sürüklemeye başlamıştır. Clara havluyu yerde sürüklediği için kediyi azarlamış, kedi de havluyu yere değmeyecek şekilde taşıyarak Clara'ya götürmüştür. Keşişe Francesca, Clara'nın bizzat kendisinin bu hikâyeyi ona anlattığını ifade etmiştir (Mueller, 2003, s. 60). Elçilerin İşlerinde imanlı kimselerin Kutsal Ruhla dolarak, onun sayesinde başka dillerde konuşabilecekleri anlatılmaktadır.[78] Clara'nın kediyle konuşması da bu vaadin etkisiyle anlatılmış olabilir. Zira sadece gerçek imana sahip olanların gerçekleştirebileceği bu mucizeyi gerçekleştirmiş olması, Clara'nın gerçek bir azize olduğunu gösterecektir. Ancak hayatı boyunca aynı dili konuşan insanlarla birlikte yaşadığı için farklı bir dili konuşmaya ihtiyacı olmamıştır. Bunun yerine bir hayvan olan kediyle iletişim kurmuştur.

2.5 Clara'nın Vizyonları

XII. yy.'ın başlarından itibaren kadın mistisizmi erkek manastırlarıyla paralel ilerlemiştir. Ancak farklı çizgilerde gelişmiştir. Zira kadınların vaaz vermesi, kutsal ayinleri

[78] Bknz: Elçilerin İşleri 2:4

yönetmesi ya da gezici olarak yaşaması yasaklanmıştır. Ancak vizyon görmek erkekler için olduğu gibi kadınlar için de doğal bir durum olarak değerlendirilmiştir. Bunun sebebi vizyonların Kutsal Ruhtan geldiğine inanılmasıdır. Ayrıca kadınların akademik düzeyde eğitim almak ya da teolojik uzmanlığa erişmekte yaşadıkları zorluklar sebebiyle, kehanet ve vizyonlar onlar için dini ifade araçları haline gelmiştir. Vizyonlar Clara'nın da hayatında önemli bir yer tutmuştur. Onun için vizyonlar ilahi iradenin kesin işaretleri olmuşlardır. Hatta annesi Ortolana, ismini gördüğü bir vizyon sonrası koymuştur (Bartoli, 1993, ss. 142-143). Clara'nın gördüğü en önemli vizyon, Assisili Francis ile ilgilidir. Bu vizyonda gerçekleşen olay şu şekildedir; Clara kendisini Francis'e sıcak su dolu bir kâse ve ellerini kurulaması için bir havlu taşırken görmüştür. Çok yüksek bir merdivenden çıkmasına rağmen neredeyse uçuyor gibi olduğunu ifade etmiştir. Francis'e ulaştığında Francis göğsünü açmış ve Clara'ya içmesini söylemiştir. Clara Francis'in göğsünü emerek süt içmiştir. Sonrasında sütün anlatamayacağı kadar tatlı ve hoş olduğunu fark etmiştir. Francis'in meme ucu Clara'nın ağzında kalmıştır. Clara onu eline aldığında parlak bir altın gibi gözüktüğünü fark etmiştir (Peterson, 1993, s. 186).

Yetişkin erkek ve kadınların birbirinin göğsünden beslendiği vizyonlar aslında oldukça yaygındır. Bu durum göz önüne alındığında Clara'nın gördüğü vizyon zihinlerde daha normal bir yere oturmaktadır (Mueller, 2010, ss. 66-67). Clara bu vizyonu Francis öldükten sonra görmüştür. Clara'nın vizyonun başında gördüğü Francis'e sıcak su ve havlu götürmesi olayının büyük ihtimalle gerçekte yaşanmış bir olay olduğu ifade edilmiştir. Zira hayatının sonlarına doğru Francis çok hastalanmış ve kışı San Damiano'da geçirmiştir. O günlerde Clara onunla ilgilenmiştir. Ona sıcak su ve havlu götürmesi, onun bakımının doğal bir parçası olarak değerlendirilmiştir. Clara'nın bu vizyonu Francis'in ölümünden sonra gördüğü düşünülürse Francis için duymuş olduğu endişenin bir yansıması olduğu düşünülebilir. Ayrıca Francis'i dik bir merdivenin tepesinde görmesi, onu yüksekte konumlandırdığı ve kendisinin ona kıyasla hala öğrenecek çok şeyi olduğunu düşündüğü şeklinde yorumlanmıştır. Göğüsten emzirilmek herkesin yaşadığı bir deneyimdir. Clara da vizyonda bu deneyimi yeniden yaşamıştır. Clara bebekle Francis ise anneyle ilişkilendirilmiş olup, aralarındaki bağ da bir bağımlılık ilişkisine benzetilmiştir (Bartoli, 1993, s. 146). Bu vizyon Clara'nın bir nevi mistiki beslenme kaynağının Francis olduğu şeklinde de yorumlanabilir. Zira ilerdeki bölümlerde değineceğimiz gibi, Clara kendisinin Francis'in düşüncelerinden beslendiğini ifade etmek için "Francis'in küçük fidanı" olduğunu söylemiştir.

Clara'nın sütün tadının anlatılmaz olduğunu ifade etmesi, Francis'in öğretisinin eşsizliği anlamına gelmektedir. Ayrıca bu durum annesinin göğsünden beslenen çocuğun unutulmaz deneyimine benzetilmiştir. Ayrıca eğer o dönemde Francis'in öldüğü düşünülürse, çocukların yaklaşık 2-3 yıllık meme emme sürecinin Clara'nın Francis'le yaşadığı sürecin kısalığına bir gönderme olarak düşünmek mümkündür. Francis'in meme ucunun Clara'nın ağzında kalmasının da Clara'nın Francis'le özdeşleşme özlemini dile getirdiği ifade edilmiştir. Bu meme ucunun altına dönüşüp parlamasının da Clara için Francis'in dostluğunun ne kadar önemli olduğunu vurguladığı iddia edilmiştir. Zira Clara Francis öldükten sonra 25 yıl boyunca Francis'in ortaya koyduğu ilkelere uygun yaşayabilmek için mücadele vermiştir (Bartoli, 1993, ss. 147-148). Ayrıca meme ucunun altın gibi parlamasının Clara'nın Francis'in ona aktardığı her şeyin ne kadar değerli olarak gördüğünün bir yansıması olarak kabul edilmiştir (Cash, 2010, s. 92). Bu rüyayla ilgili başka bir çıkarım daha bulunmaktadır. Clara hayatı boyunca keşişlerle ilişkisini sürdürmek ve onlardan manevi besin almak istemiştir. Ancak kendisi için önemli olan çoğu konuda kilise ile yaptığı görüşmeler sonucunda başarısız olmuştur. Daha önce de bahsedildiği gibi 1230 yılında Papa IX. Gregory herhangi bir keşişin manastıra vaaz vermeye gitmesini yasaklamıştır. Bunun üzerine Clara manevi ekmek için keşişlere erişemezken bedensel ekmek için de kendi isteğiyle erişmekten vazgeçtiğini söyleyerek onlara yiyecek getiren keşişleri geri göndermiştir. Bunu duyunca Papa IX. Gregory keşişlerin manastırlara girme yasağını hafifletmiştir. Dolayısıyla bu rüyanın bir dönem için keşişlerin gelip vaaz etmesinden mahrum kalan Clara'nın, maneviyata olan özlemini yansıttığı söylenebilir. Zira rüyasında Francis Clara'nın yaşam boyu süren arayışının hedefi olan ruhani beslenmeyi sağlamıştır (Peterson, 1993, s. 187). Ayrıca Francis'in yokluğunda Clara'nın hiçbir mülkiyete olmama ayrıcalığı ve Francis'in Yaşam Formunu korumak için en üst makamlara karşı tek başına vermek zorunda kaldığı mücadele de göz önünde alınınca, rüyanın Francis'e duyduğu özlemin de bir yansıması olduğunu görmek mümkündür.

Keşişeler kendi vizyonlarında sık sık Çocuk İsa'nın Clara'ya yaklaştığını gördüklerini ifade etmişlerdir. Çocuk İsa'ya bağlılık, insanoğlu Mesih kültünün ayrılmaz bir parçası olmuştur. Özellikle kadın mistikler arasında sıklıkla görülmüştür. Clara'nın gördüğü bir başka vizyon da Assisili Lord Ugolino de Pietro Girardone ve eşi hakkındadır. Lord Ugolino eşi Leydi Guiduccia'yı terk etmiş ve onu babasının evine göndermiştir. Yaklaşık yirmi iki yıldan fazla süredir ayrı yaşadıklarını ve kimse tarafından bir araya gelmek için ikna edilemediklerini ifade

etmiştir (Bartoli, 1993, s. 168). Ancak bir gün Clara Ugolino'nun eşini geri alması gerektiğini, büyük bir sevinç ve teselliyle bir erkek çocukları olacağını söylemiştir. Ugolino eşiyle bir araya gelmiş ve gerçekten de bir erkek evlatları olmuştur. Ugolino, Assisi şehrinin önde gelen isimlerinden birisidir. Dolayısıyla eşini reddetmesi soy kavgasını simgeleyen siyasi bir eylem olarak değerlendirilmiştir. Dolayısıyla bu mucizede Clara sadece eşlerin arasını yapmamış aynı zamanda şehir içindeki bağların da öneminin vurgulanmasını sağlamıştır (Bartoli, 1993, s. 169).

Clara hasta olduğu bir gün Noel duası için mabede gidememiştir. Tüm keşişeler yanından ayrıldıktan sonra "Rabbim, seninle burada yalnız kaldım." diyerek dua etmiştir. O anda San Francis kilisesindeki orkestrayı, duaları ve keşişleri sanki oradaymış gibi görmeye ve duymaya başlamıştır (Mueller, 2010, s. 53).

2.6 Öldükten Sonra Clara'ya Atfedilen Mucizeler

Clara öldükten sonra onun sayesinde gerçekleştiği söylenen mucizelerin yine büyük bir kısmı hastalıkların iyileştirilmesi ile ilgilidir. Bir keresinde Perugialı Giacomino isimli bir çocuğun babası onun ruhsal rahatsızlıklarından kurtulması için çocuğu Clara'nın mezarına götürmüştür. Çocuğun cinler tarafından ele geçirilmiş gibi davrandığı söylenmiştir. Kendini çılgınca ateşe atan, dişlerini kırana kadar taş çiğneyen, fiziksel olarak kendine zarar veren bu çocuk doktorlara gösterilmesine rağmen iyileşememiştir. Ancak babası çocuğu Clara'nın mezarına götürüp orada dua ettiğinde çocuk bu ızdıraptan kurtulmuştur (Stace, 2001, s. 65). Yine bir keresinde sara hastalığına yakalanan bir adam vatandaşlar tarafından Clara'nın mezarına götürülmüştür. Mezarın önünde durur durmaz, onu oraya getirenlerin inancı sayesinde tamamen iyileştiği söylenmiştir (Stace, 2001, s. 67). Bir keresinde de epilepsi nöbetleri geçiren ve bir bacağı felçli olan Valentino isimli bir kişi şifa bulmak için Clara'nın mezarına götürülmüştür. Burada iki gün üç gece yattıktan sonra üçüncü gün bacağı yüksek bir ses çıkararak çatırdamış ve adam iki hastalığından da kurtulmuştur (Stace, 2001, ss. 67-68). Clara'nın öldükten sonra gerçekleştirdiği iddia edilen mucizelerinden birisi de insanları kurtlardan kurtarması olmuştur. Bir keresinde kurtlar bir kadının iki oğlundan birini kapmıştır. Kadın oğlunun yasını tutarken diğer oğlu da kurtlar tarafından kaçırılmıştır. Acılı anne ağlayarak Clara'ya dua etmiş ve kurtlar oğlunu geri getirmezse kendini boğacağını söylemiştir. Kurdun peşine düşen komşuları bu dua sayesinde çocuğu canlı olarak anneye geri getirmişlerdir (Stace, 2001, s. 74). Bir keresinde de Cannara köyünde meydana gelen olayda kurtlar tarlada bir kızı kaçırmıştır. Arkadaşı bağırarak Clara'ya dua etmeye başlamıştır. Kaçırılan kız da kurda dönerek "Seni hırsız, böyle bir bakireye

emanet edilmişken beni daha fazla götürmeye cesaret edebilir misin?" diye bağırmıştır. Bunun sonucunda şaşkına dönen kurt kızı bırakmış ve oradan uzaklaşmıştır (Stace, 2001, s. 75).

Clara'nın yaşarken gerçekleştirdiği söylenen mucizelerin bir kısmı onun şifacı bir kimliği olabileceğini göstermektedir. Zira Keşişe Andrea hikayesinde olduğu gibi boğazından hasta olan bir kişiye yumurta kaynatıp içirmesi onun bu tür bilgilere sahip olabileceğini göstermektedir. Ancak mucizelerinin büyük kısmı bu tür ilaçlar ya da çözümler bulmaktan ziyade hasta olan kişilerin üzerinde haç işareti yaparak iyileştirmek şeklinde gerçekleşmiştir. İsa'nın kör olan kişinin gözlerini açması[79], insanların içinden cinleri çıkarması[80], karnı su toplayan birini iyileştirmesi[81], birkaç somunun herkese yetmesi[82], felçli kişileri iyileştirmesi[83], ilerde olacak olayları bilmesi[84] gibi mucizeleri, Clara'nın menkıbelerinde yer alarak Clara'ya da atfedilmiştir. İsa'nın mucizelerini aynı şekilde taklit eden Clara, bunu insanların üzerine haç işareti yapması sayesinde gerçekleştirmiştir. Clara'nın menkıbelerinde bulunan ismi anılınca kurtların kaçırdıkları kişileri bırakması, şehri savaşçılara karşı koruması, üzerine ancak üç kişinin kaldırabileceği kadar büyük bir kapı düştüğü halde canının hiç yanmaması gibi mucizeler ise İsa'nın yaşamında yer almayan ve Clara'ya özgü olan mucizelerdir. Clara'nın gerçekleştirdiği söylenen bu mucizeler onun hakkında kanonizasyon sürecinin bir parçası olarak yazılan menkıbe türü eserlerde anlatılmaktadır. Yazılan bu eserlerin amacı Clara'nın gerçek bir azize olduğunu göstererek papalığın, onun azizeliğini resmi olarak tanımasıdır. Diğer bir amaç da bu hikayeleri halk tabanında yayarak Clara'nın kutsallığın yayılmasını sağlamaktır. Zira bu menkıbelerin hepsi onun ölümünden sonra, kanonizasyon süreci esnasında kaleme alınmıştır. Dolayısıyla anlatılan bütün bu mucizeleri bu bağlamda değerlendirmek gerekmektedir. Zira tüm bu anlatılanların tarihte gerçekleşip gerçekleşmediklerinden ziyade Clara'nın kanonizasyonunda papalık yetkililerini ikna edip etmedikleri daha önemlidir.

3. Clara'nın Kanonizasyonu ve Hayatından Bahseden Eserler

Bu başlıkta Assisili Clara'nın kanonizasyon sürecinde hayatı hakkında yazılan eserler ele alınacaktır. Bu eserler Clara hakkında ilk elden bilgi veren kaynaklardır. Dolayısıyla hayatı

[79] Bknz: Matta 9:27-31
[80] Bknz: Markos 1:21-27, Luka 4:31-36
[81] Bknz: Luka 14:1-6
[82] Bknz: Matta 14:13-21, Markos 6:30-44, Luka 9:10-17, Yuhanna 6:1-15
[83] Bknz: Matta 8:5-7, Luka 7:6-7
[84] Bknz: Matta 24:1-2

hakkındaki veriler bu kaynaklardan gelmektedir. Çalışmada eserler hakkında bilgi verilecek ancak eserlerin tam metni yer almayacaktır. Bu eserlerin bazıları Clara'nın hayatını anlatmayı amaçlayan menkıbe türünde eserler olup bir kısmı da papalığın yayımladığı fermanlardır.

3.1 Azize Kabul Ediliş Süreci (1253)

Clara'yı kişisel olarak tanıyan Papa IV. Innocent Clara öldükten yaklaşık 2 ay sonra 18 Eylül'de Clara'nın kanonizasyon sürecini başlatmak istemiştir. Kanonizasyon süreçlerinin yürütücülüğü görevinde bulunan Bartolomeo'ya (ö.1271) bir mektup yazarak Clara'nın hayatını, dini dönüşümünü, mucizelerini araştırmaya davet etmiştir. Bu görevi dikkatli ve titizce yapması gerektiğini belirtmiştir. Böylece Assisili Clara'nın kanonizasyon süresi resmen başlamıştır (Bartoli, 1993, s. 2). *Azize Kabul Ediliş Süreci*[85] metni kanonizasyon sürecinde tanıkların verdiği ifadelere göre Clara'nın hayatının yazılmasıyla ortaya çıkmıştır. Clara'yı bizzat tanıyan 20 kişinin tanıklıklarıyla oluşturulan bu metin, birçok araştırmacı tarafından Clara'nın hayatı hakkında birincil kaynak olarak kabul edilmektedir. Tanıkların ifadesine göre Clara'nın hayatını anlatan bu metin aynı zamanda menkıbe özelliği taşımaktadır, yani Clara'yı azize olarak kabul ettirmek amacıyla yazılmıştır (Mooney, 2016, s. 15). Tanıkların ifadeleri İtalyanca olmasına rağmen metin Latince olarak kaleme alınmıştır (Bartoli, 1993, s. 3). *Gloriosus Deus* başlıklı papalık bildirgesiyle birlikte, Umbrian İtalyancasına[86] tercüme edilmiş bir versiyonu günümüze ulaşmıştır (Armstrong, 1988, s. 125). Detaylı bir şekilde yapılan metin incelemesi *Azize Clara'nın Nesir Anlatısı* ile olan benzerliklerini ortaya koymuştur. Bu da metnin orijinalliği konusunda pek az şüpheye yer bırakmıştır. Bu belge 1920 yılında Zefferino Lazzeri (ö.1975) tarafından keşfedilerek yayımlanmıştır. Clara'nın yaşamı ve keşişe olmadan önceki hayatı hakkında da birinci elden bilgiler sunması sebebiyle araştırmacılar için vazgeçilmez bir kaynak olmuştur (Armstrong, 1988, s. 125).

Bu işte daha önce deneyimi olan Spoleto Başpiskoposu yanına yardımcı olarak Spoleto başdiyakozu Leonardo (ö.?), Trevi başrahibi Jacobo (ö.?), Aziz Francis'in yakın dostları Fransisken keşişler Leo (ö.?) ve Angelo (ö.?), manastır rahibi Mark (ö.?) ve bir de noter almıştır. Bu heyet 24 Kasım 1253'te Assisi'deki San Damiano Manastırı'na gitmiş ve Clara ile yaşamış olan 13 yeminli keşişeyle görüşmüştür. O sırada revirde olan diğer iki tanıkla 28 Kasım 1253 günü görüşmüştür. Clara'nın yerine geçerek San Damiano başkeşişesi olan Keşişe Benedetta

[85]Eserin oluşturulma sürecinde görüşülen kişilerden "tanıklar" olarak bahsedilecektir.
[86] Umbrian İtalyancası: Orta Çağ'da İtalya'nın Umbria bölgesinde konuşulan yerel İtalya ağzı.

(ö.?) manastırdaki herkes adına konuşarak, bütün keşişelerin Clara'nın azizeliğine şahitlik etmeye gönüllü olduklarını bildirmiştir (Armstrong, 1988, s. 125). Aynı gün Piskopos Bartolomeo ve heyeti yeni gözlemcilerle birlikte Assisi'nin merkezindeki San Poalo Manastırı Kilisesi'ne gitmiş ve Clara'yı tanıyan ya da onun mucizelerine tanıklık etmiş olan şehir halkıyla görüşmüştür. Bu yeni gözlemciler San Damiano'da tanıklık eden Keşişe Filippa ile Andreolo de Bartolo, Vianello del Benvenuta Lucchese ve birkaç adı geçmeyen keşişedir. Assisi'de yapılan görüşmeler bu yeni gözlemcilerin şahitliğinde yapılmıştır (Hugo & Schatzlein, 2019, s. 89). Clara'nın ailesiyle yakınlıkları bulunan ve onu küçüklüğünden beri yakından tanıyan yaşlı bir şövalye olan Ugolino di Pietro Giraldone, Bona Guelfuccio, Raineri di Bernardo ve Pietro di Damiano gibi isimlerle de görüşülmüştür. Son olarak heyet ertesi gün, Clara'nın ölümünden sonra meydana gelen bir mucizesine tanık olduğunu söyleyen Iovani di Ventura ile görüşmüştür (Armstrong, 1988, s. 125).

Yapılan görüşmelerden elde edilen veriler yazıya aktarılarak tutanaklar elde edilmiştir. Metnin yazarının kim olduğu konusunda araştırmacılar arasında birtakım fikir ayrılıkları bulunmaktadır. Bazı araştırmacılar nezdinde, Noter Ser Martino metnin yazarı olarak kabul edilmiştir. Çünkü görüşmelerde notlar alan ve metne son halini veren kişi odur. Ayrıca metni oluştururken direkt olarak tanıkların anlattıklarını yazan kişi de kendisidir. Ancak metin incelendiğinde yazarın Piskopos Bartolomeo olması da mümkündür. Metnin önsözünün 2 ve 23. kısımlarında Bartolomeo kendisinin Papa IV. Innocent tarafından görevlendirildiğini söylemekte ve görevin nasıl yerine getirildiğini anlatmaktadır. Söylenenleri yazıya geçirme ve düzenleme işini yapmamış olsa bile, Papa tarafından görevlendirilen kişi olduğu için metnin yazarı olarak nitelendirilebilir. Bartolomeo'nun, noteri Ser Martino tarafından düzenlenen metnin son halini gözden geçirmiş ve onaylamış olması muhtemeldir. Papa IV. Innocent'e gönderilen belgeye de Piskopos Bartolomeo'nun adı eklenmiştir (Hugo & Schatzlein, 2019, s. 89).

Sürecin devam etmesi ve Clara'nın azize ilan edilip edilmeyeceğinin sonuçlanması yaklaşık 2 yıl sürmüştür. Papa IV. Innocent'in ölümüne rağmen Clara 1255 yılında Anagni katedralinde resmi olarak azize ilan edilmiştir. Bu karar Curia üyeleri arasından oybirliğiyle alınmıştır. Kanonizasyonu resmi olarak gerçekleştiren kişi, Innocent döneminde Fransiskenlerin temsilci kardinali olan ve yerine geçerek Papa IV. Alexander (ö. 1261) ismini

anlan Kardinal Rainaldo olmuştur. Papa IV. Alexander Clara'nın kutsallığını anlatan Bakire Clara'nın Manzum Anlatısı isimli eserin ortaya çıkmasında da rol almıştır (Bartoli, 1993, s. 4).

Clara'nın azize ilan edilmesi Küçük Keşiş Kardeşler içinde hemen kabul görmemiştir. Zira Clara'nın yortusu 1260 yılına kadar tarikatın litürjik kutlamalarının resmi bir parçası haline gelmemiştir. 1260 yılında Papa IV. Alexander bölge sorumlusuna bir mektup yazarak Clara'nın azize olmadığını halka telkin eden bir keşişi soruşturarak cezalandırmasını istemiştir. Ayrıca 1272 yılındaki II. Lyon Konsiline kadar da Nesir Anlatısının bir kopyasının kütüphanelerinde bulunması zorunlu tutulmamıştır. Bu gibi sebeplerden dolayı araştırmacılar tarafından, Clara'nın keşişler tarafından kabul görebilmesi için onun Küçük Keşiş Kardeşler ve Francis ile olan ilişkilerinin silikleştirilmesi gerektiği iddia edilmiştir (Knox, 2008, s. 49). Menkıbe yazarları onun dini fakirliğin yeniden hayata geçirilmesine dair katkılarıyla ilgilenmemişlerdir. Bunun yerine kadın dini yaşamını yeniden hayata geçirdiği iddiası üzerinden metinlerini oluşturmuşlardır. Bunu da Clara'yı kilisenin geleneksel kadın anlatısı üzerinden örneklendirerek, mesela onun bakireliğini vurgulayarak yapmışlardır. Dolayısıyla Francis, keşişler ve onların yaşamları Clara'nın yaşamına dair anlatılarda çok az yer almıştır. Ayrıca Francis'in San Damiano'ya yaptığı ziyaretler ve onlara verdiği vaazlar da yine bu eserlerde yer almamıştır (Knox, 2008, s. 50). Bu tezde de Francis ve San Damiano'nun keşişeleri arasındaki ilişkinin kısıtlı bir biçimde anlatılma sebebi budur. Clara'nın hayatı bu metinlerde kilisenin bütün kadınların takip etmesini istediği kadın modeline göre şekillendirilmiştir: münzevi, suskun ve tövbekâr. Clara'nın bakireliğinin sebeplerinin de bu özelliklerinden kaynaklandığı vurgulanmıştır (Knox, 2008, s. 52).

3.2 Bakire Clara'nın Manzum Anlatısı) (1254-1255)[87]

Assisili Clara'nın hayatından bahseden bir diğer eser *Bakire Clara'nın Manzum Anlatısı* metnidir. Bu eser hakkında genel bir bilgi eksikliği bulunmaktadır. Metnin ilk bölümü 1255 yılında seçilen Papa IV. Alexander'a dair yazılmış bir övgü bölümüdür. (Hugo & Schatzlein, 2019, s. 93) Papa IV. Alexander, papa olarak seçilmeden önce Ostia Kardinal Başpiskoposu ve Fransiskenlerin temsilci kardinalliğini üstlenmiştir. Dolayısıyla bu metnin Clara'ya çok yakın olduğu bilinen papaya ithaf edilmesi, yazarının papaya ve Clara'ya sadakat duyan birisi olduğunu düşündürmektedir (Armstrong, 2006, s. 197). Manzum anlatı olarak adlandırılma

[87] İlerleyen yerlerde bu eserden bahsedileceği zaman "Manzum Anlatı" ifadesi kullanılacaktır.

sebebi vezinli ve kafiyeli şiirsel bir Latince ile yazılmış olmasıdır. Bu anlatı, farklı kaynaklar kullanılarak oluşturulmuş ve Clara'nın mucizelerini anlatan bir eserdir. *Manzum Anlatı'nın* kaynaklarından birisi *Azize Kabul Ediliş Süreci* tutanaklarıdır. Ancak ne *Azize Kabul Ediliş Süreci*'nde ne de *Nesir Anlatısında* yer almayan birtakım mucizeleri daha içermektedir. Bu durumda birtakım araştırmacılar günümüze ulaşmayan ancak XIII. yüzyılda başka bir kaynağının da olduğunu düşünmektedir (Hugo & Schatzlein, 2019, s. 93). Bazı araştırmacılarsa Clara'nın ölümünden sonra meydana gelen mucizelerinin anlatımının derlenerek Curia'ya gönderildiğini ve *Manzum Anlatı*'nın bu anlatılardan yola çıkılarak oluşturulduğunu ileri sürmektedir (Armstrong, 2006, s. 197). Araştırmacılar *Manzum Anlatının, Nesir Anlatısından* önce yazılarak ona kaynaklık ettiğini düşünmektedir. *Nesir Anlatısı*, *Manzum Anlatının* yapısını birebir takip etmiş ayrıca sorunlu olarak gördüğü yerleri metne dahil etmemiştir (Armstrong, 2006, s. 198).

Araştırmacılar arasında metnin ne zaman yazıldığına dair bir görüş birliği bulunmamaktadır. Assisili Clara hakkında önemli çalışmaları bulunan Regis Armstrong muhtemelen *Manzum Anlatının Nesir Anlatısından* önce yazıldığını ve kaynak olarak kullanıldığını öne süren ilk kişilerden birisi olmuştur. Armstrong'a göre eser 1254 yılından önceye tarihlendirilemez. Nitekim 1253'ün sonlarında derlenen *Azize Kabul Ediliş Süreci* tutanaklarına atıflarda bulunmaktadır. Ancak 1255'ten sonraya da tarihlendirilemez çünkü 1255 tarihli *Clara'nın Azize İlan Edilişi Bildirisinden* bahsetmemektedir. Bu görüş İngilizce kaynak kullanan akademi dünyasında oldukça büyük bir yankı uyandırmıştır. Çünkü Armstrong'un bu çalışmasına kadar konuya dair neredeyse hiçbir çalışma yapılmamıştır. Ancak diğer dilleri konuşan pek az akademisyen o yıllarda Armstrong'un bu görüşünü paylaşmıştır. 2013 yılında ise Assisili Clara hakkında hem Fransızca[88] hem de Almanca[89] yeni çalışmalar ortaya konmuştur. Her iki yayında da hem *Manzum Anlatıya* hem de *Nesir Anlatısına* kaynaklık eden başka bir belgenin var olduğu öne sürülmüştür. Bu iddiaya göre en eski belge muhtemelen Celanolu Thomas (ö.1260) tarafından yazılmış olan *Nesir Anlatısının* ilk versiyonlarından birisidir. Ancak bu iddia sadece bir varsayımdır zira günümüze bu minvalde ulaşan bir belge bulunmamaktadır. Fransız kaynaklar Manzum Anlatıyı 1255 yılına dayandırırken Alman

[88] Bkz.: Dalarun, Jacques, and Armelle Le Huërou, eds. Claire d'Assise: Écrits, Vies, documents. Paris: Les Éditions du CERF-Les Éditions Franciscaines, 2013.

[89] Bkz.: Schneider, Johannes and Paul Zahner, eds. Klara-Quellen: Zeugnisse des 13. und 14. Jahrhunderts zur Franziskanischen Bewegung. Verlag: Butzon & Bercker, 2013.

kaynaklar 1254 yılının sonunda IV. Alexander'ın papa seçilmesiyle Ağustos 1255'te Clara'nın Azize İlan Ediliş Bildirisi arasında bir döneme tarihlendirmektedir (Hugo & Schatzlein, 2019, s. 92).

3.3 Katolik Kilisesi Tarafından Azize İlan Edilme Fermanı (1255)[90]

Katolik Kilisesi Tarafından Azize İlan Edilme Fermanı, Clara'nın ölümünden iki yıl sonra, henüz papa olmadan önce kardinalliği sırasında San Damiano Tarikatının koruyuculuğu üstlenen Papa IV. Alexander tarafından yayımlanmıştır. Azize ünvanı Clara'ya 15 Ağustos 1255'te verilmesine karşın resmi bildiri birkaç ay sonra yayımlanmıştır. Bildirideki el yazısının karışık olması sebebiyle tam günü okunamamaktadır. Ancak 26 Eylül ya da 19 Ekim tarihleri arasında yayımlandığı tahmin edilmektedir. Belgede Clara'nın azizeliği ilan edilmiş ve ardından *Azize Kabul Ediliş Süreci* tutanaklarına dayanarak hayatından ve özellikle de mucizelerinden bahsedilmiştir (Armstrong, 1988, s. 176). Nitekim bu belge Clara'nın hayatına dair yeni bir veri sunmamaktadır. Belgenin ilgi çekici olmasını sağlayan unsur edebi yönüdür. Oldukça şiirsel bir dile sahip olan bu belgede Clara'nın ismiyle yapılan kelime oyunları dikkat çekmektedir. Clara'nın anadili olan Latince'nin Umbrian lehçesinde Clara ismi berrak, ışık, aydınlık gibi anlamlara gelmektedir (Hugo & Schatzlein, 2019, s. 95). Bu imgeler ve Clara arasında benzerlikler kurularak Clara'nın yüceliği ifade edilmiştir (Armstrong, 1988, s. 176). Belge "Clara claris praeclara meritis…"[91] cümlesiyle başladığı için bu isimle de bilinmektedir (Bartoli, 1993, s. 4). Belgeyi önemli kılan bir başka yönü de bize papalığın bakış açısıyla kadın bir dindar liderin temsilini sunmasıdır. Papalık tarafından sunulan portre ile Clara'nın kendi Yaşam Formu oldukça tutarlıdır. İki taraf da münzevi yaşayan bir bakire tasviri sunmaktadır. Clara daha çok yoksulluk ve Küçük Keşiş Kardeşlerle güçlü bağları vurgularken papalığın vurguladığı nokta münzevi yaşam biçimi olmuştur (Hugo & Schatzlein, 2019, s. 95).

3.4 Azize Clara'nın Mensur Menkıbesi (1255-1260)

Azize Clara'nın Nesir Anlatısı Papa IV. Alexander'ın emriyle yazılmıştır. Yazılma amacı Clara'nın kutsallığını Hıristiyan halka anlatmak ve onun kültünü yaygınlaştırmaktır (Hugo & Schatzlein, 2019, s. 96). Orta Çağ'da resmi biyografi yazımı, bir kişinin aziz ilan edilme sürecinin bir parçası olmuştu. Bu çalışma çoğunlukla kişinin azizliğini kanıtlamak için toplanan

[90] İlerleyen yerlerde bu eserden bahsedileceği zaman "Azize İlan Edilme Fermanı" ifadesi kullanılacaktır.
[91] "Clara, üstün değerlere sahip ve olağanüstü bir şekilde tertemizdir."

verileri iyi bilen birisi tarafından yapılmıştır. Bu veriler görgü tanıklarıyla birebir görüşerek ya da kilise soruşturmalarının tutanakları incelenerek elde edilmiştir. *Mensur Menkıbesinde* de durum böyledir. Metin açıkça *Azize İlan Ediliş Süreci* metninin tutanaklarına ve San Damiano manastırındaki keşişeleri şahsen tanıyan kişilerle yapılan görüşmelere dayanmaktadır (Armstrong, 1988, s. 184). Ancak *Mensur Menkıbesinin* kaynakları bununla sınırlı değildir. Araştırmacılar *Nesir Anlatısında*, *Azize İlan Ediliş Süreci* tutanaklarında yer almayan yirmi kadar bilginin yer aldığını tespit etmiştir. Bu da anlatının yazarının başka kaynaklara da sahip olduğunu göstermektedir. Anlatının önsözünde bilgi kaynağı olarak Francis'in arkadaşları Angelo Tancredi, Assisili Leo ve San Damiano'da yaşayan adı verilmemiş bir keşişe zikredilmiştir. Çeşitli araştırmacılar yaptıkları metin tenkidi sonucunda Nesir Anlatısının yazarının Celanolu Thomas olduğunu iddia etmiştir. Bu araştırmacılara göre Celanolu Thomas'a ait günümüze ulaşmayan başka bir anlatı daha metni vardır. Bu metin *Azize Kabul Ediliş Süreci* tutanaklarında yer almayan mucizelerin kaynağı olarak düşünülmüştür. Ayrıca yapılan metin incelemeleri sonucu Celanolu Thomas'ın kaynak olarak *Azize İlan Edilme Fermanını* da kullandığı sonucu çıkarılabilir (Hugo & Schatzlein, 2019, ss. 96-97).

Mensur Menkıbesi bir önsözle başlar ve devamında da iki bölüm yer almaktadır. İlk bölümde Clara'nın hayatı anlatılır ve bölüm Clara'nın cenazesiyle sona ermektedir. Bu bölümde çoğunlukla Clara'nın gerçekleştirdiği mucizelere yer verilmiştir. *Azize Kabul Ediliş Süreci* tutanaklarında yer alan mucizeler olduğu gibi onda bulunmayan birtakım mucizeler de vardır. İkinci bölümde ise Clara'nın ölümünden sonra gerçekleştirdiği iddia edilen mucizeler yer almaktadır (Hugo & Schatzlein, 2019, s. 97). Anlatının yazarı konusunda araştırmacılar arasında yıllarca süren bir belirsizlik hâkim olmuştur. Metnin yazarının kim olduğu bir türlü tespit edilememiştir. Ancak daha sonra yapılan metin tenkitleri ve farklı belgelerin karşılaştırılması sonucu yazarının Celanolu Thomas olduğu fikri çoğu araştırmacı tarafından kabul edilmiştir. Bu isim üzerinde karara varılmasının farklı sebepleri vardır. Öncelikle Celanolu Thomas'ın Aziz Francis'in hayatına dair yazdığı yazılar ve Nesir Anlatısı arasında önemli derecede üslup benzerliği bulunmaktadır. En önemli kanıt ise Perugia'daki Monteluce Manastırının Başkeşişesi Battista Alfani'nin (ö.1523) delilidir. Alfani, *Azize Kabul Ediliş Süreci* tutanakları ve *Mensur Menkıbesini* İtalyancaya tercüme etmiştir. Bu tercümenin ön sözünde Celanolu Thomas'ın Papa Alexander'a yazdığı bir mektup bulunmaktadır. Mektupta Celanolu Thomas yazdığı anlatıyı papaya sunmaktadır. Bu kanıtlar dolayısıyla araştırmacılar anlatı

yazarının Celanolu Thomas olduğu konusunda fikir birliğine varmıştır (Hugo & Schatzlein, 2019, s. 96). Aynı şekilde metnin yazıldığı tarih de kesin bir şekilde bilinmemekte olup, araştırmacıların çeşitli tahminleri bulunmaktadır. Metnin 1255'ten sonra yazıldığına dair bir şüphe yoktur. Çünkü metin Clara'nın 1255'te azize ilan edilmesine atıfta bulunmaktadır. Çoğu araştırmacı metnin yazımını 1255 yılına tarihlendirmiş olsa da Manzum Anlatıda bahsedilen Fransızca ve Almanca eserler metnin 1255-1260 yılları arasında yazılmış olduğunu kabul etmektedir (Hugo & Schatzlein, 2019, s. 96).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
AZİZE CLARA TARİKATI

1. Clara Sonrası Tarikatın Durumu

Clara'nın ölümünden sonra San Damiano Tarikatı'na bağlı manastırlar içinde farklı yönelimler ortaya çıkmıştır. San Damiano ve başka birkaç manastırda Clara'nın Yaşam Formu uygulanırken bazı manastırlarda 1217'de Kardinal Hugo tarafından verilen Yaşam Formu, geri kalan manastırlarda ise 1247'de IV. Innocent tarafından verilen Yaşam Formu esas alınmıştır. Clara'nın Yaşam Formu'nu esas alan manastırlar arasında da uygulamaya dayalı bir birlik olmadığı ifade edilmiştir. Yaşam Formu uygulamaya konulurken yerel gelenekler, özel durumlar, papalık tarafından verilen özel ayrıcalıklar göz önünde bulundurulduğu için birtakım farkların ortaya çıkması kaçınılmaz olmuştur (Fiege, 1909, s. 205). Dolayısıyla San Damiano Tarikatı'na bağlı her evde Clara'nın Yaşam Formu'nun uygulanması mümkün olmamıştır. Bunun en önemli sebeplerinden birisi Fransisken keşişlerin tepkisi olmuştur. Onlar, kendilerine yüklenen maddi sorumluluklar dolayısıyla San Damiano'nun yaşam biçiminin orada yaşayan kadınlarla sınırlı kalması gerektiği konusunda oldukça ısrarcı olmuşlardır (Roest, 2013, s. 53). Clara'nın Yaşam Formu'na göre sadaka toplamak için manastır yakınlarında bekleyen Fransisken laik keşişler olmalıdır. Ayrıca ziyaretçiler de her zaman Küçük Keşiş Kardeşler arasından seçilmelidir. Keşişler, Santa Chiara ve birkaç manastır için bu yükümlülükleri istemeyerek de olsa kabul etmişlerdir. Ancak o dönemde sadece İtalya bölgesinde sayıları 110 civarında olan San Damiano Tarikatı'na bağlı tüm manastırlar için bu sorumlulukları almak istememişlerdir. Papalık da Clara'nın Yaşam Formu'nun yayılmasını istememiştir. Bu sebeple Clara'nın Yaşam Formu San Damiano Tarikatına bağlı olan her manastıra verilmemiştir (Roest, 2013, s. 54).

1255'te Clara'nın kanonizasyonu resmen tamamlandıktan sonra San Damiano'daki keşişeler kurucu azizeleri olan Clara'nın mezarının yakınında yaşamak için Papa IV. Alexander'dan izin ve destek istemişlerdir. Papalıktan izin çıkmasına rağmen Clara'nın gömülü olduğu San Giorgio kilisesini de kontrol eden Assisi Katedrali yöneticileri bu karara direnmişlerdir. Bunun sebebinin artık azize kabul edilmiş olan Clara'nın naaşından kendi çıkarları doğrultusunda faydalanmak istemeleri olduğu öne sürülmüştür. Ancak bu direnişin üstesinden gelinmiş ve Clara'nın mezarını da içine alacak olan kilise ve manastırın inşasına

başlanmıştır. 1260 yılında Clara'nın naaşı bir törenle yeni yapılan Santa Chiara kilisesine taşınmıştır. 1265 yılında da kilise ve bitişiğindeki manastırın yapımı tamamen bitmiş ve kutsama töreni gerçekleşmiştir. Bu yeni manastır, şehrin diğer tarafında yer alan ve Aziz Francis'in naaşını barındıran San Francesco manastırı örneğiyle yapılmıştır. Böylece Santa Chiara, şehrin batısında bulunan San Francesco kilisesinin doğudaki muadili haline gelmiştir. Bu iki kilise Assisi şehrinin sembolik ve fiziki koruyucusu olarak kabul edilir hale gelmiştir. XIII. yüzyılın geri kalanında Santa Chiara kilisesi ve ona bağlı olan manastır, vasiyet yoluyla yapılan bağışların varisi haline gelmiştir. Bu durum Clara'nın Yaşam Formu'nda ortaya koyduğu mutlak yoksulluk ve mülkiyetsizlik yaşamına da yansımıştır (Roest, 2013, s. 55).

Aynı dönemlerde Fransisken tarikatının yeni lideri olan Bonaventure henüz Santa Chiara'ya taşınmamış olan ve San Damiano'da yaşayan kadınlara 1259 yılında bir mektup yazmıştır. Bu mektupta onların Mesih'i sevmelerini ve itaatkâr olmalarını istemiştir. *Neşideler Neşidesi'ndeki* Mesih'in gelini olma imgelerine başvurarak onların sadık yaşamlarını hatırlatmış ve onlardan dua istemiştir (Knox, 2008, s. 65). Bu mektupta yoksulluk ve alçakgönüllülük gibi erdemlere yaptığı atıfların oldukça az olduğu görülmektedir. Geleneksel kadın erdemleri olarak kabul edilen bakirelik ve münzevi yaşam gibi erdemler övülmüştür. Bu durum Papa IV. Alexander'ın 1257'de San Damino'ya yazdığı mektupta da böyle olmuştur. Papa, keşişeleri Clara'nın izinden gitmeleri için yönlendirmiş ancak onun yoksulluk ideali hakkında bir şey söylememiştir. Hem papanın hem Bonaventure'un metninde Clara'ya çok az atıfta bulunulmuş olması, onun Küçük Keşiş Kardeşler üzerindeki ruhani etkisinin oldukça zayıf olduğu şeklinde yorumlanmıştır. Her ne kadar mektubun başında Francis ve Clara'yı tarikatın kurucuları olarak değerlendirse de kadınların Francis'in misyonunu gerçekleştirebileceğini ifade etmekten uzak durmuştur. Zira Clara'yı yönlendirenin Francis değil, Kutsal Ruh olduğunu ifade etmiştir (Knox, 2008, s. 67).

1260'lı yıllarda keşişler ve keşişeler arasında yine keşişlere yüklenen sorumluluklardan dolayı sık sık anlaşmazlıklar yaşanmıştır. Dönemin papası Papa IV. Urban (ö. 1264), kadınlar için yeni bir yasa ilan etmiştir (Knox, 2008, s. 77). Bu yasanın sebeplerinden birisi keşişler ve keşişeler arasındaki dini hizmet yükümlülüklerinden doğan tartışmaları çözmek olmuştur. Kardinal Hugo tarafından verilmiş olan Yaşam Formu esas alınmış ve keşişelere dini hizmet sağlamanın tarikatın temsilci kardinalinin görevi olduğu belirtilmiştir. Papa IV. Urban'ın diğer bir amacı ise San Damiano Tarikatı manastırları arasındaki yasama birliğini sağlamak olmuştur.

Tarikat bünyesindeki manastırlarda farklı yaşam formlarının kullanılıyor olması keşişeler arasında kafa karışıklığı yaratmıştır. Manastırlar, aynı isim altında birleşmelerine rağmen özellikle yoksulluk konusundaki sorumlulukları birbirinden farklı olmuştur. Clara, bütün takipçilerinin maddi herhangi bir destek almaksızın yaşamasını istemiştir. Ancak papalık tarafından çoğu manastıra maddi destek sağlanmıştır. Yeni çıkarılan yasayla birlikte Papa IV. Urban, Clara'nın yoksulluk idealizmi yerine, manastırlara verilmiş olan düzenlemeleri izleyerek her manastırın maddi desteğe sahip olmasını zorunlu kılmıştır (Knox, 2008, s. 78). Ayrıca bu kuralla birlikte tarikatın kurucularının Assisili Francis ve Clara olduğu belirtilmiştir. Dolayısıyla tarikatın ismi Azize Clara Tarikatı *(Ordo Sanctae Clarae)* olarak değiştirilmiştir (Roest, 2020, s. 319). Bu yeni resmi isim Clara'nın takipçilerini nitelendirdiği "Fakir Keşişeler", Fransisken tarikatıyla olan bağlarını gösteren "Küçük Keşişeler" ve papalık tarafından tarikata dahil edilen toplulukları da içine alan "Fakir Münzevi Keşişeler" isimlendirmelerini de geçersiz kılmıştır. Ancak bu kural manastırlarda hemen kabul görmemiştir (Knox, 2008, s. 79). IV. Urban'ın yerine gelen Papa IV. Clement (ö.1268) birçok keşişenin bu yasayı reddetmesi üzerine yasanın kabul edilmesi için iki bildiri ilan etmiştir (Knox, 2008, s. 80). XIII. yüzyılın sonları ve XIV. yüzyılın başlarına doğru çoğu manastır sonunda Urbanist kuralı benimsemiştir. Ancak yine de bazı direnişler devam etmiştir. San Damiano'dan Santa Chiara'ya taşınmış olan Clara'nın topluluğu bile Clara'nın Yaşam Formu ve hiçbir mülkiyete sahip olmama ayrıcalığına bağlı olarak yaşamak için sürekli uğraşmak zorunda kalmışlardır (Knox, 2008, s. 82).

XIII. yüzyılın sonuna doğru keşişelerin bir türlü tek çatı altında toplanamaması sebebiyle papalığa karşı örgütlü bir muhalefet oluşturulamamıştır. Dolayısıyla papalık ve keşişler kadınların yaşam tarzını istedikleri yönde belirleyebilir hale gelmiştir. Papa III. Nicholas'ın (ö.1280) 1279'da yayınladığı *Exiit qui seminat* isimli bildirisiyle keşişlerin keşişelere dini hizmet sağlaması garanti altına alınmıştır. Böylelikle iki grup arasındaki ilişkiler de sıkılaşmıştır. Ancak o dönemde Küçük Keşiş Kardeşlerin de merkezi yönetimindeki boşluktan dolayı manastırlar içinde yerel direniş modelleri ortaya çıkmıştır. Bu sayede kadınlar kendi manastırları içinde Fransisken keşişeler olarak kendi düzenlerini ve yaşam tarzlarını belirleme hakkına sahip olmuştur (Knox, 2008, s. 83). Ayrıca dini hizmet sağlamakla yükümlü keşişlerin de kadın manastırlarına girmelerine izin verilmiştir. Fransisken yasalarından da kadın manastırlarına girmek için açık izin alınmasını gerektiren madde kaldırılmıştır (Knox, 2008, s.

85). Daha sonra Papa XII. Benedict (ö.1342) 1336 yılında Fransiskenler için ilan ettiği bildiride de keşişeler hangi kuralı benimsemiş olursa olsun, keşişlerin onlara dini hizmetle yükümlü olduklarını onaylamıştır (Knox, 2008, s. 84). Bu yeni bildiriler ve kurallar sonucunda Clara'nın metni tamamen bir kenara bırakılmış ve unutulmuştur. Metnin fiziksel olarak yeniden gün yüzüne çıkması II. Vatikan Konsili'nden sonra meydana gelmiştir (Carney, 1993, s. 80).

2. Azize Clara Tarikatı Kuralları

Clara'nın Yaşam Formu'nun ilk kısmında Francis'in vermiş olduğu bu kuralların papalık tarafından hiçbir mülkiyete sahip olmama ayrıcalığı ile birlikte San Damiano'ya verildiği belirtilmektedir. Belgede yer alan kuralların Papalık tarafından onaylandığı ifade edilmiştir (Armstrong, 2006, s. 108). Bu Yaşam Formu, bir kadın tarafından yazılmış ve kanonik olarak onaylanmış ilk manastır kuralları örneği olmuştur. Dolayısıyla sadece Fransiskenler için değil, Hıristiyan mistik geleneği için de önemlidir. Bu kurallar Clara'nın manastırdaki uzun yılları sonunda kaleme alınmıştır. Dolayısıyla idealist bir tasavvura değil doğrudan yaşanmış tecrübelere dayanmıştır (Mueller, 2010, s. 209). Ayrıca bu metnin daha önceki yıllarda San Damiano'ya verilen kuralların sentezlenmiş bir hali gibi olduğu ifade edilmiştir. Clara bu kuralları kendi özgün kurallarıyla harmanlamıştır. Bunu yaparken de kendi cümlelerinin yer aldığı bölümlerdeki dilin daha kadınsı bir yapıya büründüğü ifade edilmiştir (Mueller, 2010, s. 210). Yaşam Formu metninin genel yapısı incelendiğinde bölümler ya da alt başlıkları olmayan kesintisiz bir metin olduğu görülmektedir. Ayrıca içinde kural kelimesi de hiç geçmemektedir (Godet-Calogeras, 2004, s. 3). Metnin genelinin dili incelendiğinde, sık sık diğer kurallardan alıntı yapılması sebebiyle akıcılığının kaybolduğu ve çetrefilli bir hal aldığı görülmüştür. Ayrıca Clara'nın Yaşam Formu'nda kullanılan Latincenin Francis'in Latincesinden daha iyi bir üsluba sahip olduğu belirtilmiştir. Bu durum metin yazımı esnasında bir kâtibin devreye girdiğini akla getirmektedir. Ancak Clara'nın soylu bir aileden gelmesi dolayısıyla iyi bir eğitim almış olduğu da düşünülebilir (Carney, 1993, s. 81).

Clara'nın Yaşam Formu hakkında yapılan en kapsamlı çalışma, 2007 yılında İtalya'daki Umbria-Sardinya Fakir Claralar Federasyonu tarafından ortaya konmuştur. Clara'nın Yaşam Formu üç ciltte incelenmiştir. Clara'nın kullanmış olduğu çeşitli kaynakları ve tekâmül süreci gibi oldukça önemli konuları ele almıştır. Ayrıca Yaşam Formu bölüm bölüm incelenerek yorumlanmıştır (Mueller, 2010, s. 210). Bu eserde Clara'nın Yaşam Formu 1221 ve 1223 tarihli Küçük Keşişler Yaşam Formları, Kardinal Hugo Kuralları, IV. Innocent Kuralları, Benedikten

Kuralları, Aziz Augustin Kuralları, Monte Argi'deki Dominiken manastırına ait kadınların kuralları gibi metinlerle karşılaştırılmıştır. Clara'nın Yaşam Formu hakkındaki bilgi ve anlayış bu eser sonucunda değişmiş ve zenginleşmiştir (Mueller, 2003, s. 211).

Bu bölümde Clara'nın Yaşam Formu'nda yer alan konular çerçevesinde Azize Clara Tarikatı'nın kurallarından bahsedilecektir. Ayrıca San Damiano tarikatına çeşitli dönemlerde verilmiş olan diğer yaşam formları ile karşılaştırılacaktır. Orijinal Yaşam Formu'nda bölüm başlıkları yer almayıp daha sonradan metin 12 bölüme ayrıldığında eklenmiştir (Carney, 1993, s. 82). Bu çalışmada da bölüm başlıklarının bazıları aynı şekilde korunmuş olup birkaçı yeniden adlandırılarak kullanılmıştır.

2.1 Clara'nın Yaşam Formu'nun Girişi

Clara, Yaşam Formunun giriş kısmında metnini "Francis tarafından kurulan Fakir Keşişeler Tarikatının Yaşam Formu" olarak adlandırmıştır (Armstrong, 2006, s. 109). San Damiano Tarikatına bağlı manastırların çoğunluğu IX. Gregory tarafından tarikata dahil edilmiş olmasına rağmen Clara tarikatın kurucusu olarak Francis'in ismini zikretmiştir. Kendisinden de "Francis'in küçük fidanı" olarak bahsetmiştir (Mueller, 2010, s. 212). İlk olarak Papa Innocent'e, haleflerine ve Roma kilisesine bağlılık sözü vermiştir. Bunu yaparak tarikatı doğrudan Roma'ya bağlamıştır. Bu da tıpkı Küçük Keşişler gibi tarikatın temsilci bir kardinalin desteğine talip olduğunu göstermiştir (Mueller, 2010, s. 213). Kendisini Fransisken topluluğu içinde konumlandıran Clara, keşişelerin ayrıca Francis'in haleflerine itaatle yükümlü olduklarını belirtmiştir. Francis'in ismi Yaşam Formu'nun her üç bölümünden birinde geçmiştir. Clara, Francis'in kendi Yaşam Formunun temel dayanağı ve ilham kaynağı olduğunu açıkça ortaya koymuştur (Mueller, 2010, s. 212). Ayrıca Kardinal Hugo bu tarikattan bahsederken münzevi keşişeler tanımlamasını kullanmasına karşın Clara münzevi yaşamdan söz etmemiştir. Israrla vurguladığı gibi tarikatın ayırt edici özelliği olarak yoksulluğu öncelemiştir (Mueller, 2010, s. 213). Bu bölümde keşişelerin bağlı olduğu kuralların özünü İsa Mesih'e itaat içinde, hiçbir şeye sahip olmadan bakire olarak yaşamak şeklinde özetlemiştir (Armstrong, 2006, s. 109). Daha sonraki bölümlerde Yaşam Formundaki kurallar detaylıca belirtilmiştir.

2.2 Tarikata Kabul Edilme

Clara'nın Yaşam Formu'nun ikinci bölümünde "ilahi bir ilhamla" manastıra gelen kadınların kabul edilmesi için gerekli olan şartlar belirtilmiştir. Bu ifadeden anlaşılacağı üzere

bir kadının ancak Tanrı'dan aldığı ilhamla ve devamında kendi seçimiyle tarikata kabul edilebileceği belirtilmiştir (Mueller, 2010, s. 215). Tarikata giriş kısmının girişten hemen sonra gelmesi, Francis'in 1223 tarihli kuralının biçimsel özelliklerini takip ettiğini göstermektedir. Manastıra verilen diğer kurallarda düzen gözetilmemiştir. Clara'nın Yaşam Formunu yazmadan önce de manastırına kabul edeceği kadınlarda birtakım özellikler aradığı bilinmektedir. Francis bir keresinde Clara'ya manastıra alması için beş kadın göndermiştir. Clara onları incelemiş ve içlerinden dördünü alacağını, ancak beşinci kişiyi kabul etmeyeceğini bildirmiştir. Beşinci kadının da baskı sebebiyle kabul edildiği bilinmesine rağmen ne tür baskılar olduğu bilinmemektedir. Bu beşinci kadın manastırda yaşamaya ancak altı ay dayanabilmiştir. Daha sonra manastırdan ayrılmıştır (Flinders, 1993, s. 30).

Clara'nın Yaşam Formunda, bir kadının manastırda yaşamak için başvurması durumunda baş keşişenin bütün keşişelere sorması gerektiği belirtilmiştir. Çoğunluğun kabul etmesi durumunda başkeşişe temsilci kardinalin izniyle o kişiyi manastıra kabul edebilecektir (Armstrong, 2006, s. 110). Francis'in Küçük Keşişlere verdiği 1221 tarihli kuralında ise bir kişinin keşiş olmak için manastıra başvurması durumunda yapılacak ilk şeyin en kısa sürede bölge papazının onayı alınması gerektiği olduğu belirtilmiştir. Keşişelerin manastırda dışarıya hiç çıkmadan, hep bir arada yaşadığı düşünülürse Clara'nın bu şartının oldukça mantıklı olduğu düşünülmüştür. Zira böyle bir münzevi yaşam tarzında keşişeler arasında uyum ve düzen olması oldukça önemlidir. Bunun bilincinde olan Clara, topluluğa katılacak her kişi için keşişelerin onayını almıştır (Mueller, 2010, s. 216). Araştırmacılar tarafından Clara'nın her bir keşişenin onayını almış olması oldukça makul bulunmuştur. Ancak ne tür kadınların manastıra dahil edilmediği, düzeni bozabilecek kadınların kimler olduğuna dair elimize ulaşmış herhangi bir veri bulunmamaktadır. Dolayısıyla keşişelerin kişiyi kabul etme aşamasında hangi özelliklerini değerlendirmiş oldukları bilinmemektedir.

Kadının kabul edilmesine karar verilmesi durumunda başkeşişe kadının Katolik inancı ve sakramentleri konusunda bilgi sahibi olup olmadığını incelemek ya da inceletmekle yükümlüdür. Ayrıca kadının bekar olması şart koşulmaktadır. Eğer evliyse, kocası piskoposun yetkisiyle dini yaşama girmiş ve cinsellikten uzak durma yemini etmiş olmalıdır. Tüm bunları sağlayan kadının manastırda yaşamasına engel olacak yaşlılık, hastalık ya da akli bir bozukluğu yoksa manastır kuralları ona ince ayrıntısına kadar açıklanmalıdır. Eğer kadın tüm şartları sağlıyorsa, İsa'nın dediği gibi gidip her şeyini satması ve yoksullara bağışlaması

beklenmektedir.[92] Ancak satacak malı yoksa, iyi niyetli olması yeterli görülmüştür. Kadının malını kimlere satacağına ya da gelirini kimlere bağışlayacağına başkeşişe ya da keşişeler karışmamalıdır (Armstrong, 2006, s. 110). Ancak tavsiye istemesi durumunda dikkatli ve Tanrı korkusu olan kimselere yönlendirebilirler. Bu kimselerin önerisiyle kadın tasarrufta bulunabilir (Armstrong, 2006, s. 111). Clara, İsa'nın her şeyini satarak yoksullara bağışlanması gerektiği sözlerini doğrudan Yaşam Formu içinde vermiştir. Bu da onun İsa'nın yoksulluk hakkındaki vaazlarını tamamen literal olarak aldığını göstermektedir. Her şeyini satmakla ilgili İsa'nın sözlerini içeren mesaj Francis'in 1223 tarihli kuralında da aynı şekilde zikredilmiştir. Ayrıca her şeyini satarak manastıra girmesi, kişiyi tamamen San Damiano'ya bağımlı kılmıştır. Zira keşişe seküler hayatına geri dönmek istemesi durumunda geçimini sağlayacak herhangi bir servete sahip olamayacaktır. Ayrıca diğer manastırlar girişte kadınlardan mal bağışında bulunmalarını istedikleri için başka manastıra gidişinin de önü kesilmiştir. Ancak girişte mal istemeyen bir manastıra girme şansı bırakılmıştır (Mueller, 2010, s. 217). Bu durumda kişinin iradesinin yok sayılmış olduğu görülmektedir. Ancak böyle bir durum yaşandı mı yoksa bu kural varsayım olarak mı yazıldı bilinmemektedir. Dolayısıyla doğurmuş olduğu sonuçlara dair elimizde bir bilgi bulunmamaktadır.

Kişi yukarıda zikredilen kuralları yerine getirip deneme süresi için manastıra alındıktan sonra, keşişe adayının saçlarının tamamen kesilmesi gerekli görülmüştür (Armstrong, 2006, s. 111). Bu durumun keşişelerin manastır yaşamına alışmasına yardımcı olduğu ileri sürülmüştür. Zira saçlarının tamamen kesilmiş olması keşişelerin manastıra katıldıktan sonra yaşayabileceği ani ayrılma isteğinden kaçınmalarına yardımcı olmuştur (Mueller, 2010, s. 219). Kişi saçları kesildikten sonra sivil hayatında giyindiği giysileri çıkarmalı ve manastırın ona verdiğini giyinmelidir. Bu giysiler üç elbise ve bir mantodan ibarettir. Ancak ibadet ve çalışma esnasında kolaylık amacıyla küçük önlüklerinin olmasına da izin verilebilir. Başkeşişe ihtiyaca göre mevsim ve iklim şartlarını da göze alarak bu kıyafetleri keşişeler için temin etmekle yükümlüdür (Armstrong, 2006, s. 111). Bu ifadeden Clara'nın San Damiano Tarikatına bağlı manastırlardan hiçbir mülkiyete sahip olmama ayrıcalığına sahip olmak isteyenlerin kendi Yaşam Formunu kullanacağının bilincinde olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla yaşanan bölgeye özgü ayrıcalıklara izin vermiştir. Örneğin Prag daha soğuk olduğu için orada yaşayan keşişeler San Damiano'dakilerden daha kalın giysiler giyinebilecektir (Mueller, 2010, s. 220).

[92] Matta 19:21

Bir diğer kurala göre deneme süresi boyunca keşişe adayına başörtü verilmemelidir. Tüm bunları yerine getirdikten sonra, kişinin artık manastırdan dışarıya çıkmasına izin verilmez. Sadece makul ve geçerli bir sebeple dışarıya çıkmasına izin verilebilir. Kişi bu şartlar altında bir yıllık deneme sürecini tamamladığında, yoksulluğu ve manastır yaşamının kurallarını gözeteceğine yemin ederek manastıra kabul edilmektedir (Armstrong, 2006, s. 111). Clara'nın kurallarında keşişenin manastırdan dışarıya çıkışına bazı şartlar altında izin verilmektedir. Ancak Hugo kurallarında sadece tek bir şartta keşişenin manastırdan dışarıya çıkmasına izin verilmektedir. O da yeni bir manastır kurma amacı taşımasıdır. IV. Innocent'in kuralında ise keşişenin yalnızca başka bir manastırı ıslah etmek ya da yönetmek amacıyla manastırdan çıkabileceği belirtilmiştir (Mueller, 2010, s. 219).

Yaşam Formuna göre reşit olmadan önce manastıra kabul edilmiş olan genç kızların da saçı tamamen kesilmelidir. Sivil giysilerini bir kenara bırakarak başkeşişenin uygun gördüğü şekilde dini kıyafetler giymeleri gerektiği belirtilmektedir (Armstrong, 2006, s. 112). Reşit olmadan önce manastıra alınan kızlarla ilgili elimizde fazla bilgi bulunmamaktadır. Bunların bazılarının yetim ya da hasta, bazılarının aşırı yoksul ailelerden gelmiş olabilecekleri ileri sürülmüştür. Dolayısıyla iffetleri tehdit altında olduğu için manastıra kabul edilmiş olma ihtimalleri bulunmaktadır. Bu tür kızların Benedikten kurallarına göre reşit olduktan sonra seküler yaşam tarzını seçme ihtimali bulunmaktadır. Ancak Clara kendi kuralında bu durumu dikkate almamaktadır (Mueller, 2010, s. 221). Yine bu kişilerin iradesinin yok sayıldığı görülmektedir. Bu kızların reşit olduktan sonra diğer keşişelerle aynı kıyafetleri giyerek itaat yemini etmeleri gerekmektedir. Manastır dışında hizmet eden keşişelerin manastıra kabulünde de yukarıda zikredilmiş olan kurallar geçerlidir. Bir ayrıcalık olarak manastır dışında hizmet eden bu keşişelerin ayakkabı giyinmesine izin verilmektedir. Başkeşişe gerek genç kız gerek manastır dışında hizmet edecek kişiler olsun, bütün adaylar için en anlayışlı keşişeyi rehber olarak görevlendirmelidir. Bu rehberin onları manastır kurallarına göre eğitmesi ve bu kutsal yaşam tarzına uygun davranışları adaylara kazandırması beklenmektedir. Ayrıca manastırda, keşişeliğin getirdiği yükümlülükleri yerine getiremeyecek kimsenin yaşamasına kesinlikle izin verilmeyeceği belirtilmiştir (Armstrong, 2006, s. 112). Ancak bu yükümlülüklerin neler olduğu spesifik bir şekilde anlatılmamıştır.

2.3 İbadet Kuralları

Clara'nın Yaşam Formunun üçüncü bölümü manastır duası, oruç ve sakramentler gibi ibadetlere odaklanmaktadır. Clara'nın bu bölümde Francis'in 1223 yılındaki kuralı, Benedikten kuralları ve IV. Innocent'in kuralından etkilendiği iddia edilmiştir. Ancak tüm bunların yanında San Damiano'da yıllardır süregelen pratikleri tasvir etmiştir (Mueller, 2010, s. 222). Clara'nın Yaşam Formuna göre okuma bilen keşişeler "Saatlerin Takdisi"[93] dualarını Küçük Keşişlerin geleneğine göre okumalıdır. Bu sebeple ilahi söylemeden, sadece okuyarak dua etmeleri için dua kitaplarına sahip olmalarına izin verilmiştir. Makul sebeplerle diğer duaları okuyamayacak olanların diğer keşişeler gibi "Rabbin Duasını" okuyabilecekleri ifade edilmiştir (Armstrong, 2006, s. 113). Makul sebeplerin ne olduğu açıklanmamakla birlikte, keşişelerin hayız döneminde olmalarının kastedildiği düşünülebilir. Ayrıca manastır dışında görevlendirilen keşişelerin de dışarda olması haklı sebeplerden birisi olabilir. Yaşam Formu'na göre okuma bilmeyenler ise "Rabbin Duasını" seher vaktinde yirmi dört kez, şafak vaktinde beş kez, sabah; kuşluk; öğle ve ikindi vakitlerinde yedişer kez, akşam vaktinde on iki kez ve gece vaktinde de yedi kez icra etmelidir (Armstrong, 2006, s. 113). Okuma yazma bilmeyen keşişeler için dua düzenini belirlerken Clara Francis'in 1223 tarihli kuralından faydalanmıştır. Ayrıca ölü kişiler için akşam vaktinde "Sonsuz İstirahat" duasıyla birlikte yedi kere "Rabbin Duası" duasının okunması gerektiğini de 1221 tarihli Francis'in kuralından almıştır. Seher vaktinde ise okuma bilmeyen keşişelerin on iki kez "Rabbin Duası"nı icra etmesi gerektiğini eklemiştir. Okuma bilen keşişeler seher vaktinde sadece Ölüler Duasını okumakla da yükümlü olmuştur. Bu uygulama sadece Clara'nın Yaşam Formunda yer alan özgün bir durumdur (Mueller, 2010, s. 223). Manastırdan bir keşişe vefat ettiğinde "Rabbin Duasının" elli kere okunması gerektiği belirtilmiştir (Armstrong, 2006, s. 113). Clara dua düzenini Küçük Keşişlerin düzenine göre şekillendirdiği için manastırda görevli bulunan keşişler de keşişelerle birlikte ibadete katılabilmişlerdir. Manastır dışında görevli olan ve hasta bakımıyla görevli olan keşişeler ise okuma bilmeyenler gibi "Rabbin Duasını" okumakla görevlendirilmiştir. Ayrıca "Saatlerin Takdisi'ni" melodik tarzda söylemek yerine düz şekilde okunmasının ve ezberden okuyarak icra edilmesinin de okuma bilen ve bilmeyen keşişeler arasındaki farkı ortadan kaldırdığı ifade

[93] Saatlerin Takdisi, Hıristiyanların günlük ibadetlerini ifade etmektedir. Önceleri günde 8 vakit okunan bu dualar II. Vatikan Konsili ile 4 vakte düşürülmüştür (Karatosun, 2019, s. 179).

edilmiştir. Bu da ortak yaşamın sürdürülebilmesi açısından oldukça önemli bir durum olarak kabul edilmiştir (Mueller, 2010, s. 223).

Yaşam Formu'nda oruç ibadeti oldukça net bir biçimde ele alınmıştır. Hiçbir şeye sahip olmama ayrıcalığı sebebiyle topluluğun sabit bir geliri bulunmadığı için bazı zamanlarda gıdaya erişim oldukça kısıtlı olmuştur. Bu nedenle keşişelerin her zaman oruç tutmalarının gerektiği belirtilmiştir (Mueller, 2010, s. 224). Ancak Noel'de günde iki kez yemek yemelerine izin verilmiştir. Zayıf olan genç keşişeler ve manastır dışında hizmet eden keşişeler, başkeşişenin uygun gördüğü şekilde oruçtan muaf tutulabilir. Keşişelerin ancak açık bir zorunluluk halinde oruçtan muaf tutulacakları belirtilmiştir (Armstrong, 2006, s. 113). Bu tarz bir oruç disiplininin, hiçbir şeye sahip olmama ayrıcalığı sebebiyle San Damiano'ya özgü olduğu ifade edilmiştir. Zira yoksulluk içinde yaşadıkları için bu oruç düzeni bir tercih değil, zorunluluk halini almıştır (Mueller, 2010, s. 224).

Keşişelerin, başkeşişenin izniyle yılda en az on iki kez günah itirafında bulunmaları gerektiği ifade edilmiştir. Konuşmalarında yalnızca günah itirafı ve ruhların kurtuluşuna dair konuşmalı, başka meselelerden bahsetmemelidirler. Keşişelerin ayrıca Noel, Kutsal Perşembe, Paskalya, Pentekost, Meryem Ana'nın Göğe Yükselişi, Aziz Francis Yortusu ve Azizler Yortusu günlerinde kutsal komünyonu almaları gerektiği belirtilmiştir. Görevli papazın kutsal komünyonu hasta ya da sağlıklı keşişelere vermek için manastırın içine girmesine izin verilmelidir (Armstrong, 2006, s. 113). Keşişelerin sakrament uygulamaları Kardinal Hugo ve IV. Innocent'in kurallarında yer almamış olup Clara'nın Yaşam Formunda bulunmaktadır. Ayrıca Orta Çağ döneminde komünyona nadiren erişim varken Clara keşişelerinin yıl içinde yedi defa komünyon almalarını garanti etmiştir (Mueller, 2010, s. 224). Keşişeler başlangıçta ayini rahibi ya da ibadet düzenini görmeden sadece küçük bir pencereden dinlemişlerdir. Ancak Clara bu durum monotonlaşmaya yol açacağını düşündüğü için değiştirmiştir. Papalıkla olan uzun müzakereleri sonucunda papazın komünyon vermek için keşişelerin bulunduğu koro bölümüne ya da hasta keşişelerin bulunduğu revire girmesi için izin alabilmiştir (Mueller, 2010, s. 225).

2.4 Yönetimsel Yapı

Clara'nın Yaşam Formunun dördüncü bölümü manastırın yönetimiyle alakalı konuları ele almaktadır. Değinilen ilk konu başkeşişe seçimidir. Clara Yaşam Formunu şekillendirirken

normalde yapılan uygulamaları kurallaştırmış olmasına rağmen, başkeşişe seçimi San Damiano için teorik bir mesele olmuştur. Zira Clara manastırın kuruluşundan itibaren başkeşişe olmuştur (Mueller, 2010, s. 225). Yaşam Formuna göre başkeşişenin ölmesi durumunda yeni bir başkeşişe seçimi yapılmalıdır. Bu seçimde keşişeler kilise hukukunun kanonik biçimine uymakla yükümüdür. Küçük Keşiş Kardeşlerin genel veya bölge sorumlusu da bu seçimde manastırda bulunmalı ve Tanrı'nın sözü aracılığıyla keşişeleri yapılacak seçim için düzene ve iyiliğe teşvik etmelidir. Manastıra bağlı olmayan hiç kimse, başkeşişe olarak seçilmemelidir. Ancak yine de böyle bir şey olur da manastıra inisiye olmamış biri seçilirse ya da başka şekilde atanırsa, manastırın yoksulluk anlayışını kabul etmediği sürece o kişiye itaat edilmemelidir. Seçilen kişi üstlendiği sorumluluğun ağırlığının ve kendisine emanet edilen keşişelerin hesabını kime vereceğinin farkında olmalıdır. Ünvanıyla değil erdemleri ve kutsal davranışlarıyla onları yönetmeye çalışmalıdır ki keşişeler korkudan değil sevgiden dolayı ona itaat etsinler. Kimseyi bir diğerinden daha fazla sevmemeli, bütün keşişelere eşit şekilde davranmalıdır. Eğer bir noktada keşişelerin hepsi seçilen kişinin hizmet ve müşterek iyilik için yeterli olmadığını düşünürse, zikredilen usullere göre mümkün olan en kısa sürede yeniden bir başkeşişe seçilmelidir (Armstrong, 2006, s. 114).

Clara başkeşişe seçiminde takip edilmesi gereken süreci anlattıktan sonra daha merhametli ifadeler kullandığı bir dil benimsemiştir (Mueller, 2010, s. 226). Başkeşişe sıkıntı içindeki keşişeleri teselli etmelidir. Kederli olanların sığınağı olmalıdır. Onun iç rahatlatan telkinleri sayesinde, zayıf olan keşişeler umutsuzluğa düşmekten kurtulmalıdır. Başkeşişe ibadethane, yatakhane, yemekhane, revir ve kıyafetlerle ilgili her uygulamada ortak yaşamı sürdürmekle yükümlüdür. Başkeşişenin vekili de aynı şekilde ortak düzeni koruma konusunda sorumluluk sahibidir (Armstrong, 2006, s. 115). Clara başkeşişenin de diğer keşişeler gibi yaşaması gerektiğini sıklıkla vurgulamıştır. Tek başına yemek yememeli, diğer keşişelerin elde edemeyeceği yiyecekleri tüketmemeli, kendisine ait alanı olmamalıdır. Ayrıca kıyafeti de herkesin kıyafeti gibi olmalıdır (Mueller, 2010, s. 227). Başkeşişe, keşişeleri haftada en az bir kere toplantı için bir araya getirmelidir. Hem kendisi hem de keşişeler kusurlarını ve ihmallerini itiraf etmelidir. Ayrıca manastırın iyiliği ve refahı ile ilgili her meselede tüm keşişelerle istişare edilmelidir. Başkeşişe ve diğer keşişeler manastıra hiçbir mülkün bağışlanmamasına dikkat etmelidir. Çünkü bu tür mal ve mülkler genellikle sorunlara ve skandallara yol açmaktadır (Armstrong, 2006, s. 115). Haftada en az bir kere yapılan toplantıların gündemini dışarıyla olan

ilişkiler, kıyafet ve örtü gibi malzemelerin temini, hastaların bakımı gibi meseleler oluşturmuştur. Bu süreçte manastırdaki her keşişeye karar alma sürecinde doğrudan kendi fikrini belirtme imkânı sağlanmıştır. Clara bu toplantılarda herkesin fikrini belirtmesi gerekliliğinden bahsederken Benedikten kurallarından "Rab, çoğu kez neyin daha iyi olduğunu en küçük olan aracılığıyla bildirir." alıntısını yapmıştır (Mueller, 2010, ss. 227-228).

Clara'nın Yaşam Formuna göre keşişeler arasındaki karşılıklı sevgi ve barışı korumak için manastırdaki bütün görevliler keşişelerin ortak onayıyla seçilmelidir. Ayrıca manastırın Yaşam Formunun gerekli gördüğü konularda başkeşişenin daima danışmakla yükümlü olduğu sekiz keşişe olmalıdır. Diğer keşişelerin uygun görmeleri durumunda bu sekiz keşişeyi görevden alıp yerine yenilerini seçebilecekleri ifade edilmiştir (Armstrong, 2006, s. 116). Dolayısıyla bu görev ve rollerin keşişeler arasında kalıcı olmayıp sürekli değiştiği görülmüştür (Mueller, 2010, s. 229).

2.5 Sessizlik İbadeti

Clara'nın Yaşam Formu'nun beşinci kısmını keşişeler tarafından gözetilmesi gereken sessizlik ve dış dünyayla kurulacak olan iletişim kuralları oluşturmaktadır. Sessizlik manastır yaşamında Tanrı ile gerçek birlikteliğe ulaşmak için gereken yalnızlık ve içsel huzuru sağlayan bir disiplin olarak kabul edilmiştir (Mueller, 2010, s. 229). Yaşam Formu'na göre keşişeler gece duasından kuşluk duasına kadar sessizlik içinde olmalıdır. Ancak manastır dışında hizmette bulunan keşişeler bu kuraldan muaftır. İbadethanede, yatakhanede ve yemekhanede yemek yerken de sürekli sessizliğe riayet etmeleri gerekmektedir. Ancak revirde, hasta keşişelerin dinlenmesi ve onlara hizmet edilebilmesi için makul ölçüde konuşmalarına izin verilmektedir (Armstrong, 2006, s. 116). Clara'nın hastalarla konuşma meselesinde anlayışlı bir tutum benimsemesi onun hayatının büyük bir kısmını hasta olarak geçirmesine bağlanmıştır. Hasta olan kişinin, bir başkasının sohbetine duyduğu ihtiyacı tecrübe ettiği için bu durum kurallara da yansımıştır. Yaşam Formu'nda bütün bu kuralların yanı sıra, ihtiyaç duyulan her şeyi kısa bir biçimde kısık sesle her zaman söylemelerine müsaade edilmiştir. Papa IV. Innocent'in kuralında bahsettiği gibi bir işaret dili kullanımını Clara gerekli görmemiştir. Ayrıca konuşmak için de başkeşişeden izin alınmasına gerek olmadığını belirtmiştir (Mueller, 2010, s. 230).

Yaşam Formu'na göre keşişeler, başkeşişe ya da vekilinin izni olmaksızın misafirhane ya da dışarıdan birileriyle görüşülen parmaklıklı kısımda konuşmamalıdır. İzin almış olanlar

misafirhanede iki keşişenin gözetiminde ve duyabileceği şekilde konuşmalıdır. Ayrıca parmaklıklı kısma sadece başkeşişe ya da vekili tarafından sekiz görevli keşişe arasından seçilmiş olan üç keşişenin huzurunda gidilebileceği belirtilmiştir (Armstrong, 2006, s. 116). Ancak parmaklıklı kısımda kimlerle konuştukları belirtilmemiştir. Bunun sebebi, bu kuralların yaşanan deneyimleri yazıya aktardığı için zaten bilinen durumlardan bahsetme gereği duyulmaması olabilir.

Bütün bu konuşma kurallarına başkeşişe ve vekili de uymakla yükümlüdür. Parmaklık kısmındaki konuşmalar çok nadiren gerçekleşse de kapıda asla konuşma olmamalıdır. Clara ayrıca parmaklığın iç kısmında bir perde asılı olması gerektiğini belirtmiştir (Armstrong, 2006, s. 117). Bu ifade Kardinal Hugo'nun kurallarında da yer almıştır (Mueller, 2010, s. 231). Bu perdenin sadece vaaz verildiğinde ya da bir keşişe bir kimseyle konuştuğunda kaldırılabileceği ifade edilmiştir. Parmaklıkta iki ayrı demir kilidi ve sürgüsü olan iyi muhafaza edilmiş bir kapının olması gerekmektedir. Özellikle gece vakti bu demir kilitler kilitlenmelidir. Anahtarlardan birisi başkeşişede, diğeri de ibadethane sorumlusunda olmalıdır. Saatlerin Takdisi dinlendiği zaman veya önceden zikredilmiş olan durumlar dışında bu kapı her zaman kilitli tutulmalıdır (Armstrong, 2006, s. 117). Güvenlikle ilgili bu koşulların hem Kardinal Hugo'nun hem de Papa IV. Innocent'in kurallarından daha fazla olduğu belirtilmiştir. Ayrıca kapının iki farklı anahtarla kilitlenmesiyle başkeşişe de dahil olmak üzere herkesin, bir diğer keşişenin haberi olmaksızın dışarıya çıkmasının önüne geçilmiştir (Mueller, 2010, s. 231). Kuralların devamında güneş doğmadan önce veyahut battıktan sonra hiçbir keşişenin parmaklıklı kısımda konuşmaması gerektiği zikredilmiştir. Misafirhanede de daima bir perde bulunmalı ve kalkmamalıdır. Aziz Martin'in Oruç Döneminde veya Lent'te hiçbir keşişe misafirhanede konuşmamalıdır. Yaşam Formu'nda sadece günah itirafı için gelen rahiple konuşmalarına izin verilebileceği ifade edilmiştir. Ayrıca başkeşişe ya da vekilinin izniyle zaruret durumunda misafirhanede da konuşmaya izin verilebileceği söylenmiştir (Armstrong, 2006, s. 117).

Yaşam Formu'na bakıldığında misafirhane ve parmaklıklı kısım hakkında sorular ortaya çıkmaktadır. Clara'nın hastaların üzerine haç işareti yaparak onları iyileştirdiği şeklindeki olayların bu parmaklıklı kısımda geçtiği iddia edilmiştir. Dolayısıyla arada perde olduğu için keşişeler o kişileri görememiştir. Bu sebeple Clara'nın kanonizasyon sürecinde Clara hastaları iyileştirmesine rağmen o kişileri tanımadıklarını ifade etmişlerdir (Mueller, 2010, s. 233). Bu

durum da parmaklıklı kısımda papaz ya da görevli gibi kişilerden ziyade, halktan birileriyle görüşüldüğü izlenimi yaratmaktadır.

2.6 Mülkiyetten Uzak Durmak

Araştırmacılar tarafından Clara'nın Yaşam Formu içerisinde metnin merkezinin bu bölüm olduğu öne sürülmüştür. Ayrıca bu bölüm otobiyografik bir kısımdır. Clara diğer bölümlerde farklı kuralları kullanmış olmasına rağmen, bu bölüm onun özgün kurallarının en çok ortaya çıktığı bölüm olmuştur (Mueller, 2010, s. 233). Clara Yaşam Formu'nda kendisinin ve diğer keşişelerin Francis'e itaat yemini ettiğinden söz etmektedir (Armstrong, 2006, s. 117). San Damiano'daki yaşamlarının ilk dönemlerinde yoksulluktan, ağır işlerden dünyayı hor görmekten ve ayıplanmaktan korkmadıklarını gören Francis'in onlar için bir Yaşam Formu yazdığından bahseder ve bu Yaşam Formu'nu olduğu gibi aktarır:

> Size gelen kutsal ilhamla kendinizi en Yüce Kral'ın, Göksel Babanın kızları ve hizmetçileri yaptınız. Kutsal Ruh'u kendinize eş kabul ettiniz. Mukaddes İncil'in mükemmelliğine göre yaşamayı seçtiniz. Ben de bu sebeple kendim ve keşişlerim adına size söz veriyorum ki onlar için olduğu gibi sizler için de aynı şefkati ve özel ilgiyi göstermeye kararlıyım. (Armstrong, 2006, s. 118)

Clara Francis'ten yaptığı bu alıntı sonrasında, onun yaşadığı süre boyunca bu yeminini özenle yerine getirdiğini belirtmektedir. Ayrıca diğer keşişler tarafından da daima yerine getirilmesini istediğini ifade etmektedir. Daha sonra Francis'in kutsal yoksulluktan sapmamaları için keşişelere ölümünden hemen önce başka bir Yaşam Formu yazdığını belirtir ve onu da olduğu gibi aktarır:

> Ben, küçük keşiş kardeş Francis, Yüce Rabbimiz İsa Mesih ve O'nun Kutsal Annesi'nin yaşamını ve yoksulluğunu takip etmeyi ve bunda son nefesime kadar sebat etmeyi diliyorum. Siz hanımefendiler, sizden rica ediyor ve sizlere öğütte bulunuyorum, daima bu mukaddes yaşamı ve yoksulluğu takip edesiniz. Hiç kimsenin öğretisi ya da tavsiyesi nedeniyle bu yaşamdan asla sapmayasınız. (Armstrong, 2006, s. 118)

Clara, Francis'in bu sözlerini aktardıktan sonra kendisinin ve diğer keşişelerin Tanrı'ya ve Francis'e vermiş oldukları yoksulluk yeminini korumak için her zaman gayret ettiklerini belirtmektedir. Kendisinden sonra göreve gelecek olan başkeşişelerin ve bütün keşişelerin de bu yoksulluğa daima riayet etmekle yükümlü olduklarını söylemektedir. Kendi başlarına ya da herhangi bir aracı vasıtasıyla hiçbir şeyin mülkiyetini almamaları gerekmektedir (Armstrong,

2006, s. 118). Hatta sahiplik olarak adlandırılabilecek hiçbir şeylerinin olmamasıyla yükümlüdürler. Bu konuda tek bir istisna bulunmaktadır. O da yaşadıkları manastırın üzerine yapılması için gerekli olan arazidir. Bu arazinin keşişelerin ihtiyaçlarını karşılamak için bahçe olarak kullanılması dışında hiçbir şekilde işlenemeyeceğini ya da bir şeylerin ekilemeyeceğini de belirtmektedir (Armstrong, 2006, s. 119).

2.7 Çalışma Biçimleri

San Damiano'nun hiçbir şeye sahip olmama ayrıcalığını edinmiş olması, manastırdaki keşişelerin fiilen çalışmasını gerektirmiştir (Mueller, 2010, s. 238). Clara Yaşam Formu'nda Rabbin çalışma lütfu bahsettiği keşişelerin, kuşluk vakti sonrasında erdemli bir yaşama ve toplum yararına olan uygun işlerde sadakatle ve özveriyle çalışabileceğini belirtmiştir. Bu kısım Francis'in 1223 tarihli kuralından alınmış bir metindir. Çalışacakları işleri, ruhun düşmanı olarak adlandırdığı tembelliği kovacak şekilde yapmaları gerektiğini de öğütlemektedir. Yapmalarına izin verilen işlerin temizlik, bahçe görevi, mutfak işleri, hastalarla ilgilenme ve ip eğirme olduğu belirtilmiştir (Mueller, 2010, s. 239). Ayrıca Clara'nın da hastalığının son zamanlarında bile yatakta elleriyle ip eğirdiği bilinmektedir. El emeğiyle eğirdiği ipleri Assisi'deki kiliselere göndermiştir (Bartoli, 1993, s. 111). Bu işlerden, özellikle ip eğirmeden herhangi bir gelir elde edip etmediklerine dair bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak Clara'nın fakirlik üzerine yaptığı yoğun vurgu dikkate alınırsa ekmek gibi bağışlar karşılığında yapmış olabilecekleri düşünülebilir.

Clara'ya göre çalışmak, bir işle meşgul olmak kutsal dua ve ibadetin ruhunu söndürmemelidir. Zira tüm geçici içler, dua ruhuna hizmet etmelidir. Başkeşişe ya da vekili, bütün keşişelerin bulunduğu toplantıda herkesin el emeğiyle yapması gereken işleri belirlemekle mükelleftir. Ayrıca keşişelerin ihtiyaçları için bir sadaka gönderilmişse, o da herkesin haberi olması için bütün keşişelerin huzurunda kabul edilmelidir. Bu tür şeylerin hepsi, başkeşişe ya da vekili tarafından bilge kişilerin tavsiyesiyle herkesin yararına olacak şekilde pay edilmelidir (Armstrong, 2006, s. 119).

2.8 Manastırın Dışıyla İrtibat

Clara Yaşam Formunun birkaç yerinde yoksulluğa vurgu yaparak onu diğer kurallarla birlikte zikretmiştir. Keşişelerin dış dünyayla irtibat kurmasıyla ilgili kurallardan önce de yine yoksulluğa vurgu yapmıştır (Armstrong, 2006, s. 119). Clara'nın, Francis'in 1223 tarihli

kurallarının 6. Kısmını, kendi Yaşam Formu'nun bu bölümünde neredeyse kelimesi kelimesine kullandığı tespit edilmiştir (Mueller, 2010, s. 240). Tıpkı keşişler gibi keşişelerin de herhangi bir mülke sahip olmamaları gerekmektedir. Ayrıca sadaka almak için manastırdan dışarıya çıkmaları uygun görülmemiştir. Bunun yerine sadaka gönderilmesini beklemeleri gerekmiştir (Mueller, 2010, s. 241). Yaşam Formu'na göre keşişeler kendilerine ne bir konut ne arazi ne de başka bir şey tahsis edebilirler. Clara bu bölümde mülkiyet edinmeme sebeplerini bu dünyada yolcu ve yabancı olmalarına bağlamaktadır. Dolayısıyla herhangi bir mülk edinmek yerine rahat rahat sadaka istemeleri gerekmektedir. Sadaka istemekte ise utanılacak bir durum yoktur. Çünkü İsa'nın da bu dünyada yoksul bir hayat yaşadığından bahsedilmektedir (Armstrong, 2006, s. 119). Clara'ya göre Göksel Krallığın varisleri olan keşişeler de mal ve mülkte yoksul, ancak erdemler konusunda zengin kılınmıştır. Dolayısıyla keşişeler sonsuza dek başka hiçbir şeye sahip olmak istememelidir (Armstrong, 2006, s. 120).

Clara daha sonra keşişelerin manastır dışındaki herhangi birisiyle iletişim kurması konusunu ele almaktadır. Bu noktada Francis'in 1223 tarihli kuralını bırakmış ve Benedikten kurallarını kendi yorumunu da katarak kullanmaya başlamıştır (Mueller, 2010, s. 241). Yaşam Formu'na göre hiçbir keşişe, başkeşişenin izni olmaksızın manastır dışına mektup göndermemelidir. Aynı şekilde manastır dışından da bir şey almamalı ya da manastır dışındaki kimselere bir şey vermemelidir. Başkeşişe tarafından verilmeyen ya da onun izin vermediği herhangi bir şeye sahip olunması da yasaklanmıştır. Eğer bir keşişeye akrabaları ya da başka kimseler tarafından bir şey gönderilirse dışardan gelen şey ancak başkeşişenin izniyle kendisine verilebilir. Eğer gönderilen şeye ihtiyacı varsa kullanmasına izin verilmiştir. Ancak ihtiyacı olmaması durumunda onu ihtiyacı olan bir keşişeye vermesi gerekmektedir. Ayrıca kendisine para gönderilen keşişenin ihtiyaçlarının başkeşişenin uygun görmesi durumunda o parayla karşılanmasında da bir sakınca bulunmamaktadır. Başkeşişe hasta olan keşişelerle de bizzat ya da diğer keşişeler aracılığıyla ilgilenmelidir. Hasta keşişelerin ihtiyacı olan tıbbi yardım, hususi yiyecekler ya da diğer tüm ihtiyaçları karşılamakla da başkeşişe yükümlüdür. Başkeşişe tüm bunları yaparken merhametli olmalıdır. Kendisi hasta yatağındayken kendisine nasıl muamele edilmesini istiyorsa, hasta olanlara da o şekilde muamele etmeli ve ihtiyaçlarını karşılamalıdır. Her keşişe ihtiyaçlarını başka bir keşişeye güven içinde bildirebilmelidir. Clara ayrıca bir annenin biyolojik çocuklarını sevip onlara özenle baktığı gibi, keşişelerin de ruhsal kız kardeşleri olan diğer keşişelere aynı şekilde bakmaları gerektiğini belirtmektedir (Armstrong,

2006, s. 120). Bu ifadeler ve Francis'in 1223 tarihli kuralındaki keşişlere hastalara kendilerine davranılmasını istedikleri gibi davranmaları gerektiğini söylediği ifadeler yine Clara tarafından kendi Yaşam Formuna dahil edilmiştir (Mueller, 2010, s. 242). Yaşam Formunun bu bölümüne göre hasta olan keşişelerin saman dolu çuvallar üzerinde uyumalarına ve kuş tüyü yastık kullanmalarına izin verilmektedir. Ayrıca yün çorap ve yorgana ihtiyaçları varsa bunları da kullanmaları mümkündür. Hasta keşişelerin manastır dışından ziyaretçileri gelirse o kişilerle kısa ve öz bir biçimde konuşmalarına izin verilmektedir. Ancak bu görüşme esnasında başkeşişe ya da vekili tarafından görevlendirilen iki keşişe de bulunmak zorundadır. Başkeşişe ve vekili de bu konuşma düzenine riayet etmek zorundadır (Armstrong, 2006, s. 121). Ayrıca Kardinal Hugo'nun verdiği kurallarda olduğu gibi ciddi hasta ve hafif hasta ayrımı Clara'nın kurallarında bulunmamaktadır (Mueller, 2010, s. 242).

Clara'nın manastıra gelen ziyaretçiler konusunda katı bir tutumu olduğu düşünülebilir. Ancak diğer kurallarla kıyaslandığında o kurallara göre daha hafif olduğu öne sürülmüştür. Zira Clara'nın Yaşam Formunda hasta keşişeleri görmek için gelen ziyaretçilerin doğrudan revir bölümüne girmelerine izin verilmiştir. Diğer kurallarda olduğu gibi hastayı yatağıyla birlikte başka bir yere taşımak gerekmemiştir. Kardinal Hugo kurallarına göre ziyaretten önce hem sağlıklı hem de hasta kişinin başkeşişeden konuşmak için izin alması gerekmektedir. Ayrıca üç görevli keşişenin de onlar konuşurken ortamda bulunması gerektiği ifade etmiştir. IV. Innocent'in kuralında ise papa ya da Küçük Keşiş Kardeşlerin yöneticisi izin vermedikçe hiç kimsenin manastıra giremeyeceğini ifade etmiştir. Dolayısıyla Clara'nın rahipler ve başkeşişenin izniyle dışardan başkalarının manastıra girmesine verdiği onay oldukça özgündür (Mueller, 2010, s. 243).

2.9 Günah İşleyen Keşişelerin Cezası ve Manastır Dışında Görevli Keşişeler

Clara, Yaşam Formunun dokuzuncu bölümünde günah işleyen keşişelere verilecek cezaları ve manastır dışında görevlendirilen keşişelerin durumuyla alakalı kuralları ele almıştır. Clara bu bölüme "Eğer bir keşişe düşman tarafından kışkırtılarak ağır bir günah işletilirse…" şeklindeki 1223 tarihli Francis'in kuralını aktararak başlamaktadır. Clara'ya göre bu günahlar tarikat kurallarına uyulmamasıyla işlenmiş olan suçlardır. Bu yaklaşım Francis'in 1221 kuralında da bulunmaktadır. Bu bağlamda günahlar dünyevi ölçütlere göre değil, Clara'nın Yaşam Formu'na ters düşen davranışlar olarak değerlendirilmelidir. Örneğin uygun olmayan bir şekilde konuşmak, başkeşişeden habersiz şekilde dışardan gelen bir hediyeyi kabul etmek

ya da gizlice yemek yemek San Damiano'da ciddi günahlar olarak kabul edilmiştir (Mueller, 2010, s. 244). Yaşam Formu'na göre bir keşişe tarikat kurallarına aykırı bir günah işlemesi durumunda başkeşişe ya da diğer keşişeler tarafından iki ya da üç kez uyarılmalıdır (Armstrong, 2006, s. 121). Başkeşişe manastırın her köşesinde olup biteni göremeyeceği için diğer keşişelerin uyarısı da başkeşişenin uyarısı kadar ciddi bir uyarı olarak kabul edilmiştir. Zira San Damiano'daki huzurun korunması sadece başkeşişenin değil bütün keşişelerin sorumluluğundadır. Günah işleyen kişiyi uyarma süreci Matta'da[94] anlatılan temele dayanmaktadır. Eğer biri keşişe günah işleyip de uyarıldığı halde günah işlemeye devam ederse, uyaran kişi iki ya da üç keşişeyi daha şahit tutarak yeniden uyarıda bulunmalıdır. Eğer bu uyarı da keşişeyi günah işlemekten alıkoymazsa bu defa günahı herkese açıklanmalıdır (Mueller, 2010, s. 244). Bu uyarılar sonuç vermeyip keşişe hala tövbe etmezse bu defa ceza verilmesi gerekmektedir. Bu ceza, günahkâr olan keşişenin diğer keşişelerin huzurunda yemekhane zemininde sadece su ve ekmek ile beslenmesi şeklinde uygulanmalıdır (Armstrong, 2006, s. 121). Bunun dönemin diğer tarikat kuralları ile karşılaştırıldığında oldukça yumuşak bir ceza olduğu görülmüştür. Örneğin Benedikten kuralına göre günah işleyen kişiler sofradan ve toplu duadan menedilmektedir. Clara'nın Yaşam Formu'na göre başkeşişenin uygun görmesi durumunda daha ağır bir ceza verilmesine de müsaade edilmektedir. Ancak toplu ibadetten uzaklaştırma şeklinde bir ceza yöntemi uygulanmamıştır. Ayrıca keşişenin günahında ısrar ettiği günler boyunca Rabbin yüreğine ferahlık verip onu kefarete yönlendirmesi için dua etmesi gerekmektedir. Francis'in 1221 ve 1223 tarihli kurallarında başkalarının hataları karşısında öfke ve huzursuzluğa kapılmamaları konusunda keşişlere uyarılarda bulunduğu görülmektedir. Francis, bir kişinin günahı yüzünden bütün topluluğun huzurunun kaçmasını engellemeye çalışmıştır. Clara da bu uyarıları kendi Yaşam Formu'na aktarmıştır (Mueller, 2010, s. 245).

Clara'ya göre Başkeşişe ve diğer keşişeler günahkâr keşişelerin günahı yüzünden öfkelenmekten ve endişelenmekten sakınmalıdır. Çünkü öfke ve endişe kişideki iyi hasletleri engellemektedir. Bir söz ya da davranış sebebiyle iki keşişe arasında problem çıkması durumunda sorunu başlatan kişinin, diğerinin ayaklarına kapanarak af dilemesi gerekmektedir (Armstrong, 2006, s. 121). Benedikten kurallarına göre bir keşişenin kendisinden üst bir keşişeye karşı suç işlemesi ayaklarına kapanıp af dilemesini gerektirmiştir. Ancak Clara'nın Yaşam Formu'na göre, manastırda alt ya da üst şeklinde bir hiyerarşi olmadığı için, bu

[94] Matta 18:15-17

uygulama bütün keşişeler arasında icra edilmektedir (Mueller, 2010, s. 246). Ayrıca hatalı kişi, hata işlediği keşişeden af diledikten sonra Tanrı tarafından affedilmek için o keşişeden dua da istemelidir. Af istenen keşişe de Rabbin "Eğer siz başkalarının suçlarını bağışlamazsanız, Babanız da sizin suçlarınızı bağışlamaz."[95] sözü gereği kendisine yapılan kötülüğü içtenlikle affetmelidir. Manastır dışında görev yapan keşişeler zorunlu bir neden olmadıkça dışarda uzun süre kalmamalıdır (Armstrong, 2006, s. 122). Dışarıda görev yapan keşişelerin manastıra dönüş saati konusunda IV. Innocent'in kurallarında daha sert tutum izlenmiştir. O kurala göre manastır dışına çıkan keşişenin geri dönme vakti için mutlaka bir saat belirlenmelidir. Ancak Clara özellikle bir saat belirtilmesini gerek görmemiştir (Mueller, 2010, s. 247).

Manastır dışında görev yapan keşişelerden dışardayken kendilerine yakışır bir biçimde hareket etmeleri beklendiği belirtilmiştir. Az konuşmaları gerekmektedir, böylece onları görenler maneviyatlarından faydalanabilir (Armstrong, 2006, s. 122). Francis 1223 yılındaki kuralında keşişlerin kadınlarla şüpheli ilişki ve görüşmelerden kesinlikle kaçınmalarını emretmiştir. Clara da aynı şekilde keşişeleri bu konuda uyarmaktadır. Keşişeler başka kimselerle şüpheye sebep olabilecek şekilde görüşmekten ve ilişki kurmaktan sakınmalıdır. Ayrıca keşişlerin vaftiz baba olmasının yasaklandığı gibi Clara da keşişelere erkek ya da kadın herhangi birisinin vaftiz annesi olmasını yasaklamıştır (Mueller, 2010, s. 248). Clara dışardan gelen keşişelerin dünyalık meseleleri manastırın içine yaymamalarını emretmiştir. Ayrıca manastırda olan biten onaylardan da dışarıda bahsetmeleri kesinle yasaklanmıştır. Bu iki konuda kuralları çiğneyen keşişeler, başkeşişe tarafından merhametli bir şekilde cezaya çarptırılmalıdır. Ancak bu durum kötü bir alışkanlık haline geldiyse o zaman başkeşişenin diğer keşişelerin de görüşünü alarak uygun bir ceza vermesi gerekmektedir (Armstrong, 2006, s. 122). Clara dış meselelerin manastır içine taşınması ya da manastır içindeki olayların dışarıya anlatılmaması konusunda Benedikten kurallarından faydalanmıştır (Mueller, 2010, s. 248).

2.10 Keşişelerin Uyarılması ve Düzeltilmesi

Clara'nın Yaşam Formu'nun bu bölümü başkeşişenin diğer keşişelere öğüt vermek ve onlarla zamana geçirmekle yükümlü olduğunu ifade eden bir cümleyle başlamaktadır. Bu cümle Francis'in 1223 yılı kuralından doğrudan alınmıştır. Sadece cinsiyet zamirleri değiştirilmiş, orijinalde zaman geçirmek fiili önce gelmesine rağmen yeri değiştirilerek ikinci sıraya

[95] Matta 6:15

alınmıştır. Clara zaten diğer keşişelerle birlikte yaşadığı için zaman geçirmek eylemini ikinci sırada zikretmiştir. Ön plana aldığı eylem öğüt vermek olmuştur (Mueller, 2010, s. 249). Başkeşişe keşişelere rehberlik etmekle yükümlüdür. Onlarla sohbet etmeli, onların yanlışlarını düzeltmeli, onlara fıtratlarının ve tarikat kurallarının gereğince hareket etmeyi emretmelidir. Başkeşişenin emrindeki keşişeler de Tanrı uğruna kendi iradelerinden vazgeçtiklerini her zaman hatırlamalıdır. Bu nedenle fıtratlarına ve tarikat kurallarına aykırı olmayan her şeyde başkeşişeye itaat etmekle mükellef olmuşlardır (Armstrong, 2006, s. 122). Bu kuralda fıtrata ve tarikat kurallarına aykırı olmamak şartıyla itaatin emredilmesi, Clara'nın bazı durumlarda üst makamın buyruklarına karşı çıkılabileceğini inandığı şeklinde yorumlanmıştır. Zira kendisi Papa IX. Gregory'nin manastıra mülk bağışlama isteğine karşı çıkmıştır (Mueller, 2010, s. 249). Aynı konu üzerine Praglı Agnes'e yazdığı mektupta da onu ısrarlarına rağmen papanın buyruğuna karşı gelmeye davet etmiştir. Nasıl ki Clara papaya karşı çıkabilmişse, bir keşişenin de başkeşişeye karşı çıkabilmesi mümkündür. Clara koşullu itaate dair bu ifadeleri Francis'in 1223 tarihli kuralından almıştır. Ancak bu konu kendisinin de bizzat deneyimlediği bir durum olmuştur (Mueller, 2010, s. 250).

Clara, başkeşişenin diğer keşişelerle samimi olması gerektiğine özellikle vurgu yapmaktadır. Keşişelerin onunla bir hanımın hizmetkarıyla konuştuğu rahatlıkla konuşabilmesi gerekmektedir. Çünkü Clara'ya göre başkeşişe bütün keşişelerin hizmetkarı gibi olmalıdır (Armstrong, 2006, s. 123). Clara ayrıca bu bölümde yine Francis'ten alıntı yaparak, keşişeleri her türlü gururdan, kibirden, kıskançlıktan, açgözlülükten, dünyevi kaygı ve endişeden, kavga ve münakaşadan, anlaşmazlık ve ihtilaftan sakınmaları için şiddetle uyardığını belirtmektedir. Buna ek olarak manastır içinde ayrılık ve bölünmeye karşı dikkatli olmaları gerektiğini ifade etmektedir. Bunun için keşişelerin karşılıklı sevgi bağını korumak için her zaman çaba göstermeleri gerekmektedir[96] (Mueller, 2010, s. 251). Ayrıca Clara bu bölümde okuma yazma bilmeyen keşişelerin, bunu öğrenmek için çabalamalarına gerek olmadığını da belirmektedir. Bunun yerine Rabbe dua etmeleri, alçakgönüllü olmaları, zorluklara ve hastalıklara sabretmelerinin daha iyi olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca Clara, hakkaniyet adına zulüm görenlerin göklerin egemenliğine varacaklarını[97] ve sonuna kadar sabredenlerin kurtulacağını[98] keşişelere hatırlatmaktadır. Dolayısıyla keşişelerin kendilerine zulmedenleri ve ayıplayanları

[96] Koloseliler 3:14
[97] Matta 5:10
[98] Matta 24:13

sevmeleri gerektiğini belirtir. Clara bu kısımda yine Francis'in 1223 tarihli kuralından faydalanmıştır (Mueller, 2010, ss. 251-252). Kardinal Hugo kendi kurallarında okuma yazma öğrenmeye hevesli keşişelere, başkeşişe tarafından bir öğretmen atanabileceğini ifade etmiştir (Armstrong, 2006, s. 78). Böylece kendi yazdığı Yaşam Formu'nda Clara bu kuralı da iptal etmiş olmaktadır.

2.11 Manastırın Muhafazası

Clara bu bölümde manastırın dışarıya kapalı alanının muhafazasının nasıl olması gerektiğini anlatır. Kardinal Hugo ve IV. Innocent tarafından verilen kurallarda manastırın dışarıya kapalı olma konusu oldukça önemli bir yer tutmuştur. Clara bu konuya itiraz etmemekle birlikte bunu kendi tarikatının özü haline getirmemiştir. Onun dini yaşamını tanımlayan şey yoksulluk ve hiçbir şeye sahip olmama arzusu olmuştur. Yoksulluk Yaşam Formu'nun merkezinde yer alırken, manastırın muhafazası konusu sondan bir önceki bölüme yerleştirilmiştir. Bu konuyla ilgili kuralların hacmi IV. Innocent'in kuralına göre dörtte bir, Hugo'nun kuralına göreyse üçte bir oranda azalmıştır (Mueller, 2010, s. 252). Clara döneminde Küçük Keşiş Kardeşlerle bağlantılı olmasına rağmen manastırda münzevi hayat yaşamayan kadınlar da olmuştur. Dolayısıyla her ne kadar Clara münzevi yaşamın gerekli olan tek şey olmadığını düşünmüş olsa da onun münzevi yaşamı seçtiği de bir gerçektir (Mueller, 2010, s. 253).

Yaşam Formu'na göre kapıcı keşişe olgun, sağduyulu ve uygun yaşta birisi olmalıdır. Gündüz vakti kapıya yakın ve kapısı olmayan açık bir odada kalması gerekmektedir. Bu direktif Hugo ve IV. Innocent kurallarında olmayıp Clara tarafından eklenmiştir (Mueller, 2010, s. 253). Ayrıca gerektiğinde her işinde onun yerini alabilecek bir keşişenin de kapıcı keşişeye yoldaşlık etmesine müsaade edilmiştir (Armstrong, 2006, s. 123). Clara, manastır kapısının güvenliğine dair Hugo ve IV. Innocent'in kurallarını da sadeleştirmiştir. Papalık yönergeleriyle ilgili çok uzun kısımları çıkarmıştır. İçerik bakımından ise pek fazla değişiklik yapmamıştır (Mueller, 2010, s. 253). Yaşam Formu'na göre manastırın kapısı özellikle gece vaktinde iki farklı demir kilit, sürgü ve parmaklıkla iyice emniyet altına alınmalıdır. Kapının kilitlendiği iki anahtardan birisini başkeşişenin, diğerini de kapıcı keşişenin muhafaza etmesi gerekmektedir. Kapı gündüz vakti de asla korumasız bırakılmamalı ve tek anahtarla sağlam bir şekilde kilitlenmelidir. Mecbur kalınmadıkça kapının açık bırakılmaması konusunda oldukça titiz davranılması gerekmektedir. Papa ya da temsilci kardinal tarafından izin verilmeyen hiç kimse içeriye

alınmamalıdır. Ayrıca yabancı hiçbir kimsenin gün doğmadan önce içeriye girmesine ve gün batımından sonra içeride kalmasına izin verilmemelidir. Piskopos belli durumlar için manastır içinde ayin yapma izni almışsa o zaman yanında az sayıda saygın birkaç kişiyi getirmelidir. Piskoposun ayin yapmasına başkeşişenin onaylanması, manastıra giren kadının keşişe olarak kabul edilmesi gibi durumlarda izin verilmiştir. Herhangi bir iş için manastıra bir erkeğin girmesi gerekirse, başkeşişe kapıya uygun bir görevli atamalıdır. Bu görevli içeriye sadece iş için görevlendirilen erkekleri alabilir. Böyle zamanlarda keşişeler, içeriye giren erkek tarafından görülmemek için son derece dikkatli olmakla yükümlüdür (Armstrong, 2006, s. 124).

2.12 Ziyaretçi, Görevli Papaz ve Temsilci Kardinal

Clara'nın Yaşam Formu'nun son kısmında San Damiano, Küçük Keşiş Kardeşlerle ve kilise arasındaki ilişkiler ele alınmıştır. Clara bu konuda Kardinal Hugo'nun kurallarının yarıdan fazlasını, IV. Innocent'in kurallarının ise yaklaşık dörtte birini değiştirmiştir (Mueller, 2010, s. 255). Clara'nın Yaşam Formu'na göre manastıra atanacak olan ziyaretçinin temsilci kardinal tarafından her zaman Küçük Keşiş Kardeşler arasından seçilmesi gerekmektedir. Bu ziyaretçi dürüstlüğü ve erdemli yaşam tarzıyla tanınan birisi olmalıdır. Ziyaretçinin görevi başkeşişe ve diğer keşişeler tarafından tarikat kurallarına karşı işlenen ihlalleri düzeltmektir. Manastıra geldiğinde diğer keşişeler tarafından görünebilmesi için açık bir yerde bulunmalıdır (Armstrong, 2006, s. 124). Ayrıca ziyaret göreviyle ilgili konularda her keşişeyle uygun gördüğü biçimde konuşmasına izin verilmektedir (Armstrong, 2006, s. 125). Ziyaretçinin keşişelerle bireysel olarak görüşmesine izin verilmesi de Clara'nın kurallarına özgüdür. Zira daha önceki verilen kurallarda ziyaretçinin keşişelerle yalnızca grup halinde görüşmesine izin verilmiştir. Clara'nın bu eklemesinin, papalık ziyaretinin ruhsal bir işlev taşıdığını düşündüğü şeklinde yorumlanmıştır (Mueller, 2010, s. 255). Clara'nın Yaşam Formu'na göre bir ziyaretçinin yanı sıra yine Küçük Keşişlerden bir papaz, bir keşiş ve ruhban olmayan iki keşiş de keşişelere hizmetle görevlendirilmelidir (Armstrong, 2006, s. 125). Ruhban olmayan iki keşişin görevinin keşişeler için dilencilik yapmak ve fiziksel işlerde yardımcı olmak olduğu araştırmacılar tarafından ifade edilmiştir (Mueller, 2010, s. 256). Clara, bu görevlilerin hepsinin Küçük Keşişler içinden seçilme sebebini benimsedikleri yoksulluk anlayışının ortak olmasına bağlamaktadır. Ayrıca kendilerine geçmişte de bu hizmeti daima Küçük Keşiş Kardeşlerin sağladığına vurgu yapmaktadır. Dolayısıyla geçmişte olduğu gibi gelecekte de bu hizmeti Francis'in izinden giden Küçük Keşişlerden beklediğini belirtmektedir (Armstrong, 2006, s.

125). Daha önceki bölümlerde bahsedildiği üzere Fransisken keşişler ve keşişeler arasında bu tür hizmetlerin yerine getirilmesinden doğan karışıklıklar meydana gelmiştir. Clara'nın burada Francis'in ismini zikretmesi de artık bu görevi gerçekleştirmek istemeyen Küçük Keşiş Kardeşlere yönelik bir hatırlatma niteliği taşıyor olabilir.

Yaşam Formu'na göre hizmetle görevlendirilen papazın manastıra yanında bir refakatçiyle birlikte girmesi beklenmektedir. Tek başına girmesine izin verilmemektedir. İçeriye girdikleri zaman da hem birbirlerini görebilecekleri hem de herkes tarafından görülebilecekleri bir yerde durmaları gerekmektedir. Hasta olduğundan ayine katılamayan keşişelerin günah itirafını dinlemek ve ölmek üzere olan keşişelere dua etmek için manastırın iç taraflarına girmelerine izin verilmiştir. Ayrıca başkeşişenin inisiyatifiyle belirlenen kişi sayısınca keşiş de cenaze töreni, ölülere düzenlenen ayinler, mezar kazılması, ya da mezar için gerekli olan düzenlemeleri yapmak amacıyla manastırın içine alınabilir. Clara son olarak kendi tarikatının Küçük Keşişler için papa tarafından yönetici, hami ve denetleyici olarak görevlendirilen kardinale tabi olmak zorunda olduklarını belirtmektedir. Clara keşişelerin her zaman Katolik inancına sadık kalarak Rab olan İsa Mesih'in ve onun kutsal annesinin yoksulluğunu takip edeceklerini bildirerek yazmış olduğu Yaşam Formunu noktalamaktadır (Armstrong, 2006, s. 125). Clara'nın kullandığı son cümle Francis'in 1223 tarihli kuralından alıntıdır. Ancak "onun en kutsal annesi" ifadesi metne Clara tarafından eklenmiştir (Mueller, 2010, s. 257).

3. Clara'nın Mistik Öğretileri ve Tarikata Yansımaları

Clara'nın kendine özgü Tanrı anlayışı ve inanç düşüncesinden bahsetmek elimizdeki kaynakların sınırlılığı sebebiyle oldukça zordur. Günümüze ulaşmış olan yazıları çoğunlukla belirli bir olaya ya da kişisel durumlara yanıt olarak kaleme alınmıştır. Dolayısıyla bu metinlerden sistematik bir mistik düşünce ortaya koymak pek mümkün olmamıştır. Onun mistik görüşlerinden bahsetmek, yazılarında yer yer ortaya çıkan ve değişik konulardaki inancına ilişkin düşüncelerini derleyerek bir araya getirmekle sınırlı olmuştur (Bartoli, 1993, s. 117). Clara'nın mistisizmi dini yaşamının bütününü şekillendiren bir anlayışa dayanmaktadır. Dolayısıyla onun mistik görüşleri sadece gördüğü vizyonlar ya da yaşadığı vecdi deneyimler vasıtasıyla meydana gelmemiştir. Bu türden yaşantıları da olmuştur ancak bu deneyimler onun mistisizminin sadece bir parçasıdır. Ayrıca onun Francis'in mistik düşüncelerinden etkilendiği de görülmektedir (Kourie, 2012, s. 3). Clara'nın yazılarında kendisinden "Francis'in küçük fidanı" olarak bahsetmesi bu durumun bir yansıması olarak değerlendirilmiştir (Hahn, 2025, s.

117). Francis'in enkarne[99] olan İsa öğretisine duyduğu ilgiyi Clara da yakından takip etmiştir (Kourie, 2012, s. 3). Clara'nın Mesih merkezli mistisizmi özünde kutsal metinlere ve İsa'nın enkarnasyonuna dayanmaktadır. Kendi yazılarında bolca kutsal metinlerden yaptığı alıntılar bulunmaktadır. Alıntı yaptığı kaynaklar Kutsal Kitap ve Saatlerin Takdisi olmuştur. Ayrıca Praglı Agnes'e yazdığı mektuplar onun Neşideler Neşidesi ve Dağ Vaazına olan ilgisini de açıkça ortaya koymaktadır (Kourie, 2012, s. 4). Clara normalde mülkiyeti yasaklamasına rağmen keşişelerin küçük dua kitaplarının olmasına izin vermiştir. Ayrıca günlük dualarda Fransisken düzeninin takip edileceğini söylemiştir. Keşiş Leo tarafından yazılan Günlük Dua kitabında Neşideler Neşidesi'nden alınan pasajlar yer almıştır. Dolayısıyla Clara ve diğer keşişelerin Neşideler Neşidesi'ne aşina olduğu bariz bir şekilde bellidir (Downing, 2016, s. 165).

Bu bölümde Clara'nın mistik öğretileri ve bu öğretilerin tarikat yaşamına etkileri değerlendirilecektir.

3.1 Yoksulluk ve Kenotik Kristoloji

Yoksulluk, Orta Çağ'da dindar insanlar arasında oldukça popüler bir konu olmuştur. Yoksulluğa olan bu vurgu, araştırmacılar tarafından Orta Çağ dindarlığının dört özelliğinden biri olarak nitelendirilen İsa'nın insani yanına yönelik bağlılıktan kaynaklanmıştır. Clara da İsa'nın insani yönünden esinlenerek onun yoksulluğuna vurgu yapmıştır (Peterson, 1993, s. 173). Bu yoksulluk hareketinin, toprak aristokrasisinin egemenliğine ve kentlerde ortaya çıkan yeni refah biçimlerine karşı gelişen bir tepkiyi temsil ettiği de öne sürülmüştür. Clara ve San Damiano'daki diğer keşişelerin sadece yoksul olmayı değil, yoksullarla bir arada yaşamayı istemesi bu durumun bir kanıtı olarak değerlendirilmiştir. Zira Assisi'de daha önceki bölümde bahsedilen savaş ortamından sonra yapılan antlaşmaların da halkın barışma isteğinden çok ekonomik çıkarlarını korumak için yaptıkları öne sürülmüştür. Assisi sakinleri barış ortamını koruyarak ekonomik çıkarları için bir araya gelmeleri halinde menfaat elde edebileceklerini fark etmişlerdir. Dolayısıyla şehrin içinde kalarak yapılan barışa uymak, ekonomik egemenliğin peşinden koşmak olarak yorumlanmıştır. Francis ve Clara'nın da komün yaşamından koparak şehrin sınırları dışına çıkmaları bu anlayışa karşı oldukları şeklinde değerlendirilmiştir

[99] İnkarnasyon: Hıristiyan kurtuluş doktrinine göre Tanrı'nın öz oğlu olan İsa, insanlığın kurtuluşu için insan bedenine bürünerek dünyaya gelmiştir. Oğul İsa'nın insan bedeni alması inkarnasyon olarak ifade edilmektedir. (Gündüz, 2007, s. 71)

(Peterson, 1993, s. 174). XII. yy.'da Avrupa'da nüfusun artması ve özellikle gıda üretimini etkileyen doğal afetlerin meydana gelmesiyle birlikte ihtiyaç sahibi insanların sayısında bir artış olmuştur. Ayrıca toplumun kırsalda oturan ve tarımla uğraşan kesimi de hızla artan Avrupa nüfusu için yeterli üretimi yapamamıştır. Bu yoksulluk 1095 yılında Papa II. Urban (ö.1099) tarafından Clermont Konsili'nde "Toprak tarım yapanları zar zor besliyor…" sözleriyle dile getirilmiştir. Ekilebilir arazilerin azlığı ve hem Haçlı Seferleri hem de bölgesel savaşların getirdiği yıkımın oldukça ciddi ekonomik sıkıntılar doğurduğu görülmektedir. Arbiselli Robert (ö. 1116) gibi kimseler kıtlık çeken insanlar için manastırlar kurmuştur. Bu dönemde yoksulların zenginlerin fazla malında bir payı olduğu şeklinde fikirler ortaya çıkmıştır (Peterson, 1993, s. 175). Daha önceki bölümde anlatılan, Clara'nın kendi mülkiyetindeki arazileri akrabalarına satmayıp başka kimselere satmış olması da bu bağlamda değerlendirilebilir. Zira o akrabalarının zaten arazileri olduğu için bu arazilerin başkasının hakkı olduğunu düşünerek farklı kimselere satmıştır.

Tezin önceki kısımlarında da bahsedildiği üzere, Clara'nın yazılarında ve hayatında göze çarpan en önemli nokta onun bu yoksulluğa olan vurgusudur. Yaşam Formu'nda yoksulluk kelimesini 41 farklı yerde kullanmıştır (Kourie, 2012, s. 6). Francis, kendisi ve tarikatı için temel rehber olarak İsa'nın İncillerdeki söz ve eylemlerini rehber edinmiştir. Clara'nın mutlak yoksulluğa olan bağlılığı da onun Fransisken yaşamının özünü yoksulluk olarak görmesi şeklinde değerlendirilmiştir (Kourie, 2012, s. 7). Bu yoksulluk anlayışı Clara'nın kurtuluş düşüncesinin özünü oluşturmakta olup kurtuluş için Mesih'i taklit etme fikri ile bağlantılıdır. Bu durum IV. Innocent'in *Solet Annuere* başlıklı bildirisinde de "…Mesih'in ve En Kutsal Annesinin izinden giderek münzevi yaşamı ve en ileri yoksulluğu benimsediniz..." şeklinde ifade edilmiştir. Bu satırlar Clara'nın kurtuluş düşüncesinin Mesih'i taklit etme bağlamında yoksulluğu seçme anlayışını kanıtlar niteliktedir. Clara'ya göre dünyadaki zenginliğe sırt çevirerek Mesih'i taklit etme sonucunda kendisi ve keşişeleri cenneti kazanacaktır. Bu fikirleri Praglı Agnes'e yazdığı mektuplarda ve diğer yazılarında açıkça ortaya çıkmaktadır (Hahn, 2025, s. 120). Örneğin Vasiyetnamesinde keşişelere aşağıdaki satırları söylemektedir:

> Hem bedenimle hem de ruhumla diz çökerek hem burada bulunan hem de gelecekte katılacak olan kız kardeşlerimi Kutsal Annemiz olan Roma kilisesine ve Yüce Papa'ya, Küçük Keşiş Kardeşler Tarikatı ve bizim için atanan temsilci kardinale emanet ediyorum. Kız kardeşlerime beşiğe yoksul olarak yerleştirilen, dünyada yoksul yaşayan

> ve çarmıhta çıplak kalan Tanrı'nın sevgili Oğluna duyduğum sevgiden dolayı Oğlunun ve onun en yüce olan bakire annesinin yoksulluğunu ve alçakgönüllülüğünü izleyerek Tanrı'ya ve Aziz Francis'e verdiğimiz yoksulluk sözüne uymalarını vasiyet ediyorum. (Armstrong & Brady, 1982, s. 230)

Clara ayrıca Praglı Agnes'e yazdığı ilk mektupta şu ifadeleri kullanmıştır: "…giyinik kişinin, çıplak bir kişiyle kavga edemeyeceğini de bilirsiniz. Çünkü tutulabilecek bir şeyi olan kişi yere daha çabuk düşürülür …" (Mueller, 2010, s. 263). Clara'nın burada zenginliği giyinik olmakla, fakirliği de çıplak olmakla ilişkilendirdiği görülmektedir. Kişinin kıyafetini, yani zenginliğini, malını ve mülkünü kişiyi aşağıya çeken bir şey olarak değerlendirmiştir. Zengin insanın zenginliğinin o kişiye aslında yük olduğunu anlatmıştır. Clara'nın tarikatı için hiçbir mülkiyet ya da vakıf kabul etmeme sebebi de aslında budur. Bu tür mülkiyetlerin onları sıkıntıya sokacağını düşünmüştür. Oysa kıyafetsiz, yani fakir kişinin kendisini dünyaya bağlayan hiçbir şeyi yoktur. O yüzden bu kişinin dünyevi bir sıkıntısı da olmamaktadır.

Yazılarından ve yaşam tarzından çıkarılan sonuca göre Clara'nın Kutsal Kitap'a yaklaşımı oldukça literal bir yaklaşım olmuştur. Onun, yoksulluğu hayatının her noktasına yaymak isteme sebebi de budur, maddi bir fakirlik anlayışını benimsemiştir. Dolayısıyla mecazi olarak değil, tam anlamıyla bir fakirlik yaşamak istemiştir. Ayrıca onun kutsal metinleri anlamada kenotik[100] bir düşünceyi benimsediği öne sürülmüştür (Kourie, 2012, s. 4). Kenosizm fikrinin aşağıda verdiğimiz pasajlardan ortaya çıktığı söylenmektedir:

> Tavrınız ve düşünceniz Mesih İsa'nınki gibi olsun. Mesih özde Tanrıyla birdir, ancak O Tanrıyla bir olmayı kendi menfaati için kullanmadı. Bunun yerine bütün ilâhî imtiyazlarını bir kenara bıraktı. Tanrı'nın bir kulu olacak kadar kendini boşalttı[101], insan olarak dünyaya geldi. Tanrı'ya itaat etti, insan şeklini aldı ve ölmeye, hatta bir suçlu gibi çarmıhta ölmeye razı oldu. Bu sebeple Tanrı da O'na en yüksek payeyi verdi. O'na bütün isimlerden yüce olan ismi bağışladı.[102]

Kenotik düşünce çerçevesinde bu pasaj, Mesih'in yeryüzündeki yaşamında kendisini yoksullar, dışlanmışlar ve güçsüzlerle özdeşleştirmesinin, takipçilerini Tanrı katında zenginleştirme amacı taşıdığı şeklinde yorumlanmaktadır. Clara'nın da mektuplarında bu

[100] Kenotisizm: İsa'nın insan bedenine bürünürken tam anlamıyla insan olabilmek için, kendinden ilahi sıfatları boşalttığı/onları bıraktığı düşüncesidir. Dolayısıyla bu fikre göre İsa'nın enkarnasyonu sırasında tabiatında bir değişiklik meydana gelmiştir. Bkz: (Craig, 2009, s. 207)

[101] Kendini boşaltması, Tanrısal özelliklerini bir kenara bırakması olarak yorumlanmıştır.

[102] Filipililer 2:5-9

düşünceye oldukça yakın olduğu görülür, zira o Praglı Agnes'e olan ilk mektubunda bu konuya değinmiştir (Kourie, 2012, s. 4). Clara sözü geçen mektubunda aşağıdaki satırları yazmıştır.

> Eğer, büyük ve iyi olan Rab, Bakire'nin[103] rahmine girdiğinde bu dünyada hor görülmüş, muhtaç ve yoksul olmayı seçerek kendini boşalttıysa, bu yoksulluk ve ihtiyaç içinde olan ve göksel besine ihtiyaç duyan insanlar onun sayesinde cennetin krallığına sahip olup zengin olabilsinler diyedir.[104] … Senin de bildiğin gibi, göklerin krallığı sadece yoksullara vaat edilmiştir. Çünkü geçici şeyleri seven kişi sevginin meyvelerini kaybetmiştir. Bir kişi hem Tanrı'ya hem de Mammon'a[105] hizmet edemez. Çünkü ya biri sevilir, diğerinden nefret edilir. Ya da birine hizmet edilir ve diğeri hor görülür[106] (Brady, 1953, ss. 89-90).

Dolayısıyla Clara'nın gönüllü yoksulluğunun da Mesih'in kenosisini, yani kendini boşaltmasını taklit etme isteğine dayandığı iddia edilmiştir (Bekker, 2013, s. 18). O dönemde insanlar Mesih'in alçakgönüllülüğünü ve yoksulluğunu radikal bir biçimde taklit yoluna girmişlerdir. Clara da bu yaklaşımın en radikal takipçilerinden birisi olarak değerlendirilmiştir. Tanrı'nın sözü olan İsa enkarne olarak insanlar gibi ete kemiğe bürünmüştür. İnsan olmak ve insanlığı kurtarmak için de tanrısal özelliklerinden feragat etmiştir (Hugo & Schatzlein, 2019, s. 149). Clara'nın da özgür iradesiyle soylu ve itibarlı olan hayatını bir kenara bırakması, mal varlığından vazgeçmesi de İsa'yı takip etmesi olarak değerlendirilmiştir. Çünkü o, hiçbir şeye sahip olmadan ve mülkiyet edinmeden yaşamayı seçerek, kişinin İsa'yı örnek alarak radikal bir dönüşüm geçirmesini ve böylece yalnızca işlevsellik odaklı düşünmeye eğilimli doğasını dizginlemesini amaçlamıştır. (Bekker, 2013, s. 18). Clara yazılarında sık sık İsa'nın insan bedenine bürünerek dünyaya geldiğine ve çarmıhta gerildiğine dair vurgular yapmıştır. Enkarnasyon Hıristiyanlar tarafından bütün insanlığın İsa'da birleşmesinin başlangıcı olarak kabul edilmiştir. Clara'nın da İsa'nın enkarnasyonunu sadece bedensel bir doğum değil, daha ziyade süreklilik gösteren dönüşümsel bir süreç olarak değerlendirdiği ileri sürülmüştür (Kourie, 2012, s. 5).

Clara, bir Tanrı olan İsa'nın insan bedeni almasını da alçakgönüllülük olarak değerlendirmiştir (Kourie, 2012, s. 7). Yazılarında da keşişeleri sık sık alçakgönüllü olmaya

[103] Meryem.
[104] 2. Korintliler 8:9
[105] Mammon: Zenginlik/para.
[106] Clara burada İsa'nın Dağ Vaazında geçen konuşmasından alıntı yapmıştır. Bkz. Matta 6:24

davet etmiştir. Ona göre yoksul yaşamak sadece maddi bir durum değildir, aynı zamanda İsa'nın yaşam tarzına ruhsal bir yönelişi de içinde barındırmıştır. Zira göklerin krallığına ulaşmak için İsa'nın yolu takip edilmelidir. Bu doğrultuda Yaşam Formu'nun 8. bölümünde keşişeleri fakirliğe ve alçakgönüllülüğe dayanan yaşam biçiminden utanmamaları gerektiğine, çünkü bunun İsa'nın yolu olduğuna dair teşvik etmektedir. Bu bölümde şu satırları kaleme almıştır:

> Utanç duymayın! Çünkü Rab bu dünyada kendini bizim için yoksul kıldı. Mal varlığı bakımından yoksul ama erdem bakımından yüce olmak, siz sevgili kız kardeşlerimi cennetin krallığının mirasçıları ve kraliçeleri yapan en yüksek yoksulluğun kudretidir. (Karecki, 1987, s. 171)

Clara'nın düşüncelerine göre yoksulluk ve sevgi birbiriyle yakından ilişkili olmuştur. O, Agnes'e yazdığı mektupta Rabbin bahşedeceği armağanlara hazır olabilmek için kişinin kalbinin her türlü gereksiz şeyden arınmış olması gerektiğini ifade etmiştir. Bu gereksiz şeylerin de maddi varlıklar ve güvenceler olduğunu belirtmiştir. Ona göre en uç seviyede yaşanan yoksulluk, kalbi Rabbin armağanlarını kabul etmeye hazır hale getirecek yegâne şeydir (Karecki, 1987, s. 171). Clara'ya göre hiçbir şeye sahip olmama ayrıcalığı sayesinde de keşişeler Tanrı'ya olan bağlılıklarını somut bir şekilde ifade edebilmişlerdir. Çünkü onlar Tanrı'nın sözünü tutma noktasındaki kararlılıklarını bu ayrıcalıkla garanti altına almışlardır (Karecki, 1987, s. 172). İsa'nın kendini boşaltma sürecini taklit etmek insanlar tarafından neredeyse imkânsız olsa da Clara'ya göre Praglı Agnes bunu en iyi taklit edenlerden birisi olmuştur. Zira bir insanın sahip olabileceği en büyük dünyevi zenginliğe sahip olan Agnes, bunları terk ederek radikal bir yoksulluk içinde Mesih'i taklit ederek yaşama yolunu seçmiştir (Hahn, 2025, s. 122).

Clara, Praglı Agnes'e yazdığı 3. mektupta İsa'nın dünyaya gelirken anne rahminde kalmış olduğu zaman diliminden şu şekilde bahsetmiştir: "…Göklerin bile içine sığdıramadığı Oğlu doğuran en şefkatli anneye sarılın. Zira o, Oğlu kutsal rahminin küçük mahfazasında taşımış ve el değmemiş kucağında tutmuştur…" (Armstrong & Brady, 1982, s. 201). Clara ayrıca mesken metaforunu genişleterek nasıl ki Meryem'in rahmi Tanrı'nın tahtı olduysa, her ruhun da bir mesken ve taht olduğunu belirmiştir. Clara, Agnes'i Meryem'in bedeninde İsa için maddi bir mesken hazırlaması gibi, kendisinin de yoksulluk ve alçakgönüllülük yolunu izleyerek İsa için ruhsal bir mesken hazırlaması için teşvik etmiştir. Bazı araştırmacılar Clara'nın mesken metaforunun, münzevi yaşam ve kendini boşaltmayla bağlantılı olduğunu

düşünmüşlerdir. Örneğin Clara'nın kendi ruhunu Kelam'a[107] bir mesken yapabilmek için yoksulluk yoluyla kendini boşaltmayı seçtiği öne sürülen düşüncelerden birisidir (Peterson, 1993, s. 263). Bir başka düşünce ise Clara'nın münzevi yaşamı seçerek İsa'nın kendini boşaltmasına ortak olmak istemesidir. Araştırmacılar tarafından münzevi yaşamanın bir sonucu olarak ortaya çıkan kısıtlamaların bir tür kendini boşaltma olduğu öne sürülmüştür. Bu durum, Mesih'in kendini boşaltmasının insanlar tarafından tamamıyla kendi hayatlarına geçirilmesi olarak değerlendirilmiştir. Zira yeryüzünde ikamet yeri olarak Meryem'in rahmini seçmesi İsa'nın kendini boşaltmasının ilk adımı olmuştur. Onun izinden gitmek isteyen keşişeler de münzevi yaşam ve yoksulluğu hayat tarzı olarak benimsemişlerdir (Peterson, 1993, s. 264). Ancak bu görüşler Clara'nın kendi ifadeleri olmayıp, araştırmacıların öne sürdüğü iddialardır. Dolayısıyla Clara'nın münzevi hayatı seçerken motivasyonunun Mesih'in kenosisini taklit etmek olduğunu söylemek, kendi yazılarında buna yönelik bir nokta olmadığı için bir kesinlik arz etmemektedir. Zira dışarıya kapalı bir manastırda yaşamak daha çok fiziksel güvenlik ve dünyayla irtibatı koparmayla ilişkilendirilmiştir.

Katolik Hıristiyanların kabul ettiği diyofizit görüşe göre İsa'da insani ve tanrısal olmak üzere iki tabiat bir arada bulunmaktadır (A. O. Kurt & Aykıt, 2019, s. 258). Yani İsa aynı anda hem tanrısal hem de insani özellikler taşımaktadır. Kenotik kristolojinin temelini oluşturan İsa'nın tanrısal özelliklerini bir kenara bırakması söyleminin diyofizit anlayışıyla bir çelişki içinde olduğu görülmektedir. Kenotik kristolojiye göre İsa dünyaya gelirken kendinden tanrısal özellikleri boşaltmıştır, çünkü dünyaya gelirken insani kısmının ağır basmasını istemiştir. İnsanlara yaklaşmak için de muhtaç ve yoksul olmayı seçmiştir. İsa'nın insanlara duyduğu sevgiden kaynaklanan bu davranışının Clara'da bir dönüşüme uğrayarak ilahi sevgi uğruna kendinden vazgeçme noktasına evrilmiş olduğu iddia edilebilir. Zira önceki bölümlerde de değinildiği gibi Clara İsa'nın yoksulluğuna yaklaşmak için bütün servetini satmasının yanı sıra hayatı boyunca kurmuş olduğu tarikatın da hiçbir mülkiyete sahip olmaması için uğraş vermiştir. Yani hem bireysel olarak fakirliği seçmiş hem de kurduğu tarikatın ve içinde yaşayan diğer keşişelerin bu doğrultuda yaşamasını istemiştir. Bu amacı için zaman zaman kardinallerle ve papalarla da mücadele etmek zorunda kalmıştır. Clara'nın hayatının büyük kısmını hasta olarak geçirmesine sebep olan oruç ibadetinin bu doğrultuda gerçekleştirildiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Dünyevi eylemler olarak gördüğü yemek yemek, rahat bir yatakta uyumak

[107] Kelam ile kastedilen İsa'dır.

gibi eylemleri terk ederek İsa Mesih'e yaklaşmak istemiştir. Bu noktada Clara'nın manastır hayatına katılarak tanrıyla bir olabilmek için, önceden kadınların yaptığı gibi İsa'nın erkeksi özelliklerini değil dönüşümünü örnek aldığı yorumu yapılabilir. İsa'nın kendini tanrı yapan özelliklerini bir kenara bırakması gibi Clara da dünyevi ihtiyaçlarını baskı altına alarak İsa'nınki gibi bir dönüşüm yaşamak istemiştir. Bu dönüşümün sonunda da mistisizmdeki Tanrı ile birleşme ideali yatmaktadır.

3.2 Mesih'in Gelini Olma

Clara'nın mistik anlatılarının ortaya çıktığı kaynaklar, Praglı Agnes'e yazmış olduğu mektuplardır. Bu mektuplar o dönemde kraliyet ailesine hitap edilirken kullanılan bir üslupla yazılmıştır. Ancak mektuplarda Clara ve Agnes arasındaki dostluğu gösterir şekilde, samimi bir biçimde İsa ile yapılan mistik evlilik teması sürekli olarak gündeme getirilmektedir. Ayrıca Kardinal Hugo da kadınların bekareti ve münzevi yaşam arasında derin bir bağ kurarak bu mistik evliliğe yönelik atıflarda bulunmuştur. Kadınların göksel evliliği göz önüne alarak iffetlerini korumak için dışarıya karşı kapalı yaşamaları gerektiğini belirtmiştir (Bartoli, 1993, s. 125). Kadınların iki cinsiyetten daha zayıf olanı kabul edildiği için günaha daha kolay sürüklenecekleri düşünülmüştür. Bu da onların münzevi bir şekilde yaşamaları gerekliliğini ortaya koymuştur. Tanrı ile yapılacak olan bu mistik evlilik birçok kadının hayata dair seçimlerinde kritik bir rol oynamıştır. Clara da mistik evlilik temasını Praglı Agnes'e olan mektuplarında dile getirmiştir (Bartoli, 1993, s. 126).

Clara, yoksul Mesih'in izinden giderek yaşama noktasında keşişeleri "… Yoksul bir bakire gibi, yoksul olan Mesih'i kucaklayın…" sözleriyle teşvik etmiştir (Hart, 1987, s. 176). Bekaretin Mesih'in sevgisini tam olarak elde etmeyi sağlayan bir güç olduğundan bahsetmektedir. Bakire yaşamı tercih etmek Clara'nın yazılarında yer yer Mesih'in çarmıhtaki acılarına ortak olmakla bağlantılı şekilde ele alınmıştır (Goorbergh & Zweerman, 2000, s. 55). Clara kendisi gibi Praglı Agnes ve manastırda beraber yaşayan diğer kadınların hayatlarının ilk dönemlerinde lüks ve dünyevi zevkler içinde yaşadıklarını bildiği için yazılarında onlara yönelik anlatımlar kullanmıştır. Clara'ya göre en uç düzeyde yaşanan yoksulluk, kişinin kalbini Rabbin armağanlarını almaya hazırlamıştır. Bu armağanların neler olduğunu anlatırken de evlilik imgelerini kullanmıştır (Karecki, 1987, s. 172). Bu imgelere mektuplarında yer alan aşağıdaki satırlarda rastlanılmaktadır:

> Senin göğsünü değerli taşlarla süsleyen, kulaklarına paha biçilmez incilerden küpeler takan, seni bahar çiçekleri gibi ışıltılı mücevherle donatan ve başına kutsallığının işareti olarak altın taç takan kişi Rabbin ta kendisidir. (Brady, 1953, s. 88)

Clara bu satırları imparatorların evlilik tekliflerini geri çeviren ve dünyadaki ünvanlarından ve kraliyet mülklerinden vazgeçerek bir manastırda yaşamaya başlayan Praglı Agnes için kaleme almıştır. Dolayısıyla seçilen metaforlar daha da anlam kazanmaktadır. Clara'nın bu imgeleri zaman içinde Mesih'in gelini olma söylemine doğru evrilmiştir (Hahn, 2025, s. 122). Örneğin Clara Praglı Agnes'e yazdığı ilk mektupta Agnes'in Mesih ile evliliği tercih etmesi ve imparator II. Frederick'in evlilik teklifini reddetmesini karşılaştırmaktadır. İkinci mektubunda ise "gelin odasında" gerçekleşecek göksel bir evlilikten bahsetmektedir (Mooney, 2020, s. 286). Mektubunda yine Agnes'i dünyada kralların evlilik teklifini reddederek yoksulluğu seçmesinden dolayı övdükten sonra Tanrı tarafından göksel evliliğin Agnes'e bahşedileceğini anlatmaktadır (Mueller, 2010, s. 265).

Tanrı'nın gelini olma fikri Hıristiyan mistisizminde oldukça güçlü bir motiftir. Özellikle Origen (ö. 253/254) ve Clairvauxlu Bernard'ın (ö.1153) Neşideler Neşidesi'ne dair yorumlarında öne çıkmaktadır (Kourie, 2012, s. 10). Clara'nın evlilik imgeleriyle ile olan anlatımları onun Clarivauxlu Bernard'dan etkilendiğini ortaya koymaktadır. Bernard'ın gelin mistisizminin odak noktası insan bedenine bürünmüş olan Mesih olmuştur. Ona göre bu mistik evlilikte amaçlanan şey gelin ve damadın coşkulu birlikteliğidir. Bedenleşmiş Mesih ile birleşen kişi, Tanrı ile bütünleşmiş olacaktır. Bernard'ın bu yorumları Clara tarafından da benimsenmiş ve geliştirilmiştir. Clara yoksul ve çarmıha gerilmiş Mesih ile birleşmeye odaklanmıştır. Bu durumdan Agnes'e olan mektubunda şu satırlarla bahsetmektedir:

> İnsanların oğullarından daha güzel olan Eşin[108], senin kurtuluşun için en aşağılık insan olmayı kabul etti. İnsanlar tarafından hor görüldü, dövüldü, tüm vücudu sayısız kere kırbaçlandı. Sonra da çarmıhta acı çekerek öldü." (Kourie, 2012, s. 11)

Clara'ya göre Mesih'in yoksulluğuna ve dünyada çektiği acılara, onun alçakgönüllü oluşuna ortak olan kişi, Mesih'in yüceliğine de ortak olacaktır. Dolayısıyla, fakir bir yaşam sürmelerine rağmen onlar Mesih'in gelinleri oldukları için asil hanımlar olarak kabul görmeleri gerekmektedir (Hugo & Schatzlein, 2019, s. 150).

[108] Mezmurlar 44:3

Clara papalıktan mülkiyetsiz yaşama ayrıcalığı elde etmek için sıkıntılar yaşadığı dönemde Agnes'e yazdığı üçüncü mektupta Mesihle evlilik teması üzerinden onu yoksulluğa motive etmiştir. Agnes'e yazdığı ikinci mektupta ona "Evlenmeye layık gördüğü Efendinin ayak izlerine bağlı kalması gerektiğini" hatırlatmıştır (Mooney, 2020, s. 286). Dördüncü mektup ise Clara'nın *Neşideler Neşidesi'nden* en fazla alıntı yapmış olduğu mektuptur. Mektubun cennetteki Eşine doğrudan hitap ettiği bölümünde Neşideler Neşidesi'nden "…beni dudaklarınla öp…"[109] ve "…beni peşinden götür. Güzel kokularının arasında koşalım…"[110] gibi alıntı dizeler kullanmıştır. Clara'nın mektuplarındaki evlilik imgeleri her zaman Tanrı ile bütünleşmeyi samimi bir şekilde anlatan pasajlarda yer almıştır. Orta Çağ'daki diğer mistikler gibi Clara da aşkın manevi tecrübelerini ifade etmek için bazen duygusal bazen de erotik sayılabilecek imgeler kullanmıştır (Mooney, 2020, s. 293).

Clara dördüncü mektubunda mistik evlilik temasına yeni bir izah katmaktadır. Bu da onun bu konu üzerinde düşünmeye devam ettiği şeklinde yorumlanmıştır. Clara Romalı şehit Azize Agnes'i (ö. 304) örnek göstermiş ve onun duasından bolca alıntılar yapmıştır. Ayrıca onu takip edilmesi gereken bir insan modeli olarak gördüğü ifade edilmiştir (Bartoli, 1993, s. 127). Clara bu mektubunda şu satırları yazmıştır:

> Ve şimdi, çok sevdiğim size bu satırları yazarken Kutsal Ruh'un sevinciyle sizinle birlikte seviniyor ve mutlu oluyorum. Çünkü, ey Mesih'in gelini, bu dünyanın bütün anlamsızlığını bir kenara bırakarak tıpkı diğer kutsal bakire Azize Agnes gibi dünyadaki günahları ortadan kaldıran Kuzu ile gerçekten harika bir şekilde evlendiniz. (Stace, 2001, s. 121)

Görüldüğü gibi Praglı Agnes ve Mesih arasında kurulan bu mistik ilişki Clara'nın düşüncelerinde ve mektuplarında büyük bir yer kaplamıştır. Agnes'e ikinci mektubunda seslenirken "…Bu nedenle sevgili kız kardeşim, daha doğrusu sana çok saygıdeğer hanımefendi olarak seslenmeliyim. Çünkü sen Rabbim İsa Mesih'in gelini, annesi ve kız kardeşisin…" şeklinde hitap etmektedir. Üçüncü ve dördüncü mektuplar da "…En yüce Kralın kız kardeşi ve gelini…" ile "…Sonsuz Kralın, Kuzunun[111] gelini…" şeklinde başlamaktadır. Bu noktada İsa ile kurulan gelin ve damat ilişkisine ek olarak kız kardeşle erkek kardeş ve anneyle oğul ilişkisinin de Clara'nın düşüncelerinde yer etmeye başladığı görülmektedir (Goorbergh &

[109] Neşideler Neşidesi 1:2
[110] Neşideler Neşidesi 1:3-4
[111] Hıristiyanlara göre İsa kendini insanlar için kurban etmiş bir kuzudur. (A. O. Kurt & Aykıt, 2019, s. 276)

Zweerman, 2000, s. 75). Günümüz araştırmacıları, insanın Mesih'le ilişkisi anlatılırken gelin imgesiyle kız kardeş ve anne imgelerinin de birlikte kullanılmasının giderek artan bir itirazla karşılandığını ifade etmektedirler. Bu kadar çeşitli ilişkinin bir arada var olmasından söz edilmesinin pek çok insanda tepki ve özellikle hoşnutsuzluk yarattığını belirtmişlerdir (Goorbergh & Zweerman, 2000, s. 76). Ancak Clara'nın bu düşüncesine sebep olan şeyin, bizzat İsa'nın "Tanrı'nın dediğini yerine getiren herkes benim erkek kardeşim, kız kardeşim ve annemdir."[112] sözü olduğu düşünülebilir.

3.3 Manevi Annelik

XI. yy.'da ortaya çıkmaya başlayan ve XII. yy.'da yaygınlaşmaya başlayan duygusal dindarlık sadece Mesih'in insani yönüne değil aynı zamanda onun dişil yönlerine de odaklanmıştır (Delio, 2007, s. 33). İsa'nın anneliği imgesi de bu dişil formlardan ortaya çıkan bir tasvir olmuştur. Bu tasvire ilk defa Canterburyli Anselm'in (ö. 1109) yazılarında rastlanılmıştır. Anselm, erkeklerin kadınlardan daha üstün olduğunu düşündüğü için Tanrı'nın "anne" olarak görülmesine karşı çıkmıştır. Ancak Pavlus ve İsa'ya yönelik dualarında daha duygusal bir tavır sergileyerek İsa'yı insanları kanatları altında almak ve onlarla ilgilenmek isteyen bir anne olarak tasvir etmiştir. İsa'nın anne olarak betimlenmesi ve bu yolla Tanrı'nın merhametinin ifade edilmesi XII. yy.'da Sistersiyenler tarafından oldukça rağbet gören bir konu olmuştur. Mistikler arasında kadınlık ya da annelik hakkında yaygın üç kabul bulunmuştur. Bunlar kadının üremesi ve fedakarlığı, sevgisi ve şefkati, son olarak da besleyici konumunda olmasıdır. Sistersiyenler arasında da bu hasletlerin sorumlulukları altındaki keşişlere yöneltilmesi gerektiği fikri yer edinmiştir. Örneğin Clarivauxlu Bernard, genç bir keşişin ailesine yazdığı mektupta şunları söylemiştir: "Ben onun hem annesi hem babası hem erkek hem de kız kardeşi olacağım" (Delio, 2007, s. 34). Dolayısıyla örnek aldıkları İsa'nın anne olarak tasvir edilmesi manastır yaşamında güven ve şefkate dayalı ilişkileri teşvik eden bir model ortaya koymuştur. Bu imge duygusal dindarlığın bir uzantısı olarak Tanrı'nın insanları koruyan, kollayan ve kanatları altına alan bir anne gibi olduğu inancını vurgulamıştır (Delio, 2007, s. 34). Francis'in de yazılarında kendinden bahsederken anne tasvirini kullandığı görülmektedir. Örneğin Keşiş Leo'ya yazdığı aşağıdaki satırlar bu durumu yansıtmaktadır:

[112] Matta 12:50

> Kardeş Leo, kardeşin Francis sana sağlık ve esenlik diler. Sana, oğlum, bir anne olarak konuşuyorum. Eğer benden bir öğüt istersen, sana şunları söylerim. Rab Tanrı'yı hoşnut etmek ve O'nun ayak izlerini ve yoksulluğunu izlemek konusunda sana ne daha uygun görünüyorsa, bunu Rab Tanrı'nın ve benim iznimle yap… (Armstrong, 2023, s. 122)

Francis ayrıca 1221 tarihli kuralında da keşişlere birbirlerini ana-oğul gibi sevmeleri gerektiğini öğütlemektedir. Ayrıca her birinin diğerini annenin oğluna baktığı gibi bakması gerektiğini de belirtmektedir (Delio, 2007, s. 35). Francis'e göre manevi annelik kefaret ve yoksullukla bağlantılıdır. Dolayısıyla sadece dine yönelen ve yoksul olmaya çalışan kişiler İsa'nın anneliğini taklit edebilir. Manevi annelik, İsa'nın izinden gitmenin bir meyvesi olarak değerlendirilmiştir (Delio, 2007, s. 36).

Manevi annelik anlayışına Clara'nın Agnes'e yazdığı mektuplarda da rastlanmaktadır. Bu terim Clara için Mesih'in kendisine inananların hayatında yeniden dünyaya gelişini ifade etmektedir. Yani Tanrıyla kurulan derin ilişkinin kişinin hayatında Mesih gibi olarak onun varlığını görünür kılması şeklinde anlaşılmıştır. Clara Agnes'e yazdığı mektuplarda çarmıha gerilen Eş İsa ile giderek derinleşen bir ilişkiyi anlatmıştır. Bu ilişki, kişinin İsa gibi "sevgide çarmıha gerilmiş" hale gelmesine yol açmıştır. Bu derin birliktelik Clara'ya göre kişinin Mesih'i kendi yaşamında doğurması anlamına gelmiştir (Delio, 2007, s. 32). Dönemin hemen hemen bütün erkek mistikleri, kadınların manastırda geçirdiği zamanı Mesih ile evlilik öncesi geçirilen nişanlılık sürecine benzetmiştir. Ya da *Neşideler Neşidesi'nin* ifadeleriyle bu zamanı aşkın henüz karmaşık vakitleri olarak nitelendirmişlerdir. Dolayısıyla Mesih ile evliliğin de ancak ölümden sonra cennette meydana geleceğini belirtmişlerdir. Clara bu konuda farklı bir bakış açısı sunmaktadır. Ona göre manastırda dini bir yaşam sürerek geçirilen süreç, bu evliliğin yaşandığı zaman dilimidir. Tıpkı Meryem gibi bakire kalarak İsa'nın doğumunun gizemini bizzat kendi bedeninde de yaşatmıştır. Clara'nın manevi annelik anlayışı sadece bir fikirden ibaret olmamıştır. Onun kendi hayatında deneyimlerde de kendisine yer bulmuştur. Zira Clara bir tarikat kurarak aynı doğrultuda yaşamayı seçen birçok kadını bir araya getirmiştir. Bu kadınların hepsini anne gibi sevdiğini ve sayılarının artmasından çok memnun olduğunu dile getirmekten çekinmemiştir (Bartoli, 1993, s. 129). Clara bu kadınlara şu şekilde hitap etmiştir:

> Ben, Clara, Mesih'in hizmetkarı, kutsal Babamız Francis'in küçük fidanı, sizlerin ve diğer Yoksul Keşişelerin kız kardeşi ve annesi, layık olmasam da, Rabbimiz

> İsa Mesih'ten, O'nun merhameti ve en kutsal Annesi Meryem'in, Başmelek Mikail'in ve Tanrı'nın tüm kutsal meleklerinin, tüm erkek ve kadın azizlerinin aracılığıyla, göksel Baba'nın size gökte ve yeryüzünde bu en kutsal nimeti bahşetmesini ve sizi bu nimetle kutsamasını diliyorum. (Armstrong & Brady, 1982, ss. 233-234)

Clara'nın kendini San Damiano'da yaşayan kadınların manevi annesi gibi gördüğü oldukça açıktır. Anneliğe yaptığı vurgular ve İsa'ya olan bağlılığı sebebiyle Clara'nın İsa'nın annesi olan Meryem'e dair fikirleri de araştırmaların konusu olmuştur. Clara'nın Meryem'e dair düşünceleri imgeler açısından oldukça zengindir. O Meryem'i her zaman yoksul İsa'nın yoksul annesi olarak tasvir etmiştir. Francis'in de Meryem'i bu şekilde nitelendirdiği bilinmektedir. Hem Clara hem de Francis keşişeleri tıpkı İsa ve annesi Meryem gibi fakir bir biçimde yaşamaya davet etmiştir (Bartoli, 1993, s. 130).

Clara zaman zaman kendisini Agnes'in annesi olarak tasvir eden ifadeler de kullanmıştır. Bu sayede ikisi arasındaki manevi bağı kuvvetlendirmek istemiştir. Aynı zamanda Agnes'e İsa'yı kutsal rahminde taşımış olan Meryem'e de sadık kalması gerektiğini anlatmıştır. Daha önce de değindiğimiz gibi Meryem'in rahminin İsa için maddi bedenleşme ve manevi mükemmellik arasında bir geçiş yeri olduğunu ifade etmiştir (Monagle, 2015, s. 494). Agnes'e kendisinin de Mesih'i taşıyabileceğini şu sözlerle ifade etmiştir:

> Böylece, bakirelerin bakiresi olan yüce Bakire'nin O'nu bedeninde taşıdığı gibi, sen de onun alçakgönüllülüğünün ve özellikle yoksulluğunun izinden gidersen, hiç şüphesiz O'nu ruhen, iffetli ve bakire bedeninde taşıyabilirsin. Seni ve her şeyi içine alan O'nu içinde barındıracak, bu dünyanın geçici mallarının aksine, daha kalıcı olan şeye sahip olacaksın. (Armstrong & Brady, 1982, s. 201)

Clara yazdığı satırlarla Agnes'in İsa'yla olan ilişkisine dair bazen annelik esintisi taşıyan ve Meryem'den örnekler verdiği bazen ise daha erotik imgelerle dolu bir eş anlatısı çizmiştir. Clara'nın Meryem'e dair anlatılarında anneliğe bir övgü olduğu kesindir. Bu durum bazı Fransisken akademisyenler tarafından dikkatle incelenememesi durumunda yanlış anlaşılabilecek bir konu olarak değerlendirilmiştir. Onlar, Clara'nın sözlerinin çarptırılarak ya da yanlış anlaşılarak Clara'nın evliliği teşvik ettiğinin iddia edilebileceğini ve bundan kaçınılması gerektiğini ifade etmişlerdir (Monagle, 2015, s. 494). Bu araştırmacıların iddialarına göre Clara'nın kendisinin ve mektuplarının kadınsı olarak değerlendirilmesi, onu cinsiyet kalıpları içine sıkıştırmıştır. Bu durum da özgünlüğünün yeteri kadar dikkate

alınmamasına sebep olmuştur. Dolayısıyla Clara'nın eserlerine sadece bir kadının yazıları olarak değil, bir Fransiskenin yazıları olarak bakılması gerektiğini tavsiye etmişlerdir. Zira annelik imgelerini kullanmada Clara'nın Francis gibi öncüleri de var olmuştur (Monagle, 2015, s. 495). Dolayısıyla bu araştırmacılar annelik imgelerini kadınlara özgü bir dil olmaktan ziyade hem erkek hem de kadın Fransiskenlerin ortak anlayışı olarak değerlendirmişlerdir. Zira Francis'in aşağıdaki sözleri bu durumu kanıtlar niteliktedir:

> Bizler, sadık ruhumuz Kutsal Ruh tarafından Rabbimiz olan İsa Mesih'e bağlandığında onun eşleriyiz (spouse). Göksel Babanın isteklerini yerine getirdiğimizde O'nun kardeşleriyiz. O'nu ilahi bir sevgiyle, saf ve samimi bir bilinçle kalbimizde ve bedenimizde taşıdığımızda ve başkalarına örnek olacak şekilde ilahi bir eylemle onu doğurduğumuzda ise anneleriz. (Dalarun, 2006, s. 59)

Francis'in de kendisine ve diğer keşişlere yönelik anne benzetmesini yapması, bu kavramın cinsiyetten bağımsız bir şekilde kullanıldığını göstermektedir. Dolayısıyla Fransisken araştırmacılar iddialarında haklı gibi gözükmektedirler. Bir kadın olan Clara'nın bu konuya daha duygusal bir şekilde yaklaşmış olabileceği yorumu yapılabilir, ancak en azından şimdilik elimizde bu iddiayı doğrulayabilecek bir veri ya da çalışma bulunmamaktadır.

3.4 Ayna Öğretisi

Ayna öğretisi, tıpkı Orta Çağ'ın diğer yazarlarında olduğu gibi, Clara'nın mektuplarında da baskın bir sembolik yere sahip olmuştur. Ayna öğretisinden en yoğun bahseden isimlerden ilki Nyssalı Gregory (ö. 394) olmuştur. O, kişinin kendi ruhunun aynasını dünyevi ya da göksel şeylere çevirebileceğini söylemiştir. Nasıl ki bir ayna doğrudan bakılamayacak kadar parlak olan güneş ışınlarını yansıtıyorsa, erdemli yaşamın da bu şekilde ilahi bir güzelliği yansıttığını anlatmıştır (Blastic vd., 2011, s. 40). Aziz Augustine de dindar kadınlar için yazdığı kuralında nasıl yaşamaları gerektiğini anlatırken ayna imgesini kullanmıştır. Dolayısıyla ayna imgesi zaten bilinen ve kullanılan bir imgedir (Blastic vd., 2011, s. 41).

Clara ile ilgili kaynakların yetersizliği ve elimize ulaşan mektuplarının azlığı sebebiyle ayna imgesini nereden öğrenmiş olduğunu belirlemek oldukça zordur. Ancak bu öğreti onun mektuplarında önemli bir yer tutmuştur. Ayrıca Orta Çağ döneminde ayna imgesinin oldukça önemli olduğu, hatta ayna edebiyatı olarak adlandırılan bir yönelim olduğu da görülmektedir. Clara'nın bu metafordan keşişlerin vaazları vasıtasıyla haberdar olduğu öne sürülmüştür, zira San Damiano'da herhangi bir kütüphane bulunmadığı için bir kitaptan öğrenmiş olabileceği

fikri olası değildir (Armstrong, 1985, s. 197). Clara da bu imgeyi Agnes'e olan mektuplarında ilk defa üçüncü mektupta kullanmıştır. Agnes'e Tanrı ile ilişkisini dua yoluyla ileri bir boyuta taşımak için yeni yöntemler denemesini öğütlemiştir: "Zihnini sonsuzluğun aynasına yerleştir. Ruhunu sonsuz ihtişamın şekline yerleştir. Kalbini tanrısal özün suretine yerleştir. Tefekkür yoluyla tüm benliğini Tanrı'nın görüntüsüne dönüştür" (Blastic vd., 2011, s. 46). Clara'ya göre tefekkür İsa'ya sadece dışardan bakmak değil, onun çarmıhta yaşadığını sanki onunla yaşıyormuş gibi hissetmek, onun bu gizemli halinin içinde yaşamaktır. Tefekkür, çarmıha gerilmiş Mesih'e bakmakla başlar. Bu bakış, Tanrı'nın kendini kırılgan insan bedeninde açığa çıkarmasını benimseyen bir bakış olarak ifade edilmiştir (Delio, 2007, s. 50). Clara ayna aracılığıyla tefekkürün nasıl olması gerektiğine dair şu ifadeleri kullanmıştır:

> Ey İsa Mesih'in eşi, kraliçe, her gün bu aynaya bak ve içinde görünen yüzünü sürekli incele. Böylece içini ve dışını tamamen güzelleştirecek olan çok renkli giysilere bürünmüş, erdemlerin çiçekleriyle ve onlardan yapılan giysilerle donanmış olasın. En Yüce Kral'ın sevgili kızı ve gelini olarak sana yakışan budur. (Mueller, 2010, s. 272)

Araştırmacılara göre Clara burada ayna ile İsa'nın kendisini kastetmektedir. İsa aynadan yansıyan görüntü değil, aynanın bizzat kendisidir. Bu da onu yansıtıcı konumuna koymaktadır. İnsan aynaya yani İsa'ya bakarak olması gereken halin bir görüntüsünün görmektedir. İnsan İsa'ya bakıp onun tarafından yansıyan görüntüde ne olabileceğini öğrendikten sonra onu taklit etmeye başlayabilir. Ayrıca ayna metaforu insanın kendisini sevgilisini gözünden görmeye de benzetilmiştir. Sevgili, insanı kendi gözünden gördüğü biçimiyle, dönüşmüş ve farklılaşmış bir şekilde kişiye geri yansıtmaktadır. Bu süreçte kişi olduğundan daha farklı bir hal almaktadır, zira artık sevgilisinin gözünden bir görüntüsü vardır. Dolayısıyla kişi bu imge sayesinde kendini o doğrultuda değiştirebilmektedir. Dolayısıyla insan kendi tefekkürü ve Mesih'i taklit etmesi yoluyla bir dönüşüm geçirebilmektedir. Bu dönüşümden sonra da kişinin kendisi başkaları için birer ayna haline gelebilmektedir. Başkaları Mesih'e baktığı gibi dönüşüm geçiren kişiye bakarak da kendi yansımalarını görebilmektedir. Clara'ya göre bu, Mesih'i tefekkür ve taklit etmekle mümkün olabilmektedir (Hugo & Schatzlein, 2019, s. 154). Clara da sağlığı bozuk olmasına rağmen keşişe kız kardeşlerine gösterdiği özen sebebiyle bir örnek, onlar için bakılacak olan bir aynadır. O keşişelere alçakgönüllü bir şekilde hizmet etmiştir. Onların ayaklarını yıkamış olması bunun bir göstergesi olarak değerlendirilmiştir. Kendisinin bir ayna oluşu gibi onlara da dünyada yaşayanlara örnek birer ayna olmaları için tavsiye vermektedir.

İnsanın başkalarına şefkat ve sevgi gösterince gerçek kendisi olabilmektedir. İnsan gerçek benliğine dönünce de Mesih'in izini takip edebilmektedir (Kourie, 2012, s. 13).

Clara için Mesih, Tanrı'nın kendini insanlara gösterdiği bir aynadır. İnsanlar bu aynaya bakarak kendilerinin kim olduğunu anlamaya başlar. Çarmıha gerilmiş olan Mesih olarak ete kemiğe bürünen Tanrı, insanın yaratıldığı imgedir ve kimliğinin temelini oluşturmaktadır. İnsan Mesih'e ne kadar tefekkürle bakarsa kimliğini o kadar derin bir şekilde keşfeder. Tefekkür insan için dönüştürücüdür çünkü aynaya bakan kişiyi aynadaki imgenin yansımasına dönüştürür. Yani insan Mesih'i tefekkür ettikçe Tanrı'nın imgesini keşfeder ve ona daha çok benzer bir hale gelir. Mesih aynasına bakarak kişide açığa çıkan bu Tanrı imgesi Mesih'in inanan kişide yeniden doğması olarak ifade edilir (Delio, 2007, s. 52). Kişi İsa'yı yeniden doğurmak için onun çarmıhta can verişini tefekkür ederek kendi benliğini yok etmeli ve sonra İsa'nın aynadan yansıyan görüntüsüne göre kendi kimliğini yeniden inşa etmelidir (Monagle, 2015, s. 497).

Clara, Agnes'e Mesih'in aynasında yoksulluğu, alçakgönüllülüğü ve hayırseverliği düşünmesini tavsiye eder. Bunlar, Fransisken yaşamının üç temel erdemi olarak kabul edilmiştir. İsa'nın bir ahırda[113] doğmuş olması, alçakgönüllülüğün aynanın kenarlarında bulunduğunu simgelemektedir. Aynanın yüzeyi ise İsa'nın yaşamındaki erdemleri göstermektedir. Aynanın derinliği ise İsa'nın çarmıha gerilmesinde tasvir edilen yüce hayırseverliği düşünmeyi sağlamaktadır. Clara'ya göre ilahi güzelliğe bakan kişi güzelleşmektedir. Bu da Nyssalı Gregory'nin bahsettiği, ruhun dünyevi ya da göksel şeylere yönelebileceği anlatısını hatırlatmaktadır (Kourie, 2012, s. 12).

Orta Çağ edebiyatında kişinin aynaya bakıp yüzünü incelemesi ya da kendini erdemlerle süslemesi gibi öğütler diğer eserlerde bulunmamaktadır (Armstrong, 1985, s. 198). Dolayısıyla bu Clara'nın ayna imgesine yüklemiş olduğu özgün bir anlatımdır. Ayrıca Clara'nın bu mistik öğretilerinin günümüz Fransisken araştırmacıları tarafından XXI. yy.'da geçerli olduğu öne sürülmüştür. Özellikle bilinçsiz tüketim ve açgözlülüğün hâkim olduğu günümüzde insanların maneviyat arayışında olduğunu ve aranan bu ruhani devrimin de Clara'nın anlatılarında mevcut olduğunu iddia etmişlerdir. Clara'yı bir akıl hocası olarak değerlendiren araştırmacılar, onun benliğin katmanlarını aşarak insana egosunun üstünden gelmeyi öğrettiğini savunmuşlardır. Clara'nın yazıları oldukça kısa ve az olmasına rağmen onun öğretilerinin

[113] Luka 2:4-7

güzellik ve barışa ihtiyaç duyan dünyada oldukça önemli olduğu da Clara'nın mistisizminin günümüze etkisi hakkında ortaya konan düşüncelerden birisidir (Kourie, 2012, s. 15).

SONUÇ

Assisili Clara, Hıristiyan geleneğinde bir manastır için kural yazan ilk kadın olması dolayısıyla oldukça önemli bir kişiliktir. Papalığa karşı vermiş olduğu mücadeleler sonucunda Yaşam Formu olarak adlandırdığı kuralları ölümünden birkaç gün önce papalık tarafından onaylanarak resmiyete kavuşmuştur. XII. yy.'da yaygınlık kazanan tövbekâr topluluklar, yalnızca bireysel bir kurtuluşu değil, aynı zamanda toplumsal bir yönelişi de temsil etmekteydi. Özellikle kadınlar arasında bu yaşam biçimi, evlilikten ve dünyevi sorumluluklardan uzaklaşarak radikal bir şekilde Tanrı'ya yönelmenin aracı olarak benimsenmiştir. Bu bağlamda Assisili Clara da Francis'in etkisiyle bu tövbekâr yaşam biçimini benimseyerek, sadece bireysel kurtuluş arzusunu değil, aynı zamanda kadınlara yönelik yeni bir ruhani topluluk modeli oluşturma çabasını da ifade etmiştir. Clara bu çabanın bir sonucu olarak bekaret ve yoksulluğu kendi yaşamının merkezine aldığı gibi kurmuş olduğu tarikatın da ana fikri haline getirmiştir. Clara'nın yoksulluğa olan vurgusu o kadar güçlü olmuştur ki, zaman zaman kardinaller ve papalıkla karşı karşıya gelmek zorunda kalmıştır. Onun yoksulluk anlayışı, yalnızca ekonomik bir yokluk değil, Mesih'in kenotik boşalımına katılma pratiğini ifade etmiştir. Bekâret ise, Mesih'le kurulan mistik evliliğin hem sembolü hem de koşulu olarak görülmüştür.

Tezin ilk bölümünde ortaya konmaya çalışılan temel meselelerden biri, kadınları asketizme yönlendiren etkenlerin neler olduğudur. Bu bağlamda, söz konusu yönelimin yalnızca bireysel bir ruhsal arayış değil, aynı zamanda dönemsel koşullardan doğan çok katmanlı bir tepki olduğu vurgulanmıştır. Kadınların asketik yaşama yönelmesi, dini metinlerdeki kurtuluş ideali ve bekâret söylemi kadar, toplumsal cinsiyet normları, ataerkil denetim mekanizmaları ve biyolojik cinsiyet üzerinden kurulan aşağılayıcı tıbbi söylemlerle de ilişkilendirilmiştir. Manastır hayatı, kadınlara ailevi ve toplumsal sorumluluklardan azade daha serbest bir yaşam alanı sunmuştur. Bu alan içinde kadınlar, kendilerini Tanrı'ya adayarak hem ruhsal bir otorite kazanmış hem de cinsiyetle tanımlanan rollerin ötesine geçme imkânı bulmuştur. Bu yönelim, aynı zamanda kadınlar için alternatif bir topluluk ve kimlik inşası olarak da değerlendirilmiştir. Bu bağlamda göze çarpan nokta, kadınların asketizme yönelirken erkek kıyafetleri giymesi olmuştur. Ayrıca birçok yazarın metinlerinde de kadınlardan erkeklere benzemesi bağlamında övgüyle bahsedildiği görülmüştür. Erkek gibi olma fenomeninin üzerine gidilmiş ve sebepleri ortaya konmaya çalışılmıştır. Tüm bu anlatılanlar sonucunda karşımıza çıkan tablo şu şekildedir: Bazı kadınlar güvenlik sebebiyle erkek kıyafetleri giyinirken bazıları

da erkek manastırlarında yaşamak için erkek kimliğine bürünmüştür. Çünkü erkek olarak daha kutsal bir hayat süreceklerini düşünmüşlerdir. Bu bağlamda en çarpıcı ve dönüştürücü nokta, klasik tıp teorisi ve erken dönem kilise babalarının kadına bakışı olmuştur.

Bu metinlerde kadınlık, tıpkı erkek gibi bağımsız bir cinsiyet olarak değil erkeklerin eksik bir versiyonu olarak kendine yer bulmuştur. Bu durum klasik tıp teorisinde kadınların anne rahminde yeteri kadar gelişmemesi ve vücut ısılarının doğru olmaması bağlamında açıklanmaya çalışılmıştır. Dolayısıyla kadınların "erkek olmasından" bahsedilirken, aslında erkeklikle ilişkilendirilen erdemleri (cesaret, irade, ruhsal disiplin) edinmeleri sayesinde noksan görülen cinsiyetlerinin kemale erdiğinin varsayıldığı saptanmıştır. Bu yaklaşımda, biyolojik cinsiyetin ötesinde bir "ruhsal erkeklik" ideali söz konusudur. Özellikle bakire keşişelerin, kadın doğasına özgü addedilen zayıflık, duygusallık ve itaatsizlik gibi özellikleri terk ederek, Mesih'e benzer şekilde çilecilik ve özveri sergilemeleri, onların "erdemli" ve dolayısıyla "erkeksi" kabul edilmelerine zemin hazırlamıştır. Bu durum, erken dönem kilise söyleminde kadınların mistik alanda kabul görmesinin ön koşulu haline gelmiş; kadın azizelerin yaşam öykülerinde sıkça "erkek gibi yaşadıkları" ya da "ruhsal bakımdan erkekleştikleri" vurgulanmıştır. Bu durum, manastır kimliğinin ve asketik ideallerin, kadınlar için yalnızca dünyevi hayattan kaçışı değil, aynı zamanda kendiliklerini inşa ettikleri bir varoluş biçimi hâline geldiğini göstermektedir. Dolayısıyla asketik yaşam, kadınların sadece ruhsal değil, aynı zamanda toplumsal ve bedensel düzeyde de "dönüştükleri" bir alan olarak değerlendirilebilir.

Tezin ikinci bölümünde, Clara'nın hayatı merkeze alınarak Azize Clara Tarikatı'nın tarihsel olarak nasıl ortaya çıktığı, hangi koşullarda şekillendiği ve nasıl kurumsallaştığı detaylı biçimde ele alınmıştır. Bu bölümde tartışılan noktalardan birisi Clara'nın, günümüzde kendi adıyla anılan Azize Clara Tarikatı'nın kurumsallaşmasına dair etkisidir. Zira bu isim tarikata Clara'nın ölümünden sonra verilmiştir. Ancak bu çalışmada gösterildiği üzere tarikatın kurumsal olarak şekillenişi, büyük ölçüde Kardinal Hugo'nun çabalarıyla gerçekleşmiştir. Clara'nın yaşadığı San Damiano manastırı, bu süreçte bir merkez işlevi görmüşse de tarikatın diğer manastırlarla birleşerek tek bir yapı altında toplanması aşamasında Clara'nın doğrudan bir rolü bulunmamaktadır. Başlangıçta Clara yalnızca kendi yaşam pratiğini San Damiano'da sürdürmüş; diğer manastırların kurulumu ve ortak kurallarla bir araya getirilmesi süreci, daha çok Kardinal Hugo'nun yönlendirmesiyle şekillenmiştir. Bu noktada, dağınık halde yaşayan kadın topluluklarını birleştirme, onları kurumsal olarak tanımlı ve tek tip bir yaşam biçimine

yönlendirme çabası, tarikatın fiilî kuruculuğunu Hugo'ya atfetmeyi mümkün kılmaktadır. Kardinal Hugo bu manastırları Fransiskenlere bağlayarak, kadınların dini yaşamında Küçük Keşişlerin sorumlu olmasını istemiştir. Çünkü o, keşişelerin dışarıya çıkmadan münzevi bir hayat sürmelerini tarikatın ana ilkesi olarak belirlemiştir. Bu şekilde yaşayan keşişelerin geçimini sağlamak için de tarikata vakıf malları bağışlamak istemiştir. Tarikata bağlı birçok manastırda bu isteğini gerçekleştirmiş olsa bile Clara'nın yoğun itirazları sebebiyle San Damiano'ya gelir getirmesi için herhangi bir mülk vermesi mümkün olmamıştır.

Tezin ikinci kısmının son bölümünde Clara'nın kanonizasyonu ve mucizelerine yer verilmiştir. Clara'nın kanonizasyonu sürecinde papalık tarafından yazdırılan yaşam öyküsü ve papalık bildirileri tanıtılmıştır. Bu yaşam öyküleri menkıbe niteliğinde olup, ideal Hıristiyan kadının nasıl olması gerektiğini tanımlamak için yazdırılmıştır. Dolayısıyla Papalık, kadınların münzevi yaşamasına sık sık vurgu yaptığı için Clara'nın hayatı da baştan sona bu bağlamda yazdırılmıştır.

Tezin ilk bölümü ve ikinci bölümü arasında bir bağlantı kurmak gerekirse, ilk bölümdeki vurgulanan asketik yaşayan kadınların erkeğe benzeme durumunun Clara'nın hayatında da olup olmadığı araştırılmıştır. Clara Yaşam Formu'nda makul sebebi olan keşişelerin duaya katılamayabileceğini belirtmiştir. Makul sebepten kastın ne olduğu açık olmamakla birlikte bu çalışmada kadınların hayızlı günlerinin makul bir sebep sayılmış olabileceği düşünülmektedir. Clara'nın bu durumda kadın biyolojisini reddetmediğini ve tam aksine manastırdaki ibadet düzeninde dikkate aldığı ortaya konulmuştur. Zira tezin ilk bölümünde ifade edildiği gibi, asketik kadınların erkeğe benzeme isteği klasik tıp teorisi ve kilise babalarının görüşü olan, kadınların aslında eksik erkekler olduğu görüşüne dayanmaktadır. Eksikliklerini tamamlayarak "erkek olan" keşişelerin övüldüğü ve onlara saygı duyulduğu ortaya konmuştur. Ancak zaman içinde hem tıp teorisinin değişmesi hem de kadınların daha yoğun bir biçimde dini hayata katılmasıyla birlikte "erkek olma" idealinin zaman içinde kaybolduğu ortaya konmuştur. Ancak Clara'nın saçlarını kazıtarak manastıra girmesi, tıpkı erkeğe benzeyen asketiklerin yaptığı gibi bir eylemdir. Bu eylem kadınlar için erkek olma bağlamından koparılarak manastıra girişin bir sembolü haline gelmiştir. Dolayısıyla "erkek olma" uygulamalarının izlerine Clara ya da San Damiano tarikatı içerisinde rastlanılmamıştır. Francis'in kendisinden "keşişlerin annesi" şeklinde bahsetmiş olduğu da göz önüne alınarak, kadınlığın artık eksik cinsiyet olarak

tanımlanmayarak, kadınlara ait birtakım özelliklerin de erdem olarak nitelendirilmiş olduğu görülebilir.

Tezin son bölümünde Clara'nın Yaşam Formu'nun maddelerinin San Damiano'ya verilen diğer kurallar ve yer yer de Benedikten kurallarıyla karşılaştırılması sonucunda, Clara'nın yoksulluğa yaptığı vurgu ortaya konmuştur. Ayrıca Clara'nın ortaya koyduğu mistik fikirler kenotik kristoloji bağlamında incelenmiş ve diyofizit görüş ile yer yer çatışma içerisinde olduğu ortaya konmuştur.

Bu çalışmada, Azize Clara Tarikatı tarihsel, kültürel ve dini bağlamlar çerçevesinde kapsamlı bir şekilde incelenmiştir. Kadınlara özgü bir tarikat olması sebebiyle, erkek tarikatlarından farklılaşan yönleri özellikle vurgulanmış ve bu farklılıkların hem yapısal hem de işleyişsel boyutları üzerinde durulmuştur. Öte yandan, tarikatın Fransisken kökenli olması nedeniyle, gerektiğinde hem kökensel hem de pratik bağlamda Fransiskenlerle olan ilişkileri ve etkileşimleri ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Kadın tarikatlarının araştırılması, yalnızca Katolik Kilisesi tarihinin anlaşılması bakımından değil, aynı zamanda genel anlamda insanlık tarihinin ve dinler tarihinin çözümlemesinde de büyük önem taşımaktadır. Zira din bilimleri alanında yapılan çalışmalar çoğunlukla erkeklere, onların oluşturduğu dini yapılara ve uygulamalara odaklanmıştır. Bu nedenle kadınların mistik deneyimleri, dini pratikleri ve toplumsal rolleri görece daha az tartışılmıştır. Dolayısıyla Azize Clara Tarikatı gibi kadınlara özgü dini toplulukların tarihsel ve teolojik bağlamda incelenmesi, dinler tarihine ve özellikle Hıristiyan mistisizmine dair daha kapsayıcı ve dengeli bir anlayış geliştirilmesine katkıda bulunmaktadır.

Tez yazım sürecindeki bazı sınırlılıklar sebebiyle tarikatın günümüzdeki durumuna bu tezde yer verilememiştir. Özellikle XV. yy.'da yaşamış olan Corbieli Colette'in reformları bağlamında Azize Clara Tarikatının tarihsel gelişim sürecinin incelenmesi, kadın Fransiskenler bağlamında yeni bir anlayış sunabilecek bir çalışmadır. Gelecekte yapılacak çalışmalar için, Azize Clara Tarikatı'nın farklı coğrafyalardaki uygulanma biçimlerinin incelenmesi, ayrıca Praglı Agnes gibi diğer kadın figürlerin rolleri üzerine odaklanılması, kadın manastırcılığının çeşitliliğini anlamak açısından değerli olacaktır. Clara'nın Yaşam Formu ve mistik görüşlerinin açığa çıktığı Agnes'e olan mektuplarının da Türkçe literatüre kazandırılması, kadın dindarlığının görünürlüğünün artırma açısından oldukça faydalı olacaktır. Papa I. Francis (ö. 2025) tarafından 2013 yılında azize ilen edilen Folignolu Angela (ö. 1309) gibi Fransisken olup Azize Clara Tarikatı'na dahil olmamış kadınlar da bulunmaktadır. Fransisken kadınların

çeşitliliğine dair yapılacak çalışmalar da Fransisken tarikatının daha iyi anlaşılmasına olanak sağlayacaktır. Ayrıca bu çalışmanın diğer dinlerdeki mistik kadınlarla yapılacak karşılaştırmalı çalışmalara da kaynaklık etmesi umulmaktadır.

KAYNAKÇA

Alberzoni, M. P. (2004). *Clare of Assisi and the Poor Sisters in the thirteenth century*. Franciscan institute publ.

Armstrong, R. J. (1985). Clare of Assisi: The Mirror Mystic. *The Cord*, *35*(7), 193-203.

Armstrong, R. J. (1988). *Clare of Assisi: Early documents*. New York : Paulist Press.

Armstrong, R. J. (2006). *The Lady: Clare of Assisi : Early Documents*. New City Press.

Armstrong, R. J. (Ed.). (2023). *Francis of Assisi - The Saint: Early Documents*. New City Press.

Armstrong, R. J., & Brady, I. C. (Ed.). (1982). *Francis and Clare: The complete works*. Paulist Press.

Ayabak, S. (2018). *Roma Dünyasında Kadın Manastırlarının Ortaya Çıkışı* [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Aykıt, D. A. (2013). Bir Yahudi Mistik Grubu: Therapeutae. *Kutadgubilig: Felsefe - Bilim Araştırmaları*, *23*, Article 23.

Barker, K. H. (2014). *The perception of women in late antiquity and the impact it had on female asceticism.* [Masters, University of Wales, Trinity St David]. https://repository.uwtsd.ac.uk/id/eprint/348/

Bartoli, M. (1993). *Clare of Assisi* (F. T. Downing, Çev.; First Edition). Franciscan Pr.

Bartoli, M. (2010). *Saint Clare: Beyond the legend* (F. T. Downing, Çev.). Franciscan International Study Centre.

Baş, B. (2014). Hıristiyan Manastırcılığının Doğuşu. *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, *44*, Article 44. https://doi.org/10.15370/muifd.95539

Baş, B. (2015). *Çölü Fethetmek: Geç Antikçağ'da Mısır Manastırları*. Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

Batuk, C. (2003). *Tarihin Sonunu Beklemek*. İz Yayıncılık.

Batuk, C. (2012). *Assisili Francis ve Hıristiyan Mistisizmi*. İz Yayıncılık.

Bekker, C. J. (2013). Kenotic Mysticism and Servant Leadership in the Letters of Clare of Assisi to Agnes of Prague. *International Journal on Spirituality and Organizational Leadership*, *1*(2), 17-50.

Bıyık, M. (2007). Hıristiyan Eskatolojisinde Dünyanın Sonu Kehanetleri. *Marife Dini Araştırmalar Dergisi*, *7*(2), Article 2.

Blastic, M. W., Hammond, J. M., & Hellmann, J. A. W. (Ed.). (2011). *The writings of Clare of Assisi: Letters, form of life, testament and blessing*. Franciscan Institute Publications.

Blechle, A. (2019). Macrina The Younger: A Silent Prophet. *Obsculta*, *12*(1), 108-114.

Bolton, B. M. (2023). 'Our Lord Hugo': Gregory IX Before the Pontificate. İçinde D. J. Smith (Ed.), *Pope Gregory IX (1227-1241): Power and Authority* (ss. 23-71). Amsterdam University Press.

Bonaventure, B. S. (2010). *The Life of St. Francis of Assisi* (H. E. Manning, Çev.). TAN Books.

Born, L. K. (1927). What is the Podestà? *The American Political Science Review*, *21*(4), 863-871. https://doi.org/10.2307/1947600

Brady, I. C. (Ed.). (1953). *The legend and writings of Saint Clare of Assisi; introduction, translation, studies*. St. Bonaventure, N.Y., Franciscan Institute. http://archive.org/details/legendwritingsof0000unse

Cain, A. (2010). Jerome's Epitaphium Paulae: Hagiography, Pilgrimage, and the Cult of Saint Paula. *Journal of Early Christian Studies*, *18*(1), 105-139.

Cain, A. (Ed.). (2013). *Jerome's Epitaph on Paula: A Commentary on the Epitaphium Sanctae Paulae with an Introduction, Text, and Translation*. Oxford University Press.

Caka, E. (2015). *Bir Mistik Olarak Pavlus* [Doktora Tezi]. Uludağ Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Carney, M. (1993). *The first Franciscan woman: Clare of Assisi & her form of life*. Franciscan Pr.

Cash, V. D. (2010). *Clare of Assisi: Image and Reality* [Doktora Tezi]. University of Bristol.

Clark, E. A. (1987). *Women in the early Church* (2. pr). Glazier.

Clark, E. A. (1989). Devils Gateway and Bride of Christ: Women in the Early Christian World. İçinde J. F. O'Barr (Ed.), *Women and a New Academy Gender and Cultural Contexts* (ss. 81-103). The University of Wisconsin Press.

Craig, W. L. (2009). Enkarnasyonun İnsicamı (F. Terkan, Çev.). *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, *50*(2), Article 2. https://doi.org/10.1501/Ilhfak_0000001006

Dalarun, J. (2006). *Francis of Assisi and the Feminine* (First Edition). Franciscan Inst Pubs.

D'Angelo, M. R. (1999). Reconstructing "Real" Women in Gospel Literature: The Case of Mary Magdalene. İçinde R. S. Kraemer & M. R. D'Angelo (Ed.), *Women & Christian Origins* (Oxford University Press, ss. 105-129). Oxford University Press.

De Robeck, N. (1951). *Saint Clare of Assisi*. Bruce Publishing Company. http://archive.org/details/saint-clare-of-assisi-by-nesta-de-robeck

Delio, I. (2007). Clare Of Assisi And The Mysticism Of Motherhood. Içinde T. J. Johnson (Ed.), *Franciscans at Prayer* (ss. 31-63). Brill. https://www.researchgate.net/publication/344806343_Clare_Of_Assisi_And_The_Mysticism_Of_Motherhood

Dinleyici, M. F. (2023). *Gregorius Magnus ve Roma Katolik Kilisesi'ndeki Yeri* [Doktora Tezi]. Marmara Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Downing, F. T. (2015). *Saint Clare of Asissi, Volume 3, Her Charism* (First Edition). Tau Publishing.

Downing, F. T. (2016). *Saint Clare of Assisi, Volume 4, The Spirituality of Her Letters*. Tau Publishing.

Dunn, M. (2003). *The Emergence of Monasticism: From the Desert Fathers to the Early Middle Ages*. Wiley-Blackwell.

Ehrman, B. D. (2003). *Lost scriptures: Books that did not make it into the New Testament*. Oxford University Press.

Eisen, U. E. (2000). *Women Officeholders in Early Christianity: Epigraphical and Literary Studies* (L. M. Maloney, Çev.). Liturgical Press.

Fassler, M. E., & Baltzer, R. A. (Ed.). (2000). *The Divine Office in the Latin Middle Ages: Methodology and Source Studies, Regional Developments, Hagiography.* (1st edition). Oxford University Press.

Fiege, M. (1909). *The Princess of Poverty: Saint Clare of Assisi and the Order of Poor Ladies*. Poor Clares of the Monastery of S. Clare.

Flinders, C. L. (1993). *Enduring Grace: Living Portraits of Seven Women Mystics*. HarperCollins.

Fortini, A. (1981). *Francis of Assisi* (H. Moak, Çev.). Crossroad Publishing Company.

Gillman, F. M. (1992). *Women who knew Paul* (1. ed). Liturgical Pr.

Godet-Calogeras, J. F. (2004). Structure of the Form of Life Of Clare. *Spirit and Life: A Journal of Contemporary Franciscanism*, *11*, 1-11.

Godet-Calogeras, J. F. (2012). Francis and Clare and the emergence of the Second Order. İçinde M. J. P. Robson, *The Cambride Companion to Francis of Assisi* (ss. 115-127). Cambridge University Press.

Goorbergh, E. van den, & Zweerman, T. H. (2000). *Light Shining Through a Veil: On Saint Clare's Letters to Saint Agnes of Prague*. Peeters Publishers.

Güler, A. R. (2017). *Nyssalı Gregory'nin Asketizm Anlayışı* [Yüksek Lisans Tezi]. Marmara Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Gündüz, Ş. (1993). Nag Hammadi Literatürü ve "Adem'in Vahyi". *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, *7*(7), Article 7. https://doi.org/10.17120/omuifd.33835

Gündüz, Ş. (1998). *Din ve İnanç Sözlüğü*. Vadi Yayınları.

Gündüz, Ş. (2004). *Pavlus: Hıristiyanlığın Mimarı*. Ankara Okulu Yayınları.

Gündüz, Ş. (2007). *Hıristiyanlık* (2. bs). İsam / İslam Araştırmaları Merkezi.

Güzel, F. (2018). Gangra (Çankırı) Sinodu. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *9*(2), Article 2.

Güzeldal, Y. (2020). *Batı Manastır Geleneğinde Aziz Benedikt ve Manastır Hayatına Dair Görüşleri* [Doktora Tezi]. Marmara Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Güzeldal, Y. (2021). Tanrı'ya Adanmış Bir Hayat: Hıristiyan Manastır Yeminleri. *Marife Dini Araştırmalar Dergisi*, *21*(1), Article 1. https://doi.org/10.33420/marife.912944

Güzeldal, Y. (2024). Hieronymus'un Kutsal Kitap Çevirisi ve Dilbilimsel Mirası. İçinde M. N. Doru & K. Gökdağ (Ed.), *Kişiler ve Eserler: Dil Bilimleri* (1. bs, ss. 39-65). Mardin Artuklu Üniversitesi Yayınları.

Hahn, M. (2025). Kenotic Christology, Poverty, and Annihilation in Clare of Assisi and Angela of Foligno. İçinde J. Arblaster & R. Faesen (Ed.), *Medieval Mystical Women in the West* (ss. 117-145). Routledge.

Hart, F. (1987). Following in the Foot Prints of the Poor Christ: Clare's Spirituality. İçinde J. A. Nichols & L. T. Shank (Ed.), *Medieval Religious Women: Peace Weavers* (C. 2, ss. 175-197). Cistercian Publications.

Hugo, W., & Schatzlein, J. (2019). *Studying the Life of Saint Clare of Assisi* (Workbook edition). New City Press.

Hunt, H. (2019). Transvestite Women Saints: Performing Asceticism in Late Antiquity. *RIHA Journal*. https://doi.org/10.11588/riha.2019.2.70051

İncil: Hristiyan Kutsal Kitabı. (t.y.). Geliş tarihi 29 Haziran 2025, gönderen https://incil.info/

Jerome. (1933). *Select letters of St. Jerome* (F. A. Wright, Çev.). London : Heinemann. http://archive.org/details/selectlettersofs00jerouoft

Jerome. (1989). *Nicene and Post-Nicene Fathers: Saint Jerome* (P. Schaff, Ed.). Eerdmans Pub Co.

Karatosun, M. O. (2019). Katolik Kilisesinin Günlük İbadet Kitaplarının İçeriği ve Türkiye'de Kullanılan Muadilinin Analizi. *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, *10*(22), Article 22. https://doi.org/10.35415/sirnakifd.553798

Karecki, M. (1987). Clare: Poverty and Contemplation in Her Life and Writings. İçinde J. A. Nichols & L. T. Shank (Ed.), *Medieval Religious Women: Peace Weavers* (C. 2, ss. 167-175). Cistercian Publications.

Kıyak, A., & Taş, Y. (2022). Hıristiyanlıkta Eskatoloji Mitleri. *Ortadoğu ve Göç*, *12*(1), Article 1. https://doi.org/10.31834/ortadoguvegoc.1125835

Knippel, J. (2019). QUEER NUNS AND GENDERBENDING SAINTS: Genderf*cking Notions of Normativity. *CrossCurrents*, *69*(4), 402-414.

Knox, L. S. (2008). *Creating Clare of Assisi: Female Franciscan identities in later medieval Italy*. Brill.

Kolektif. (2016). *Kitabı Mukaddes*. Kitabı Mukaddes.

Kourie, C. (2012). Clare of Assiosi (c1193-1253): Mystical luminary. *Studia Historiae Ecclesiasticae*, *38*(1), 147-163.

Kurt, A. O., & Aykıt, D. A. (2019). *Dinler Tarihi*. Bilay (Bilimsel Araştırma Yayınları).

Kurt, E. (2011). Soranus. *Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Dergisi*, 69-69.

Leff, G. (2005a). Cathari. İçinde L. Jonas (Ed.), *Encyclopedia of Religion* (2nd Edition, C. 3, ss. 1456-1458). Macmillan Reference USA.

Leff, G. (2005b). Waldensians. İçinde L. Jonas (Ed.), *Encyclopedia of Religion* (2nd Edition, C. 13, ss. 9662-9663). Macmillan Reference USA.

Meral, Y. (2007). *Yeni Ahit Kanonu'nun Oluşumu (I–IV. Asırlar)*. Sakarya Üniversitesi.

Metin, İ. (2016). Hz. Muhammed'in Risalet Öncesi Hayatına Yaklaşımlar: Fransızca Siyer Literatürü Örneği. *Hadis ve Siyer Araştırmaları Dergisi*, *2*(2). https://doi.org/10/03-i-metin.pdf

Meydan, E., & Güç, A. (2021). Roma Katolik Kilisesi'nde Enterdi Uygulamaları. *Oksident*, *3*(2), Article 2. https://doi.org/10.51490/oksident.1000564

Miller, P. C. (Ed.). (2005). *Women in early Christianity: Translations from Greek texts* (1st ed). Catholic University of America Press.

Miller, R. (2016). *In the footsteps of Saint Clare: A pilgrim's guide book*. Franciscan Institute Publications.

Monagle, C. (2015). Poor Maternity: Clare of Assisi's letters to Agnes of Prague. *Women's History Review*, *24*(4), 490-501. https://doi.org/10.1080/09612025.2015.1015329

Mooney, C. M. (2016). *Clare of Assisi and the thirteenth-century Church: Religious women, rules, and resistance*. University of Pennsylvania Press.

Mooney, C. M. (2020). Clare and Francis of Assisi and the Song of Songs. İçinde S. J. Mcmichael & M. F. Cusato (Ed.), *"Non enim fuerat Evangelii surdus auditor…" (1 Celano 22) Essays in Honor of Michael W. Blastic, o.f.m. On the Occasion of his 70th Birthday* (ss. 283-300). Brill. https://doi.org/10.1163/9789004432499_014

Mueller, J. (2003). *Clare of Assisi: The Letters to Agnes* (First Edition). Liturgical Press.

Mueller, J. (2006). *The privilege of poverty: Clare of Assisi, Agnes of Prague, and the struggle for a Franciscan rule for women*. Pennsylvania State University Press.

Mueller, J. (2010). *A companion to Clare of Assisi: Life, writings, and spirituality*. Brill.

Nugent, M. P. (2003). *Clare and Her Sisters: Lovers of the Poor Christ* (Standard Edition). Pauline Books & Media.

Padovese, L. (1992). Clare's Tonsure: Act of Consecration or Sign of Penance? (M. Balestrieri, Çev.). *Greyfriars Review*, *6*(1), 67-80.

Peterson, I. J. (1993). *Clare of Assisi: A biographical study* (1. printing). Franciscan Press.

Pick, B. (with Robarts - University of Toronto). (1909). *The Apocryphal Acts of Paul, Peter, John, Andrew and Thomas*. Chicago, Open Court Pub. Co. http://archive.org/details/apocryphalactsof00pickuoft

Renzulli, M. M. (2006). *The Unofficial Guide to Central Italy: Florence, Rome, Tuscany, and Umbria* (3rd edition). John Wiley & Sons Inc.

Riley, P. V. (1974). Francis' Assisi: Its Political and Social History, 1175-1225. *Franciscan Studies*, *34*, 393-424.

Roest, B. (2013). *Order and disorder: The Poor Clares between foundation and reform*. Brill.

Roest, B. (2020). The Rules of Poor Clares and Minoresses. İçinde K. Pansters (Ed.), *A Companion to Medieval Rules and Customaries* (ss. 315-343). Brill.

Salisbury, J. E. (2013). *Perpetua's Passion*. Routledge.

Sarıkçıoğlu, E. (2009). *Diğer İnciller (Apokrif İnciller)* (2. bs). Fakülte Kitabevi.

Sawyer, D. F. (1996). *Women and religion in the first Christian centuries*. Routledge. https://doi.org/10.4324/9780203426883

Schell, S. (2023). *Image and the Office of the Dead in Late Medieval Europe*. Amsterdam University Press. https://www.aup.nl/en/book/9789463722117/image-and-the-office-of-the-dead-in-late-medieval-europe

Seton, W. W. (1915). *Some New Sources for the Life of Blessed Agnes of Bohemia: Including a Fourteenth-Century Latin Version (Bamberg, Misc. Hist. 146, E. VII, 19): and a Fifteenth-Century German Version (Berlin, Germ. Oct. 484)*. Cambridge University Press. https://doi.org/10.1017/CBO9780511706059

Sharpe, E. J. (2000). *Dinler Tarihinde 50 Anahtar Kavram* (A. Güç, Çev.). Arasta Yayınları.

Smith, M. (2017). Kadınlar Arasında Asketizm ve Manastır Hayatı (H. Temiztürk, Çev.). *Karadeniz Teknik Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (KTUİFD)*, *4*(2), Article 2.

Stace, C. (2001). *St Clare of Assisi: Her legend and selected writings*. Triangle.

Taşpınar, İ. (2019). *Hıristiyanlık ve Mistik Semboller*. M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı.

Temiztürk, H. (2019). *Hıristiyan Mistisizminde Hildegard'ın Yeri* [Doktora Tezi]. Sakarya Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Temiztürk, H. (2021). *Hıristiyan Mistisizmine Giriş*. Eskiyeni Yayınları.

Tertullian. (1985). On the Apparel of Women. İçinde P. Schaff (Ed.), *ANF04. Fathers of the Third Century: Tertullian, Part Fourth; Minucius Felix; Commodian; Origen, Parts First and Second* (C. 4, ss. 19-44).

Thomas of Celano. (1910). *The Life of Saint Clare* (R. Robinson, Çev.; 1. bs). Dolphin Press.

Ulusoy, E. (2019). *Hıristiyanlıkta Apokrif Kavramı ve Yeni Ahit'in Apokrifleri* [Yüksek Lisans Tezi]. Ankara Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Van Pelt, J. (2022). Thecla, the First Cross-Dresser?: The Acts of Paul and Thecla and the Lives of Byzantine Transvestite Saints. İçinde F. Ruani & G. Dabiri (Ed.), *Thecla and Medieval Sainthood: The Acts of Paul and Thecla in Eastern and Western Hagiography* (ss. 197-232). Cambridge University Press. https://doi.org/10.1017/9781009008631.010

Vauchez, A. (2005). *Sainthood in the Later Middle Ages* (J. Birrell, Çev.). Cambridge University Press.

Yıldırım, N. (2024). *Aziz Augustine Bağlamında Hristiyanlık'ta Kadın Anlayışı* [Yüksek Lisans Tezi]. Marmara Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü.